

JONGEREN IN CIJFERS EN LETTERS

Met steun van de
Vlaamse overheid

NICOLE VETTENBURG, MARK ELCHARDUS &
LODE WALGRAVE (RED.)

JONGEREN IN CIJFERS EN LETTERS

BEVINDINGEN UIT DE JOP-MONITOR 1

lannoo**campus**

D/2007/45/147 – ISBN 978 90 209 71125 – NUR 147

VORMGEVING Studio Lannoo
OMSLAGFOTO © Alamy 2007

© De auteurs en Uitgeverij Lannoo nv, 2007

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets van deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

UITGEVERIJ LANNOOCAMPUS
NAAMSESTEENWEG 201
B-3001 LEUVEN (BELGIË)

WWW.LANNOOCAMPUS.COM

INHOUD

LIJST VAN GEBRUIKTE AFKORTINGEN	12
---------------------------------	----

INLEIDING	13
-----------	----

LIJST VAN TABELLEN EN FIGUREN	19
-------------------------------	----

HOOFDSTUK 1: OUDERS? GEEN LAST VAN Jongeren en gezinsrelaties

Ellen Rutgeerts

1. Inleiding	31
2. Ouders samen of apart	31
2.1 Biologische, stief-, co-, pleeg- en andere ouders	32
2.2 Contact met de 'andere' ouder na scheiding	34
3. De relatie met vader en moeder	35
3.1 Ouders helpen en vragen waar de jongere uitgaat	37
3.2 Ouders zijn dus responsief en volgen op	39
3.2.1 De 'responsiviteit van vader' en 'responsiviteit van moeder'	39
3.2.2 De 'opvolging door vader en moeder'	40
4. Conclusies	42
Bibliografie	43

HOOFDSTUK 2: OVER MOEDERS ROKKEN EN EIGEN NESTJES Jongeren en hun gezinssituatie

Ellen Rutgeerts en Ilse Sinnaeve

1. Inleiding	45
2. Waar is 'thuis'?	45
2.1 Een algemeen beeld	45

2.2 De stap naar zelfstandig wonen	47
3. Het profiel van de thuisblijvers en de niet-thuisblijvers	49
4. Conclusies	53
Bibliografie	54

HOOFDSTUK 3: HET SOCIALE PROFIEL VAN DE VLAAMSE STUDENT

Jongeren en school

Cindy Rombauts

1. Inleiding	55
2. Financiering van de studie	55
3. Woonsituatie studerenden	58
4. Studenten in Vlaanderen: een situatieschets	59
5. Conclusies	68
Bibliografie	69

HOOFDSTUK 4: GRAAG NAAR SCHOOL?

Jongeren en schoolbeleving

Cindy Rombauts

1. Inleiding	71
2. Beleving van studerenden met de school en de leraar	74
2.1 Schoolwelbevinden	74
2.2 Tevredenheid over contacten met leerkrachten	81
3. Conclusies	89
Bibliografie	90

HOOFDSTUK 5: STUDEREN ... OF MAG HET IETS MEER ZIJN?

Jongeren en vakantiebaantjes

Ilse Sinnaeve

1. Inleiding	93
2. Profiel van de studerenden met een bij- of vakantiebaan	94
2.1 Middelbare scholieren	95
2.2 Studenten hoger onderwijs	96
3. Periodes van werk	96
4. Conclusies	100
Bibliografie	100

HOOFDSTUK 6: AAN HET WERK ... OF NIET?

Jongeren en werk

Ilse Sinnaeve

1. Inleiding	103
2. Algemene gegevens	104
2.1 Aantal niet-studerende jongeren	104
2.2 Scholingsgraad	105
3. De positie op de arbeidsmarkt	106
3.1 Het beroepsstatuut	106
3.2 Werkloosheid	109
3.3 Arbeidsregime en soort contract	111
4. Arbeidstevredenheid	113
5. Conclusies	116
Bibliografie	117

HOOFDSTUK 7: LEREN VAN DE WIEG TOT HET GRAF?

Jongeren en levenslang en levensbreed leren

Ilse Sinnaeve

1. Inleiding	119
2. Opleiding en certificering in het kader van werk	120
2.1 Verdere opleiding: een zaak van alle jongeren?	121
2.2 Certificering	123
3. Cursussen in de vrije tijd	124
4. Conclusies	127
Bibliografie	128

HOOFDSTUK 8: VAN VOOR NAAR ACHTER, VAN LINKS NAAR RECHTS

Jongeren en mobiliteit

Dieter Burssens

1. Inleiding	131
2. Resultaten	132
2.1 Algemeen vervoermiddelgebruik	132
2.2 Profielen van de gebruikers	133
2.2.1 Logistische regressiemodellen	133
2.2.2 Mobiliteit naar leeftijd	134
2.2.3 Mobiliteit naar geslacht	135

2.2.4	<i>Mobiliteit onder scholieren, studenten en niet-studenten</i>	136
2.2.5	<i>Mobiliteit naar opleidingsniveau</i>	137
2.2.6	<i>Mobiliteit naar verstedelijkingsgraad</i>	138
2.3.	<i>Mobiliteit binnen verschillende domeinen</i>	139
2.3.1	<i>Mobiliteit in de vrije tijd</i>	139
2.3.2	<i>Mobiliteit naar school of universiteit</i>	140
2.3.3	<i>Mobiliteit naar het werk</i>	142
3.	Conclusies	144
	Bibliografie	145

HOOFDSTUK 9: GEZOCHT: VRIEND (M/V) & LIEF (M/V)

Jongeren, vriendschap en relaties

Hendrikje Huysmans, Ellen Rutgeerts en Ilse Sinnaeve

1.	Inleiding	147
2.	Jongeren en vriendschap	147
2.1	Vriendschapsopvattingen	147
2.2	Beste vrienden	151
3.	Jongeren en hun lief	154
3.1	Een lief?	154
3.2	Een vast lief?	156
4.	Conclusies	158
	Bibliografie	158

HOOFDSTUK 10: TEVREDEN OVER ZICHZELF, DE BUURT EN MET EEN GEVOEL VAN VEILIGHEID OP WEG NAAR EEN HOOPVOLLE TOEKOMST

Jongeren en welbevinden

Hendrikje Huysmans

1.	Inleiding	161
2.	Zelfbeeld	161
3.	Toekomstperspectief	164
4.	Onveiligheidsgevoelens	166
5.	Buurtbeleving	169
6.	Conclusies	173
	Bibliografie	174

HOOFDSTUK 11: DOE JE MEE?

Jongeren en participatie aan het verenigingsleven

Bram Vanhoutte

1. Inleiding	175
2. Deelname aan het middenveld	175
3. Participatieloopbanen	177
4. Achtergrondkenmerken van deelnemers	181
5. Participatie aan adviesraden	183
6. Conclusies	185
Bibliografie	185
Bijlage	187

HOOFDSTUK 12: NIET IN EEN (STEM)HOKJE TE DUWEN?

Jongeren en politiek

Bram Vanhoutte

1. Inleiding	191
2. Politieke interesse	191
3. Stemintentie	195
4. Alternatieve politieke actie	198
5. Conclusies	205
Bibliografie	206
Bijlage	208

HOOFDSTUK 13: ALLEMAAL ANDERS, ALLEMAAL GELIJK?

Jongeren en etnocentrisme

Bram Vanhoutte

1. Inleiding	209
2. Etnocentrisme in de jeugdmonitor	209
3. Maatschappelijke betrokkenheid en etnocentrisme	211
4. Conclusies	214
Bibliografie	215

HOOFDSTUK 14: ONDER, OP EN OVER DE SCHREEF

Jongeren en delinquentie

Dieter Burssens

1. Inleiding	217
2. Darknummeronderzoek	218
3. Theoretische referentiekaders	219
4. Resultaten	221
4.1 Welke delicten pleegden jongeren het afgelopen jaar?	221
4.2 Samenhang van delinquent gedrag met achtergrondvariabelen	223
4.2.1 <i>Geslacht en leeftijd</i>	224
4.2.2 <i>Sociale bindingen, zelfconcept en toekomstperspectief</i>	225
4.2.3 <i>Sociale deprivatie</i>	227
4.2.4 <i>Peergroup pressure en sociale controle</i>	228
4.2.5 <i>Andere verbanden</i>	231
4.2.6 <i>Logistische regressie</i>	234
4.3 Veelplegers	237
4.4 Ontdekking van delicten	240
4.5 Reden van niet-plegen	241
4.6 Slachtofferschap	242
5. Conclusies	243
Bibliografie	245
Bijlage	247

HOOFDSTUK 15: JONG ZIJN IN VLAANDEREN

De belangrijkste bevindingen uit de JOP-monitor 1

Nicole Vettenburg, Mark Elchardus en Lode Walgrave

1. Inleiding	249
2. 'Conditions' of de leefomstandigheden van jongeren	249
2.1 De gezinssituatie	249
2.2 Het sociale profiel van studerenden in Vlaanderen	250
2.3 Jongeren en vakantiejobs	251
2.4 De werksituatie van jongeren	252
2.5 Jongeren en levenslang en levensbreed leren	252
2.6 Jongeren en vrienden	253
3. 'Convictions' of de leefwereld van jongeren	253
3.1 Jongeren over hun gezinsrelaties	254
3.2 Jongeren over hun schoolbeleving	254

3.3	De werktevredenheid bij jongeren	255
3.4	Jongeren over vriendschap en relaties	256
3.5	Jongeren over aspecten van hun welbevinden	256
3.6	Jongeren over politiek	257
3.7	Jongeren en ethnocentrisme	258
4.	'Conduct' of het gedrag van jongeren	258
4.1	Hoe jongeren zich verplaatsen	258
4.2	Jongeren en hun verenigingsleven	259
4.3	Jongeren en hun delinquent gedrag	259
5.	Samengevat	260
	Bibliografie	262

LIJST VAN GEBRUIKTE AFKORTINGEN

ABVV:	Algemeen Belgisch Vakverbond
aso:	algemeen secundair onderwijs
buso:	buitengewoon secundair onderwijs
bso:	beroepssecundair onderwijs
(d)bso:	(deeltijds) beroepssecundair onderwijs
ENMM:	Enquête Nationale sur la Mobilité des Menages
ho:	hoger onderwijs
hobu:	hoger onderwijs buiten de universiteit
hso:	hoger secundair onderwijs
ILO:	International Labour Office
JVGG:	Jongeren in Vlaanderen: gemeten en geteld
KAJ:	Kristelijke Arbeidersjongeren
kso:	kunstsecundair onderwijs
lo:	lager onderwijs
lso:	lager secundair onderwijs
OCMW:	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
OESO:	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OIVO:	Onderzoeks- en Informatiecentrum van de Verbruikersorganisaties
OVV:	Onderzoek Verplaatsingsgedrag Vlaanderen
PISA:	Programme for International Student Assessment
pv:	proces-verbaal
so:	secundair onderwijs
tso:	technisch secundair onderwijs
VDAB:	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding

INLEIDING

Bijna een op drie inwoners in Vlaanderen is 25 jaar of jonger. Toch weten we bijzonder weinig over de leefwereld, de leefomstandigheden en het gedrag van deze groep en hoe hun leefsituatie evolueert door de tijd. Voor beleidsmedewerkers, praktijkwerkers en onderzoekers vormt dit een weerkerend probleem. Dit boek speelt gedeeltelijk in op deze nood en brengt brede informatie over de leefwereld van de 14- tot 25-jarigen (inclusief de 25-jarigen). Zij maken 14% uit van de bevolking van het Vlaamse Gewest. De informatie is gebaseerd op gegevens uit de monitor die ontwikkeld werd door het Jeugdonderzoeksplatform (JOP). De eerste afname van de monitor, te zien als een nulmeting, werd uitgevoerd bij 2.503 jongeren uit Vlaanderen in de periode van augustus 2005 tot mei 2006. Het is de bedoeling dat deze enquête om de vier jaar wordt uitgevoerd.

Het JOP is een interdisciplinair en interuniversitair samenwerkingsverband tussen de onderzoeksgroep jeugdcriminologie (K.U.Leuven), de vakgroep sociale agogiek (UGent) en de onderzoeksgroep Tempus Omnia Revelat (Vrije Universiteit Brussel). De coördinatie wordt opgenomen door de vakgroep sociale agogiek, UGent. Het JOP werd, vanuit vermelde nood aan meer structurele aandacht voor jeugdonderzoek, opgericht in 2003 op initiatief van de Vlaamse minister van Binnenlandse Aangelegenheden, Cultuur, Jeugd en Ambtenarenzaken. De centrale opdracht bestaat uit twee activiteiten: een systematische ontsluiting van bestaand onderzoek in Vlaanderen en de uitbouw van recurrente metingen om de leefwereld van jongeren en de evoluties hierbinnen in beeld te brengen. Om het Vlaams onderzoek te ontsluiten wordt binnen het JOP het jeugdonderzoek continu geïnventariseerd en gesynthetiseerd. Voor elk afgerond onderzoek wordt een gedetailleerde onderzoeks fiche opgemaakt die relevante informatie overzichtelijk weergeeft. Deze fiches worden online ter beschikking gesteld op de website van het JOP – www.jeugdonderzoeksplatform.be – en vormen de basis voor het opmaken van syntheses. Begin 2006 werd een eerste synthese gepubliceerd in boekvorm onder de titel *Jongeren van nu en straks* (Vettenburg, et. al, 2006).

Voor de recurrente metingen ontwikkelde het JOP een jeugdmonitor. Dat is een periodiek onderzoek naar de leefomstandigheden, de leefwereld en het gedrag van jongeren

in Vlaanderen. De bedoeling van de monitor is het leven van de jeugd over de tijd in kaart te brengen en trends uit te zetten om de jeugd zelf, het werkveld, beleidsmakers en wetenschappers beter te informeren.

Om veranderingen over de tijd te bestuderen is een gestandaardiseerde en een herhaalbare procedure nodig. De keuze voor de surveymethode lag dus voor de hand. Er werd gekozen voor een weerkerend cross-sectioneel onderzoek.

Gedetailleerde gegevens over het voorbereiden en opstellen van de vragenlijst, de steekproeftrekking, de afnames, de datacleaning, de schaalconstructies en het codeboek zijn terug te vinden in het technisch verslag (JOP, 2007).¹ Een goede lezing van de volgende hoofdstukken vraagt minimale informatie over de uitgevoerde onderzoeksactiviteiten. Wij beschrijven ze kort hieronder.

Aan het opstellen van de monitor ging een lange voorbereidingsfase vooraf. In een eerste fase werd – op basis van monitorsystemen in het buitenland en rekening houdend met de beleidsdomeinen opgesomd in het eerste Vlaamse jeugdbeleidsplan – een exhaustieve lijst van 14 thema's en 144 subthema's opgesteld. Deze 14 hoofdthema's zijn: sociale achtergrond, gezin, vrienden, vrije tijd, leren (waaronder school, maar ook opleiding), werk, gezondheid, welbevinden, wonen/leefmilieu/ruimtelijke ordening/mobiliteit, geld, media, delinquentie, contact met instituties, samenleving en waarden. Deze lijst was te uitgebreid en moest worden ingekort. Hiertoe gaven de onderscheiden onderzoeksgroepen – los van hun interesses – prioriteiten aan, werd de vragenlijst met een groep deskundigen uit beleid, praktijk en onderzoek bediscussieerd en werd er ook rekening gehouden met de vraagstelling uit ander recurrent Vlaams onderzoek. Dit alles heeft ertoe geleid dat twee van de oorspronkelijke 14 hoofdthema's niet worden bevraagd in de JOP-monitor 1, namelijk: hoe besteden jongeren hun geld en hoe staat het met de gezondheid van jongeren.

De inhoud van de monitor kan worden gevat onder 3 c's, verwijzend naar de Engelse begrippen 'conditions', 'convictions' en 'conduct'. Inhoudelijk gaat het om volgende invulling:

- *conditions* of leefomstandigheden: gerapporteerde, objectieve gegevens. Hier worden gegevens ingewonnen over: sociale achtergrond, onderwijs dat wordt gevolgd, soort werk, gezinssamenstelling, bezit van nieuwe media en samenstelling van de vriendengroep;
- *convictions* of leefwereld: subjectieve gegevens. Er worden vragen gesteld over: welbevinden, schoolwelbevinden, beleving van relaties met ouders, buurtbeleving, vriend-

1. JOP (2007). Technisch verslag JOP-monitor 1. Onuitgegeven verslag. K.U.Leuven, UGent en Vrije Universiteit Brussel. Te raadplegen op: <http://www.jeugdonderzoeksplatform.be>.

- schapsrelaties, beleving van de werkomgeving, mediavorkeuren, waarden, politieke interesse, toekomstperspectief en politieke voorkeur;
- *conduct* of (gerapporteerd) gedrag. De monitor geeft informatie over: mobiliteit, delinquentie, vrijetijdsbesteding, op kamp/op reis gaan, krant lezen, gebruik van internet-toepassingen, verenigingsparticipatie, sociale actie, contact met sociale instituties en politieke actie.

Conditions, het eerste aspect, betreft een objectieve component. Het bevat de omstandigheden waarin de twee volgende aspecten plaatsvinden. Het gaat hier wel om de objectieve leefomstandigheden, zoals gerapporteerd door de ondervraagden.

Het tweede deel is de leefwereld van jongeren, de subjectieve beleving van de omstandigheden en omgeving.

Het derde aspect is een gedragscomponent en ook hier gaat het om gerapporteerd gedrag.

Een voorlopige versie van de monitor werd in het voorjaar van 2005 uitgetest en herzien. De JOP-monitor 1, werd eind 2005 en begin 2006 afgenomen als postenquête bij representatieve steekproeven van respectievelijk 18- tot 25-jarigen en 14- tot 18-jarigen. De resultaten hiervan worden in dit boek beschreven.

Het is de bedoeling dat de JOP-monitor 1 om de vier jaar wordt afgenomen. Vergelijkingen tussen de bevindingen van de opeenvolgende metingen zullen door de tijd trends in de leefwereld en levensomstandigheden van jongeren laten zien die relevant zijn voor het beleid. De JOP-monitor 1 die 12 thema's bevraagt, is nog geen ideaal instrument voor longitudinaal onderzoek. Om relevante vergelijkingen over de tijd mogelijk te maken is een focus op bepaalde prioritaire thema's aangewezen. Sommige thema's uit de JOP-monitor 1 kunnen beter worden opgenomen in een ad-hocenquête dan in een longitudinaal opgevat onderzoeksontwerp. De JOP-monitor 1 zal op basis van bevindingen en discussies met relevante personen uit beleid, praktijk en onderzoek, voortdurend worden herzien. Een volgende afname, met de JOP-monitor 2, is voorzien in 2008.

Dit boek is gebaseerd op gegevens van 2.503 jongeren van 14 tot en met 25 jaar oud. De steekproeftrekking is om praktische redenen in twee fasen verlopen. In 2005 werd een aselechte steekproef van 2.500 adressen getrokken van de 18- tot 25-jarigen opgenomen in de WegenerDM-databank. Deze databank kon sneller adressen leveren maar enkel voor 18- tot 25-jarigen. Voor de jongste groep voerde het rijksregister in 2006 een aselechte steekproef uit van 2.250 jongeren uit het Vlaamse Gewest die 14 tot 18 jaar oud waren in 2005. Twee voorwaarden dienden op vraag van de privacycommissie te worden vervuld: het rijksregister zou zelf instaan voor de verzending van brieven en enquêtes en het werd niet mogelijk geacht de drie variabelen geslacht, leeftijd en woonplaats (postcode) van de respondenten tegelijkertijd te bevragen. De combinatie van deze drie variabelen zou het

mogelijk maken de respondent te identificeren. Vanuit het JOP werd dan geopteerd om het postnummer van de respondent niet te vragen. Dat heeft als gevolg dat het onmogelijk is om analyses met betrekking tot de geografische spreiding uit te voeren.

Er werd gestreefd naar een zo hoog mogelijke respons. Om dit te bereiken werd het invullen aangemoedigd door o.m. te werken met een gepersonaliseerde brief en met een vragenlijst die begrijpelijk en niet te lang is, met een retourenveloppe met adresvermelding en zonder portkosten voor de respondent, enz. Bovendien werd een procedure gevolgd waarbij vier keer contact werd genomen: eerst werd de vragenlijst met een begeleidend schrijven opgestuurd, enkele weken later volgde een herinneringskaart, daarna werd een tweede maal de vragenlijst opgestuurd en ten slotte volgde nog een tweede herinneringskaartje. Het veldwerk werd gecoördineerd door de TOR-onderzoeksgroep van de Vrije Universiteit Brussel.

De afnames bij de 18- tot 25-jarigen werden uitgevoerd in de maanden augustus tot en met november 2005; deze bij de 14- tot 18-jarigen tussen februari en mei 2006.

Bij de oudste groep werd een respons van 47.6% of 1.189 respondenten bereikt; bij de jongste groep leverde dit een respons op van 58.8% of 1.313 respondenten. Het verschil in respons tussen deze twee groepen kan meerdere redenen hebben, o.a. een bijkomende impuls wegens verzending door het rijksregister, een grotere geneigdheid bij de jongste groep om de vragenlijst in te vullen of misschien is de jongste groep gemakkelijker bereikbaar omdat ze nog thuis wonen.

Hoewel de respons zeer hoog is voor een postenquête, kan de non-respons de representativiteit van de steekproef schaden. Doorgaans is het zo dat sociaal zwakke groepen ondervertegenwoordigd zijn bij een enquête via post. Vandaar dat na het inpassen van de gegevens uit de vragenlijsten en de nodige datacleaning, de vertekeningen in de respondentenpopulatie werden opgevangen door de data te wegen naar leeftijd, geslacht en onderwijsniveau en dit op basis van bevolkingsstatistieken van 1 januari 2005, het jaar van de steekproeftrekking voor beide afnames.

De verdeling naar geslacht ziet er als volgt uit: 51.6% jongens en 48.4% meisjes. Naar leeftijd is dat 32.3% voor de 14- tot 17-jarigen, 32.4% voor de 18- tot 21-jarigen en 35.3% voor de 22- tot 25-jarigen.

Op te merken valt dat deze representatieve steekproef een te kleine en te diverse groep jongeren van allochtone afkomst oplevert en bijgevolg niet toelaat om etniciteit als achtergrondkenmerk op te nemen.

In het boek komen achtereenvolgens volgende 14 thema's aan bod: gezinsrelaties, gezinsituatie, school, schoolbeleving, vakantiejobs, werk, levenslang en levensbreed leren, mobiliteit, vriendschap en relaties, welbevinden, participatie aan het verenigingsleven,

politiek, etnocentrisme en delinquentie. In hoofdstuk 15 wordt ten slotte een samenvatting gegeven van de belangrijkste bevindingen uit de JOP-monitor 1.

Wanneer een onderzoek wordt afgerond, passen enkele woorden van dank. Wij wensen de opdrachtgever, de heer B. Anciaux, Vlaams minister van Cultuur, Jeugd, Sport en Brussel, te danken voor het mogelijk maken van dit onderzoekswerk. De heren S. Van de Venster en L. Coppens van de dienst externe relaties van het rijksregister danken wij voor hun medewerking bij de steekproeftrekking en afname bij de leeftijdsgroep 14- tot 18-jarigen. Een bijzonder woord van dank richten wij aan de vele respondenten die de postenquête hebben ingevuld. Zonder hun bereidwillige medewerking was dergelijk onderzoek niet mogelijk. Ten slotte willen wij Frank Stevens, ex-medewerker, bedanken voor zijn waardevolle bijdrage tijdens de startjaren van het JOP.

DE REDACTIE

LIJST VAN TABELLEN EN FIGUREN

TABELLEN

Hoofdstuk 1

Tabel 1.1. – Ouders van 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen die in het ouderlijk huis wonen	32
Tabel 1.2. – Vaderfiguur bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen die bij de ouder(s) thuis wonen	32
Tabel 1.3. – Moederfiguur bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen die bij de ouder(s) thuis wonen	33
Tabel 1.4. – Vaderfiguur bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen met feitelijk gescheiden ouders	33
Tabel 1.5. – Moederfiguur bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen met feitelijk gescheiden ouders	33
Tabel 1.6. – Contact met de andere ouder bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen waarvan de ouders gescheiden zijn	34
Tabel 1.7. – Percentage ‘contact met andere ouder na scheiding’ volgens een aantal achtergrondkenmerken bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	35
Tabel 1.8. – Itemschaal relatie met vader bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen die bij de ouder(s) wonen	37
Tabel 1.9. – Itemschaal relatie met moeder bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen die bij de ouder(s) wonen	38
Tabel 1.10. – Itemschaal opvolging door vader en moeder bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	41

Hoofdstuk 2

Tabel 2.1. – Woonsituatie bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2489)	46
Tabel 2.2. – Situatie van 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen die bij één van de ouders wonen (N = 414)	46
Tabel 2.3. – Bij de ouder(s) wonen of zelfstandig wonen bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2457)	47
Tabel 2.4. – Woonsituatie bij 14- tot 17-jarigen en bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen	49
Tabel 2.5. – Woonsituatie van 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen, die het ouderlijk huis al verlaten hebben (N = 338) en burgerlijke staat van de jongeren die met hun partner samenwonen (N = 250)	50

Tabel 2.6. – Bij de ouder(s) wonen of zelfstandig wonen bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen, volgens een aantal achtergrondkenmerken	51
Tabel 2.7. – Logistische regressie van enkele achtergrondvariabelen op de kans om zelfstandig te wonen, bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 783)	52

Hoofdstuk 3

Tabel 3.1. – Studiebeurs naar studieniveau bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1477)	55
Tabel 3.2. – Wie financiert de studiekosten van 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1492)	56
Tabel 3.3. – Hoe financieren studenten (18- tot 25-jarigen) in Vlaanderen de eigen bijdrage in studiekosten? (N = 545, N = 110)	57
Tabel 3.4. – Woonsituatie studerenden bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1494)	58
Tabel 3.5. – Woonsituatie naar studieniveau bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 946, N = 548)	59
Tabel 3.6. – Aantal studerenden bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1698)	59
Tabel 3.7. – Studerenden naar leeftijd bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1699)	60
Tabel 3.8. – Studieniveau van de studerenden bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 708)	61
Tabel 3.9. – Onderwijsvorm van de studenten bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 548)	61
Tabel 3.10. – Studenten naar opleidingsniveau ouders bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1587, N = 1608, N = 1566)	62
Tabel 3.11. – Onderwijsvorm studenten naar opleidingsniveau ouders bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 532)	63
Tabel 3.12. – Studenten naar werksituatie ouders bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1476)	64
Tabel 3.13. – Studenten naar werksituatie en opleidingsniveau ouders bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1405)	65
Tabel 3.14. – Onderwijsvorm studenten naar werksituatie en opleidingsniveau ouders bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 494)	65
Tabel 3.15. – Studenten naar vervangingsinkomen ouders bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1476)	66
Tabel 3.16. – Studenten naar soort vervangingsinkomen ouders bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1475)	67
Tabel 3.17. – Logistische regressie van het effect van geslacht, leeftijd, opleiding van de ouders, en werksituatie van de ouders op de kans student te zijn (N = 1429)	67

Hoofdstuk 4

Tabel 4.1. – Schaalitems schoolwelbevinden (in %) op studerenden bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	75
Tabel 4.2. – Schoolwelbevinden naar studieniveau bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1483)	77
Tabel 4.3. – Schoolwelbevinden naar geslacht op studerenden bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1491)	78
Tabel 4.4. – Schoolwelbevinden naar leeftijd en onderwijsvorm op studerenden bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	79
Tabel 4.5. – Schoolwelbevinden naar al dan niet zittenblijven op studerenden bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 633)	80
Tabel 4.6. – Schoolwelbevinden naar ervaringen met zittenblijven bij scholieren Vlaanderen 14 tot 23 jaar (N = 877, N = 863)	80
Tabel 4.7. – Schoolwelbevinden naar ervaringen met zittenblijven bij studenten Vlaanderen 17 tot 25 jaar (N = 539, N = 534)	80
Tabel 4.8. – Schaalitems tevredenheid over de contacten met leraars/docenten (in %) op studerenden bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	82
Tabel 4.9. – Tevredenheid over contacten met leerkrachten naar studieniveau op studerenden bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1478)	82
Tabel 4.10. – Vergelijking onderzoek naar geslacht (14-18 jaar)	83
Tabel 4.11. – Vergelijking onderzoek 'bereidheid tot praten bij leerkrachten/docenten'	84
Tabel 4.12. – Vergelijking onderzoek 'serieus genomen worden door leerkrachten/docenten'	84
Tabel 4.13. – Vergelijking onderzoek 'mogelijkheid mening geven aan leerkrachten/docenten'	85
Tabel 4.14. – Tevredenheid over contacten met leerkrachten naar geslacht op studerenden bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1486)	86
Tabel 4.15. – Tevredenheid over contacten met leerkrachten naar geslacht en studieniveau op studerenden bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 940, N = 538)	87
Tabel 4.16. – Tevredenheid over contacten met leerkrachten naar leeftijd en onderwijsvorm op studerenden bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	87
Tabel 4.17. – Contacten met leerkrachten naargelang al dan niet ooit een jaar overgedaan op studerenden bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 629)	88

Hoofdstuk 5

Tabel 5.1. – Bij- of vakantiebaantje bij 14- tot 25-jarige studerenden in Vlaanderen – naar geslacht en leeftijd (N = 1475)	94
---	----

Tabel 5.2. – Bij- of vakantiebaan bij 14- tot 21-jarige scholieren in Vlaanderen – naar geslacht, leeftijd en onderwijsvorm (N = 939)	95
Tabel 5.3. – Bij- of vakantiebaan bij 18- tot 25-jarige studenten in het hoger onderwijs in Vlaanderen – naar enkele achtergrondkenmerken (N = 538)	96
Tabel 5.4. – Periodes waarin 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen bij- of vakantiebaantjes uitoefenen (N studerenden = 1475/N studerenden die een baan hebben = 844)	97
Tabel 5.5. – Periodes van werk bij 14- tot 25-jarige studerenden in Vlaanderen, die bij- of vakantiebaantjes hebben – naar enkele achtergrondkenmerken (N = 845)	98
Tabel 5.6. – Combinaties van bij- en vakantiebaantjes bij 14- tot 25-jarige studerenden in Vlaanderen (N = 839)	99
Tabel 5.7. – Meest voorkomende combinaties van bij- en/of vakantiebanen bij 14- tot 25-jarige studerenden in Vlaanderen (N = 844)	99

Hoofdstuk 6

Tabel 6.1. – Niet-studerende 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen naar geslacht en leeftijd (N = 995)	105
Tabel 6.2. – Hoogst behaalde diploma of getuigschrift bij niet-studerende 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 983)	105
Tabel 6.3. – Beroepsstatuut van 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen die niet meer studeren (N = 993)	106
Tabel 6.4. – Werksituatie van 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen die niet meer studeren (N = 991) en vroegere werksituatie (N = 225)	107
Tabel 6.5. – Al dan niet werk, naar enkele achtergrondkenmerken, bij niet-studerende 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen	108
Tabel 6.6. – Periodes van werkloosheid bij niet-studerende 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (inclusief huidige werkloosheid en wachttijd) (N = 980)	109
Tabel 6.7. – Logistische regressie van enkele achtergrondvariabelen op de kans om meer dan 6 maanden werkloos (geweest) te zijn bij niet-studerende 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 995)	110
Tabel 6.8. – Voltijdse of deeltijdse arbeid bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen, naar enkele achtergrondkenmerken	111
Tabel 6.9. – Type contract van werkende 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 800)	112
Tabel 6.10. – Type contract van werkende 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen, naar enkele achtergrondvariabelen	113
Tabel 6.11. – Arbeidstevredenheid bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen, frequentieverdeling en percentage per item	114

Tabel 6.12. – Algemene arbeidstevredenheid bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen, naar enkele factoren (somschaal op 100)	115
--	-----

Hoofdstuk 7

Tabel 7.1. – Opleiding (N = 793) en certificering (N = 288) in het kader van de job bij niet-studerende 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen	120
Tabel 7.2. – Opleiding in het kader van de job bij niet-studerende 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen, naar enkele achtergrondvariabelen	122
Tabel 7.3. – Logistische regressie van enkele achtergrondvariabelen op de kans om een opleiding te volgen in het kader van werk, bij niet-studerende 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 995)	123
Tabel 7.4. – Certificering van opleidingen in het kader van de job bij niet-studerende 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen, naar enkele achtergrondvariabelen	124
Tabel 7.5. – Cursussen en lessen in de vrije tijd bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2468)	125
Tabel 7.6. – Cursussen en lessen in de vrije tijd bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen, naar enkele achtergrondvariabelen	126
Tabel 7.7. – Logistische regressie van enkele achtergrondvariabelen op de kans om minstens 1x per maand cursus/les te volgen in de vrije tijd, bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2020)	127

Hoofdstuk 8

Tabel 8.1. – Meest gebruikte vervoermiddel naar school, werk en binnen de vrije tijd bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	132
Tabel 8.2. – Eindmodellen mobiliteit bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen: exponentiële bètacoefficienten uit de logistische regressie	134
Tabel 8.3. – Meest gebruikte vervoermiddel naar leeftijd bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	135
Tabel 8.4. – Meest gebruikte vervoermiddel naar geslacht bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	136
Tabel 8.5. – Meest gebruikte vervoermiddel naar scholier, student of niet-student bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	136
Tabel 8.6. – Meest gebruikte vervoermiddel naar opleidingsniveau bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	137
Tabel 8.7. – Meest gebruikte vervoermiddel naar verstedelijkingsgraad bij 14- tot 18-jarigen in Vlaanderen	138
Tabel 8.8. – Meest gebruikte vervoermiddel naar verstedelijkingsgraad bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen	139
Tabel 8.9. – Meest gebruikte vervoermiddel binnen de vrije tijd bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	139

Tabel 8.10. – Meest gebruikte vervoermiddel binnen de vrije tijd bij 14- tot 25-jarige scholieren, studenten en niet-studenten in Vlaanderen	140
Tabel 8.11. – Meest gebruikte vervoermiddel naar (hoge)school of universiteit bij studerende 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	141
Tabel 8.12. – Vergelijking van onderzoek naar woon-schoolverplaatsingen	142
Tabel 8.13. – Meest gebruikte vervoermiddel naar het werk bij de werkende 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	143
Tabel 8.14. – Vergelijking van onderzoek naar woon-werkverplaatsingen	143

Hoofdstuk 9

Tabel 9.1. – Het al dan niet akkoord gaan met de stellingen met betrekking tot vriendschap door 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen	148
Tabel 9.2. – Gemiddelde score op de dimensie vriendschap als vertrouwen naar geslacht, leeftijd in zes groepen en al dan niet student zijn bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (somschaal 0 tot 100)	149
Tabel 9.3. – Gemiddelde score op de dimensie vriendschap als gedeelde interesse naar geslacht, leeftijd in zes groepen en al dan niet student zijn bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (somschaal 0 tot 100)	150
Tabel 9.4. – Aantal beste vrienden/vriendinnen bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2476)	151
Tabel 9.5. – Kruistabel geslacht – aantal beste vriend(inn)en bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2476)	152
Tabel 9.6. – Gemiddeld aantal vrienden naar leeftijd in zes groepen bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2476)	152
Tabel 9.7. – Kruistabel leeftijd in zes groepen – aantal beste vriend(inn)en bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2474)	152
Tabel 9.8. – Kruistabel al dan niet student – aantal beste vriend(inn)en bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2448)	153
Tabel 9.9. – Herkomst beste vriend(inn)en bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	153
Tabel 9.10. – Aantal jongeren met lief/partner bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2405)	154
Tabel 9.11. – Aantal en percentage 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen, die een lief/partner hebben volgens een aantal achtergrondkenmerken	155
Tabel 9.12. – Logistische regressie van enkele achtergrondvariabelen op de kans om een relatie te hebben bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2405)	156
Tabel 9.13. – Omschrijving van de relatie als 'vast' of 'los' bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen, die een lief/partner hebben (N = 1178)	156
Tabel 9.14. – Aantal en percentage 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen, die hun relatie als 'vast' omschrijven, volgens een aantal achtergrondkenmerken	157

Hoofdstuk 10

Tabel 10.1. – Het al dan niet akkoord gaan aangaande stellingen met betrekking tot het zelfbeeld bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	162
Tabel 10.2. – Gemiddelde score op de schaal voor zelfbeeld naar geslacht, leeftijd in zes groepen en al dan niet student zijn bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (somschaal 0 tot 100) (N = 2481)	163
Tabel 10.3. – Het al dan niet akkoord gaan met stellingen over het toekomstperspectief bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	164
Tabel 10.4. – Gemiddelde score op de schaal voor toekomstperspectief naar geslacht, leeftijd in zes groepen en al dan niet student zijn bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (somschaal 0 tot 100)	165
Tabel 10.5. – Het al dan niet akkoord gaan met stellingen over onveiligheidsgevoelens door 18-25-jarigen in Vlaanderen	166
Tabel 10.6. – Gemiddelde score op de schaal voor onveiligheidsgevoelens naar geslacht, leeftijd in zes groepen en al dan niet student zijn bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (somschaal 0 tot 100)	168
Tabel 10.7. – Het al dan niet akkoord gaan met stellingen over de buurtbeleving bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	170
Tabel 10.8. – Gemiddelde score op de schaal voor buurtbeleving naar geslacht, leeftijd in zes groepen en al dan niet student zijn bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (somschaal 0 tot 100)	171
Tabel 10.9. – Gemiddelde score op de schaal voor buurtbeleving naar stedenbouwkundig uitzicht van de buurt bij 14- tot 18-jarigen in Vlaanderen (somschaal 0 tot 100) (N = 966)	172

Hoofdstuk 11

Tabel 11.1. – Frequentietabel participatie aan het verenigingsleven bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2503)	176
Tabel 11.2. – Ooit lid van gestructureerde vrijetijdsverenigingen of jongerengecentreerde organisaties bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2503): bèta's uit de meervoudige regressie	181
Tabel 11.3. – Percentage jongeren bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen dat ooit deelnam aan deze soort verenigingen	182
Tabel 11.4. – Frequentietabellen participatie aan adviesraden of verantwoordelijke functie in het jeugdwerk bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2503)	183
Tabel 11.5. – Ooit participatie aan adviesraden of verantwoordelijke functie in het jeugdwerk bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2503): exponentiële bèta-coëfficiënten uit de logistische regressie	184

Tabel 11.B1. – Frequentietabellen participatie aan jeugd- of jongerenverenigingen volgens leeftijd van de Vlaamse bevolking bij de drie verschillende leeftijdsgroepen	187
Tabel 11.B2. – Frequentietabellen participatie aan jeugthuizen volgens leeftijd van de Vlaamse bevolking bij de drie verschillende leeftijdsgroepen	187
Tabel 11.B3. – Frequentietabellen participatie aan gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven volgens leeftijd van de Vlaamse bevolking bij de drie verschillende leeftijdsgroepen	187
Tabel 11.B4. – Frequentietabellen participatie aan sportverenigingen volgens leeftijd van de Vlaamse bevolking bij de drie verschillende leeftijdsgroepen	188
Tabel 11.B5. – Frequentietabellen participatie aan hobbyverenigingen volgens leeftijd van de Vlaamse bevolking bij de drie verschillende leeftijdsgroepen	188
Tabel 11.B6. – Frequentietabellen participatie aan culturele verenigingen volgens leeftijd van de Vlaamse bevolking bij de drie verschillende leeftijdsgroepen	188
Tabel 11.B7. – Frequentietabellen participatie aan sociale verenigingen volgens leeftijd van de Vlaamse bevolking bij de drie verschillende leeftijdsgroepen	189
Tabel 11.B8. – Frequentietabellen organisatie van een fuif, buurtfeest, festival volgens leeftijd van de Vlaamse bevolking bij de drie verschillende leeftijdsgroepen	189

Hoofdstuk 12

Tabel 12.1. – Items politieke interesse (verdeling in %) bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2503)	192
Tabel 12.2. – Politieke interesse bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2503): gestandaardiseerde bèta-coëfficiënten uit de meervoudige regressie	193
Tabel 12.3. – Frequentietabel stemintentie bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2503)	196
Tabel 12.4. – Stemintentie bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2503): exponentiële bèta-coëfficiënten uit de logistische regressie	197
Tabel 12.5. – Frequentieverdeling (in %) alternatieve politieke actie bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2503)	199
Tabel 12.6. – Clusterprofielen (kans om positief te antwoorden op opgenomen indicatoren)	200
Tabel 12.7. – Clusters van politieke actie bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2503): bèta-coëfficiënten uit de logistische regressie	204
Tabel 12.B1. – Gemiddelde score op schaal politiek interesse volgens leeftijd bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	208
Tabel 12.B2. – Percentage jongeren met geldige stemintentie en percentage helemaal akkoord of akkoord met de stelling 'Jongeren zouden moeten stemrecht krijgen vanaf 16 jaar' bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2400)	208

Hoofdstuk 13

Tabel 13.1. – Etnocentrisme bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2503): verdeling (in %) over de schaalitems	210
Tabel 13.2. – Etnocentrisme bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2503): bèta-coëfficiënten uit de meervoudige regressie	212
Tabel 13.3. – Helemaal akkoord of akkoord (in %) met enkele stellingen in verband met etnocentrisme van twee contrasterende groepen jongeren	214

Hoofdstuk 14

Tabel 14.1. – Aantal plegers het afgelopen jaar bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	222
Tabel 14.2. – Vergelijking van onderzoek over het percentage plegers het afgelopen jaar bij 14- tot 17-jarigen in Vlaanderen	223
Tabel 14.3. – Percentage plegers naar geslacht bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	224
Tabel 14.4. – Percentage plegers naar leeftijd bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	225
Tabel 14.5. – Percentage plegers naar al dan niet een jaar te hebben overgedaan bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	226
Tabel 14.6. – Zelfbeeld en negatief toekomstperspectief bij al dan niet plegers onder 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	227
Tabel 14.7. – Percentage plegers naar ouders met een vervangingsinkomen van 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	228
Tabel 14.8. – Percentage plegers onder vrienden bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	229
Tabel 14.9. – Uitgaanspatroon bij al dan niet plegers onder 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	230
Tabel 14.10. – Percentage plegers naar verstedelijkingsgraad bij 14- tot 18-jarigen in Vlaanderen	231
Tabel 14.11. – Percentage plegers naar verstedelijkingsgraad bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen	231
Tabel 14.12. – Percentage plegers naar al dan niet studeren bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	232
Tabel 14.13. – Percentage plegers naar al dan niet gelovig zijn bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	233
Tabel 14.14. – Responsiviteit van vader bij al dan niet plegers onder 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	233
Tabel 14.15. – Responsiviteit van moeder bij al dan niet plegers onder 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	234
Tabel 14.16. – Opvolging door vader en moeder bij al dan niet plegers onder 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	234

Tabel 14.17. – Eindmodellen zelfrapportage bij zwartrijden, diefstal, vandalisme en geweld door 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen: exponentiële bètacoëfficiënten uit de logistische regressie	236
Tabel 14.18. – Aantal verschillende delictsvormen gepleegd door 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	237
Tabel 14.19. – Percentage veelplegers naar geslacht, al dan niet gelovig zijn, studentsituatie, leeftijd en al dan niet gebist hebben bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	238
Tabel 14.20. – Zelfbeeld en negatief toekomstperspectief bij al dan niet veelplegers onder 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	239
Tabel 14.21. – Uitgaanspatroon bij al dan niet veelplegers onder 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	239
Tabel 14.22. – Responsiviteit en opvolging door vader en moeder bij al dan niet veelplegers onder 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	239
Tabel 14.23. – Eindmodel veelplegers bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen: exponentiële bètacoëfficiënten uit de logistische regressie	240
Tabel 14.24. – Percentage plegers ontdekt bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	241
Tabel 14.25. – Percentage plegers met proces-verbaal bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	241
Tabel 14.26. – Belangrijkste reden om niet te plegen bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	242
Tabel 14.27. – Percentage slachtoffers bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	243
Tabel 14.28. – Percentage slachtoffers bij plegers en niet-plegers onder de 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	243
Tabel 14.B1. – Aantal keer plegen van een delict bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	247
Tabel 14.B2. – Percentage plegers naar opleidingsniveau ouders van 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	247
Tabel 14.B3. – Percentage plegers volgens levensbeschouwing bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	248
Tabel 14.B4. – Percentage ‘zittenblijvers’ naar al dan niet veelpleger onder 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen	248

FIGUREN

Hoofdstuk 2

Figuur 2.1. – De stap naar zelfstandig wonen bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2457)	48
--	----

Hoofdstuk 3

Figuur 3.1. – Studerenden naar leeftijd bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1699) 60

Figuur 3.2. – Studenten naar leeftijd en opleidingsniveau ouders bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1566) 63

Hoofdstuk 11

Figuur 11.1. – Participatie aan het verenigingsleven volgens leeftijd bij 19- tot 25-jarigen in Vlaanderen: scharnierleeftijd 10-12 jaar (N = 1369) 178

Figuur 11.2. – Participatie aan ontspanningsverenigingen volgens leeftijd bij 19- tot 25-jarigen in Vlaanderen: scharnierleeftijd 16-18 jaar (N = 1369) 179

Hoofdstuk 12

Figuur 12.1. – Gemiddelde schaalscores op de somschaal politieke interesse bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen volgens leeftijd 194

Figuur 12.2. – Percentage jongeren met een geldige stemintentie en akkoord of helemaal akkoord met de stelling ‘Jongeren zouden stemrecht moeten krijgen vanaf 16 jaar’ volgens leeftijd bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2400) 195

Figuur 12.3. – Clusterprofiel 1: Politiek actief 201

Figuur 12.4. – Clusterprofiel 2: Weinig politiek actief 202

Figuur 12.5. – Clusterprofiel 3: Weinig politiek actief, maar voor directe actie 202

Figuur 12.6. – Clusterprofiel 4: Politiek actief en ethisch consumeren 203

HOOFDSTUK 1.

ouders? geen last van

Jongeren en gezinsrelaties

Ellen Rutgeerts

1. INLEIDING

Actueel bestaat het klassieke standaardgezin met twee getrouwde ouders naast allerlei andere gezinsvormen (Colpin, Verhaeghe et al., 2001). Bij jongeren die onder het ouderlijk dak wonen, gaan we na op welke manier het geboortegezin is samengesteld en wie ze als vader- en moederfiguur beschouwen. Voor jongeren met gescheiden ouders achterhalen we in welke mate zij contact onderhouden met de ouder waar ze niet bij wonen. We onderzoeken welke factoren deze contactfrequentie kunnen beïnvloeden.

Hoewel de gezinssamenstelling actueel meer divers is, wordt het gezin nog steeds gezien als een van de belangrijkste opvoedingscontexten. Ouders worden meestal als primaire opvoedingsverantwoordelijken aangeduid. Bij Van Nuffel, Rutgeerts & Sinnaeve (2006) vinden we een overzicht van onderzoek over de manier waarop een positieve ouder-kindrelatie bijdraagt tot emotioneel aangepast gedrag, beter sociaal functioneren, hogere zelfwaardering en een grotere psychologische gezondheid. In dit overzicht komt ook tot uiting dat een problematische ouder-kindrelatie kan leiden tot angststoornissen, agressief gedrag, stoppen met school, depressie en zelfmoord. In de analyses die we op de JOP-monitor 1 voor 14- tot 25-jarigen voor het thema gezin konden uitvoeren, bekijken we onder meer deze ouder-kindrelatie. Hoe ervaren jongeren en thuiswonende jongvolwassenen de interactie met hun vader en moeder?

2. OUDERS SAMEN OF APART

Lodewijckx (2005) stelt in haar analyse van rijksregistergegevens (op 1/1/2004) vast dat ruim 20% van de 0- tot 17-jarigen een scheiding van de ouders heeft meegemaakt. Hoe ouder de kinderen en jongeren zijn, hoe groter de kans dat zij een scheiding van hun ouders meemaakten: 10% van de 0- tot 2-jarigen versus bijna 26% van de 12- tot 17-jarigen. Als we deze tendens zouden doortrekken voor de jongeren van 14 tot 25 jaar, kunnen we

verwachten dat meer dan een kwart een scheiding van de ouders meemaakte. De cijfers liggen in onze analyses voor de 14- tot 25-jarigen echter veel lager.

TABEL 1.1. Ouders van 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen die in het ouderlijk huis wonen (N = 2116)

	N	%
Ouders feitelijk gescheiden	396	18.7
Eén of beide ouders gestorven	74	3.5
Andere	3	.1
Bij beide ouders	1643	77.6

Minder dan 20% van de thuiswonende jongeren uit onze steekproef heeft gescheiden ouders. We weten echter niet hoe de ouderlijke situatie is in het geboorteg gezin van de jongeren die alleen, met hun partner of met vrienden wonen en kunnen dus niet het totale percentage berekenen van het aantal 14- tot 25-jarigen dat een (feitelijke) scheiding van de ouders meemaakte.

Van de groep jongeren met (feitelijk) gescheiden ouders leven 33 jongeren afwisselend bij de ene en de andere ouder. Co-ouderschap komt bij gescheiden ouders van 14- tot 25-jarigen dus relatief weinig voor (iets meer dan 8%).

2.1 BIOLOGISCHE, STIEF-, CO-, PLEEG- EN ANDERE OUDERS

Jongeren die nog bij één of beide ouders thuis wonen, konden aangeven wie ze als hun moeder en vader beschouwen. Bijna alle jongeren zien de biologische moeder als hun 'echte' moeder (bijna 98%). Iets minder jongeren, maar toch nog een erg grote meerderheid, zien de biologische vader als hun 'echte' vader (meer dan 90%).

TABEL 1.2. Vaderfiguur bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen die bij de ouder(s) thuis wonen (N = 2149)

	N	%
Biologische vader	1984	92.3
Stiefvader/partner van de moeder	60	2.8
Pleeg- of adoptievader	6	.3
Andere	18	.8
Niemand/vader overleden	81	3.8

TABEL 1.3. Moederfiguur bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen die bij de ouder(s) thuis wonen (N = 2129)

	N	%
Biologische moeder	2105	97.9
Stiefmoeder/partner van de vader	7	.3
Pleeg- of adoptiemoeder	9	.4
Andere	3	.1
Niemand/moeder overleden	27	1.3

Ook jongeren van gescheiden ouders vinden bijna unaniem dat de biologische moeder hun 'echte' moeder is (97%). Bij de vraag naar de vaderfiguur duiden iets minder jongeren hun biologische vader aan (75%). Na een scheiding zien meer jongeren hun stiefvader of de nieuwe partner van hun moeder als hun eigen vader (12%) dan dat ze hun stiefmoeder of nieuwe partner van hun vader als moeder beschouwen (1%). Dit komt waarschijnlijk omdat meer jongeren na scheiding bij hun moeder wonen (zie hoofdstuk 2. Jongeren en hun gezinssituatie).

TABEL 1.4. Vaderfiguur bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen met feitelijk gescheiden ouders (N = 363)

	N	%
Biologische vader	276	76.0
Stiefvader/partner van de moeder	43	11.8
Andere	17	4.7
Niemand/vader overleden	27	7.5

TABEL 1.5. Moederfiguur bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen met feitelijk gescheiden ouders (N = 364)

	N	%
Biologische moeder	353	97.0
Stiefmoeder/partner van de vader	3	.9
Pleegmoeder/adoptiemoeder	1	.2
Andere	3	.7
Niemand/moeder overleden	4	1.2

2.2 CONTACT MET DE 'ANDERE' OUDER NA SCHEIDING

Meer dan zes op tien jongeren die wel in het ouderlijk huis maar niet bij de (beide) ouders wonen, heeft regelmatig contact met de andere (gescheiden) ouder of met beide ouders in het geval van een voogdijregeling. Omdat het aantal jongeren bij een voogd of in een instelling minimaal is, bespreken we dit 'contact met de ouder(s) waar de jongere niet bij woont' hoofdzakelijk als contact van de thuiswonende jongere met de andere, feitelijk gescheiden ouder waar de jongere niet bij woont.

TABEL 1.6. Contact met de andere ouder bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen waarvan de ouders gescheiden zijn (N = 371)

	N	%
Nooit	89	24.0
Uitzonderlijk, bij speciale gelegenheden	46	12.4
Maandelijks	45	12.1
Tweewekelijks	55	14.8
Wekelijks	99	26.7
Dagelijks	37	10.0

Ruim de helft van de jongeren met gescheiden ouders heeft op vaste basis contact met de andere ouder: er zijn maandelijks, tweewekelijks, wekelijks of zelfs dagelijks contacten. Na een scheiding houden jongeren dus meestal contact met beide ouders. Toch heeft ook bijna één op vier nooit contact met de andere ouder.

Of 14- tot 25-jarigen van gescheiden ouders nooit, af en toe, regelmatig of zeer regelmatig contact hebben met de ouder waar ze niet bij wonen, gaat samen met een aantal achtergrondkenmerken.

Enkel het opleidingsniveau van de ouders maakt significant verschil uit als het gaat over de contactfrequentie van jongeren met de andere (gescheiden) ouder. Meer jongeren hebben nooit contact met de andere ouder als geen van beide ouders een diploma hoger onderwijs haalde. Verder maakt het niet uit wat de leeftijd, het geslacht en het opleidingsniveau van de jongere is: ze hebben in dezelfde mate contact met de gescheiden ouder waar ze niet bij wonen.

1. Tot de categorie hoger opgeleide jongeren horen jongeren die een aso- of kso-opleiding volgen, hogere (niet-universitaire of universitaire) studies aanvatten en jongeren die een diploma van het hoger onderwijs behaalden. Jongeren die een tso-, (d)bso-, buso- of opleiding met leercontract volgen en jongeren met een diploma van het secundair onderwijs als einddiploma, worden als lager opgeleide jongeren beschouwd.

TABEL 1.7. Percentage 'contact met andere ouder na scheiding' volgens een aantal achtergrondkenmerken bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	Nooit	Af en toe/ Regelmatig ¹	Ze er Regelmatig ²	χ^2	p
Leeftijd in categorieën (N = 377)				6.92	.140
14-17 jaar	29.4	40.4	30.1		
18-21 jaar	22.3	35.3	42.4		
22-25 jaar	18.8	43.6	37.6		
Geslacht (N = 377)				4.00	.136
vrouw	19.6	42.3	51.8		
man	28.2	36.2	48.2		
Opleidingsniveau (N = 371)				5.62	.060
lager opgeleid	27.3	34.5	38.2		
hoger opgeleid	19.3	46.0	34.7		
Opleidingsniveau ouders (N = 318)				12.04	.002
geen hoger onderwijs	26.3	35.4	38.3		
min. 1 ouder hoger onderwijs	11.9	49.7	38.5		
Sociale uitkering ouders (N = 293)				.61	.736
geen sociale uitkering	12.1	45.1	42.9		
min. 1 ouder sociale uitkering	13.2	39.7	47.1		

- 1 Jongeren die 'af en toe/regelmatig' contact hebben met de andere (gescheiden) ouder doen dat uitzonderlijk (bij bijzondere gelegenheden), maandelijks of tweewekelijks.
- 2 Jongeren die 'zeer regelmatig' contact hebben met de andere (gescheiden) ouder doen dat wekelijks of dagelijks.

3. DE RELATIE MET VADER EN MOEDER

Ouders blijven in de adolescentieperiode belangrijke figuren. Zo observeerde Bowlby (1997, in Williams & Kelly, 2005: 170) dat verminderd hechtingsgedrag, zoals het opzoeken van fysieke nabijheid, kenmerkend is voor de adolescentieperiode. Ook het expliciete beroep doen op ouderlijke steun vermindert (Weiss, 1982, in Williams & Kelly, 2005:170.). Toch blijkt dat het psychologische welzijn van de jongere gedurende deze periode nog steeds gegrond is in het vertrouwen en in de beschikbaarheid en betrokkenheid van ouderlijke figuren (Arbona & Power, 2003, in Williams & Kelly, *ibid.*). De fysieke aanhankelijkheid kan verminderen, maar de affectieve connectie tussen ouders en adolescenten blijft belangrijk (Patterson, Prvor et al., 1995).

Wat betreft de band die jongeren met hun ouders hebben, werd in de monitor gekozen om enkel naar de relatie met de ouder(s) te peilen bij jongeren die nog bij één of beide ouders thuis wonen. We gaan ervan uit dat de kwaliteit die zij aan deze relatie toekennen, op de jongere meer invloed heeft dan bij jongeren die alleen, met vrienden of met hun

partner wonen. Onze analyses gelden dus enkel voor jongeren tussen 14 en 25 jaar die nog onder het ouderlijk dak wonen.

Met uitspraken als ‘mijn vader helpt mij als ik het moeilijk heb’ of ‘mijn moeder wil weten wie mijn vrienden zijn’, peilden we naar de manier waarop jongeren de relatie appreciëren met degene die ze als hun vader of moeder beschouwen. Dat kan ook een stiefvader of pleegmoeder zijn (zie 2.1).

De 2097 jongeren uit onze steekproef die bij één of beide ouders wonen, konden op een vijfpuntenschaal aankruisen hoe ze tegenover deze uitspraken staan: helemaal akkoord, akkoord, neutraal, niet akkoord of helemaal niet akkoord. Deze scores geven een indicatie van hoe jongeren de relatie met hun vader en moeder aanvoelen; ze vertellen niet of die relatie ook werkelijk zo is. Een objectieve meting is niet alleen onmogelijk, maar misschien ook onwenselijk. Omdat het gaat over een interactieproces tussen de jongere en zijn ouder, waarin alle partijen elkaar beïnvloeden, is het voor ons belangrijker te weten hoe de jongere dat interactieproces aanvoelt, interpreteert en waardeert. Het is immers de perceptie van de relatie met de ouders die het welbevinden van de jongere zal bepalen.

De uitspraken uit onze monitor over de relatie met vader en moeder werden opgesteld op basis van vier bestaande schalen. Deze schalen bestaan uit responsiviteit van vader, responsiviteit van moeder, opvolging door vader en opvolging door moeder. Ze werden ontleend aan de Nijmeegse Opvoedingsvragenlijst, bewerkt door het project Opvoeden in Nederland (Van Ammers, Dekovic et al., 1996) en in Vlaanderen eerder toegepast in het onderzoek ‘Jongeren in Vlaanderen gemeten en geteld’ (Vandoorne, Decaluwé et al., 2000).

Opvoedingsgedrag wordt namelijk getypeerd door twee centrale dimensies: responsiviteit en opvolging (Rispen, Hermans et al., 1996). ‘Responsiviteit’ is een verzamelnaam voor allerlei vormen van emotionele betrokkenheid. Het wijst op de wijze waarop of de mate waarin ouders begaan zijn met de gevoelens, problemen, aspiraties, ... van hun kinderen. Verondersteld wordt dat een ondersteuning die tegemoet komt aan de specifieke noden van het kind, een positieve invloed heeft op de ontwikkeling en het welzijn van dat kind (Van den Bergh, Ackaert et al., 2003). De term ‘opvolging’ geeft aan in welke mate ouders weten wat hun kinderen doen: waar, wanneer, met wie, ... Het gaat daarbij niet over controle, maar over toezicht houden (Vandoorne, Decaluwé et al., 2000). Dit kan uiteraard wel variëren van democratische tot meer autoritaire vormen van supervisie (De Rycke & Van den Bergh, 2003).

3.1 OUDERS HELPEN EN VRAGEN WAAR DE JONGERE UITGAAT

Jongeren lijken een vrij goede band te hebben met hun ouders. De grootste groep is het ermee eens dat hun ouders hen goed helpen als ze het moeilijk hebben, dat het hen lukt om te troosten bij verdriet, dat ze met hun ouders kunnen praten enzovoort. Op één uitzondering na: volgens een grotere groep jongeren weet hun vader niet wanneer de jongere het ergens moeilijk mee heeft. En hij vraagt meestal ook niet waaraan ze hun geld uitgeven.

Meer jongeren gaan akkoord met de uitspraken over hun moeder dan met de uitspraken over vader. Meer jongeren vinden dat het haar lukt om te troosten, dat ze begrijpt wat er aan de hand is als de jongere piekert of verdrietig is, dat ze weet wat de jongere wil en dat ze vraagt naar de vrienden, het uitgavenpatroon en het uitgaansgedrag van de jongere. Meer jongeren vinden ook dat ze met hun moeder over alles kunnen praten. Deze resultaten bevestigen de bevindingen van Van Leeuwens onderzoek (2000) naar deficit en opvoedingsvaardigheden van ouders. Moeders hebben volgens Van Leeuwen (ibid.) meer positieve en minder negatieve vaardigheden: ze tonen meer betrokkenheid, lossen meer samen met hun kind problemen op en gebruiken meer sociale beloningen dan vaders.

TABEL 1.8. Itemschaal relatie met vader bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen die bij de ouder(s) wonen

	(helemaal) niet akkoord	neutraal	(helemaal) akkoord
1. Mijn vader helpt me goed als ik het moeilijk heb (N = 2063)	13.8	22.5	63.7
2. Als ik ergens over piekert of verdrietig ben, dan begrijpt mijn vader wat er aan de hand is (N = 2060)	28.7	33.9	37.4
3. Als het niet zo goed gaat met mij, dan lukt het mijn vader om mij te troosten (N = 2054)	30.1	32.4	37.4
4. Als ik met mijn vader over mijn problemen praat, dan helpt hij mij echt (N = 2050)	22.1	32.2	45.7
5. Mijn vader weet precies wanneer ik het ergens moeilijk mee heb (N = 2053)	36.2	33.3	30.4
6. Als ik verdrietig ben of ergens mee zit, dan heeft mijn vader dat in de gaten (N = 2055)	29.9	32.0	38.2
7. Ik kan goed met mijn vader praten over alles (N = 2058)	30.6	31.4	38.0
8. Mijn vader weet heel goed wat ik wil of voel (N = 2055)	29.8	36.6	33.6
9. Mijn vader vraagt altijd waar ik naartoe ga als ik uitga (N = 2052)	22.4	17.3	60.3
10. Mijn vader vraagt waar ik mijn geld aan uitgeef (N = 2056)	44.0	26.3	29.7
11. Mijn vader wil weten wie mijn vrienden zijn (N = 2061)	26.7	28.8	44.5

TABEL 1.9. Itemschaal relatie met moeder bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen die bij de ouder(s) wonen

	(helemaal) niet akkoord	neutraal	(helemaal) akkoord
1. Mijn moeder helpt me goed als ik het moeilijk heb (N = 2117)	3.9	14.9	81.2
2. Als ik ergens over pieker of verdrietig ben, dan begrijpt mijn moeder wat er aan de hand is (N = 2112)	8.6	21.9	69.5
3. Als het niet zo goed gaat met mij, dan lukt het mijn moeder om mij te troosten (N = 2113)	10.3	25.5	64.2
4. Als ik met mijn moeder over mijn problemen praat, dan helpt zij mij echt (N = 2113)	7.9	23.0	69.1
5. Mijn moeder weet precies wanneer ik het ergens moeilijk mee heb (N = 2115)	10.3	25.2	64.5
6. Als ik verdrietig ben of ergens mee zit, dan heeft mijn moeder dat in de gaten (N = 2111)	7.7	18.6	73.7
7. Ik kan goed met mijn moeder praten over alles (N = 2111)	13.0	27.3	59.8
8. Mijn moeder weet heel goed wat ik wil of voel (N = 2114)	12.2	29.0	58.8
9. Mijn moeder vraagt altijd waar ik naartoe ga als ik uitga (N = 2104)	10.4	14.6	74.9
10. Mijn moeder vraagt waar ik mijn geld aan uitgeef (N = 2106)	26.1	27.0	46.8
11. Mijn moeder wil weten wie mijn vrienden zijn (N = 2116)	11.2	23.6	65.1

De uitspraken over vader uit tabel 1.8 waarmee de meeste jongeren akkoord gaan, zijn: helpen wanneer de jongere het moeilijk heeft (item 1: meer dan 60% gaat akkoord), peilen naar het uitgaansgedrag van de jongere (item 9: 60% is akkoord), helpen bij problemen (item 4: bijna de helft gaat akkoord) en vragen naar de vriendenkring van de jongere (item 11: ook bijna de helft gaat akkoord). Vaders schieten hun adolescente zonen en dochters dus te hulp bij problemen en volgen op waar ze uitgaan en wie hun vrienden zijn. Vaders vragen echter niet waaraan de jongeren geld uitgeven (item 10: 44% gaat niet akkoord).

De uitspraken over moeder uit tabel 1.9 waarmee de meeste jongeren akkoord gaan, zijn ook: helpen wanneer de jongere het moeilijk heeft (item 1: meer dan 80% gaat akkoord), peilen naar het uitgaansgedrag van de jongere (item 9: 75% is het hiermee eens), verdriet in de gaten hebben (item 6: 74% is akkoord), bij piekeren of verdriet begrijpen wat er aan de hand is (item 2: bijna 70% gaat akkoord) en helpen bij problemen (item 4: ook bijna 70% gaat akkoord). Moeders van adolescenten schieten dus niet alleen te hulp bij problemen, maar voelen ook verdriet van hun zonen en dochters aan. Daarnaast vragen ze net als vader waar ze uitgaan en wie hun vrienden zijn, maar ook waaraan ze geld uitgeven.

3.2 OUDERS ZIJN DUS RESPONSIEF EN VOLGEN OP

Een verkennende factoranalyse op alle items over vader en moeder samen leert ons dat hierin drie dimensies schuil gaan: 'responsiviteit van vader', 'responsiviteit van moeder' en 'opvolging door vader én moeder' (zie technisch verslag, JOP, 2007). De schalen 'responsiviteit van vader' en 'responsiviteit van moeder' bevatten de scores van de items 1 tot en met 8 uit respectievelijk tabel 1.8 en tabel 1.9 over getroost en geholpen worden, kunnen praten, enzovoort. De beide responsiviteitsschalen bevatten dus items die verwijzen naar allerlei vormen van emotionele betrokkenheid. De schaal 'opvolging door vader én moeder' bevat de scores van de items 10, 11 en 12 uit de tabellen 1.8 en 1.9 over het uitgavenpatroon, het uitgaansgedrag en de vriendenkring van de jongere. Deze schaal geeft dus aan in welke mate ouders volgens de jongere hun doen en laten nagaan.

De schaal 'responsiviteit van moeder' haalt een gemiddelde score van bijna 70 op 100. De schaal 'responsiviteit van vader' haalt gemiddeld bijna 55 op 100.

Als we ervan uitgaan dat ouders hun kinderen in overleg opvoeden, kunnen we allicht een positief verband vinden tussen de responsiviteit van vader en moeder: ze stemmen hun opvoedingsgedrag immers op elkaar af. Tussen 'responsiviteit van moeder' en 'responsiviteit van vader' is er inderdaad een vrij sterke relatie: de Pearsoncorrelatie is .378 (met $p = .000$). Jongeren die hoog scoren op 'responsiviteit van moeder', scoren over het algemeen ook hoog op 'responsiviteit van vader' en omgekeerd. Een positief verband tussen responsiviteit van moeder en responsiviteit van vader vinden we ook terug in het onderzoek Van Vandoorne, Decaluwé et al. (2000) waarin dezelfde schalen voor jongeren tussen 12 en 18 jaar werden gebruikt.

Tussen 'responsiviteit van moeder' en 'opvolging door vader en moeder' is er een licht positief verband (Pearsoncorrelatie is .221 met $p = .000$), net als tussen 'responsiviteit van vader' en 'opvolging door vader en moeder' (Pearsoncorrelatie is .223 met $p = .000$). Jongeren die hoog scoren op responsiviteit van vader/en of moeder, ervaren thuis iets meer opvolging. Een positief verband tussen responsiviteit en opvolging vinden we ook terug in het onderzoek Van Vandoorne, Decaluwé et al. (2000) waarin dezelfde schalen voor jongeren tussen 12 en 18 jaar werden gebruikt. Volgens deze onderzoekers kunnen ouders responsiever zijn voor de behoeften en signalen van hun kind wanneer ze ook op de hoogte zijn van wat hem of haar bezig houdt.

3.2.1 De 'responsiviteit van vader' en 'responsiviteit van moeder'

De schaal 'responsiviteit van moeder' scoort gemiddeld bijna 70 op 100. De schaal 'responsiviteit van vader' haalt een gemiddelde score van bijna 55 op 100. In het Vlaams onderzoek van Vandoorne, Decaluwé et al. (2000) waar dezelfde schalen werden

gebruikt, komen de onderzoekers tot een gelijkaardige vaststelling: jongeren tussen 12 en 18 jaar geven gemiddeld een score van 7.3 op 10 voor moeder en 5.9 op 10 voor vader.

We gingen na hoe de invloed van een aantal achtergrondkenmerken samengaat met de mate waarin jongeren tussen 14 en 25 jaar de responsiviteit van hun vader en de responsiviteit van hun moeder beoordelen. Het model voor de responsiviteit van vader met leeftijd, geslacht, opleidingsniveau van de jongere en opleidingsniveau van de ouders als onafhankelijke variabelen is statistisch significant ($F = 3.896$; $p = .000$) maar verklaart amper 2.4% van de variantie.² Het model dat we voor de responsiviteit van moeder met dezelfde onafhankelijke variabelen ontwikkelden, is eveneens significant ($F = 4.350$; $p = .000$) maar verklaart slechts 2.6% van de variantie.³

In tegenstelling tot de onderzoeksresultaten bij Vandoorne, Decaluwé, et al. (2000) waar responsiviteit door vader en/of moeder bij 12- tot 18-jarigen wordt beïnvloed door leeftijd, geslacht, sociaaleconomische kenmerken (zoals beroepsstatus), gezinsgrootte en scheiding, zien we bij jongeren tussen 14 en 25 jaar dat leeftijd, geslacht, het eigen opleidingsniveau en het opleidingsniveau van de ouders weinig verklaring bieden voor de ervaren responsiviteit van moeder en vader.

Na een T-test waarin we de gemiddelde score van 'responsiviteit moeder' voor minder- en meerderjarigen vergelijken, merken we wel een significant verschil: moeder scoort voor responsiviteit bij minderjarigen gemiddeld 72 op 100; bij meerderjarigen is dit gemiddeld 68 op 100.

3.2.2 De 'opvolging door vader en moeder'

Zoals vermeld bevat de schaal 'opvolging door vader en moeder' de scores van de items 10, 11 en 12 uit de tabellen 1.8 en 1.9 over het uitgavenpatroon, het uitgaansgedrag en de vriendenkring van de jongere. Deze schaal geeft aan in welke mate ouders volgens de jongere hun doen en laten nagaan. We zetten de scores hieronder nog even op een rij.

Wat opvolging van hun adolescente kinderen betreft, scoren zowel vaders als moeders het hoogst voor het item 'uitgaan'. Jongeren geven aan dat hun ouders meer vragen waar ze uitgaan (voor moeder bijna 75 op 100, voor vader 60 op 100) dan wie hun vrienden

2. Bovendien moeten we de resultaten van deze variantie-analyse voorzichtig interpreteren aangezien de errorvarianties niet homogeen zijn (Levene's Test $F = 1.952$; $p = .004$).
3. Bovendien moeten we de resultaten van deze variantie-analyse voorzichtig interpreteren aangezien de errorvarianties niet homogeen zijn (Levene's Test $F = 2.675$; $p = .000$).

zijn (voor moeder 65 op 100, voor vader bijna 45 op 100). Op de derde plaats komt interesse in de financiële uitgaven. Moeder scoort hier bijna 50 op 100. Vader lijkt zich geen zorgen te maken over het uitgavenpatroon van zoon- of dochterlief: de grootste groep jongeren gaat niet akkoord met de uitspraak dat vader vraagt waaraan het (zak)geld wordt uitgegeven.

TABEL 1.10. Itemschaal opvolging door vader en moeder bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	(helemaal) niet akkoord	neutraal	(helemaal) akkoord
Mijn vader vraagt altijd waar ik naartoe ga als ik uitga (N = 2052)	22.4	17.3	60.3
Mijn vader vraagt waar ik mijn geld aan uitgeef (N = 2056)	44.0	26.3	29.7
Mijn vader wil weten wie mijn vrienden zijn (N = 2061)	26.7	28.8	44.5
Mijn moeder vraagt altijd waar ik naartoe ga als ik uitga (N = 2104)	10.4	14.6	74.9
Mijn moeder vraagt waar ik mijn geld aan uitgeef (N = 2106)	26.1	27.0	46.8
Mijn moeder wil weten wie mijn vrienden zijn (N = 2116)	11.2	23.6	65.1

Zoals gezegd voegden we deze items op basis van een factoranalyse samen in één schaal met een gemiddelde score van 60 op 100.

We gingen de invloed na van een aantal achtergrondkenmerken op de manier waarop jongeren tussen 14 en 25 jaar de opvolging door vader en moeder beoordelen. Het model voor opvolging met leeftijd, geslacht, opleidingsniveau van de jongere en opleidingsniveau van de ouders is statistisch significant ($F = 9.165$; $p = .000$) maar verklaart slechts 5,2% van de variantie.⁴

In tegenstelling tot de onderzoeksresultaten bij Vandoorne, Decaluwé et al. (2000) waar opvolging door vader of moeder bij 12- tot 18-jarigen wordt beïnvloed door leeftijd, geslacht, sociaaleconomische kenmerken (zoals beroepsstatus), gezinsgrootte en scheiding, zien we bij jongeren tussen 14 en 25 jaar dat leeftijd, geslacht, het eigen opleidingsniveau en het opleidingsniveau van de ouders weinig verklaring bieden voor de opvolging die jongeren van hun beide ouders ervaren.

4. Bovendien moeten we de resultaten van deze variantie-analyse voorzichtig interpreteren aangezien de errorvarianties niet homogeen zijn (Levene's Test $F = 1.839$; $p = .009$).

4. CONCLUSIES

Gezinnen worden ondermeer volgens Colpin, Verhaeghe et al. (2001) actueel gekenmerkt door een grote heterogeniteit, diversiteit en veranderlijkheid. Maar wanneer we de gezinssamenstelling nagaan voor 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen die nog in het ouderlijk huis wonen, blijkt dat eerder mee te vallen: slechts 17% van deze jongeren heeft een scheiding van de ouders meegemaakt. Voor deze groep blijkt co-ouderschap een weinig ingeburgerd fenomeen (8%). Wel houden de meeste jongeren na een scheiding op regelmatige basis contact met de andere ouder (meer dan 60%). Tegelijk heeft ook bijna één op vijf na een scheiding nooit contact met de andere ouder.

Bijna alle jongeren zien hun biologische moeder als hun 'echte' moeder. Bij hun vader is dit iets minder. Dat komt omdat een kwart van de jongeren van gescheiden ouders de biologische vader niet als de 'echte' vader ziet.

Met degene die jongeren wél als hun vader of moeder beschouwen, hebben 14- tot 25-jarigen die bij een of beide ouders wonen overwegend een positieve relatie. Jongeren vinden hun moeder gemiddeld iets responsiever dan hun vader, maar beide ouders helpen wanneer de jongere het moeilijk heeft. Daarnaast worden thuiswonende jongeren door vader en moeder opgevolgd. Beide ouders peilen het meest naar uitgaansgedrag, dan naar de vriendenkring en als laatste naar het uitgavenpatroon van hun adolescente kinderen.

Aanvullend onderzoek kan peilen naar wat jongeren van deze responsiviteit en opvolging vinden. Verwachten jongeren dat hun ouders hen altijd ten volle begrijpen of vinden ze het ongewoon of zelfs niet wenselijk dat ouders hun gevoelens kunnen doorgronden? Willen jongeren met hun ouders over alles kunnen praten of liever niet? En wat vinden ze van het feit dat ouders hen voor uitgaansgedrag, vriendschappen en uitgaven superviseren? Dekovic (2000) stelt bijvoorbeeld dat ouderlijk controle in de adolescentie wordt gekenmerkt door verschuivingen in de participatie van de jongere aan gezamenlijke beslissingen en verschuivingen in het toezicht van de ouder(s).

Allicht wordt de waardering van de ouderlijke responsiviteit en opvolging door de jongere in kwestie beïnvloed door leeftijd en geslacht. Daarom is het ongetwijfeld ook boeiend om na te gaan hoe de relatie is tussen ouders en adolescente kinderen die al het huis uit zijn. Ongetwijfeld veranderen een aantal aspecten, maar wat betekent dit voor de kwaliteit van de relatie tussen ouders en jongvolwassenen? Daarnaast kan het ook interessant zijn om bij jongeren die alleen, met hun partner of met vrienden wonen, na te gaan of ze een scheiding van de ouders meemaakten en welke invloed dit eventueel heeft.

Wat de diversiteit van gezinsvormen betreft, is verder onderzoek naar de precieze woon-situatie aangewezen. Naast zicht krijgen op het aantal scheidingen, co-ouderschap en

jongeren die uit huis wonen (alleen, met partner of met vrienden), kan het interessant zijn te onderzoeken hoeveel 14- tot 25-jarigen bij een alleenstaande moeder/vader of in een nieuw samengesteld gezin wonen.

BIBLIOGRAFIE

- Arbona, C. & Power, T.G. (2003). Parental attachment, self-esteem, and antisocial behaviours among African American, European American, and Mexican American adolescents. *Journal of Counseling Psychology*, 50, 40-51.
- Colpin, H., Verhaeghe, J.P., Vandemeulebroecke, L., Ghesquière, P., Janssen, K., Amelinckx, V., Cocquyt, E. & De Vos, H. (2001). *Nieuwe gezinsvormen en onderwijsparticipatie in Vlaanderen. Eindrapport*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, K.U.Leuven, Leuvens onderzoeksinstituut voor de Gezinsopvoeding en Opvoedingsproblemen & UGent, Vakgroep Onderwijskunde.
- De Rycke, L. & Van den Bergh, B. (2003). Communicatie, opvoeding en zelfwaardering. Invloed van de perceptie van communicatie- en opvoedingskenmerken in het gezin op de zelfwaardering van jongeren. In B. Van den Bergh, L. Ackaert, L. De Rycke (red.), *Tienertijd. Communicatie, opvoeding en welzijn in context: 10- tot 18-jarigen, ouders en leerkrachten bevraagd*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Dekovic, M. (2000). Opvoedingsproblemen in de (pre)adolescentie. Implicaties voor onderzoek en hulpverlening. *Kind en Adolescent*, 21(3), 193-210.
- JOP (2007). Technisch verslag JOP-monitor 1. Onuitgegeven verslag, K.U.Leuven, UGent, Vrije Universiteit Brussel. Te raadplegen op <http://www.jeugdonderzoekplatform.be>.
- Lodewijckx, E. (2005). *Kinderen en scheiding bij hun ouders in het Vlaamse Gewest. Een analyse op basis van Rijksregistergegevens*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie.
- Patterson, J., Prvor, J. & Field, J. (1995). Adolescent attachment to parents and friends in relation to aspects of self-esteem. *Journal of Youth and Adolescence*, 24, 365-376.
- Rispens, J., Hermanns, J.M.A. & Meeus, W.H.J. (red.), (1996). *Opvoeden in Nederland*. Assen: Van Gorcum.
- Van Ammers, E., Dekovic, M., Gerrits, L., Groenendaal, J., Hermanns, J., Meeuws, W., Noom, M., Rispens, J. & Vergeer, M. (red.), (1996). *Opvoeden in Nederland. Schalenboek*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Van den Bergh, B., Ackaert, L. & De Rycke, L. (red.), (2003). *Tienertijd. Communicatie, opvoeding en welzijn in context: 10- tot 18-jarigen, ouders en leerkrachten bevraagd*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Van Leeuwen, K. (2000). *Deficieten in opvoedingsvaardigheden van ouders als indicatoren voor probleemgedrag bij jongeren. Een screeningsstudie voor Vlaanderen*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, UGent, Faculteit Psychologische en Pedagogische wetenschappen, vakgroep Ontwikkelings- en Persoonlijkheidspsychologie.
- Van Nuffel, K., Rutgeerts, E. & Sinnaeve, I. (2006). Married with children?! Gezin in het jeugdonderzoek 2000-2005. In N. Vettenburg, M. Elchardus & L. Walgrave (red.), *Jongeren van*

- nu en straks: overzicht en synthese van recent jeugdonderzoek in Vlaanderen* (pp. 19-46). Leuven: LannooCampus.
- Vandoorne, J., Decaluwé, L. & Vandemeulebroecke, L. (2000). Het gezin. In H. De Witte, J. Hooge & L. Walgrave (red.), *Jongeren in Vlaanderen: gemeten en geteld: 12- tot 18-jarigen over hun leefwereld en toekomst*. Leuven: Universitaire Pers Leuven.
- Weiss, R.S. (1982). Attachment in adult life. In C.M. Parks & J. Stevenson-Hinde (Eds.), *The place of attachment in human behaviour*, pp. 171-184. New York: Basic Books.
- Williams, S.K. & Kelly, F.D. (2005). Relationships among involvement, attachment and behavioral problems in adolescence: examining father's influence. *Journal of Early Adolescence*, 25(2), 168-196.

HOOFDSTUK 2.

OVER MOEDERS ROKKEN EN EIGEN NESTJES

Jongeren en hun gezinssituatie

Ellen Rutgeerts en Ilse Sinnaeve

1. INLEIDING

Jongeren tussen 14 en 25 jaar vormen een heterogene groep wat betreft hun woonsituatie. Sommigen wonen nog bij de ouder(s), anderen hebben de stap naar zelfstandig wonen al gezet en wonen alleen, met vrienden of samen met hun partner.

In dit hoofdstuk gaan we na hoe 14- tot 25-jarigen hun gezinssituatie omschrijven. Eerst bespreken we de totale respondentengroep en geven een algemeen beeld van bij wie de jongeren wonen.

Daarna gaan we verder in op de 18- tot 25-jarigen. Deze jongvolwassen meerderjarigen zijn immers ‘op weg naar volwassenheid’. Ze bevinden zich in een transitiefase die uit verschillende scharnierpunten kan bestaan zoals het vinden van een eerste baan en wat ons thema ‘gezin’ betreft ook het verlaten van het ouderlijk huis, samenwonen met een partner, huwen, enzovoort (Elchardus & Smits, 2005). Deze stappen worden uiteraard niet allemaal en zeker ook niet door alle jongeren genomen in de periode van 18 tot 25 jaar.

Hoe de gezins- en woonsituatie eruitziet, hangt wellicht samen met verschillende factoren. We proberen in kaart te brengen welke achtergrondkenmerken al dan niet een rol spelen bij het verlaten van het ouderlijk huis.

2. WAAR IS ‘THUIS’?

2.1 EEN ALGEMEEN BEELD

In de vragenlijst werd nagegaan hoe jongeren hun woonsituatie omschrijven. Ze konden kiezen uit een aantal antwoordcategorieën (zie tabel 2.1).

Een heel ruime meerderheid (85%) van de jongeren tussen 14 en 25 woont in het ouderlijk huis: bij beide ouders, bij moeder, bij vader of in een regeling van co-ouderschap. Dit laatste komt echter bijzonder weinig voor. Als een jongere aangeeft dat hij of zij bij een

van de ouders woont, dan kan het gaan om een situatie van echtscheiding of is een ouder overleden. We gaan hier straks verder op in.

TABEL 2.1. Woonsituatie bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2489)

	N	%
Bij beide ouders	1660	66.7
Bij moeder (en eventuele nieuwe partner)	353	14.2
Bij vader (en eventuele nieuwe partner)	71	2.9
Even vaak bij moeder als bij vader (co-ouderschap)	34	1.3
Alleenwonend	73	2.9
Samenwonend met partner	253	10.2
Samenwonend met vrienden	12	.5
Bij voogd	6	.3
Instelling/tehuis	1	.0
Andere	26	1.0

In de vraagstelling werd duidelijk aangegeven dat 'op kot zitten' niet wordt beschouwd als een aparte woonvorm. De kotstudenten (211 respondenten in de steekproef) konden dus net als de andere jongeren aangeven welk van de antwoordmogelijkheden het best hun woonsituatie weergeeft. De overgrote meerderheid van de kotstudenten (202 respondenten of 95.7%) woont bij de ouder(s).

Een kleine 15% van de jongeren tussen 14 en 25 jaar woont niet (meer) bij de ouder(s) thuis. Deze groep bestaat voornamelijk uit jongeren die met partner, alleen of met vrienden wonen. We vinden slechts een heel klein percentage jongeren dat bij een voogd woont en slechts één respondent verblijft in een instelling. Wellicht is er bij jongeren die in een instelling of tehuis verblijven een grote non-respons.

TABEL 2.2. Situatie van 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen die bij één van de ouders wonen (N = 414)

	Bij moeder (en eventuele nieuwe partner)		Bij vader (en eventuele nieuwe partner)		Rijtotalen
	N	%	N	%	N
Mijn ouders zijn (feitelijk) gescheiden	292	84.1	55	15.9	347
Eén van mijn ouders is gestorven	51	76.1	16	23.9	67
Kolomtotalen	343		71		414

In tabel 2.2 bekijken we de situatie van jongeren die bij een van de ouders wonen. Van de jongeren van wie de ouders zijn gescheiden, woont een grote meerderheid (bijna 85%)

bij hun moeder. Een aantal jongeren dat slechts bij één ouder woont, heeft de andere ouder verloren. In driekwart van de gevallen gaat het om de vader die gestorven is.

2.2 DE STAP NAAR ZELFSTANDIG WONEN

Voor de analyses die we verder nog maken, hanteren we meestal een tweedeling: jongeren die bij de ouder(s) wonen en jongeren die zelfstandig wonen. Dit laatste omvat alleen wonen, samenwonen met partner en samenwonen met vrienden. De andere antwoordcategorieën van de oorspronkelijke vraag – bij een voogd; in een instelling of tehuis; andere – laten we buiten beschouwing, omdat het om zeer kleine aantallen gaat.

In tabel 2.3 geven we een overzicht per leeftijd en per geslacht van het aantal en percentage jongeren dat bij de ouder(s) woont en zelfstandig woont.

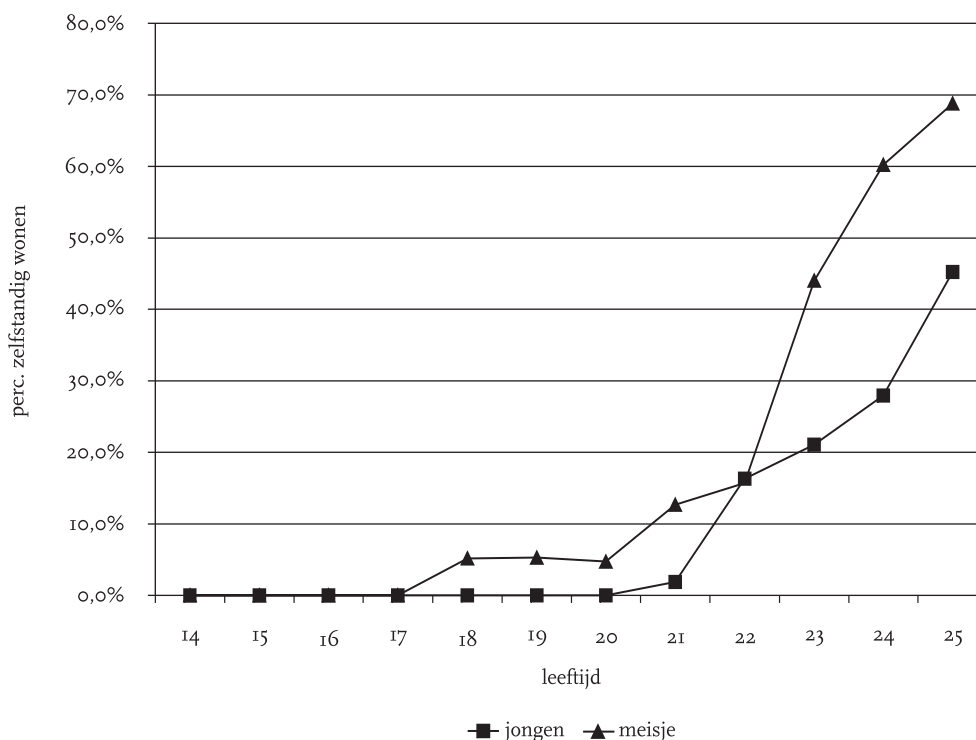
TABEL 2.3. Bij de ouder(s) wonen of zelfstandig wonen bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2457)

	Bij de ouder(s)				Zelfstandig			
	Jongens		Meisjes		Jongens		Meisjes	
	N	%	N	%	N	%	N	%
14 jaar	105	100	94	100	0	0	0	0
15 jaar	106	100	101	100	0	0	0	0
16 jaar	91	100	105	100	0	0	0	0
17 jaar	91	100	93	100	0	0	0	0
18 jaar	169	100	147	94.8	0	0	8	5.2
19 jaar	78	100	72	94.7	0	0	4	5.3
20 jaar	70	100	61	95.3	0	0	3	4.7
21 jaar	105	98.1	69	87.3	2	1.9	10	12.7
22 jaar	108	83.7	102	84.3	21	16.3	19	15.7
23 jaar	90	78.9	56	56.0	24	21.1	44	44.0
24 jaar	80	72.1	39	39.8	31	27.9	59	60.2
25 jaar	57	54.8	30	31.3	47	45.2	66	68.8

In figuur 2.1 stellen we de informatie uit tabel 2.3 grafisch voor: we zien hier hoe de proportie zelfstandig wonenden evolueert naar leeftijd, en dit voor jongens en voor meisjes.

In tabel 2.3 en figuur 2.1 wordt duidelijk dat heel wat jongeren lang in het ouderlijk huis blijven wonen. Dat is vooral het geval bij de jongens: het is pas vanaf 21 jaar dat zij de stap naar zelfstandig wonen zetten, maar slechts in zeer beperkte mate (1.9%). Het percenta-

ge jongens dat zelfstandig woont, stijgt naarmate ze ouder worden. Op 25-jarige leeftijd heeft ongeveer 45% het ouderlijk huis verlaten. Meisjes gaan iets vroeger uit huis. Bij 18-, 19- en 20-jarigen is dat ongeveer 5% en vanaf 22 jaar stijgt het percentage sterk. Van de 25-jarige meisjes heeft bijna 70% de stap naar zelfstandig wonen gezet.

FIGUUR 2.1. De stap naar zelfstandig wonen bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2457)

De vaststelling dat jongeren lange tijd bij de ouder(s) blijven wonen, ligt in de lijn van eerder onderzoek (zie onder meer De Jong-Gierveld, Liefbroer et al., 2000; Jacobs & Lodewijckx, 2002; De Groof & Smits, 2005). Deze laatste onderzoekers stellen vast dat tot de leeftijd van 22 jaar meer dan 85% van jongeren thuis woont. Op 23 jaar woont 19.2% van de jongens zelfstandig en 36.4% van de meisjes; op 25 jaar is dat 30.6% voor de jongens en 67.1% bij de meisjes (De Groof & Smits, 2005). Dat is zeer vergelijkbaar met de resultaten van de JOP-monitor 1.

In de volgende paragraaf behandelen we de meerderjarigen (18 tot 25 jaar) en bekijken we welke jongeren nog thuis wonen en welke de stap naar zelfstandig wonen al hebben gezet.

3. HET PROFIEL VAN DE THUISBLIJVERS EN DE NIET-THUISBLIJVERS

Ter inleiding op de analyses voor meerderjarige jongeren, hernemen we nog eens het algemene overzicht van de woonsituatie (zie tabel 2.1). We vullen dit aan met aparte cijfers voor de 18- tot 25-jarigen, die we contrasteren met de cijfers voor de 14- tot 17-jarigen.

TABEL 2.4. Woonsituatie bij 14- tot 17-jarigen en bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	14-17 jaar (N = 792)		18-25 jaar (N = 1697)		Totaal: 14-25 jaar (N = 2489)	
	N	%	N	%	N	%
Bij beide ouders	619	78.1	1041	61.3	1660	66.7
Bij moeder (en eventuele nieuwe partner)	124	15.7	229	13.5	353	14.2
Bij vader (en eventuele nieuwe partner)	18	2.3	53	3.1	71	2.9
Even vaak bij moeder als bij vader (co-ouderschap)	25	3.1	9	0.5	34	1.3
Alleenwonend	0	0	73	4.3	73	2.9
Samenwonend met partner	0	0	253	14.9	253	10.2
Samenwonend met vrienden	0	0	12	0.7	12	.5
Restcategorie (bij voogd; in instelling/tehuis; andere)	6	.8	27	1.6	33	1.3

Als we de cijfers voor de 18- tot 25-jarigen bekijken, zien we dat een meerderheid (bijna 80%) in het ouderlijk huis woont. Ongeveer 15% woont samen met zijn of haar partner, iets meer dan 4% woont alleen en minder dan 1% deelt een woning met vrienden. Berichtgeving in de media dat meer en meer jongeren alleen zouden wonen, moeten we op basis van deze resultaten dus sterk nuanceren. Zelfs als we alleen maar kijken naar de jongeren die het ouderlijk huis al hebben verlaten (zie tabel 2.5), lijkt het beeld van de alleenwonende jongere niet te kloppen. Slechts één op vijf woont alleen en maar liefst driekwart van deze groep woont samen met een partner. Het overgrote deel van de samenwoners is overigens ongehuwd.

TABEL 2.5. Woonsituatie van 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen, die het ouderlijk huis al hebben verlaten (N = 338) en burgerlijke staat van de jongeren die met hun partner samenwonen (N = 250)

	N	%		ongehuwd		gehuwd	
Woont alleen	73	21.5		N	%	N	%
Woont samen met vrienden	12	3.5		196	78.4	54	21.6
Woont samen met partner	253	75.0	→				

In wat volgt maken we geen opsplitsing meer tussen de verschillende manieren waarop jongeren zelfstandig wonen. Onze interesse gaat eerder uit naar het onderzoeken van de transitie van thuis wonen naar zelfstandig wonen (in één van de drie besproken vormen).

Of jongeren tussen 18 en 25 jaar het ouderlijk huis verlaten of nog een tijdje thuis blijven wonen, hangt wellicht samen met bepaalde achtergrondkenmerken. We bekijken eerst enkele bivariate verbanden. Daarna brengen we alle relevante achtergrondvariabelen samen in een multivariaat model.

Het verband tussen leeftijd, geslacht en zelfstandig gaan wonen werd in een vorige paragraaf al duidelijk en wordt hier bevestigd. Hoe ouder, hoe meer de jongere met een partner, alleen of samen met vrienden woont. Daarnaast zien we dat vanaf 18 jaar veel meer meisjes dan jongens het ouderlijk huis verlaten (27% tegenover 14%).

Of iemand al dan niet studeert, heeft een duidelijke invloed op de woonsituatie. Bij de jongeren die niet meer studeren woont ongeveer één op drie zelfstandig. Het hoogst behaalde diploma (secundair onderwijs versus hoger onderwijs) speelt hierbij op het eerste zicht geen rol. We onderzoeken dit verder in de multivariate analyse (tabel 2.7). Van de studerenden woont nog geen 2% zelfstandig. Dat ligt volledig in de lijn van de verwachtingen: jongeren die nog studeren, zijn meestal in grote mate nog financieel afhankelijk van hun ouders, wat maakt dat ze nog thuis blijven wonen. Dat brengt ons bij een volgende variabele die mogelijk van invloed kan zijn op het zelfstandig gaan wonen, namelijk of men werk heeft of niet. Van de niet-studerende jongeren die momenteel aan het werk zijn, woont ongeveer 35% zelfstandig, tegenover 26.8% van degenen die geen werk hebben. Dit verschil is significant, maar verdwijnt wanneer het wordt gecontroleerd door het effect van de andere variabelen.

Tot slot bekijken we nog twee variabelen die verwijzen naar kenmerken van de ouders: hun opleidingsniveau en een eventueel vervangingsinkomen. Jongeren van wie

minstens één ouder een diploma hoger onderwijs heeft, wonen nog meer thuis. Dat komt waarschijnlijk omdat deze jongeren zelf meer verder studeren. Dit effect blijft niet overeind wanneer het wordt gecontroleerd door het effect van andere variabelen (zie tabel 2.6). Jongeren van wie de ouders geen vervangingsinkomen hebben, wonen verhoudingsgewijs meer bij hun ouder(s) thuis (bijna 30%) dan jongeren waarvan minstens één ouder een vervangingsinkomen krijgt (bijna 20%). Dit kan allicht deels verklaard worden doordat een groot aantal van deze ouders pensioengerechtigd is (zie technisch verslag): hun kinderen zijn al wat ouder en zoals we zagen speelt leeftijd een significante rol in het verlaten van het ouderlijk huis. Ook dit effect verdwijnt wanneer het wordt gecontroleerd door het effect van andere variabelen (zie tabel 2.6).

TABEL 2.6. Bij de ouder(s) wonen of zelfstandig wonen bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen, volgens een aantal achtergrondkenmerken

	Woont bij de ouder(s)		Woont zelfstandig (alleen; met partner; met vrienden)		χ^2	p
	N	%	N	%		
Leeftijd (N = 1670)					268.98	.000
18-21 jaar	771	96.6	27	3.4		
22-25 jaar	561	64.3	311	35.7		
Geslacht (N = 1670)					42.296	.000
vrouw	576	73.0	213	27.0		
man	756	85.8	125	14.2		
Opleidingsniveau jongere (N = 1649)					241.439	.000
studeert nog	669	98.1	13	1.9		
diploma secundair onderwijs	448	67.2	219	32.8		
diploma hoger onderwijs	199	66.3	101	33.7		
Werk situatie van de niet-studerenden (N = 968)					5.204	.023
werkt	490	64.9	265	35.1		
werkt niet	156	73.2	57	26.8		
Opleidingsniveau ouders (N = 1555)					27.424	.000
geen van beide hoger onderwijs	634	75.4	207	24.6		
min. 1 ouder hoger onderwijs	614	86.0	100	14.0		
Vervangingsinkomen ouders (N = 1474)					18.29	.000
min. 1 ouder vervangingsinkomen	242	72.2	93	27.8		
geen van beide ouders vervangingsinkomen	943	82.8	196	17.2		

Of jongeren tussen 18 en 25 jaar al dan niet bij de ouder(s) wonen, wordt dus duidelijk beïnvloed door een aantal achtergrondkenmerken. Om de netto-effecten van elke variabele na te gaan, voerden we een logistische regressieanalyse uit. Aangezien slechts 13 studenten aangeven dat ze zelfstandig wonen (zie tabel 2.6), hebben we deze groep uit de analyse geweerd. We construeren dus een model voor de meerderjarige jongeren die niet meer studeren (zie tabel 2.7).

Het model met deze zes indicatoren is als geheel significant en verklaart 31.2% van de variantie. In dit model dragen echter niet alle indicatoren significant bij tot de verklaring van de verschillen tussen jongeren die bij de ouder(s) wonen en jongeren die niet meer bij de ouder(s) wonen. Zo hebben leeftijd, geslacht en opleidingsniveau van de jongere invloed op de beslissing om het ouderlijk huis te verlaten. Of men werk heeft of niet blijkt geen significant effect te hebben. Ook de kenmerken van de ouders – die in de bivariate analyses significant waren – blijken geen rol te spelen.

TABEL 2.7. Logistische regressie van enkele achtergrondvariabelen op de kans om zelfstandig te wonen, bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 783)

		Odds-ratio:Exp (B) ¹
Leeftijd		1.847 ***
Geslacht (Ref. Vrouw)	man	.263 ***
Opleidingsniveau jongere (Ref. Diploma hoger onderwijs)	diploma secundair onderwijs	2.535 ***
Werksituatie jongere (Ref. Werkt)	werkt niet	.982
Opleidingsniveau ouders (Ref. Min. 1 hoger onderwijs)	geen van beide ouders hoger diploma	1.133
Vervangingsinkomen ouders (Ref. Min. 1 vervangingsinkomen)	geen van beide ouders vervangingsinkomen	1.142

Model $\chi^2 = 198.662$; $p = .000$ – Nagelkerke pseudo $R^2 = 0.312$

Door het model correct geclassificeerde gevallen: 75.7%

De referentiecategorie binnen deze tabel is 'woont bij ouder(s)'.

Significantie: * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Exp (B) = exponentiële bèta-coëfficiënten

Zoals eerder al bleek, maken meisjes meer kans dan jongens om de stap naar zelfstandig wonen al gezet te hebben. Uiteraard speelt ook leeftijd een rol in het al dan niet verlaten van het ouderlijk huis. Met elke verjaardag tussen 18 en 25 jaar vergroot de kans om niet

1. Bovenstaande tabel met de resultaten van de logistische regressie bevat geen kansen, maar odds-ratio's. Odds geven de verhouding tussen het aantal keer dat een gebeurtenis zich wel voordoet tegenover het aantal keer dat ze zich niet voordoet. Een odds-ratio kan dus geïnterpreteerd worden als het aantal keer dat de kans verhoogt op het voorkomen van een gebeurtenis tegenover het niet voorkomen van een gebeurtenis voor een categorie in vergelijking met een referentiecategorie.

meer thuis te wonen. Deze invloed van leeftijd is echter kleiner dan de invloed van het opleidingsniveau van de jongere.

Jongeren die hoogstens een diploma secundair onderwijs haalden, maken meer kans dan hoger opgeleide jongeren (met een diploma van niet-universitair of universitair hoger onderwijs) om al zelfstandig te wonen. Zoals we al aanhaalden is dat waarschijnlijk te verklaren doordat hoger opgeleide jongeren langer studeren en financieel minder snel op eigen benen (kunnen) staan.

4. CONCLUSIES

In dit hoofdstuk gingen we na hoe de woonsituatie van jongeren in Vlaanderen eruitziet. Voor de 14- tot 25-jarigen kunnen we stellen dat een heel grote meerderheid (85%) bij één of beide ouders woont.

Als we de cijfers voor de 18- tot 25-jarigen bekijken, zien we ook hier dat een meerderheid van bijna 80% bij vader en/of moeder in het ouderlijk huis woont. Vóór 22 jaar is het huis verlaten eerder een beperkt verschijnsel (bijna 5%). Op de leeftijd van 25 jaar woont iets meer dan de helft niet meer onder het ouderlijk dak. Jongvolwassenen blijven dus relatief lang rond moeders rokken hangen. Jongens en hoger opgeleide jongeren (die ook langer studeren) blijven doorgaans ook langer bij de ouder(s) thuis wonen dan meisjes en lager opgeleide jongeren.

Wanneer jongeren het huis uit trekken, gaat driekwart samenwonen met hun partner; meestal gaat het om ongehuwd samenwonen. De tweede grootste groep van jongeren die het ouderlijk huis hebben verlaten, woont alleen (iets meer dan 20%) en slechts een beperkt aantal jongeren deelt een woning met vrienden.

Om de woonsituatie van jongeren nog beter in kaart te brengen, is verder onderzoek aangewezen. Zo zou het interessant zijn om na te gaan of de evolutie naar langer thuis wonen zich voortzet. Maar ook bij de (verdere) gezinsvorming blijven nog enkele vragen open. Hebben jongeren tussen 18 en 25 jaar zelf al kinderen? Wonen ze samen met een partner die eventueel kinderen heeft uit een vorige relatie?

BIBLIOGRAFIE

- De Groof, S. & Smits, W. (2005). *Onbehagen en participatie bij jongvolwassenen. Technisch verslag: veldwerk, responsanalyse, vragenlijst en schaalconstructies*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.
- De Jong-Gierveld, J., Liebroer, A. & Dourleijn, E. (2000). Je bent jong en je wil wat ... *Bevolking en Gezin*, 29(1), 91-114.
- Elchardus, M. & Smits, W. (2005). *De levensloop van jongvolwassenen 18-36 jaar. De toekomst van het gezin*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.
- Jacobs, T. & Lodewijckx, E. (2002). *De huishoudelijke positie in 2000 en 1990, naar leeftijd. De geleidelijke toename aan verscheidenheid in alle levensfasen*. Te raadplegen op www.cbgs.be

HOOFDSTUK 3.

HET SOCIALE PROFIEL VAN DE VLAAMSE STUDENT

Jongeren en school

Cindy Rombauts

1. INLEIDING

In dit hoofdstuk behandelen we drie onderwerpen. Eerst bekijken we hoe studerenden hun studies financieren, vervolgens bekijken we hun woonsituatie, en we eindigen met een sociaal profiel van de Vlaamse student. In dat laatste deel staat de vraag centraal wie er in het Vlaams hoger onderwijs vertoeft.

2. FINANCIERING VAN DE STUDIE

TABEL 3.1. Studiebeurs naar studieniveau bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen
(N = 1477)

	Secundair onderwijs		Hoger onderwijs		Algemeen	
	%	N	%	N	%	N
Studiebeurs	16.6	155	22.6	123	18.8	278
Geen studiebeurs	67.6	630	71.2	388	68.9	1018
Weet niet	15.8	147	6.2	34	12.3	181
Totaal	100.0	932	100.0	545	100.0	1477

$\chi^2 = 32.596$, $p = .000$

Twee op tien studerenden tussen 14 en 25 jaar ontvangen een studiebeurs om de studies te financieren. Ongeveer zeven op tien studerenden krijgen geen tegemoetkoming.

In het secundair onderwijs krijgt 17% van de scholieren een studiebeurs en 68% niet. Opvallend is dat veel scholieren niet weten of ze een studiebeurs genieten of niet. In het hoger onderwijs krijgt 23% van de studenten een beurs, terwijl bij 71% de ouders of zichzelf instaan voor de kosten. Aan de hogeschool en aan de universiteit worden ongeveer evenveel beurzen uitbetaald.¹ In het secundair onderwijs gaan de meeste beurzen naar

1. $\chi^2 = .910$, $p = .634$

scholieren in het beroepsonderwijs, gevolgd door het tso, en als laatste het aso en het kso waar de minste beurzen worden uitbetaald.²

TABEL 3.2. Wie financiert de studiekosten van 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen?
(N = 1492)

	Secundair onderwijs		Hoger onderwijs		Algemeen	
	%	N	%	N	%	N
Ouders	97.5	923	79.8	435	91.0	1358
Vooraf ouders met bijdrage van student	1.6	15	10.8	59	5.0	74
Vooraf student met bijdrage van ouders	.6	6	3.5	19	1.7	25
Student	.3	3	5.9	32	2.3	35
Totaal	100.0	947	100.0	545	100.0	1492

$\chi^2 = 133.708$, $p = .000$

Meestal staan de ouders in voor de studiekosten van hun kinderen. Voor 91% van alle jongeren geldt dat de ouders betalen voor de studies van hun kinderen. Bij 5% van de jongeren staan de ouders voor het grootste deel van de kosten in, maar wordt dit aangevuld met een bijdrage van de studerende zelf. De studerende die zelf (het grootste deel van) de studies betaalt, komt weinig voor. In 2% van de gevallen staat de studerende volledig zelf in voor zijn studiefinanciering, en in nog eens 2% van de gevallen krijgt hij daarnaast nog een bijdrage van de ouders.

In het secundair onderwijs blijkt, nog meer dan in het hoger onderwijs, een betaling uitsluitend door de ouders de dominante financieringsvorm te zijn (98%). Een beperkt aantal scholieren draagt zelf een deeltje bij (2%). De scholier die alles zelf financiert, komt in het secundair onderwijs nagenoeg niet voor.

Studenten die in het hoger onderwijs volledig zelf instaan voor hun studiekosten komen meer voor (6%). Daarnaast zijn er ook wel wat studenten die bijdragen aan de kost die merendeels wordt gedragen door de ouders (11%), en andersom ouders die bijdragen aan een kost die merendeels door de student wordt gedragen (4%). Toch betalen in de meeste gevallen, ook in het hoger onderwijs, de ouders alle kosten (80%).

Er zijn met betrekking tot studiefinanciering geen significante verschillen tussen hobo-studenten en universitaire studenten. Tussen scholieren van de verschillende onderwijsvormen in het secundair onderwijs zijn de verschillen erg klein.³

2. $\chi^2 = 33.649$, $p = .000$

3. χ^2 (hobo versus universiteit) = 2.834, $p = .418$

χ^2 (onderwijsvormen secundair onderwijs) = 16.799, $p = .010$

TABEL 3.3. Hoe financieren *studenten* (18- tot 25-jarigen) in Vlaanderen de eigen bijdrage in studiekosten? (N = 545, N = 110)

	N	% in de totale studenten-populatie ¹ (N = 545)	% van diegenen die antwoordden ¹ (N = 110)
Ik werk tijdens de vakantie, de weekends of ik klus bij tijdens het schooljaar	80	14.6	72.4
Ik gebruik mijn studiebeurs	25	4.6	22.7
Andere	15	2.8	13.9
Ik ontvang een werkloosheidsuitkering	6	1.1	5.6
Ik heb een studielening	2	.4	1.9
Ik heb een uitkering van het OCMW	1	.2	1.2
Ik heb een deeltijdse/volgtijdse job en ben dus werkstudent	9	1.6	7.8

1 De percentages sommeren niet tot 100%. De berekening gebeurde namelijk op het aantal cases (respondenten) en niet op het aantal antwoorden. Respondenten konden meerdere antwoorden aanduiden op deze vraag.

Indien de jongere zelf een bijdrage moet leveren tot de financiering van de studies, of indien de jongere volledig zelf instaat voor de betaling is het nog de vraag hoe hij of zij in dat geld voorziet. We focussen even enkel op de studenten hoger onderwijs, omdat een eigen bijdrage bij scholieren zelden voorkomt.

De meerderheid van de jongeren die bijdragen aan de kosten (72%) houdt er een baan op na in de weekends, in de vakanties of tijdens het schooljaar om te voorzien in het studiegeld. Daarnaast gebruikt men vaak de verleende studiebeurs (23%). 6% gebruikt een werkloosheidsuitkering. Een uitkering van het OCMW of een studielening echter wordt zelden gebruikt. 14% van de jongeren vermeldt nog andere, niet-gespecificeerde financieringsbronnen. Opvallend is dat slechts acht op honderd respondenten aangeeft ingeschreven te zijn als werkstudent. Het aantal werkstudenten ligt dus beduidend laag. Voor de gehele studentenbevolking zien we dat slechts 15% van hen werkt in het weekend of in de vakanties om de studies te financieren. 5% gebruikt de studiebeurs. Nagenoeg niemand van alle jeugdigen gebruikt een OCMW- of werkloosheidsuitkering, of steunt op een studielening voor de financiering van de studies. Nagenoeg niemand van alle studenten categoriseert zichzelf als werkstudent. Bijklussen tijdens de weekends, de week, of tijdens de vakantie(s) is dus duidelijk de meest verspreide manier om mee te voorzien in het te betalen studiegeld.

We kunnen besluiten dat de ouders nog steeds de grootste kost dragen van de studies van hun kinderen. Eigen bijdragen van jongeren voor de studies komen weinig voor. Indien gezinnen moeite hebben met het betalen van deze studiekosten, kan dat een bron van sociale ongelijkheid vormen.

3. WOONSITUATIE STUDERENDEN

TABEL 3.4. Woonsituatie studerenden bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen
(N = 1494)

	Secundair onderwijs		Hoger onderwijs		Algemeen	
	%	N	%	N	%	N
Op kot	.5	5	37.6	206	14.1	211
Op internaat	2.1	20	.4	2	1.5	22
Thuis + andere	97.4	921	62.0	340	84.4	1261
Totaal	100.0	946	100.0	548	100.0	1494

$\chi^2 = 395.969$, $p = .000$

De meeste studerenden wonen nog thuis (84%). 14% van de Vlaamse jongeren tussen 14 en 25 jaar zit op kot. Heel weinig jongeren van 14 jaar en ouder (1.5%) brengen de week door op internaat.

In het secundair onderwijs zijn de verschillen naar onderwijsvorm erg klein. De meerderheid woont thuis, ongeacht de onderwijsvorm waarin ze les volgen. Iets meer tso-leerlingen dan aso- en bso-leerlingen zitten op internaat (zie ook tabel 3.5).

In het secundair onderwijs is, nog meer dan in het hoger onderwijs, thuis wonen de dominante woonvorm. Een zeer kleine minderheid (2%) gaat op internaat. In het hoger onderwijs gaat men vaker op kot (38%), maar ook daar zien we dat de overgrote meerderheid van de studenten pendelt (62%).

In het hogescholenonderwijs zijn heel wat meer jongeren thuiswonend in vergelijking met de universiteit. Ongeveer 76% van alle hogeschoolstudenten woont thuis, van de universitaire studenten is dat maar 39%. Heel wat universiteitsstudenten gaan op kamers wonen (60%) in vergelijking met studenten hobo en postsecundair onderwijs (24%). Een mogelijke verklaring daarvoor zou kunnen zijn dat er maar een beperkt aantal universiteiten zijn, verspreid over het land, terwijl een hogeschool gewoonlijk wel in de buurt van de eigen woonplaats te vinden is. Studenten die in het hoger onderwijs les volgen gaan zelden tot nooit op internaat.

We kunnen besluiten dat thuis bij de ouders wonen de dominante woonsituatie is van de Vlaamse studerenden. Studenten die op kamers wonen zijn meer te vinden aan de universiteit dan aan de hogeschool. Universitaire studies vormen in die zin een extra belasting in de studiekosten, wat kan bijdragen tot sociale ongelijkheid in de kans om aan de universiteit te gaan studeren.

TABEL 3.5. Woonsituatie naar studieniveau bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 946, N = 548)

	Op kot		Op internaat		Thuis + andere	
	%	N	%	N	%	N
Secundair onderwijs (N = 946)						
aso/kso	.3	1	0.8	3	98.9	368
tso	.7	2	4.4	12	94.8	256
(d)bso/busso/leercontract	.7	2	1.6	5	97.7	297
Hoger onderwijs (N = 548)						
Hoger onderwijs buiten de universiteit	23.7	80	0.0	0	76.3	258
Universitair onderwijs	60.0	126	1.0	2	39.0	82

χ^2 (hobu versus universiteit) = 77.720, $p = .000$

χ^2 (onderwijsvormen secundair onderwijs) = 11.339, $p = .023$

4. STUDENTEN IN VLAANDEREN: EEN SITUATIESCHETS

Een hogere sociaaleconomische status van de ouders zou een springplank kunnen zijn om hogere studies – en dan vooral universiteit – te kunnen aanvaatten. Zoals we zagen, vragen zowel de directe als de indirecte studiekosten (onder andere het huren van een studentenkamer) een grote financiële inspanning van de ouders. Dat doet de vraag rijzen welke achtergrond de Vlaamse studenten hebben en welke kenmerken de kans vergroten dat een jongere verder zal studeren na het secundair onderwijs. In wat volgt proberen we hierop een antwoord te formuleren. We selecteren daarvoor de jongeren vanaf 18 jaar aangezien de leerplicht dan eindigt en een studietraject in het hoger onderwijs normalerwijze op deze leeftijd start.

In onze steekproef werden 1703 18- tot 25-jarigen betrokken. Bekijken we even hoeveel jongeren van die leeftijdsgroep studeren.

TABEL 3.6. Aantal studerenden bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1698)

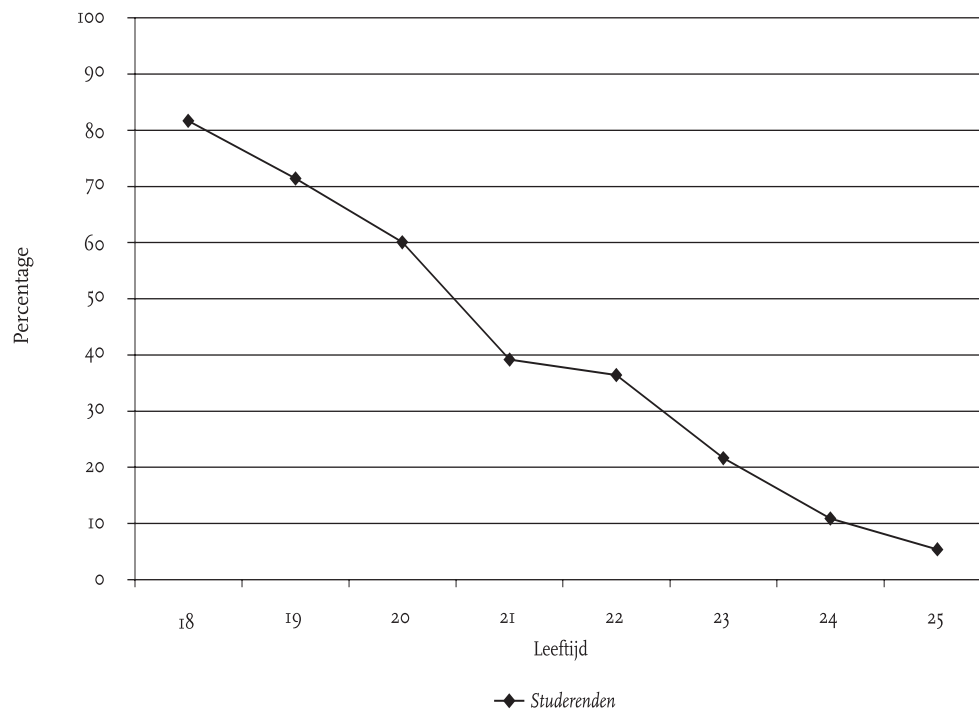
	N	%
Studerend	712	41.9
Niet-studerend	986	58.1
Totaal	1698	100.0

Vier op tien jongeren tussen 18 en 25 jaar studeert, de rest is gestopt met de studies. Opgesplitst naar leeftijd zien we hoe de proportie studerenden evolueert.

TABEL 3.7. Studerenden naar leeftijd, bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1699)

	Studerend		Niet-studerend		Totaal	
	%	N	%	N	%	N
18 jaar	81.7	272	18.3	61	100.0	333
19 jaar	71.4	110	28.6	44	100.0	154
20 jaar	60.1	83	39.9	55	100.0	138
21 jaar	39.2	74	60.8	115	100.0	189
22 jaar	36.4	92	63.6	161	100.0	253
23 jaar	21.6	47	78.4	171	100.0	218
24 jaar	10.9	23	89.1	188	100.0	211
25 jaar	5.4	11	94.6	192	100.0	203

$\chi^2 = 525.579$, $p = .000$

FIGUUR 3.1. Studerenden naar leeftijd, bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1699)

Op 18 jaar studeren nog acht op tien jongeren. Vanaf 19 jaar zien we een duidelijke daling in het aantal studerenden naarmate ze ouder worden. Tegen de leeftijd van 25 heeft nagenoeg iedereen de boeken dichtgedaan. Vanaf de leeftijd van 21 jaar zien we dat er meer mensen niet studeren dan wel.

TABEL 3.8. Studieniveau van de studerenden, bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 708)

	%	N
Secundair onderwijs	22.5	160
Hoger onderwijs	77.5	548
Totaal	100.0	708

TABEL 3.9. Onderwijsvorm van de *studenten*, bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 548)

	%	N
Hoger onderwijs buiten de universiteit	62.1	340
Universitair onderwijs	37.9	208
Totaal	100.0	548

De meerderheid (meer dan zeven op tien) van de 18- tot 25-jarige studerenden volgt les in het hoger onderwijs. Slechts 23% bevindt zich nog in het secundair onderwijs en heeft mogelijk al een keertje een jaar overgedaan. Deze scholieren zullen uit de volgende analyses worden geweerd aangezien het gaat om een specifieke groep studerenden en we een beeld willen van de studenten hoger onderwijs. In het hoger onderwijs gaat een minderheid naar de universiteit (38%) en een grote proportie naar de hogeschool (62%). Onder de studenten zijn er iets meer vrouwen dan mannen te vinden. Van de studenten is 47% man en 53% vrouw.⁴

Wat ons bovenal interesseert is of de achtergrond van een jongere bepaalt of hij naar school gaat of niet. We zagen al dat de studiekosten vooral bij de ouders terechtkomen. Het is mogelijk dat de sociaaleconomische status van de ouders van invloed is op de kansen van de jongere om verder te studeren, net als voor de studiekeuze (hogeschool of universiteit) die dan wordt gemaakt. Om de achtergrond van jongeren in kaart te brengen, hanteren we drie kenmerken: het opleidingsniveau van de ouders, de werksituatie van de ouders, en of de ouders al dan niet een vervangingsinkomen genieten.

Een variabele die de achtergrond van een student goed vat is het opleidingsniveau van diens ouders. Recent is men ervan overtuigd geraakt dat niet enkel het opleidingsniveau van de vader, maar ook dat van de moeder bepalend is voor een kind. De tendens van hoger geschoolden om onderling te huwen (Uunk, 1996; Kalmijn, 1998; Smits, 2003;

4. $\chi^2 = 7.407$, $p = .006$, $N = 1682$

Elchardus & Huysseune, 2000) maakt de ongelijkheid tussen gezinnen alleen maar groter. Ook uit onze data blijkt een grote correlatie tussen het opleidingsniveau van de vader en dat van de moeder.⁵

Meer dan de helft van de kinderen van hoger opgeleide ouders studeert verder na het secundair. Zijn de beide ouders echter niet hoger geschoold dan bevindt slechts twee op tien van hun kinderen zich in het hoger onderwijs op en na 18 jaar. Heeft een van beide ouders een hoger diploma, dan studeert meer dan zes op tien van hun kinderen tussen 18 en 25 jaar niet verder.

In tabel 3.10 kunnen we zien dat het opleidingsniveau van de vader en dat van de moeder in gelijkaardige patronen resulteert voor het al dan niet verder studeren van een jongere.

TABEL 3.10. *Studenten naar opleidingsniveau ouders, bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen*

	Student		Niet-student	
	%	N	%	N
Opleidingsniveau vader (N = 1587)				
Hoogstens lager onderwijs	18.1	15	81.9	68
Hoogstens middelbaar onderwijs	25.7	250	74.3	724
Hoger onderwijs	49.2	261	50.8	269
Opleidingsniveau moeder (N = 1608)				
Hoogstens lager onderwijs	12.3	9	87.7	64
Hoogstens middelbaar onderwijs	25.7	251	74.3	727
Hoger onderwijs	48.8	272	51.2	285
Opleidingsniveau ouders (N = 1566)				
Beide ouders geen hogere opleiding	22.1	188	77.9	663
Eén ouder hogere opleiding	38.7	140	61.3	222
Beide ouders hogere opleiding	55.0	194	45.0	159

χ^2 (vader) = 95.088, $p = .000$

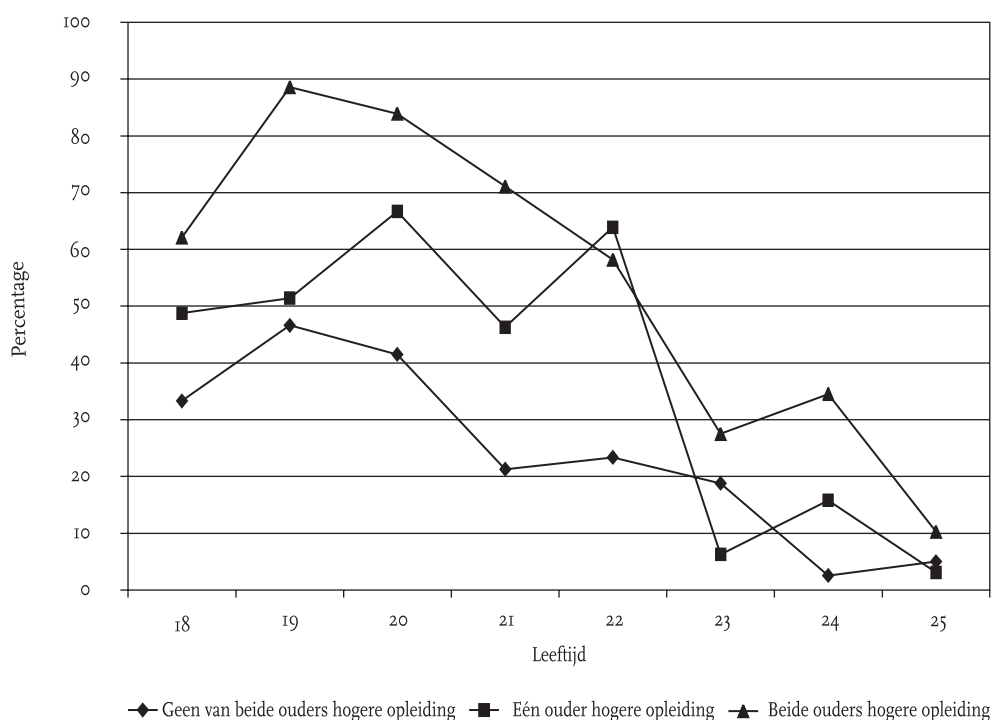
χ^2 (moeder) = 100.926, $p = .000$

χ^2 (ouders) = 127.321, $p = .000$

Indien de vader lager geschoold is (hoogstens lager onderwijs) dan blijken de kinderen tussen 18 en 25 jaar vaker geen verdere studies te doen (82%) dan wel (18%). Hetzelfde geldt voor de opleiding van de moeder. Slechts 12% van de jeugdigen studeert in die situatie, bijna negen op tien studeert niet verder. Heeft de vader of moeder hoogstens het middelbaar onderwijs doorlopen, ook dan studeert men vaak niet verder. Van zodra moeder of vader hoger geschoold is, blijkt dat hun kinderen ook vaker zelf nog zullen studeren op en na 18-jarige leeftijd. De helft van die jongeren studeert verder, de andere helft heeft de schoolboeken dichtgedaan.

5. $p = .000$, Spearman's rho = .503

Indien de ouders van een jongere hoger opgeleid zijn, dan is de kans groter dat hun kinderen verder gaan studeren. Naarmate het aantal hoger opgeleide ouders daalt, daalt ook de kans dat hun kinderen verder studeren. Figuur 3.2 toont ook dat de kans verder te studeren op alle leeftijden tussen 18 en 25 jaar groter is voor kinderen van hoger opgeleide ouders dan voor kinderen van lager opgeleide ouders.

FIGUUR 3.2. *Studenten* naar leeftijd en opleidingsniveau ouders, bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1566)

TABEL 3.11. Onderwijsvorm *studenten* naar opleidingsniveau ouders, bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 532)

	Beide ouders geen hogere opleiding		Eén ouder hogere opleiding		Beide ouders hogere opleiding	
	%	N	%	N	%	N
Hoger onderwijs buiten de universiteit	72.8	139	71.4	100	43.3	87
Universitair onderwijs	27.2	52	28.6	40	56.7	114
Totaal	100.0	191	100.0	140	100.0	201

$$\chi^2 = 44.148, p = .000$$

Het hoger onderwijs biedt twee mogelijkheden: enerzijds het hogescholen- en postsecundair onderwijs (hoger onderwijs buiten de universiteit), anderzijds de universiteit. Waar beide ouders hoger opgeleid zijn, gaat 57% van de verder studerende jongeren naar de universiteit en loopt 43% school in het hobo of postsecundair onderwijs. Hebben beide ouders echter geen hogere opleiding achter de rug, dan zien we dat indien hun kinderen verder studeren na de leerplicht, ongeveer 73% kiest voor de hogeschool. Slechts om en bij de 27% van de verder studerende jongeren met lager opgeleide ouders gaat naar de universiteit. Indien een van beide ouders hogere studies heeft gedaan, dan is de verdeling gelijklopend zoals gezinnen zonder hoger opgeleide ouders. De jongeren kiezen meer voor de hogeschool dan voor de universiteit.

Het is duidelijk dat jongeren nog steeds ongelijke kansen krijgen om hoger onderwijs aan te vatten en dat die ongelijkheid in sterke mate samenhangt met het onderwijspeil van de ouders. De kans verder te studeren na het secundair onderwijs is groter voor jongeren met hoger opgeleide ouders. Zijn de ouders niet hoger opgeleid dan is de kans kleiner dat jongeren nog verder studeren. Doen ze dat toch, dan gebeurt dat meestal in een hogeschool.

Ook de arbeidsmarktpositie van de ouders van een jongere maakt een verschil uit voor diens kans verder te studeren. In gezinnen waar geen van beide ouders aan het werk is, zijn minder dan twee op tien jongeren tussen 18 en 25 jaar studierend. In gezinnen waar beide ouders werken is de situatie anders: een grotere groep (40%) studeert verder. In gezinnen waar een van beide ouders aan het werk is, studeert 25% van de jongeren op de leeftijd 18 tot 25 jaar. Aangezien het hier gaat om significante verschillen kunnen we besluiten dat hoe meer werkende ouders men heeft, hoe groter de kans is dat men postsecundaire studies zal doen.

TABEL 3.12. *Studenten* naar werksituatie ouders, bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1476)

	Student		Niet-student	
	%	N	%	N
Geen van beide ouders werkend	14.3	16	85.7	96
Eén van beide ouders werkend	25.0	112	75.0	336
Beide ouders werkend	40.0	366	60.0	550

$$\chi^2 = 50.253, p = .000$$

TABEL 3.13. *Studenten* naar werksituatie en opleidingsniveau ouders, bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1405)

	Beide ouders werkend en hoger opgeleid		Max. 1 ouder werkend en geen van de ouders hoger opgeleid		Rest ¹	
	%	N	%	N	%	N
Student	58.6	139	14.2	49	35.8	295
Niet-student	41.4	98	85.8	295	64.2	529
Totaal	100.0	237	100.0	344	100.0	824

$$\chi^2 = 124.444, p = .000$$

1 Onder de 'restcategorie' vallen de volgende gezinnen: diegene waar beide ouders werken en geen enkele ouder hoger opgeleid is, diegene waar beide ouders hoger opgeleid zijn en maximum 1 ouder werkt, en diegene waar 1 ouder hoger opgeleid is (ongeacht diens werksituatie).

TABEL 3.14. Onderwijsvorm *studenten* naar werksituatie en opleidingsniveau ouders, bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 494)

	Beide ouders werkend en hoger opgeleid		Max. 1 ouder werkend en geen van de ouders hoger opgeleid		Rest ¹	
	%	N	%	N	%	N
Hoger onderwijs buiten de universiteit	44.1	63	69.4	34	67.5	204
Universitair onderwijs	55.9	80	30.6	15	32.5	98
Totaal	100.0	143	100.0	49	100.0	302

$$\chi^2 = 24.136, p = .001$$

1 Onder de 'restcategorie' vallen de volgende gezinnen: diegene waar beide ouders werken en geen enkele ouder hoger opgeleid is, diegene waar beide ouders hoger opgeleid zijn en maximum 1 ouder werkt, en diegene waar 1 ouder hoger opgeleid is (ongeacht diens werksituatie).

Een samengestelde variabele van het opleidingsniveau en de werksituatie van de ouders geeft een goede aanwijzing voor de onderwijspositie van de jongeren. In een hoog opgeleid gezin met werkende ouders is het aantal studenten hoger onderwijs hoog. Bijna 59% van deze jongeren studeert verder. 56% van die jongeren studeert aan de universiteit en 44% studeert aan de hogeschool.

In een gezin waar een of geen van beide ouders werkt en geen van beide ouders hoger opgeleid is, kunnen we een heel ander beeld ontwaren. Slechts 14% van deze jongeren volgt verdere studies. De meerderheid van diegenen die verder studeren kiezen voor de hogeschool (69%) en niet voor de universiteit (31%). Indien er wordt gekozen om verder te studeren na het secundair kiest men met andere woorden doorgaans voor de hogeschool.

Zowel het opleidingsniveau als de werksituatie van de ouders hebben met andere woorden een grote invloed op de onderwijskeuzes van hun kinderen.

In gezinnen waarin beide of één van beide ouders aanspraak maakt op een vervangingsinkomen, blijkt de meerderheid van de jongeren niet verder te studeren (respectievelijk 85 en 82%). Dat percentage daalt stevig indien geen van beide ouders een vervangingsinkomen geniet (62%).

TABEL 3.15. *Studenten naar vervangingsinkomen ouders, bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1476)*

	Student		Niet-student	
	%	N	%	N
Geen van beide ouders vervangingsinkomen	38.0	434	62.0	708
Eén van beide ouders vervangingsinkomen	18.4	52	81.6	230
Beide ouders vervangingsinkomen	15.4	8	84.6	44

$$\chi^2 = 46.789, p = .000$$

Tabel 3.16 geeft meer specifiek een beeld van het soort vervangingsinkomen dat de ouders genieten. Drie mogelijkheden zijn te onderscheiden: een werkloosheidsuitkering ontvangen, met brug-, prepensioen, of met pensioen zijn, en ziek, werkonbekwaam of invalide zijn. Telkens bekijken we of er een verschil is naargelang geen van beide ouders de uitkering ontvangt, of minstens één ouder de desbetreffende uitkering geniet. Loopbaanonderbreking hebben wordt niet bekeken wegens een te klein aantal respondenten in deze groep.

Is er in het gezin minstens één ouder werkloos, dan studeert 81% van de jongeren niet verder. In gezinnen waar geen van beide ouders werkloos is, studeren veel meer jongeren verder (35%). Ook wanneer één van de ouders of beide ouders gepensioneerd zijn (met inbegrip van pre- en brugpensioen) is de kans veel groter dat de kinderen niet in het hoger onderwijs zitten. Meer dan acht op tien van alle jongeren in dat soort gezin is niet langer schoolgaand.

Is moeder en/of vader langdurig ziek, werkonbekwaam of invalide, dan studeert 86% van de jongeren niet verder na het secundair onderwijs.

We kunnen besluiten dat voor jongeren de kans om niet verder te studeren groter is wanneer men opgroeit in een gezin waarvan minstens één van de ouders een vervangingsinkomen geniet. Dat is zeker zo als de vader en/of moeder langdurig ziek, werkonbekwaam of invalide is. Is één of zijn beide ouders gepensioneerd of werkloos, dan ook is de kans kleiner dat hun kinderen in het hoger onderwijs vertoeven.

TABEL 3.16. *Studenten* naar soort vervangingsinkomen ouders, bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1475)

	Student		Niet-student	
	%	N	%	N
Werkloosheid				
Geen van beide ouders werkloos	34.5	472	65.5	895
Minstens één ouder werkloos	19.4	21	80.6	87
Pensioen				
Geen van beide ouders gepensioneerd	35.2	470	64.8	865
Minstens één ouder gepensioneerd	16.4	23	83.6	117
Ziekte, invaliditeit, werkonbekwaam				
Geen van beide ouders ziek	34.9	478	65.1	893
Minstens één ouder ziek	14.4	15	85.6	89

χ^2 (werkloosheid) = 10.234, p = .001

χ^2 (pensioen) = 20.078, p = .000

χ^2 (ziekte) = 18.153, p = .000

TABEL 3.17. Logistische regressie van het effect van geslacht, leeftijd, opleiding van de ouders, en werksituatie van de ouders op de kans *student* te zijn (N = 1429)

Variabele		Kans student te zijn Odds-ratio
Geslacht (Ref. Vrouw)		.611**
Leeftijd		.729***
Opleiding ouders (Ref. Beide hogere opleiding)	– Geen van beide hogere opleiding	.249***
	– Een van beide hogere opleiding	.481***
Werksituatie ouders (Ref. Beide werkend)	– Geen van beide werkend	.388**
	– Een van beide werkend	.618**
Model χ^2 : 301.640, p: .000		
Nagelkerke R ² : .267		
Door het model correct geklasseerde gevallen: 71.9%		

* p<.05; ** p<.01; *** p<.001

De kans om al dan niet verder te studeren wordt duidelijk beïnvloed door een aantal achtergrondvariabelen. In een logistische regressie voeren we deze variabelen nog een keer samen in om het effect te zien gecontroleerd voor telkens alle andere variabelen. We schatten een model met geslacht, leeftijd, opleidingsniveau van de ouders en werksituatie van de ouders als onafhankelijke variabelen, en de kans verder te studeren als

afhankelijke. Wegens een hoge correlatie tussen de werksituatie en het al dan niet krijgen van een vervangingsinkomen bij de ouders, werd besloten dat laatste niet op te nemen in de logistische regressie.⁶

Het model heeft een grote verklaringskracht. De opgesomde variabelen zijn in staat om 27% van de variantie in de kans student te zijn te verklaren. 72% van alle gevallen kunnen correct worden geklasseerd als zijnde student of niet-student op basis van deze achtergrondvariabelen. Ook gecontroleerd voor de andere verklarende variabelen blijven alle parameters een invloed hebben op de kans voor een jongere om verder te studeren op de leeftijd tussen 18 en 25.

Vrouwen hebben meer kans dan mannen zich in het hoger onderwijs te bevinden. Hoe ouder de jongere, hoe minder kans dat hij/zij studeert. Daarnaast is ook de situatie van de ouders van een jongere bepalend voor diens onderwijspositie vanaf 18 jaar. Ondanks zware inspanningen om de sociale ongelijkheid in het onderwijs weg te werken, blijft die tot nog toe groot. Eerder onderzoek toonde al dat vooral jongeren uit lagere klassen zelden een diploma behalen dat toegang geeft tot het hoger onderwijs. Diegenen die het tot daar schoppen zijn vaak de knapsten uit hun milieu (Groenez, Van den Brande et al., 2003). Uit het regressiemodel blijkt dat deze zorg over een ongelijkheid in het hoger onderwijs meer dan terecht is. Indien een jongere twee hoger opgeleide ouders heeft, dan heeft die een aanzienlijk grotere kans verder te studeren dan wanneer geen van beide ouders hoger opgeleid zijn. Dat bleek ook uit eerder verricht onderzoek (Tan, 1998; Elchar-dus & Huyseune, 2000). Het opleidingsniveau van de ouders is daarbij de sterkste indicator in dit model. Ook uit ander onderzoek bleek dat het opleidingsniveau van de vader een belangrijker determinant is dan diens werksituatie (Van den Bosch, Tan et al., 2001) en dat het opleidingsniveau van de vader ook invloed heeft los van de eigen prestaties van de jongere in het secundair onderwijs (Belet & Laurijssen, 2003). Wanneer één van beide ouders hoger geschoold is, is ook de kans kleiner verder te studeren dan wanneer beide ouders hoger geschoold zijn. Twee werkende ouders blijken de kans te vergroten te kiezen voor verdere studies ten aanzien van de situatie met slechts één of geen enkele werkende ouder.

5. CONCLUSIES

Vanuit de zorg betreffende sociale ongelijkheid in het onderwijs werd al meermaals gewezen op de invloed van de sociaaleconomische achtergrond op de studieprestaties en schoolloopbanen van kinderen. Ook met betrekking tot het hoger onderwijs blijkt deze zorg gegrond. De kans verder te studeren blijkt nog steeds sterk bepaald door de sociale

6. Spearman's rho bedraagt $-.737$ met een significantie van $.000$.

en culturele kenmerken van het gezin van herkomst. Jongeren met hoger opgeleide en/of werkende ouders hebben meer kans de hogeschool of universiteit te betreden. Kinderen van lager opgeleide ouders echter hebben een veel kleinere kans verder te studeren, en doen ze dit toch, dan kiezen ze merendeels voor de hogeschool en niet voor de universiteit. Dit hoeft niet alleen te wijten te zijn aan de financiële capaciteiten van de ouders, maar de bevinding dat de ouders nog steeds de meeste studiekosten dragen, maakt dit element wel waarschijnlijk voor de optredende ongelijkheid. Daarbij zien we dat de universiteit vaak nog een extra indirecte financiële inspanning vraagt, daar naar de universiteit gaan vaak samengaat met op kamers gaan.

BIBLIOGRAFIE

- Belet, H. & Laurijssen, I. (2003). De rol van het onderwijs in het bepalen van status en levenskansen. In M. Elchardus & I. Glorieux (red.), *De symbolische samenleving*. Tielt: Lannoo.
- Elchardus, M. & Huysseune, M. (2000). *Drukke, werk en liefde. Loopbaan en gezin in het leven van universitair gediplomeerde veertigers*. Brussel: VUBPress.
- Groenez, S., Van den Brande, I. & Nicaise, I. (2003). *Cijferboek sociale ongelijkheid in het Vlaams onderwijs. Een verkennend onderzoek op de Panelstudie van Belgische Huishoudens*. Leuven: HIVA.
- Kalmijn, M. (1998). Inter-marriage and homogamy: causes, patterns, trends. *Annual Review of Sociology*, 24, 395-421.
- Smits, J. (2003). Social closure among the higher educated: trends in educational homogamy in 55 countries. *Social Science Research*, 32, 251-277.
- Tan, B. (1998). *Blijvende sociale ongelijkheden in het Vlaams onderwijs*. Universiteit Antwerpen, Centrum voor Sociaal Beleid.
- Uunk, W.J.G. (1996). *Who marries whom? The role of social origin, education and high culture in mate selection of industrial societies during the twentieth century*. Doctoraal proefschrift, Universiteit Nijmegen, departement Sociologie.
- Van den Bosch, K., Tan, B. & De Maesschalck, V. (2001). 'Zo vader, zo zoon' of 'Ieder naar zijn verdienste'? Intergenerationele mobiliteit inzake opleidingsniveau van Vlaamse mannen in de 20ste eeuw. Universiteit Antwerpen, Centrum voor Sociaal Beleid.

HOOFDSTUK 4.

GRAAG NAAR SCHOOL?

Jongeren en schoolbeleving

Cindy Rombauts

1. INLEIDING

De school is ongetwijfeld een belangrijk onderdeel van de leefwereld van jongeren. De school doet niet alleen dienst als kennisoverdrager, maar ook als sociaal milieu. Zo is de visie op onderwijs grondig geëvolueerd. Waar vroeger de nadruk lag op de 'school als kenniscentrum' wordt ze vandaag meer dan alleen cognitieve taken toebedeeld. Ze wordt beschouwd als een plaats waar ieder individu zich naast cognitief, ook persoonlijk en sociaal moet kunnen scholen (Elchardus, Kavadias et al., 1999; Siongers, 2000). Deze evolutie is niet alleen in Vlaanderen zichtbaar, maar ook in de internationale context wordt de interesse voor zaken als welbevinden, participatie en zorgbreedte steeds groter.

Om als socialiserend instituut tot haar recht te kunnen komen, is het belangrijk dat jongeren zich goed voelen op school. Een optimaal schoolwelbevinden bij de studenten maakt de controlerende taak eenvoudiger en efficiënter. Zo is er al meermaals op gewezen dat een slecht welbevinden jongeren zou kunnen aanzetten tot allerlei 'onaanvaardbare praktijken'. Engels, Aelterman et al. (2004) komen in hun onderzoek tot de conclusie dat een verstoord schoolwelbevinden vaak samengaat met ongewenst gedrag zoals het ontvluchten van de situatie door mentaal af te haken in de les, weigeren mee te werken, verstoren van de les, opstandig gedrag vertonen, anderen pesten, spijbelen, of het gebruik van middelen. Een negatief schoolklimaat gaat makkelijker samen met antisociale gedragingen (De Groof, 2003; Mertens & Van Damme, 2000; Holtappels & Meier, 2000; Schubarth, 2000). De PISA-studie wijst uit dat het welbevinden verschilt tussen landen, maar ook tussen de scholen in die landen. Hoge graden van dissatisfactie dienen met andere woorden niet de norm te zijn. Het kan ook anders (OESO, 2003).

Daarnaast steunt de nadruk op dit thema ook op de zorg om mogelijke verslechtering van de studieprestaties bij een slecht schoolwelbevinden. Tussen prestaties en schoolwelbevinden is er hoogstwaarschijnlijk een wederzijdse invloed (Van Damme, Van Landeghem et al., 2004). Een optimaal welbevinden kan de motivatie van leerlingen vergroten (De Groof, 2003) en zo ook onrechtstreeks de prestaties beïnvloeden (Samdal, Wold et al., 1999; De Maeyer, Rymenans et al., 2003). Anderen komen echter tot de

bevinding dat er geen sprake is van een band tussen schoolwelbevinden en schools presteren (OESO, 2003).

Ook is de belangstelling voor een verstoord schoolwelbevinden van maatschappelijk belang omdat het vaak gepaard gaat met meer fundamentele gevoelens van onwelbevinden (Mertens & Van Damme, 2000). De schaal voor schoolwelbevinden hangt dan ook samen met meer algemene maten van welbevinden, zoals het hebben van een positief toekomst- en zelfbeeld, en gevoelens van sociale demotie (Elchardus, Kavadias et al., 1999).

Tot slot steunt de interesse in dit thema op de normatieve verwachting dat respect voor de rechten van het kind te allen tijde aanwezig moet zijn. Iedere jongere heeft het recht zich thuis te voelen in de school en zich een volwaardig lid van de schoolgemeenschap te voelen. Een goed gevoel op school, een volwaardige ondersteuning en brede ontwikkelingsmogelijkheden zouden als een recht van elk kind moeten worden beschouwd.

Om al deze redenen is de focus op het thema schoolbeleving niet misplaatst.

Uit meerdere onderzoeken blijkt dat de school zelf weinig invloed heeft op het schoolwelbevinden van leerlingen. Het welbevinden wordt blijkbaar meegebracht naar de school en ter plekke nog weinig beïnvloed (Elchardus, Kavadias et al., 1999; De Groof, 2003). We willen bij de verdere analyses dus helemaal niet suggereren dat de school iets kan doen aan het welbevinden van haar leerlingen, maar eerder een beschrijving geven van het 'welbevinden op school'. Vooral vanuit de wetenschap dat het schoolwelbevinden voor jongeren een belangrijk onderdeel is van het algemene welbevinden en belangrijke gevolgen heeft, is het meten en volgen ervan belangrijk.

Met betrekking tot kinderen in het lager onderwijs (Van Gils, 1992; Brutsaert, 1993) en scholieren werd het thema al herhaaldelijk onderzocht (Mertens & Van Damme, 2000; Elchardus, 1999; Stevens & Elchardus, 2001; De Maeyer, Rymenans et al., 2003; Goedseels & Van den Bergh, 2003; OESO, 2003; Engels, Aelterman et al., 2004; De Groof, 2003; Elchardus, Kavadias et al., 1999). Voor de postsecundaire studenten is dat niet het geval en kan de JOP-monitor 1 zeker een lacune aanvullen.

Om het welbevinden op school te meten werd een schaal aangemaakt. Deze peilt naar twee deeldomeinen van het schoolwelbevinden: de algemene tevredenheid met de opleiding en de algemene tevredenheid met de eigen school. De schoolwelbevindenschaal is getest op betrouwbaarheid en levert ons een betrouwbaar meetinstrument.¹ De schaal gaat van 0 tot 100. Een hoge score betekent dat het welbevinden hoog is. Lage scores wijzen op een slecht schoolgevoel.

1. De schaal, bestaande uit 6 items, heeft een eigenwaarde van 2.76 en verklaart 46.0% van de variantie. De Cronbach's alpha bedraagt .76. Voor meer details betreffende de schaalconstructie verwijzen we naar het technisch verslag: JOP, 2007.

Naast het algemene schoolwelbevinden willen we ook weten hoe studerenden de relatie met hun leraar ervaren. Het zwaartepunt van onderwijs ligt in de klas, in de interactie, in de dialoog tussen leerkracht en leerling (Aelterman, 2000). Leerkrachten fungeren, hetzij bewust, hetzij onbewust, als rolmodel voor de leerlingen. Zo blijkt uit onderzoek dat bijvoorbeeld de houdingen en waarden van de leerkrachten een belangrijke invloed hebben op de houdingen en waarden van leerlingen (Elchardus, Kavadias et al., 1999; Kavadias, 2004). Leerkrachten zijn zoals al gezegd één van de factoren die leerlingen graag naar school kunnen doen komen (De Groof, 2003). Indien leraars een goede relatie opbouwen met de jongeren kunnen ze mee het goede schoolgevoel van studerenden aanmaken of versterken. Eerder – zowel kwantitatief als kwalitatief – onderzoek rapporteerde ook een band tussen goede contacten met de leerkrachten en schoolwelbevinden (Brutsaert, 1993; Mertens & Van Damme, 2000; Goedseels & Van de Bergh, 2003; OESO, 2003; Engels, Aelterman et al., 2004; Samdal, Wold et al., 1999). Wij stellen ook vast dat er een tamelijk sterk verband is tussen de schaal voor schoolwelbevinden en die voor contactbeleving ($r = .38$).² Zonder een uitspraak te doen over de richting van het verband kunnen we concluderen dat de beleving van de contacten met leraars samenhangt met het algemeen schoolwelbevinden.

Diepte-interviews met leerlingen brachten eerder al aan het licht dat leerlingen drie redenen geven die het zich al dan niet goed voelen op school beïnvloeden: de schoolorganisatie en -sfeer, medeleerlingen en vrienden, en ten slotte de leerkrachten en de lessen (De Groof, 2003). Dat contacten met leerkrachten dan ook mee het algemene schoolwelbevinden bepalen is niet verwonderlijk. Mertens en Vandamme (2000) menen zelfs dat leerkrachten voor de gevoelens van schools welbevinden van groter belang zijn dan de ouders en leeftijdsgenoten buiten school. Ook de meest recente PISA-studie komt tot de conclusie dat de beleving van de contacten met leerkrachten, samen met het disciplinaire klasklimaat en de verwachtingen van scholieren met betrekking tot schools succes de belangrijkste factoren zijn in de bevordering van het schools welbevinden (OESO, 2003). Onderzoek uitgevoerd bij de studenten in een lerarenopleiding gaf aan dat deze groep het belang van goede contacten met leerlingen in hun toekomstige baan erkent. Bovenal geeft deze groep blijk van een persoonsgerichte visie op onderwijs (meer dan een vakgerichte benadering). Toekomstige leerkrachten zijn ervan overtuigd dat het belangrijk is tijd te maken voor persoonlijke problemen van leerlingen, een goed wederzijds vertrouwen op te bouwen, en ze vinden het boeiend en bevredigend de leerlingen te helpen op hun weg naar zelfstandigheid en volwassenheid (Matheus, Siongers et al., 2004).

Gezien de rol die de leraar speelt in de klas, is de contactbeleving tussen de leerling en de leraar al een interessante onderzoekspiste op zich. Ook hier dringt zich echter de vraag op of de school en de leraar ook effectief iets kunnen doen aan het welbevinden van de leerlingen. Onderzoek op basis van multilevelanalyse geeft aan dat de school, en met

2. $p = .000$, Pearson correlatiecoëfficiënt = $.381$

andere woorden ook de leraar zelf slechts weinig invloed heeft op het welbevinden van de studenten (Elchardus, Kavadias et al., 1999; De Groof, 2003). Onze interesse gaat uit naar de loutere beschrijving van de contactbeleving tussen leraars en leerlingen, zonder over de effecten van dat laatste een uitspraak te willen doen.

Ook voor de contactbeleving met leraars veronderstelden we dat de constructie van een werkbare schaal mogelijk was. Een schaal (naast diegene voor schoolwelbevinden) werd aangemaakt bestaande uit 3 items die peilen naar de tevredenheid over de contacten met de leerkrachten.³ Ook voor dit meetinstrument zijn schaalscores mogelijk tussen 0 en 100 en staat een hoge score voor een hoge tevredenheid bij de studerenden over de contacten die ze onderhouden met hun leraars.

2. BELEVING VAN STUDERENDEN MET DE SCHOOL EN DE LERAAR

Aan de hand van een steekproef van 2503 jongeren tussen 14 en 25 jaar gaan we dieper in op twee aspecten van de schoolbeleving van jongeren: in de eerste plaats exploreren we het *schoolwelbevinden* en in de tweede plaats de *contactbeleving* van studerenden met de leerkracht.

Voor beide delen bespreken we eerst de enkelvoudige frequentieverdelingen en gaan dan verder met een analyse van de beleving naar een aantal achtergrondkenmerken van de studerenden.⁴

2.1 SCHOOLWELBEVINDEN

Het PISA-onderzoek leert ons dat gemiddeld 24,5% van de 15-jarigen uit de OESO-landen zich niet goed voelt op school. In België zou dat percentage hoger zijn: gemiddeld 32% van de jongeren zou geen goed gevoel hebben bij de school (OESO, 2003). Toch moet ook de keerzijde daarvan worden benadrukt, met name dat ongeveer 75% van de OESO-studenten wel een goed gevoel heeft bij school. Het idee dat onze jongeren een bloedhekel zouden hebben aan school werd al meerdere malen in onderzoek weerlegd (Mertens & Van Damme, 2000). Diverse onderzoeken toonden aan dat leerlingen zich over het algemeen best goed voelen op school (Elchardus, Kavadias et al., 1999; Mertens

3. De schaal heeft een eigenwaarde van 1,40 en verklaart 14,0% van de variantie. De Cronbach's alpha bedraagt ,72. Voor meer details betreffende de schaalconstructie verwijzen we naar het technisch verslag: JOP, 2007.

4. Voor deze verschillen hanteren we een significantieniveau van 1%.

& Van Damme, 2000; Goedseels & Van den Bergh, 2003; Engels, Aelterman et al., 2004; Stevens & Elchardus, 2001).

Onze analyse toont dat ook de groep 14- tot 25-jarigen over het algemeen tevreden is op school. Van opvallende afkeren van school is er alleszins geen sprake. We kunnen stellen dat het beeld dat soms wordt opgehangen van de student die met tegenzin naar school gaat, niet correct is.

TABEL 4.1. Schaalitems schoolwelbevinden (in %) bij studerenden, 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

Item	- (helemaal) niet akkoord	-/+ neutraal	+ (helemaal) akkoord
1. Ik ben tevreden over mijn opleiding			
Algemeen (N = 1514)	2.7	13.9	83.3
Secundair onderwijs (N = 948)	2.5	14.5	83.0
Hoger onderwijs (N = 550)	3.2	12.7	84.0
2. Over het algemeen heb ik plezier in mijn studie			
Algemeen (N = 1514)	8.1	26.4	65.5
Secundair onderwijs (N = 949)	10.6	29.3	60.1
Hoger onderwijs (N = 549)	3.7	21.5	74.8
3. De inhoud van de vakken valt me sterk tegen			
Algemeen (N = 1514)	59.3	28.5	12.2
Secundair onderwijs (N = 948)	52.9	33.4	13.7
Hoger onderwijs (N = 550)	70.3	20.3	9.4
4. Ik zou graag van school/hogeschool/universiteit veranderen			
Algemeen (N = 1513)	86.7	8.2	5.1
Secundair onderwijs (N = 947)	84.7	9.3	6.1
Hoger onderwijs (N = 549)	90.6	6.1	3.3
5. Ik voel me ongelukkig op deze school/hogeschool/universiteit			
Algemeen (N = 1514)	86.2	8.0	5.8
Secundair onderwijs (N = 949)	84.3	9.1	6.6
Hoger onderwijs (N = 550)	89.5	6.0	4.4
6. Ik vind de meeste lessen te saai			
Algemeen (N = 1514)	49.2	34.6	16.3
Secundair onderwijs (N = 949)	40.6	39.1	20.4
Hoger onderwijs (N = 549)	64.1	26.6	9.3

De schaal voor schoolwelbevinden bestaat uit twee componenten, namelijk de algemene opleidingstevredenheid en de tevredenheid met de eigen school.

83% van alle studenten geeft aan tevreden tot heel tevreden te zijn met de opleiding. Slechts 3% van alle studenten zegt echt ontevreden te zijn over de opleiding. Zelfs 65% zegt echt plezier te hebben in de studie die ze doen, 8% heeft er helemaal geen plezier in. Gevraagd naar hun mening over de inhoud van de vakken geeft 12% van de studenten aan dat hen dat sterk tegenvalt. Bijna zes op de tien jongeren is daarover niet ontevreden. Ongeveer 16% van de studerende vind de meeste lessen te saai. Daarnaast zijn er op dat gebied toch wel wat studerende die twijfelen. Bijna de helft van de studerende is tevreden over de lessen.

Een ander beeld geven de onderzoeken van Elchardus (1999) en Stevens & Elchardus (2001), waarin een aanzienlijk deel van de scholieren aangeeft de lessen saai te vinden (+40%). Ook wij merken dat meer scholieren (20%) dan studenten (9%) de lessen saai vinden, en vaker aangeven ontevreden te zijn over vakinhoud (14% tegenover 9%). Wat betreft de tevredenheid met de opleiding zijn zowel scholieren als studenten optimistisch. Maar echt plezier in de studie hebben toch vooral de studenten hoger onderwijs (75% tegenover 60% bij de scholieren).

Bekijken we de items die naar de tevredenheid met de school peilen dan zien we dat om en bij de 87% van alle jongeren geen reden ziet om van school te veranderen; slechts 5% zou liever een andere school opzoeken.

Eerder onderzoek bij middelbare scholieren wees uit dat nagenoeg 14% graag van school zou veranderen, terwijl 65.6% daar geen reden toe ziet (Stevens & Elchardus, 2001). Nog ander onderzoek concludeerde dat bij zesdejaars secundair onderwijs ongeveer 71% geen reden ziet om van school te veranderen en ongeveer 11% van de jongeren dit liever wel zou doen (Elchardus, 1999; Elchardus, Kavadias & Siongers, 1999). In ons onderzoek blijkt van school willen veranderen nog minder op bijval te kunnen rekenen. Van de scholieren is 85% niet van plan een andere school te zoeken, en van de studenten zelfs 91% niet.

De laatstgenoemde onderzoeken geven aan dat van de laatstejaars 56.5% zegt zich niet ongelukkig te voelen op school (Elchardus, 1999). Stevens en Elchardus (2001) kwamen tot de bevinding dat 63.5% van de jongeren gelukkig is op school, en 10.9% niet. Wij bekomen een optimistischer beeld: 86% van de studerende weerlegt de stelling zich ongelukkig te voelen op school, minder dan zes op 100 jongeren is dat wel. Hoger onderwijsstudenten geven vaker aan gelukkig te zijn op school (90%) dan scholieren (84%), maar het geluksgevoel blijft voor beide groepen hoog.

We mogen concluderen dat het schoolwelbevinden van de Vlaamse studerende erg hoog is. Zowel over vakinhoud, lessen, als de school zelf is men zeer tevreden. Dat geldt nog meer voor studenten hoger onderwijs dan voor secundaire scholieren. Op elk item scoren de studenten nog meer in positieve richting dan de scholieren. De gemiddelden op de schaal voor schoolwelbevinden (zie tabel 4.2) bevestigen dit. Een mogelijke verklaring daarvoor is het vrijwillige karakter van het hoger onderwijs. Waar scholieren op middelbare scholen verplicht zijn te studeren (leerplicht tot 18 jaar), is verder studeren een

individuele beslissing. Daarbij komt nog dat de studiekeuze in het hoger onderwijs me-rendeels gesteund is op de interesse van de student.

De scholieren uit ons onderzoek blijken bovendien op alle items meer in positieve zin te antwoorden dan de scholieren uit de andere voorgenoemde onderzoeken. Mogelijks is de manier van bevragen daar de oorzaak van. Een postenquôte zoals georganiseerd met de JOP-monitor 1 zou jongeren kunnen stimuleren minder haantjesgedrag te vertonen in de antwoorden dan in een schoolonderzoek, zoals georganiseerd door de andere voor-vermelde onderzoeken. Die hypothese zullen we verder uitgebreider onderzoeken.

TABEL 4.2. Schoolwelbevinden naar studieniveau, bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1483)

	Gemiddelde	N	Standaardafwijking
Secundair onderwijs	71.07	941	15.05
Hoger onderwijs	76.34	542	14.00
Totaal	72.99	1483	14.89

$t = -6.662, p = .000$

De ene student is de andere niet. Zo wordt in de onderwijskundige literatuur meermaals gewezen op de verschillen in schoolwelbevinden van jongens en meisjes. Meisjes in het secundair onderwijs zouden liever naar school gaan (Mertens & Van Damme, 2000), zich gemiddeld beter voelen op school en ook beter gedrag vertonen dan jongens (Engels, Aelterman et al., 2004). Dat effect zou echter wel verdwijnen naargelang de scholier ouder wordt (Goedseels & Van den Bergh, 2003). Meisjes zouden niet alleen positiever staan tegenover de school, maar ook ijveriger zijn (Roe & Van den Bulck, 2001), beter presteren, en minder machohoudingen aannemen op school (Derks & Vermeersch, 2001). Europees onderzoek op basis van de PISA-gegevens kan dit echter niet bevestigen. Dit comparatief onderzoek binnen de Europese Unie toont aan dat 15-jarige jongens en meisjes evenveel kans maken op een laag schoolwelbevinden. De geslachtsverschillen kunnen echter wel variëren naargelang het thuisland van de scholier (OESO, 2003). Ook De Maeyer, Rymenans, et al. (2003) zagen in hun onderzoek bij secundaire scholieren in het tso en bso geen verschil in welbevinden tussen meisjes en jongens. De Groof (2003) kwam tot de conclusie dat het schijnbare verschil gemedieerd wordt door andere factoren. Meisjes zouden attitudes vertonen die gemakkelijker samengaan met een positieve schoolbeleving dan jongens, zoals zorgzaamheid, behulpzaamheid en gehoorzaamheid.

Onze data tonen significante verschillen tussen jongens en meisjes voor wat betreft schools welbevinden (zie tabel 4.3). Jongens hebben een gemiddelde van 71.90; meisjes van 74.03. Gemiddeld scoren meisjes dus iets hoger op de maat.

TABEL 4.3. Schoolwelbevinden naar geslacht bij studerenden bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1491)

	Gemiddelde	N	Standaardafwijking
Man	71.90	743	14.74
Vrouw	74.03	748	15.03
Totaal	72.92	1491	14.92

$t = -2.755$, $p = .006$

In tabel 4.4 staan de gemiddelden voor schoolwelbevinden genoteerd voor de verschillende leeftijden binnen onze respondentengroep. De gemiddelden voor welbevinden schommelen tussen 67.95 voor de 24-jarigen en 77.08 voor de 25-jarigen op een 100-puntenschaal. Het minimum en maximum dienen wel te worden gerelativeerd aangezien ze gepaard gaan met respectievelijk de grootste en de kleinste standaardafwijking. Iedereen, ongeacht de leeftijd, scoort met andere woorden hoog. Er zijn dus wel degelijk verschillen in schoolwelbevinden naargelang de leeftijd, maar van een duidelijke stijgende of dalende lijn is geen sprake.

Volgens een aantal andere onderzoekers neemt het schoolwelbevinden in het secundair onderwijs af met de leeftijd (Mertens & Van Damme, 2000; Goedseels & Van den Bergh, 2003). Het meest opvallend is de daling van het welbevinden tussen de eerste graad en de hogere jaren van de secundaire school. Engels, Aelterman et al. (2004) noteren dat de leeftijd van leerlingen een goede voorspeller is voor hun welbevinden. Naarmate de leeftijd van de leerling toeneemt, zal zijn welbevinden in het secundair onderwijs meestal afnemen. Meer genuanceerd en aansluitend bij het onderzoek van Mertens en Van Damme zien ook zij dat het welbevinden fluctueert. Het is hoog in de eerste graad, daarna daalt het in de tweede graad, om dan opnieuw te stijgen in de derde graad. Het absolute hoogtepunt in welbevinden blijft wel steeds liggen in de eerste twee jaren van het secundair onderwijs. Naarmate jongeren ouder worden, voelen ze zich met andere woorden minder goed in de klas. Een ander onderzoek spreekt dat echter tegen (Stevens & Elchardus, 2001).

We zagen al dat studenten in het hoger onderwijs een nog net iets hoger schoolwelbevinden hebben dan de scholieren. Naar onderwijsvorm kunnen we een tweedeling ontwaren: enerzijds de vormen in het secundair onderwijs, anderzijds deze in het voortgezet onderwijs. Echter, in geen van beide zijn er significante verschillen naar onderwijsvorm te zien. Aso-, kso-, tso- en bso- scholieren hebben een hoog welbevinden met weinig verschillen. Dat is in overeenstemming met eerder verricht onderzoek (Elchardus, 1999; De Groof, Elchardus et al., 2001), waar het andere onderzoeken dan weer tegenspreekt (Mertens & Van Damme, 2000). Of men aan de universiteit of aan de hogeschool studeert doet verder ook niet ter zake voor het schoolwelbevinden.

TABEL 4.4. Schoolwelbevinden naar leeftijd en onderwijsvorm bij studerenden, 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	Gemiddelde	N	Standaardafwijking
Leeftijd			
14	72.58	201	14.04
15	72.92	209	13.87
16	69.81	196	16.71
17	70.13	182	14.59
18	74.02	265	15.47
19	75.22	108	13.60
20	76.81	83	13.49
21	75.99	73	15.35
22	74.70	92	14.53
23	74.60	47	12.98
24	67.95	23	20.09
25	77.08	11	9.54
Totaal	72.97	1491	14.92
Onderwijsvorm			
Secundair onderwijs	71.07	941	15.05
aso/kso	72.24	372	14.17
tso	69.76	269	15.27
(d)bso/busso/leercontract	70.80	301	15.83
Hoger onderwijs	76.34	542	14.00
hobu	75.43	334	13.94
universitair onderwijs	77.82	207	14.00

Leeftijd: $F = 3.051$, $p = .000$

Onderwijsvorm (hoger onderwijs): $t = -1.937$, $p = .053$

Onderwijsvorm (secundair onderwijs): $F = 2.185$, $p = .113$

In eerder onderzoek bemerkten Mertens en Van Damme (2000) dat leerlingen die een jaar moeten overdoen gemiddeld een minder positief school welbevinden kennen in het secundair onderwijs. Dat welbevinden kan echter wel behouden blijven na het zittenblijven indien men goede relaties heeft met de leerkracht, wat nogmaals pleit voor het belang van een goede communicatie tussen leerling en leraar. Ze suggereren daarnaast een niet rechtlijnig effect van zittenblijven. Een jaar moeten overdoen zou zoals gezegd het schoolwelbevinden naar beneden halen, maar dat effect zou niet blijvend zijn. Om de hypothese rond het zittenblijven te onderzoeken, besloten we een test uit te voeren die de verschillen in welbevinden tussen voormalige zittenblijvers en niet-zittenblijvers onderzoekt. Studerenden die ooit een jaar moesten overdoen, ervaren de school anders dan diegenen die een normaal traject doorliepen. Diegenen die ooit bleven zitten hebben een lager schoolwelbevinden (72.62 op 100) dan diegenen die normaal doorstroomden (77.48 op 100).

TABEL 4.5. Schoolwelbevinden naar al dan niet zittenblijven bij studerenden, 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 633)

		Gemiddelde	N	Standaardafwijking
Ooit een jaar moeten overdoen	Ja	72.62	265	15.01
	Nee	77.48	367	13.57
	Totaal	75.45	633	14.38

$t = 4.185, p = .000$

TABEL 4.6. Schoolwelbevinden naar ervaringen met zittenblijven bij *scholieren*, bij 14- tot 23-jarigen in Vlaanderen (N = 877, N = 863)

		Gemiddelde	N	Standaardafwijking
Een jaar overgedaan in lager onderwijs	Ja	69.90	146	17.40
	Nee	71.60	731	14.40
	Totaal	71.32	877	14.95
Een jaar overgedaan in secundair onderwijs	Ja	67.24	180	16.45
	Nee	71.98	684	14.61
	Totaal	70.99	863	15.12

Een jaar overgedaan in lager onderwijs: $t = 1.113, p = .267$

Een jaar overgedaan in secundair onderwijs: $t = 3.767, p = .000$

TABEL 4.7. Schoolwelbevinden naar ervaringen met zittenblijven bij *studenten*, bij 17- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 539, N = 534)

		Gemiddelde	N	Standaardafwijking
Een jaar overgedaan in lager en/of secundair onderwijs	Ja	75.53	94	12.54
	Nee	76.64	446	14.21
	Totaal	76.45	539	13.93
Een jaar overgedaan in hoger onderwijs	Ja	71.94	144	15.35
	Nee	77.92	390	12.99
	Totaal	76.31	534	13.91

Een jaar overgedaan in lager en/of secundair onderwijs: $t = .704, p = .482$

Een jaar overgedaan in hoger onderwijs: $t = 4.156, p = .000$

Blijven zitten zijn in het lager onderwijs of secundair onderwijs speelt niet meer wanneer de student zich in het hoger onderwijs bevindt. Een jaar moeten overdoen in het hoger onderwijs zelf gaat wel gepaard met een lager schoolwelbevinden (zie tabel 4.7). Blijven zitten zijn in het lager onderwijs speelt bovendien niet voor secundaire scholieren, maar biservaringen in het secundair onderwijs wel (zie tabel 4.6). Ook al blijkt een jaar overdoen een temperend effect te hebben op het welbevinden, dat effect is alvast niet duurzaam.

We maakten ook een multiple regressiemodel ($N = 629$) aan met als afhankelijke variabele het schoolwelbevinden, en als onafhankelijken geslacht, leeftijd, al dan niet een jaar overgedaan, en secundair of hoger onderwijsstudent.⁵ Dit bevestigt dat, gecontroleerd voor de andere variabelen, hoger onderwijsstudenten en niet-zittenblijvers een hoger schoolwelbevinden genieten. Leeftijd wordt niet significant ($p = .411$), maar gezien het niet-rechthoekige verband tussen leeftijd en schoolbeleving (zie tabel 4.4), kan dat niet als een betrouwbaar resultaat worden gezien. Geslacht is niet langer significant. Het schoolwelbevinden van studerenden laat zich dus het best verklaren door het studieniveau waarop men zich bevindt en nabije ervaringen met zittenblijven.

2.2 TEVREDENHEID OVER CONTACTEN MET LEERKRACHTEN

Hoewel er toch nog verschillen zijn tussen landen, besluiten de PISA-studies dat de contacten met leerkrachten bij secundaire scholieren over het algemeen positief zijn. Tien landen behalen hoge scores boven zes op tien op hun schaal. Slechts vijf van de OESO-landen tonen scores beneden vier op tien. België scoort in die studie ongeveer vijf op tien, wat betrekkelijk laag is (OESO, 2003).

Onze cijfers spreken van een hoge graad van tevredenheid met de wederzijdse contacten. Letterlijk gevraagd naar hun tevredenheid met de leraars zeggen bijna zes op tien studenten tevreden te zijn. Slechts 11% is ontevreden met de contacten. Heel wat studenten zijn verdeeld over deze stelling, in het bijzonder 31% is noch positief noch negatief.

De stelling dat leraars studerenden niet serieus zouden nemen, wordt door een grote meerderheid weerlegd. Slechts 9% kan zich daarin vinden.

Als er iets niet bevalt, kunnen de meeste studerenden met hun leerkrachten praten (65.5%). Ook hier zijn er heel wat die zich eerder middenin plaatsen op de stelling (25%). De eigen mening geven – zelfs als die contrasteert met die van de leerkrachten – is mogelijk volgens meer dan de helft van de studenten (56%). Toch geeft nog 14% van hen aan dat dat niet kan. Niet te veronachtzamen hier is het feit dat bijna 31% het noch eens noch oneens is met de stelling.

Onderzoek bij alleen middelbare scholieren toont dat op dat niveau de contacten minder optimaal zijn. Minder scholieren geven aan serieus te worden genomen en te kunnen praten met hun leerkrachten (De Groof, 2003; Smits, 2004; Stevens & Elchardus, 2001). Dat kunnen ook wij bevestigen. Meer scholieren dan studenten geven aan niet serieus te worden genomen door hun leerkrachten. Over de contacten, de mogelijkheid tot praten en de mening te geven zijn de verschillen minder uitgesproken. Ook uit tabel 4.9 blijkt dat de contactbeleving met leerkrachten weinig verschilt tussen scholieren en studenten.

5. $N = 629$, $F = 8.195$, $p = .000$

TABEL 4.8. Schaalitems tevredenheid over de contacten met leraars/docenten (in %) bij studerenden, 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

Items	- (helemaal) niet akkoord	-/+ neutraal	+ (helemaal) akkoord
1. Ik ben tevreden over de contacten met de leraars			
Algemeen (N = 1514)	10.6	31.0	58.4
Secundair onderwijs (N = 949)	11.1	30.4	58.5
Hoger onderwijs (N = 549)	9.5	32.0	58.6
2. Onze leraars nemen ons niet serieus			
Algemeen (N = 1514)	67.8	23.2	9.0
Secundair onderwijs (N = 949)	59.2	28.6	12.2
Hoger onderwijs (N = 550)	83.2	13.1	3.7
3. De meeste leraars zijn bereid met ons te praten als ons iets niet bevalt			
Algemeen (N = 1514)	9.7	24.8	65.5
Secundair onderwijs (N = 949)	10.5	23.5	66.0
Hoger onderwijs (N = 549)	8.4	27.2	64.4
4. We kunnen openlijk onze mening geven, ook als die verschilt van die van leraars			
Algemeen (N = 1514)	13.7	30.8	55.5
Secundair onderwijs (N = 948)	15.0	28.8	56.2
Hoger onderwijs (N = 549)	11.2	34.5	54.4

TABEL 4.9. Tevredenheid over contacten met leerkrachten naar studieniveau bij studerenden, 14-tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1478)

	Gemiddelde	N	Standaardafwijking
Secundair onderwijs	65.01	940	19.23
Hoger onderwijs	64.39	538	17.46
Totaal	64.79	1478	18.60

$t = .630$, $p = .529$

De positievere resultaten in vergelijking met de onderzoeken van De Groof en Smits zijn mogelijk te wijten aan een tweetal zaken.

Ten eerste analyseerden zij de antwoorden van een beperktere leeftijdsgroep. Daarnaast kan het ook te maken hebben met de gehanteerde wijze van gegevensverzameling. De Groof koos voor een klassikale bevraging, Smits werkte aan de hand van face-to-facebevragingen, en wij verstuurden de vragenlijst naar de woonplaats van de jongeren. Het feit dat jongeren de vragenlijst thuis individueel konden invullen maakt dat 'haantjesgedrag in de klas' kon worden voorkomen. De optimistischere resultaten die wij bekomen met betrekking tot de contacten tussen leraar en leerling zouden ook daardoor eventueel

verklaard kunnen worden. Haantjesgedrag komt vaker voor bij jongens dan bij meisjes (Derks & Vermeersch, 2001). Een vergelijking naar geslacht voor de leeftijdsgroep 14 tot 18 jaar in de drie onderzoeken toont duidelijk aan dat meisjes zich inderdaad positiever uiten over de leraar dan jongens (zie tabel 4.10). We selecteerden daarvoor het onderzoek van Smits (2004) over maatschappelijke participatie van jongeren en dat van De Groof (2003) over leerlingenparticipatie op school. In beide databestanden werd gekeken naar de jongeren van 14 tot 18 jaar oud. Deze onderzoeken zetten we naast elkaar en ook naast ons eigen onderzoek, na selectie van dezelfde leeftijdsgroep. We selecteerden drie items uit de schaal ‘contacten met leerkrachten/docenten’ omdat deze in gelijkaardige vorm voorkomen in de drie onderzoeken.

TABEL 4.10. Vergelijking onderzoek naar geslacht (bij 14- tot 18-jarigen)

	- (helemaal) niet akkoord	-/+ neutraal	+ (helemaal) akkoord	- (helemaal) niet akkoord	-/+ neutraal	+ (helemaal) akkoord	- (helemaal) niet akkoord	-/+ neutraal	+ (helemaal) akkoord
	Smits (2004)			De Groof (2003)			JOP (2007)		
	‘De meeste leerkrachten zijn bereid om met ons te praten als ons iets niet bevalt’								
Jongen	15.4	34.0	50.6	30.8	43.8	25.4	10.5	24.7	64.8
Meisje	12.8	32.3	54.9	24.5	45.9	29.7	8.3	23.2	68.5
	‘De meeste leerkrachten nemen ons serieus’								
Jongen	13.4	31.3	55.4	22.0	40.4	37.6	12.4	26.8	60.7
Meisje	13.2	33.0	53.8	16.1	46.1	37.8	9.5	26.4	64.1
	‘We kunnen openlijk onze mening geven, zelfs als die verschilt met die van de leerkrachten’								
Jongen	11.4	26.1	62.5	26.8	37.2	36.0	14.5	30.6	54.9
Meisje	11.7	24.6	63.7	19.0	40.9	40.1	8.3	23.2	68.5

Laten we even nader ingaan op de geobserveerde verschillen tussen de onderzoeken. Indien nog steeds verschillen optreden tussen het onderzoek van Smits, De Groof en het onze na selectie van dezelfde leeftijdsgroep en identieke items, dan kunnen we concluderen dat de gehanteerde methode met grote waarschijnlijkheid de oorzaak is van de percentageverschillen.

TABEL 4.11. Vergelijking onderzoek 'bereidheid tot praten bij leerkrachten/docenten' (bij 14- tot 18-jarigen)

Smits (2004) 14-18 jaar		De Groof (2003) 14-18 jaar		JOP (2007) 14-18 jaar	
'Onze leerkrachten zijn meestal bereid om er met ons over te praten als ons iets niet bevalt'		'Onze leerkrachten zijn meestal bereid om met ons te praten als iets ons niet bevalt'		'De meeste leerkrachten zijn bereid om met ons te praten als ons iets niet bevalt'	
-	14.1%	-	27.7%	-	9.4%
-/+	33.1%	-/+	44.8%	-/+	23.9%
+	52.7%	+	27.5%	+	66.6%
Totaal	100.0%	Totaal	100.0%	Totaal	100.0%
	(N = 1757)		(N = 2426)		(N = 1045)

TABEL 4.12. Vergelijking onderzoek 'serieus genomen worden door leerkrachten/docenten' (bij 14-tot 18-jarigen)

Smits (2004)		De Groof (2003)		JOP (2007)	
'Bij ons op school nemen de meeste leerkrachten ons serieus'		'Bij ons nemen de meeste leerkrachten ons serieus'		'Onze leerkrachten/ docenten nemen ons niet serieus'	
-	13.3%	-	19.2%	+	11.0%
-/+	32.1%	-/+	43.1%	-/+	26.6%
+	54.6%	+	37.6%	-	62.4%
Totaal	100.0%	Totaal	100.0%	Totaal	100.0%
	(N = 1754)		(N = 2427)		(N = 1041)

De verschillen tussen de genoemde onderzoeken zijn opmerkelijk. Het onderzoek van Smits geeft een optimistischer beeld van de 14- tot 18-jarigen dan dat van De Groof. Ons onderzoek toont vanuit de meest positieve toon bij jongeren. In het onderzoek van Smits geeft 53% van jongeren aan dat ze met de leerkrachten kunnen praten als er iets niet bevalt, in dat van De Groof is dat slechts 27%, en bij ons loopt dat op tot bijna 67%. Het verschil is met grote waarschijnlijkheid gelegen in de gebruikte onderzoeksmethode.

De bevraging via een thuisgestuurde vragenlijst (JOP) en het face-to-facebevragen (Smits) leiden duidelijk tot een positievere ondertoon bij jongeren over de leerkracht dan wanneer men het klassikaal bevrage, zoals De Groof deed.

Het gevoel serieus te worden genomen leeft onder de 14- tot 18-jarigen, maar is niet erg sterk. Smits (2004) noteert dat 55% van de jongeren meent serieus te worden genomen, volgens De Groof (2003) is dat 38%. Wij bekomen een opvallend optimistischer resultaat (62%). Ook hier kan het verschil in methodologie daarvan de oorzaak zijn. De klassikale bevraging van De Groof geeft duidelijk minder positieve resultaten dan de niet-klassikale bevragingen van Smits en JOP.

TABEL 4.13. Vergelijking onderzoek 'mogelijkheid mening geven aan leerkrachten/docenten' (bij 14-tot 18-jarigen)

Smits (2004)		De Groof (2003)		JOP (2007)	
'In onze klas kunnen de leerlingen openlijk hun mening geven, zelfs als hun mening met die van de leerkrachten verschilt'		'In onze klas kunnen de leerlingen openlijk hun mening geven, zelfs als hun mening met die van de leerkrachten verschilt'		'We kunnen openlijk onze mening geven, ook als die verschilt van die van docenten'	
-	11.5%	-	23.1%	-	14.2%
-/+	25.4%	-/+	39.1%	-/+	29.3%
+	63.0%	+	37.9%	+	56.5%
Totaal	100.0%	Totaal	100.0%	Totaal	100.0%
	(N = 1758)		(N = 2421)		(N = 1047)

Of men zijn eigen mening kan geven vormt een belangrijk onderdeel van de visie die men heeft over contacten met de leerkrachten of docenten. Van de door ons onderzochte groep 14- tot 18-jarigen ondersteunt 56% de stelling dat ze openlijk hun mening kunnen geven, zelfs als die verschilt van die van docenten. Maar 14% zegt niet met de stelling akkoord te zijn, en een aanzienlijke groep (29%) geeft aan zich noch pro noch contra te kunnen plaatsen op de stelling.

Er toont zich opnieuw een verschillend beeld naargelang het uitgevoerde onderzoek. Smits verkrijgt opvallend optimistischer resultaten via de face-to-facebevragingen dan De Groof via klassikale bevragingen. 63% tegenover 38% geeft aan de mening te kunnen uiten ten aanzien van de leerkracht.

We kunnen twee zaken concluderen uit het voorgaande. Vooreerst bevestigen we dat haantjesgedrag zich veel meer bij jongens dan bij meisjes voordoet. Daarnaast blijkt dat dit haantjesgedrag ook wordt beïnvloed door de gehanteerde methode van gegevensverzameling. De thuisgestuurde vragenlijst en de face-to-facebevraging geven voor de drie uitspraken veel positievere antwoorden dan de klassikale bevragingen. Aangezien we hier te maken hebben met dezelfde leeftijdsgroep en gelijkaardige items kunnen we veronderstellen dat het de onderzoeksmethode is die een belangrijke verklaring biedt voor de verschillen. Een klassikale bevraging kan snel aanzetten tot haantjesgedrag in de antwoorden. Men zal minder geneigd zijn zich positief uit te spreken over de leerkracht. Dat blijkt vooral wanneer we de klassikale bevraging van De Groof naast de niet-klassikale bevragingen van Smits en JOP zetten. De twee laatste leiden tot een positievere ondertoon bij de leerlingen. De in schoolonderzoek frequent gebruikte klassikale bevraging leidt duidelijk tot systematische metingsfouten: een zware onderschatting van het schoolwelbevinden en een te negatief oordeel over de relaties met de leerkrachten. Men moet echter wel voor ogen houden dat de samenstelling van de groep misschien ook heel

anders is bij een klassikale bevraging dan bij een postenquête. Ook dat kan aanleiding geven tot verschillen in de antwoordresultaten.

Ongeacht de verschillen die aan de gebruikte meetwijze kunnen worden toegeschreven, zien we wel dat leerlingen/studenten (ongeacht hun leeftijd) over het algemeen positief ingesteld zijn ten opzichte van de contacten die ze onderhouden met de leerkrachten/docenten. Toch mag niet worden vergeten dat ondanks dat er weinig studerenden zich negatief positioneren op de stellingen, er heel wat twijfelaars zijn.

Studerenden zijn best tevreden over de contacten met leraars. Maar ervaren jongens en meisjes, de verschillende leeftijdsgroepen, zittenblijvers en niet-zittenblijvers, en de verschillende studieniveaus vertegenwoordigd in onze steekproef eenzelfde tevredenheid?

In het secundair onderwijs lijkt het erop dat meisjes beter kunnen opschieten met hun leerkrachten dan jongens (Mertens & Van Damme, 2000; Goedseels & Van den Bergh, 2003). Meisjes voelen zich minder vaak belachelijk gemaakt door de leraar en hebben vaker het gevoel dat hij/zij om hen geeft (Goedseels & Van den Bergh, 2003). Zoals bleek uit tabel 4.10 vinden ook wij voor de leeftijdsgroep 14 tot 18 jaar positievere uitlatingen bij meisjes over de leraar dan bij jongens.

Voor de gehele leeftijdsgroep (14 tot 25 jaar) lijkt deze discrepantie echter niet te bestaan. Zoals af te lezen is in tabel 4.14 zijn de gemiddelde scores op de schaal 'contacten met leerkrachten' voor beide groepen weinig uiteenlopend.

TABEL 4.14. Tevredenheid over contacten met leerkrachten naar geslacht bij studerenden, 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 1486)

	Gemiddelde	N	Standaardafwijking
Man	64.66	740	18.67
Vrouw	64.94	745	18.63
Totaal	64.80	1486	18.65

$t = -.297, p = .766$

Die vaststelling laat ook vermoeden dat het haantjesgedrag van jongens (over de negatieve houding ten aanzien van de leraar) vooral speelt in het secundair onderwijs, maar verdwijnt bij intrede in het hoger onderwijs. De resultaten in tabel 4.15 geven inderdaad aan dat meisjes in het secundair onderwijs hoger scoren op de schaal voor contactbeleving dan jongens. In het hoger onderwijs is dat niet langer het geval, en draait het beeld zelfs om. Deze resultaten zijn echter niet significant.

TABEL 4.15. Tevredenheid over contacten met leerkrachten naar geslacht en studieniveau bij studerenden, 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 940, N = 538)

		Gemiddelde	N	Standaardafwijking
Secundair onderwijs (N = 940)	Man	64.52	477	19.57
	Vrouw	65.51	463	18.87
Hoger onderwijs (N = 538)	Man	64.93	258	16.85
	Vrouw	63.90	280	18.03

Secundair onderwijs: $t = -.788$, $p = .431$

Hoger onderwijs: $t = .688$, $p = .492$

We zagen eerder dat er voor schoolwelbevinden geen trend te zien is naargelang de leeftijd van de studerende. Voor de tevredenheid over de contacten met leraars is dat niet anders. De berekende verschillen aan de hand van ANOVA, zoals weergegeven in tabel 4.16, geven aan dat deze niet significant zijn. Of men aldus 14 jaar of 25 jaar is, maakt geen verschil voor de tevredenheid met de leerkracht.

TABEL 4.16. Tevredenheid over contacten met leerkrachten naar leeftijd en onderwijsvorm bij studerenden, 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	Gemiddelde	N	Standaardafwijking
Leeftijd			
14	65.67	201	19.55
15	68.01	208	17.37
16	64.29	196	17.27
17	64.64	182	20.43
18	63.64	263	19.17
19	61.12	106	19.29
20	62.34	82	19.14
21	63.94	73	21.16
22	67.75	92	15.04
23	65.02	47	16.51
24	62.12	23	16.85
25	67.30	11	7.86
Totaal	64.80	1486	18.65
Onderwijsvorm			
Secundair onderwijs	65.01	940	19.23
aso/kso	67.07	372	17.42
tso	61.94	268	18.66
(d)bso/busso/leercontract	65.20	300	21.45
Hoger onderwijs	64.39	538	17.46
hobu	66.12	332	18.03
universitair onderwijs	61.61	206	16.16

Leeftijd: $F = 1.504$, $p = .124$

Onderwijsvorm (secundair onderwijs): $F = 5.619$, $p = .004$

Onderwijsvorm (hoger onderwijs): $t = 2.934$, $p = .003$

Voor het secundair onderwijs alleen zien Goedseels en Van den Bergh (2003) een daling in tevredenheid naargelang leerlingen ouder worden. Jongeren zouden dan hoe langer hoe minder het gevoel hebben bij de leerkracht terecht te kunnen met problemen en minder het gevoel hebben dat er om hen wordt gegeven. Algemeen genomen loopt de leeftijd vrij sterk gelijk met het leerjaar waarin een leerling zich bevindt. Ook in dat opzicht toonden Mertens en Van Damme (2000) aan dat het enthousiaste gevoel over de leerkracht afneemt bij een hoger leerjaar. De belangrijkste breuk zou zich dan situeren tussen de eerste graad en de latere jaren.

Voor de volledige groep studerende(n) zijn deze trends niet langer duidelijk en kan gesproken worden van een overwegend positieve relatie met de leraar.

Scholieren en studenten, zo zagen we al, verschillen niet voor contactbeleving met de leraar. Binnen het secundair onderwijs zien we wel een hogere tevredenheid bij leerlingen aso en bso ten opzichte van de leerlingen tso.

Hobu-studenten behalen een relatief hoge score van 66.12 op 100 op de schaal voor contactbeleving met docenten, terwijl universitaire studenten beneden 62 op 100 scoren. We kunnen aldus stellen dat men over het algemeen tevreden is over de contacten die men heeft met de leraars, maar dat het bovenal de studenten in het hobu zijn die goede relaties hebben met de docenten in de klas. Dat lijkt ons logisch aangezien de universiteit vaak gekenmerkt wordt door meer afstandelijke relaties tussen studenten en docenten. In het hobu en postsecundair onderwijs echter staan studenten vaak dicht bij hun docenten.

Tot slot zien we in tabel 4.17 dat voormalig zittenblijven de contactbeleving met leraars niet beïnvloedt. Studerende(n) die al bleven zitten ervaren de contacten even positief als diegenen die geen enkel jaar overdeden.

TABEL 4.17. Contacten met leerkrachten naargelang al dan niet ooit een jaar overgedaan bij studerende(n), 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 629)

		Gemiddelde	N	Standaardafwijking
Ooit een jaar overgedaan	Ja	64.02	265	18.64
	Neen	64.53	365	17.87
	Totaal	64.32	629	18.19

$t = .352, p = .725$

Verdere analyses tonen aan dat noch op lange noch op korte termijn ervaringen met zittenblijven de contactbeleving beïnvloeden. Enkel voor scholieren is er een tijdelijke

daling van de tevredenheid over de contacten met hun leraars ten gevolge van recente ervaringen met zittenblijven.⁶

Aanvullend werd een multiple regressieanalyse uitgevoerd met als afhankelijke variabele de contactbeleving met de leraar, en als onafhankelijken geslacht, leeftijd, al dan niet een jaar overgedaan, en studieniveau. Het model als geheel is geen goede verklaarder van de contactbeleving en de individuele parameters geven eenzelfde beeld als de bivariate analyses⁷. De parameters zijn geen goede voorspeller van de tevredenheid met de contacten. Geslacht heeft zoals verwacht geen enkel effect gecontroleerd voor studieniveau. We kunnen concluderen dat er voor de contactbeleving met leraars geen afdoende verklaring is gevonden.

3. CONCLUSIES

Om tot een school als leefgemeenschap te kunnen komen is het essentieel dat een jongere zich thuis kan voelen in dit sociale geheel.

Wij legden onze focus op de vraag hoe de studerende bevolking de school en de contacten met leraars beleeft. We analyseerden daarvoor de antwoorden van 1514 jongeren uit secundair en hoger onderwijs tussen 14 en 25 jaar. Om tot een overzichtelijk beeld te komen van de school- en contactbeleving werden twee betrouwbare schalen gecreëerd.

Het schoolwelbevinden van studerenden ligt betrekkelijk hoog. Ongeveer 83% stelt tevreden te zijn met de opleiding en zelfs 65% zegt echt plezier te hebben in de studie die ze doen. 59% van de studerenden zegt de inhoud van de vakken in orde te vinden; toch is 12% daar niet zo van overtuigd, en er zijn ook heel wat studerenden die daarover twifelen. 16% van de jongeren is ook van mening dat de lessen maar saai zijn. De helft van de jongeren is het daar echter niet mee eens. Maar ook hier is het percentage twijfelers aanzienlijk. De overgrote meerderheid ziet zich niet geroepen om een andere school op te zoeken. Ook geeft men aan meestal gelukkig te zijn op de huidige school. Ook de leraar kan op aardig wat sympathie rekenen. Studerenden hebben het gevoel dat ze serieus worden genomen door hun leraar, en dat ze met hem of haar kunnen praten indien er iets tegenvalt. Een eigen (contrasterende) mening verwoorden kan volgens de helft van de studerenden. Toch voelen nog wel wat jongeren zich daarbij niet op hun gemak en zijn er ook wel wat twijfelaars (in totaal 44.5%).

6. $t = 4.050$, $p = .000$

Gemiddelde niet-zittenblijvers in secundair onderwijs: 66.35, standaardafwijking: 18.19

Gemiddelde zittenblijvers in secundair onderwijs: 59.13, standaardafwijking: 21.96

7. $N = 625$, $F = .241$, $p = .915$

In het verlengde van eerder verschenen literatuur over het schoolwelbevinden van studenten werd ook vergeleken tussen subpopulaties in de studentenbevolking.

Tussen mannen en vrouwen bemerken we geen significante verschillen. Zowel jongens als meisjes beleven de school op een even positieve manier (gecontroleerd voor achtergrond). De idee dat meisjes een betere band ontwikkelen met hun leraars kunnen we niet bevestigen voor de leeftijdsgroep 14 tot 25 jaar. In de groep 14 tot 18 jaar, die in het secundair onderwijs zit, spreken meisjes zich echter wel gemakkelijker positief uit over de leraar dan de jongens.

Voor het middelbaar onderwijs werd aangetoond dat het schoolwelbevinden afneemt met de leeftijd, met een grote breuk tussen de eerste graad en de bovenbouw (Mertens & Van Damme, 2000). Voor studerenden in het algemeen is er geen trend te herkennen naar leeftijd en kunnen we spreken van een relatief stabiel schoolwelbevinden. Ook voor de contacten met leraars blijft de tevredenheid stabiel over de leeftijd.

Het studieniveau waarop de studerenden zich bevinden doet echter wel ter zake. Studenten ervaren geen betere contacten met hun docenten dan scholieren met hun leerkrachten. Qua schoolwelbevinden scoren studenten wel hoger dan scholieren. Dat blijft ook zo na controle voor geslacht, leeftijd, en voormalige ervaringen met zittenblijven.

Studerenden die een jaar moesten overdoen voelen zich minder thuis op school dan diegenen die zonder zittenblijven de school doorliepen. Zittenblijven heeft echter geen duurzame effecten. De contacten met leraars worden overigens niet beschadigd door vroegere ervaringen met zittenblijven.

BIBLIOGRAFIE

- Aelterman, A. (2000). Het beroepsprofiel van de leraar. Een erkenning van de rol van de leraar in de samenleving. In: L. Abicht, A. Aelterman, A. De Laet, J. Lowyck, C. Oudshoorn, V. Van Achter & R. Vincken (red.), *Herwaardering van de leerkracht*. Leuven: Acco.
- Brutsaert, H. (1993). *School, gezin en welbevinden*. Leuven: Garant.
- De Groof, S. (2003). *Leerlingenparticipatie nader bekeken. Een kwalitatief en kwantitatief onderzoek naar de betekenis en het belang van participatie op school*, TOR-rapport 2003/7. Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.
- De Groof, S., Elchardus, M. & Stevens, F. (2001). *Leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs tussen theorie en praktijk*, TOR-rapport 2001/15. Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.
- De Maeyer, S., Rymenans, R., Daems, F., Van Petegem, P. & Van Den Bergh, H. (2003). *Effectiviteit van tso- en bso-scholen in Vlaanderen. Een onderzoek naar de effecten van schoolkenmerken op de prestaties en het welbevinden op school van tso- en bso-leerlingen*. Leuven: Acco.
- Derks, A. & Vermeersch, H. (2001). *Gender en schools presteren. Een multilevel-analyse naar de oorzaken van de grotere schoolachterstand van jongens in het Vlaams secundair onderwijs*, TOR-rapport 2001/26. Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.

- Elchardus, M. (red.) (1999). *Zonder maskers. Een actueel portret van jongeren en hun leraren*. Gent: Globe.
- Elchardus, M., Kavadias, D. & Siongers, J. (1999). *Hebben scholen een invloed op de waarden van jongeren? Samenvatting van het onderzoek naar de doeltreffendheid van waardevorming in het secundair onderwijs*, TOR-rapport 1999/4. Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.
- Engels, N., Aelterman, A., Van Petegem, K., Schepens, A. & Deconinck, E. (2004). *Graag naar school. Een meetinstrument voor het welbevinden van leerlingen secundair onderwijs*. Brussel: VUBPress.
- Goedseels, E. & Van den Bergh, B. (2003). School en schoolbeleving: leerlingen bevraagd. In B. Van den Bergh, L. Ackaert & L. De Rycke (red.), *Tienertijd. Communicatie, opvoeding en welzijn in context: 10- tot 18-jarigen, ouders en leerkrachten bevraagd*. Antwerpen: Garant.
- Holtappels, H.G. & Meier, U. (2000). Violence in schools. *European Education*, 32(1), 66-80.
- JOP (2007). *Technisch verslag JOP-monitor 1*. Onuitgegeven verslag, K.U.Leuven, UGent, Vrije Universiteit Brussel. Te raadplegen op <http://www.jeugdonderzoekplatform.be>.
- Kavadias, D. (2004). *De school als politieke leeromgeving. De (beperkte) invloed van het secundair onderwijs op politiek relevante houdingen van jongeren in Vlaanderen*. Doctoraal proefschrift, Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Politieke Wetenschappen.
- Matheus, N., Siongers, J. & Van den Brande, I. (2004). *De roeping tot leerkracht. Een onderzoek naar de aantrekkelijkheid van het leerkrachtenberoep in Vlaanderen anno 2002*, TOR-rapport 2004/1. Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.
- Mertens, W. & Van Damme, J. (2000). De school. In L. Walgrave (red.), *Jongeren in Vlaanderen: gemeten en geteld. 12- tot 18-jarigen over hun leefwereld en toekomst*. Leuven: Universitaire Pers Leuven.
- OESO (2003). *Student engagement at school. A sense of belonging and participation*. Parijs: OECD.
- Roe, K. & Van den Bulck, J. (2001). *Het onderwijs in een concurrentiestrijd: een studie naar de positie van formele leerkanalen in een informele kennismaatschappij*. Leuven: K.U.Leuven.
- Samdal, O., Wold, B. & Bronis, M. (1999). Relationships between student's perceptions of school environment, their satisfaction with school and perceived academic achievement: an international study. *School Effectiveness and School Improvement*, 10(3), 296-320.
- Schubarth, W. (2000). Incidents of violence from the standpoint of pupils and teachers. *European Education*, 32(1), 80-95.
- Siongers, J. (2000). *Vakoverschrijdende thema's in het secundair onderwijs: op zoek naar een maatschappelijke consensus*, TOR-rapport 2000/17. Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.
- Smits, W. (2004). *Maatschappelijke participatie van jongeren. Bewegen in de sociale, vrijetijds- en culturele ruimte*, TOR-rapport 2004/14. Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.
- Stevens, F. & Elchardus, M. (2001). *De speelplaats als cultureel centrum. De beleving van de leefwereld van jongeren*, TOR-rapport 2001/65. Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.
- Uunk, W.J.G. (1996). *Who marries whom? The role of social origin, education and high culture in mate selection of industrial societies during the twentieth century*. Doctoraal proefschrift, Universiteit Nijmegen, departement Sociologie.

- Van Damme, J., Van Landeghem, G., De Fraine, B., Opdenakker, M.-CH. & Onghena, P. (2004). *Maakt de school het verschil? Effectiviteit van scholen, leraren en klassen in de eerste graad van het middelbaar onderwijs*. Leuven: Acco.
- Van Gils, J. (1992). *Wie niet weg is is gezien. Hoe beleeft het kind zijn gezin, zijn school en zijn vrije tijd?* Brussel: Koning Boudewijnstichting.

HOOFDSTUK 5.

STUDEREN... OF MAG HET IETS MEER ZIJN?

Jongeren en vakantiebaantjes

Ilse Sinnaeve

1. INLEIDING

In de JOP-monitor 1 peilen een aantal vragen naar vormen van studentenarbeid. Hebben middelbare scholieren en studenten in het hoger onderwijs in het afgelopen jaar een bij- of vakantiebaan gehad? En zo ja, in welke periode werken zij dan? Is vooral de zomervakantie de periode bij uitstek om iets bij te verdienen of is studentenarbeid meer gespreid over het jaar?

Elke jongere kan vanaf 16 jaar een overeenkomst voor tewerkstelling van studenten afsluiten. In sommige gevallen kan dit al vanaf 15 jaar, namelijk als je de eerste twee jaar van het secundair onderwijs hebt doorlopen (ABVV, 2006). Naast deze 'officiële' studentenarbeid zijn er wellicht ook heel wat jongeren die ook op een andere manier een centje bijverdienen: babysitten, de auto wassen, het gras afrijden of andere klusjes bij familie, burens of kennissen. In de vragenlijst hebben we niet gespecificeerd of we het over officiële bij- en vakantiebaantjes hebben of ook over dergelijke klusjes in het informele circuit. De respondenten hebben dus zelf bepaald wat zij onder bij- of vakantiebaantjes verstaan. Dit is meteen ook de reden om in dit hoofdstuk ook de 14- en 15-jarigen mee op te nemen en de analyses niet te beperken tot 16- tot 25-jarigen (de groep die in het officiële circuit kan werken).

De steekproef van dit onderzoek telt 2502 respondenten, waarvan 1475 jongeren nog studeren. Voor de analyses in dit hoofdstuk baseren we ons enkel op de groep studeren. In een eerste deel gaan we in op het profiel van de scholieren en studenten die het afgelopen jaar een bij- of vakantiebaan hadden. In het tweede deel bekijken we in welke periodes de studerende jongeren deze baantjes doen en of er eventueel ook verschillende tijdstippen gecombineerd worden.

2. PROFIEL VAN DE STUDERENDEN MET EEN BIJ- OF VAKANTIEBAAN

We starten met een algemene schets van de studerenden die een bij- of vakantiebaantje deden in het afgelopen jaar. Van de 1475 jongeren die naar school gaan in het secundair of hoger onderwijs zijn er 844 (57.3%) die een bijverdienste hadden. Studentenarbeid blijkt dus vrij sterk ingeburgerd te zijn. Maar zijn er bepaalde jongeren die dit vaker doen dan andere? We gingen na in hoeverre enkele achtergrondkenmerken mee bepalen of een jongere al dan niet een bij- of vakantiebaan heeft. Eerst geven we de resultaten van enkele analyses voor de totale groep studerenden (tabel 5.1).

TABEL 5.1. Bij- of vakantiebaantje bij 14- tot 25-jarige studerenden in Vlaanderen – naar geslacht en leeftijd (N = 1475)

	N	%	χ^2	p
Geslacht			1.218	.270 (n.s.)
man	406	55.8		
vrouw	439	58.6		
Leeftijd			342.123	.000
14-17 jaar	274	34.9		
18-21 jaar	440	82.9		
22-25 jaar	131	81.9		

Tussen meisjes en jongens vinden we geen significante verschillen: ze hebben ongeveer even vaak een bij- of vakantiebaan.

Voor leeftijd vinden we een significant verschil: 14- tot 17-jarigen doen beduidend minder vakantiebaantjes dan jongeren vanaf 18 jaar. Een recente studie van het Onderzoeks- en Informatiecentrum van de Verbruikersorganisaties (OIVO) bij 9- tot 18-jarigen stelt eveneens een leeftijdseffect vast bij studentenarbeid. Ongeveer 6 op 10 jongeren van 16 en 17 jaar hebben een vakantiebaan en dit loopt op tot 7 op 10 bij de 18-jarigen (Haupaix & Vandercammen, 2006).

Omdat we veronderstellen dat het bijklussen er bij secundaire scholieren toch anders uitziet dan bij studenten in het hoger onderwijs, bekijken we in wat volgt deze beide groepen afzonderlijk.

2.1 MIDDELBARE SCHOLIEREN

TABEL 5.2. Bij- of vakantiebaantje bij 14- tot 21-jarige scholieren in Vlaanderen – naar geslacht, leeftijd en onderwijsvorm (N = 939)

	N	%	χ^2	p
Geslacht			.068	.794 (n.s.)
man	198	41.9		
vrouw	199	42.7		
Leeftijd			287.443	.000
14-15 jaar	51	12.4		
16-17 jaar	223	59.5		
18-19 jaar	119	79.9		
20-21 jaar	4	100.0		
Onderwijsvorm			16.182	.000
aso of kso	128	34.4		
tso	133	49.3		
bso, dbso, leercontract of buso	135	45.6		

Bij leerlingen uit het secundair onderwijs vinden we geen verschillen tussen jongens en meisjes voor bij- of vakantiebaantjes. De leeftijd speelt wel een rol. De 14- en 15-jarigen werken beduidend minder dan de oudere leeftijdsgroepen. Wellicht speelt hier vooral het feit dat zij nog geen contract kunnen afsluiten en dus in het officiële circuit niet aan de slag kunnen.

Ook qua onderwijsvorm vinden we verschillen. Meer jongeren uit het tso hebben een bij- of vakantiebaan dan hun collega's uit de verschillende vormen van beroepsonderwijs, die op hun beurt iets hoger scoren dan jongeren die in het aso studeren. Dit resultaat is consistent met bevindingen uit ander onderzoek. Mortelmans, Van Assche et al. (2002) komen in hun onderzoek bij secundaire scholieren uit Groot-Antwerpen eveneens tot de conclusie dat aso-leerlingen minder vaak werken dan jongeren uit andere onderwijsrichtingen. Haupaix en Vandercammen (2006) vinden dat jongeren uit het kso met 69% het vaakst een studentenbaan hebben, gevolgd door leerlingen uit het bso (59%), tso (49%) en aso (36%).

2.2 STUDENTEN HOGER ONDERWIJS

TABEL 5.3. Bij- of vakantiebaantje bij 18- tot 25-jarige studenten in het hoger onderwijs in Vlaanderen – naar enkele achtergrondkenmerken (N = 538)

	N	%	χ^2	p
Geslacht			.659	.417 (n.s.)
man	208	81.9		
vrouw	240	84.5		
Onderwijsvorm			10.526	.001
hogeschool	290	87.3		
universiteit	157	76.6		
Al dan niet op kot			8.306	.004
student op kot	179	89.5		
student niet op kot	267	79.5		

In tabel 5.3 presenteren we enkele analyses voor de studenten uit het hoger onderwijs. We vinden ook hier geen significante verschillen tussen jongens en meisjes. Dit resultaat contrasteert met de bevindingen van Stevens, De Groof et al. (2006): bij 18- tot 23-jarige studenten hebben iets meer meisjes een vakantiebaantje dan jongens, respectievelijk 88.5% en 83.9%.

Bij de hogeschoolstudenten houdt bijna negen op tien er een baan op na, terwijl dat bij de universiteitsstudenten ongeveer drie op vier is. Dat ligt in de lijn van de bevindingen van Stevens, et al. (2006).

Ten slotte vinden we ook een effect voor het al dan niet op kamers zitten. Kotstudenten blijken significant meer een bijverdienste te hebben dan studenten die niet op kot zitten.

3. PERIODES VAN WERK

In de vragenlijst werd niet enkel nagegaan of jongeren al dan niet een vakantiebaan hebben, maar ook op welke tijdstippen en in welke periodes ze deze bij- of vakantiebaantjes uitoefenen: tijdens de zomervakantie, gedurende andere schoolvakanties, tijdens de weekends, gedurende het schooljaar enkele dagen of avonden per week, nu en dan maar niet op regelmatige basis. Hierbij konden de jongeren meerdere antwoorden aankruisen.

De periodes van werk kunnen we bekijken ten opzichte van het totale aantal studeren. Zowat de helft van de 14- tot 25-jarige studerenden werkt tijdens de zomervakantie

en iets meer dan 14% houdt er een weekendbaantje op na. Ruim 8% werkt in de schoolvakanties buiten de zomer. Occasioneel werk en werken tijdens de week komt beduidend minder voor.

TABEL 5.4. Periodes waarin 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen bij- of vakantiebaantjes uitoefenen (N studerenden = 1475/N studerenden die een job doen = 844)

	N	% (studerenden)	% (studerenden met job)
Tijdens de zomervakantie	732	49.6	86.7
Tijdens de weekends	210	14.2	24.9
Gedurende andere schoolvakanties	124	8.4	14.7
Nu en dan, maar niet op regelmatige basis	81	5.5	9.6
In het schooljaar enkele dagen of avonden per week	65	4.4	7.7

Als we enkel kijken naar de studerenden die effectief een bij- of vakantiebaan hebben, dan zien we dat de overgrote meerderheid (bijna 90%) tijdens de zomervakantie werkt. Eén op vier jongeren die een baantje hebben, werkt in het weekend en net geen één op zes werkt in de schoolvakanties buiten de zomer. Bijna één op tien werkt op onregelmatige basis en een minderheid van 7.7% werkt tijdens het schooljaar enkele dagen of avonden per week.

Ook hier onderzochten we of er verschillen zijn naar geslacht en onderwijsniveau. We bekijken enkel de studerenden die aangaven dat ze één of meerdere bij- of vakantiebaantjes hebben, en niet de totale studentenpopulatie. De resultaten presenteren we in tabel 5.5.

Jongens en meisjes doen zowat alle vormen van baantjes in ongeveer dezelfde mate; enkel voor weekendwerk vinden we een significant verschil. Ongeveer 30% van de meisjes heeft een weekendbaan, tegenover slechts ongeveer 20% van de jongens.

Voor het studieniveau van de jongeren vinden we significante effecten voor vakantiebanen in de zomer en voor weekendwerk. Meer studenten uit het hoger onderwijs hebben een vakantiebaantje in de zomervakantie (92.6%) dan jongeren die in het secundair zitten (80.1%). Deze verhouding is omgekeerd voor weekendwerk. Hier zien we dat bijna drie op tien leerlingen uit het secundair onderwijs die wel eens bijklussen, in het weekend werkt. Bij de studenten uit het hoger onderwijs is dat slechts twee op tien. Werken tijdens de week in de loop van het schooljaar is meer ingeburgerd bij studenten in het hoger onderwijs dan bij leerlingen uit het secundair onderwijs.¹

1. Een verdere uitsplitsing naar studierichtingen binnen het secundair onderwijs en naar hogeschool- versus universiteitsstudenten is hier niet zinvol, omdat het vaak om (heel) kleine aantallen gaat.

TABEL 5.5. Periodes van werk bij 14- tot 25-jarige studerenden in Vlaanderen, die bij- of vakantiebaantjes hebben – naar enkele achtergrondkenmerken (N = 845)

	Zomervakantie		Andere schoolvakantie		Weekends		Enkele dagen/avonden per week		Nu en dan	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Geslacht										
man	355	87.2	52	12.8	81	19.9	30	7.4	44	10.8
vrouw	378	86.3	73	16.7	129	29.5	35	8.0	37	8.5
Significantie	$\chi^2 = 0.156$ p = .693 (n.s.)		$\chi^2 = 2.533$ p = .111 (n.s.)		$\chi^2 = 10.429$ p = .001		$\chi^2 = 0.114$ p = .735 (n.s.)		$\chi^2 = 1.335$ p = .248 (n.s.)	
Studieniveau										
secundair onderwijs	318	80.1	65	16.4	119	29.9	22	5.5	36	9.0
hoger onderwijs	414	92.6	59	13.2	91	20.4	42	9.4	45	10.1
Significantie	$\chi^2 = 28.621$ p = .000		$\chi^2 = 1.690$ p = .194 (n.s.)		$\chi^2 = 10.263$ p = .001		$\chi^2 = 4.457$ p = .035		$\chi^2 = 0.254$ p = .615 (n.s.)	

Uit de voorgaande analyses konden we enkel nagaan hoeveel studerenden een of andere vorm van baan hebben per periode. In wat volgt werpen we een blik op de combinaties van periodes die worden gemaakt. Ook hier zijn de analyses enkel gebaseerd op de groep studerenden die effectief bijklust, en niet op de totale groep studerenden.

TABEL 5.6. Combinaties van bij- en vakantiebaantjes bij 14- tot 25-jarige studerenden in Vlaanderen (N = 839)

Aantal vormen van jobs	N	%
1	563	67.0
2	197	23.4
3	67	8.0
4	10	1.2
5	3	.4

De meerderheid van de jongeren (twee derde) die bij- of vakantiebaantjes doen, beperken zich tot één periode. Bij iets minder dan een vierde van de jongeren gaat het om een combinatie van twee vormen, 8% combineert drie vormen. De combinatie van vier of vijf periodes/tijdstippen komt begrijpelijk heel zelden voor. In tabel 5.7 geven we een overzicht van de combinaties van tijdstippen en periodes die het vaakst gemaakt worden.

TABEL 5.7. Meest voorkomende combinaties van bij- en/of vakantiebaantjes bij 14- tot 25-jarige studerenden in Vlaanderen (N = 844)

	N	%
Alleen tijdens de zomervakantie	464	55.0
Tijdens de zomervakantie + tijdens de weekends	88	10.4
Tijdens de zomervakantie + gedurende andere schoolvakanties + tijdens de weekends	55	6.5
Alleen in het weekend	45	5.4

Meer dan de helft van de jongeren die een bij- of vakantiebaan doet, beperkt dit tot de zomervakantie. Zowat één op tien combineert dit met werken tijdens het weekend en nog eens 6.5% werkt in de zomervakantie, in andere schoolvakanties en in de weekends. Iets meer dan 5% werkt enkel in de weekends. Ook andere combinaties worden gemaakt, maar deze komen allemaal minder dan 5% voor.

4. CONCLUSIES

In dit hoofdstuk gingen we in op de arbeidsparticipatie van 14- tot 25-jarige scholieren en studenten. We zetten nog even de belangrijkste resultaten op een rijtje en formuleren aanbevelingen voor verder onderzoek.

Meer dan de helft van de studerende jongeren houdt er een bij- of vakantiebaan op na en vanaf 18 jaar loopt dit cijfer op tot boven de 80%. Jongens en meisjes hebben ongeveer even vaak een bij- of vakantiebaantje. Bij middelbare scholieren hebben aso- en kso-leerlingen beduidend minder vaak een bij- of vakantiebaan dan leerlingen uit andere onderwijsrichtingen. In het hoger onderwijs werken meer hogeschoolstudenten dan universiteitsstudenten.

Een vakantiebaan in de zomervakantie komt het vaakst voor; maar ook weekendbaantjes zijn vrij populair, vooral bij leerlingen uit het secundair onderwijs. Slechts een minderheid van de studerenden werkt in de schoolvakanties buiten de zomer, doet occasioneel werk of werkt tijdens de week in het schooljaar. Dit laatste komt iets meer voor bij de studenten hoger onderwijs dan bij de scholieren uit het secundair onderwijs.

De meeste studerenden hebben een vrij beperkte arbeidsdeelname: van degenen die een bij- of vakantiebaantje hebben, beperkt dit zich in meer dan de helft van de gevallen tot een baan in de zomervakantie. Zowat één studerende jongere op tien combineert dit met een weekendbaantje.

Met de JOP-monitor 1 probeerden we na te gaan hoe studentenarbeid in Vlaanderen eruit ziet: hoeveel jongeren hebben een bijverdienste, welke periodes werken ze, wat is het profiel van deze jongeren. Waar we vanuit dit onderzoek geen zicht op hebben, is bijvoorbeeld wat de motivatie van studerenden is om al dan niet bij te klussen. Het zou ook interessant kunnen zijn om na te gaan hoe jongeren het geld besteden dat ze verdienen met bij- en vakantiebaantjes.

BIBLIOGRAFIE

- ABVV (2006). *Belangrijke weetjes voor jobstudenten*. Geraadpleegd op www.vlaamsabvv.be, op 18 november 2006.
- Haupaix, H. & Vandercammen, M. (2006). *Jongeren en geld*. Brussel: Onderzoeks- en Informatiecentrum van de Verbruikersorganisaties (OIVO).
- Mortelmans, D., Van Assche, V. & Ottoy, W. (2002). *Fijngehakt en voor u opgediend: tieners en vrije tijd*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, Universiteit Antwerpen, Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen & Jeugddienst Antwerpen.

Stevens, F., De Groof, S., Elchardus, M., Laurijssen, I. & Smits, W. (2006). *Het spanningsveld tussen vrijwilligerswerk in het jeugdwerk en de commercialisering van de leefwereld van jongeren*. Onderzoek in opdracht van de Afdeling Beleid van het Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media. Vrije Universiteit Brussel, vakgroep Sociologie, onderzoeksgroep TOR.

HOOFDSTUK 6.

AAN'T WERK... OF NIET?

Jongeren en werk

Ilse Sinnaeve

1. INLEIDING

In de JOP-monitor 1 worden tal van thema's bevraagd die van belang zijn in de leefwereld van jongeren. Een van deze thema's is werk, dat we hier benaderen als bezoldigde arbeid. Andere activiteiten, zoals vrijwilligerswerk, schoolwerk, gezinsarbeid, ... – die in ruime zin zeker ook als een vorm van 'werk' begrepen kunnen worden – laten we hier buiten beschouwing.

Wat de plaats en betekenis is van arbeid in het leven van jongeren, is niet eenduidig in de literatuur. Sommige bronnen benoemen de eerste baan van een jongere als een soort mijlpaal. Zo stelt het International Labour Office dat het vinden van een betaalde baan een symbool is voor volwassen worden: het markeert de transitie van de kindertijd naar volwassenheid. Door het verrichten van betaalde arbeid worden jongeren (financieel) onafhankelijker van hun ouders en verwerven ze meer keuzevrijheid over diverse domeinen van hun leven (ILO, 2004). Ook Scherer (2005) geeft aan dat de intrede op de arbeidsmarkt van cruciaal belang is in het leven van jongeren. Het is een van de stadia op weg naar volwassenheid en is nauw verweven met andere transitie's, zoals het ouderlijk huis verlaten of zelf een gezin stichten. Andere bronnen benaderen de koppeling tussen een betaalde baan en volwassenheid iets genuanceerder en stellen dat heel wat jongeren ook al tijdens hun studies werken (Wyn & Dwyer, 2000).

In de theorievorming over de levensloop zijn verschillende posities te onderscheiden. Sommige wetenschappers stellen dat – in vergelijking met de oudere generaties – de overgang van onderwijs naar arbeidsmarkt, de stap naar alleen wonen, samenwonen of trouwen, het krijgen van kinderen, ... minder voorspelbaar en lineair verloopt (Heinz, 2000). De grenzen tussen 'jeugd' en 'volwassenheid' vervagen ietwat en het proces van 'volwassen worden' wordt complexer (Wyn & Dwyer, 2000). Dit sluit aan bij de individualiseringstheorie, waarin persoonlijke keuzes bepalend zijn voor de eigen levensloop en men een eigen keuzebiografie gaat construeren (zie o.m. du Bois-Reymond, Te Poel et al., 1998).

Een andere positie in het debat stelt dat we de these van de individualisering niet mogen overroepen, want dat in veel gevallen de levensloop toch nog vrij gestandaardiseerd verloopt. Zo komt bijvoorbeeld uit een onderzoek bij meer dan 4000 Belgische jongvolwassenen naar voren dat de meerderheid een soort ‘ideale levensloop’ voor ogen heeft, die vrij lineair en sequentieel geordend is. Deze gestandaardiseerde levensloop blijkt niet alleen een ideaal te zijn van jongvolwassenen, maar komt ook in vrij sterke mate overeen met de reële keuzes en transities die worden gemaakt (Elchardus & Smits, 2006).

Welke theoretische positie men ook inneemt, duidelijk is in elk geval dat er een grote heterogeniteit is in de leefwereld en de dagelijkse bezigheden van 14- tot 25-jarigen, die de onderzoeksgroep van de JOP-monitor 1 vormen. Sommigen onder hen studeren nog in het secundair of hoger onderwijs, anderen hebben de stap naar de arbeidsmarkt gezet. Een aantal jongeren woont nog thuis, anderen wonen al zelfstandig, met hun partner of alleen. Sommigen staan in voor het eigen levensonderhoud met een baan of met een sociale uitkering, terwijl anderen in economisch opzicht afhankelijk zijn van hun ouder(s) of partner.

In dit hoofdstuk bekijken we de werksituatie van Vlaamse jongeren die de schoolbanken al hebben verlaten. In de steekproef van dit onderzoek ($N = 2503$) gaat het om 995 niet-studerende jongeren (39.7%). Eerst bekijken we enkele algemene gegevens. Wat is de scholingsgraad van de jongeren die niet meer studeren: welk diploma hebben ze behaald? Tot hoe lang zijn ze naar school geweest? Daarna gaan we in op de positie van jongeren op de arbeidsmarkt: hoe ziet het beroepsstatuut eruit? Met welk soort contract zijn ze aan het werk? Zijn jonge werknemers voltijds of deeltijds aan de slag? Hoe tevreden zijn de jongeren met hun werk? En hoe is het gesteld met de jeugdwerkloosheid? Ten slotte werpen we nog een blik op de arbeidstevredenheid van jongeren: hoe tevreden zijn ze met (deelaspecten van) hun werk?

Waar mogelijk vergelijken we de resultaten van dit onderzoek met de bevindingen uit de JOP-synthese van jeugdonderzoek over het thema ‘werk’ (Burssens & Sinnaeve, 2006) en met recentere onderzoeksgegevens.

2. ALGEMENE GEGEVENS

2.1 AANTAL NIET-STUDERENDE JONGEREN

Er zijn verhoudingsgewijs iets meer jongens dan meisjes die niet meer aan het studeren zijn. De proportie niet-studerenden stijgt met de leeftijd: bij de 17-jarigen is amper 2.2% niet-studerend, terwijl dit bij de 25-jarigen oploopt tot 94.5%.

TABEL 6.1. Niet-studerende 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen naar geslacht en leeftijd (N = 995)

	N	%
Geslacht ¹		
meisjes	450	37.5
jongens	544	42.7
Leeftijd ²		
≤ 16 jaar	0	0
17 jaar	4	2.2
18 jaar	62	18.7
19 jaar	44	28.8
20 jaar	55	40.1
21 jaar	115	61.2
22 jaar	163	64.7
23 jaar	176	81.1
24 jaar	187	90.3
25 jaar	190	94.5

1 $\chi^2 = 6.867$; $p = .009$,

2 $\chi^2 = 1299.861$; $p = .000$

We kozen ervoor om in eerste instantie globaal te kijken naar het aantal niet-studerende jongeren, los van enige leeftijdsafbakening. Aangezien bij de -18-jarigen slechts vier respondenten niet meer aan het studeren zijn, maakten we de keuze om ons in de analyses die nog volgen enkel te richten op de groep 18- tot 25-jarigen.

2.2 SCHOLINGSGRAAD

TABEL 6.2. Hoogst behaalde diploma of getuigschrift bij niet-studerende 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 983)

	N	%
Geen onderwijs	8	.8
Lager onderwijs	17	1.7
Lager secundair onderwijs	174	17.7
Hoger secundair onderwijs	488	49.6
Niet-universitair hoger onderwijs	227	23.1
Universitair onderwijs	69	7.0
Totaal	983	100

Van de jongeren die niet meer studeren op het moment van de bevraging, heeft een vijfde hoogstens een diploma lager secundair onderwijs behaald en zowat de helft (49.6%) heeft een diploma van het hoger secundair. Ruim een vijfde (23.1%) behaalde een diploma van niet-universitair hoger onderwijs en 7.0% heeft een universitair diploma op zak. Deze cijfers geven enkel aan hoe de scholingsgraad bij de groep niet-studenten tot 25 jaar eruitziet. We kunnen hier dus bijvoorbeeld niet uit afleiden hoeveel jongeren jaarlijks afstuderen met welk diploma.

Voor de analyses die nog volgen in dit hoofdstuk, hanteren we meestal een iets robuustere indeling qua scholingsgraad, namelijk hoogstens een diploma van lager secundair onderwijs, een diploma van hoger secundair onderwijs of een diploma van het hoger onderwijs.

3. DE POSITIE OP DE ARBEIDSMARKT

Na het afstuderen begint voor de meeste jongeren de zoektocht naar een baan. We gaan na of zij werken en zo ja, in welk statuut, voltijds of deeltijds en met welk soort contract. Voor de jongeren die geen baan hebben, bekijken we over welke periode van werkloosheid het gaat en zoeken we naar samenhangen en verklarende factoren.

3.1 HET BEROEPSSTATUUT

TABEL 6.3. Beroepsstatuut van 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen die niet meer studeren (N = 993)

	N	%
Werkt tegen betaling	737	74.2
Is uitkeringsgerechtigd werkloos (inclusief wachttijd)	154	15.5
Is zelfstandig	35	3.5
Neemt een tijdje vrijaf, zonder hiervoor een uitkering te krijgen	13	1.3
Is ziek, werkonbekwaam of invalide	12	1.2
Is met loopbaanonderbreking	3	.3
Is voltijds huisman/huisvrouw, zonder hiervoor een uitkering te krijgen	2	.2
Andere	37	3.7
Totaal	993	100

Bijna vier vijfde van de jongeren die niet meer studeren is aan het werk. Het overgrote deel werkt in loondienst (74.2%) en een klein percentage is zelfstandig (3.5%). Zowat

15.5% van de respondenten is werkloos. Een beperkt aantal jongeren bevindt zich in een andere situatie: ziekte, loopbaanonderbreking, huisman/huisvrouw of een tijdje vrijaf. En 3.7% van de jongeren herkent zich niet in de genoemde categorieën.

Omdat bepaalde categorieën erg kleine aantallen hebben, gebruiken we in de verdere analyses van het beroepsstatuut van de jongeren enkel nog een tweedeling, namelijk al dan niet werk. ‘Werk’ betekent dat een jongere in loondienst tewerkgesteld is of als zelfstandige aan de slag is. Met ‘werkt niet’ bedoelen we alle andere categorieën samen.

TABEL 6.4. Werksituatie van 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen die niet meer studeren (N = 991) en vroegere werksituatie (N = 225)

	N	%		N	%	
Werkt	772	77.9		/	/	
Werkt niet	219	22.1	→	vroeger gewerkt	104	46.2
				nooit gewerkt	121	53.8
Totaal	991	100		225	100	

Zoals al bleek uit tabel 6.3, is bijna vier vijfde van de niet-studerende jongeren aan het werk. Van de jongeren die op het moment van de bevraging niet werken, heeft iets meer dan de helft nog nooit werk gehad (het gaat hier niet om vroegere vakantiebaantjes of weekendwerk).

In wat volgt gaan we na of er een samenhang te vinden is tussen al dan niet werk hebben en enkele achtergrondkenmerken: geslacht, behaald diploma, woonsituatie, opleidingsniveau van de ouders, vervangingsinkomen van de ouders en werkloosheid van de ouders (zie tabel 6.5).

Er is geen significant verschil tussen jongens en meisjes. Ook het feit of de ouders al dan niet een vervangingsinkomen hebben, maakt geen verschil. Wel worden significante verschillen vastgesteld naar het hoogst behaald diploma, de woonsituatie en het opleidingsniveau van de ouders.

Jongeren die hoogstens een diploma van het hoger secundair onderwijs hebben, zijn verhoudingsgewijs meer aan het werk dan jongeren die een diploma van het hoger onderwijs behaalden (81.4% versus 76.9%). Deze zijn op hun beurt meer aan het werk dan wie hoogstens een diploma van lager secundair onderwijs heeft (72.3%). Verder onderzoek is aangewezen om na te gaan welke studierichtingen in het hoger secundair onderwijs het precies zijn die zorgen voor de vlotte doorstroom naar de arbeidsmarkt.

TABEL 6.5. Al dan niet werk, naar enkele achtergrondkenmerken, bij niet-studerende 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	werkt		werkt niet		χ^2	p
	N	%	N	%		
Geslacht (N = 983)					1.062	.303 (n.s.)
man	428	79.3	112	20.7		
vrouw	339	76.5	104	23.5		
Hoogst behaald diploma (N = 974)					7.166	.028
hoogstens lager secundair	141	72.3	54	27.7		
hoogstens hoger secundair	394	81.4	90	18.6		
hoger onderwijs	227	76.9	68	23.1		
Woonsituatie (N = 962)					5.722	.017
bij ouder(s)	489	75.9	155	24.1		
zelfstandig (alleen; met partner; met vrienden)	263	82.7	55	17.3		
Opleidingsniveau ouders (N = 901)					6.200	.013
geen van beide ouders hoger diploma	474	80.7	113	19.3		
minstens één ouder hoger diploma	231	73.6	83	26.4		
Vervangingsinkomen ouders (N = 844)					1.177	.674 (n.s.)
geen van beide ouders vervangingsinkomen	470	78.5	129	21.5		
minstens één ouder vervangingsinkomen	189	77.1	56	22.9		

Van de jongeren die alleen wonen of samenwonen met een partner of met vrienden, is momenteel meer dan vier vijfde aan het werk. Dat is een hoger percentage dan bij de jongeren die nog bij hun ouder(s) wonen: van deze groep heeft ongeveer drie op vier een baan. Het hebben van een baan en de woonsituatie van de jongere hangen logischerwijze samen: wie zelfstandig wil wonen heeft hiervoor (eigen) financiële middelen nodig. Dat betekent echter nog niet dat elke jongere die een baan heeft even snel geneigd is om het ouderlijk huis te verlaten.

Tot slot vinden we ook een effect van het opleidingsniveau van de ouders. Jongeren van wie geen van beide ouders een hoger diploma heeft, hebben verhoudingsgewijs meer een baan dan jongeren van wie minstens één ouder een diploma van het hoger onderwijs heeft.

De resultaten qua beroepsstatuut dienen we met de nodige omzichtigheid te interpreteren gezien het tijdstip van afname van de JOP-monitor 1. Dat gebeurde tussen eind augustus en begin oktober 2005, wat de resultaten ietwat kan vertekenen. Zo is het lage percentage werkenden bij de 18- en 19-jarigen wellicht deels te verklaren door het feit dat ze nog maar pas de school hebben verlaten en dus nog niet veel tijd hebben gehad om werk te zoeken. Hetzelfde geldt voor jongeren die afstudeerden (of hun studies stopzetten) in het hoger onderwijs.

3.2 WERKLOOSHEID

Naast het bevragen van de huidige situatie qua beroepsstatuut, peilden we ook naar periodes van werkloosheid/wachttijd nu en in het verleden. Dat levert volgende gegevens op.

TABEL 6.6. Periodes van werkloosheid bij niet-studerende 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (inclusief huidige werkloosheid en wachttijd) (N = 980)

	N	%
Nooit	476	48.5
< 6 maanden	336	34.3
6 maanden – 1 jaar	85	8.7
1 – 2 jaar	55	5.6
> 2 jaar	29	2.9
Totaal	980	100

Zowat de helft van de jongeren (48.5%) geeft aan dat ze nog nooit werkloos zijn geweest. Dit percentage is wellicht deels te verklaren door het tijdstip van afname van de JOP-monitor 1 voor de 18- tot 25-jarigen (eind augustus tot oktober 2005). Mogelijk ervaren pas afgestudeerde jongeren de zomervakantie echt als ‘vakantie’ en niet als een periode van werkloosheid. De monitor 14-18 jarigen werd afgenomen in het eerste kwartaal van 2006, wat de hypothese van ‘vakantie-ervaring’ weer enigszins kan neutraliseren. In deze groep zijn er, gezien de – deeltijdse – leerplicht tot 18 jaar, echter beduidend minder jongeren die potentieel niet meer aan het studeren zijn dan bij de groep 18- tot 25-jarigen.

Een derde van de jongeren was maximum 6 maanden werkloos en bij nog eens bijna 9% loopt de periode van werkloosheid op tot 1 jaar. Zowat 8.5% van de jongeren zijn al langer dan een jaar werkloos (geweest).

Om na te gaan welke factoren mee bepalen of iemand meer of minder kans op werkloosheid heeft, voerden we een logistische regressie uit met als afhankelijke variabele hoogstens 6 maanden/meer dan 6 maanden werkloos (geweest). We bekeken de verschillen naar geslacht, leeftijd, het hoogst behaalde diploma van de jongere en werkloosheid van de ouders. Dat brengt ons tot een model met 4 indicatoren, waarbij het effect van elke indicator nagegaan wordt, gecontroleerd voor het effect van de andere variabelen.

TABEL 6.7. Logistische regressie van enkele achtergrondvariabelen op de kans om meer dan 6 maanden werkloos (geweest) te zijn bij niet-studerende 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 995)

		Odds-ratio: Exp (B)
Geslacht (Ref. Vrouw)	man	.566**
Leeftijd		1.151**
Hoogst behaalde diploma: (Ref. Hoger onderwijs)	hoogstens lager secundair onderwijs	5.791***
	hoogstens hoger secundair onderwijs	3.878***
Werkloosheid ouders: (Ref. Min. 1 werkloos)	geen van beide ouders werkloos	.278***

Model $\chi^2 = 69.433$; $p = .000$ – Nagelkerke pseudo $R^2 = .138$

Door het model correct geclassificeerde gevallen: 83,8%

Ref.cat. = hoogstens 6 maanden werkloos geweest

Significantie: * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Het hoogst behaalde diploma van de jongere geeft een sterke indicatie voor de kans op latere werkloosheid. Zo hebben jongeren die hoogstens een diploma lager of hoger secundair onderwijs behaalden veel meer kans om meer dan 6 maanden werkloos (geweest) te zijn dan hogeschoolden. Dit ligt in de lijn van de resultaten van eerder onderzoek. De jaarlijkse peilingen van de VDAB tonen aan dat jongens en/of laaggeschoolden (geen diploma van de tweede graad van het secundair onderwijs) vaker (langdurig) werkloos zijn (VDAB, 2005; VDAB, 2006). Ook ander onderzoek wijst erop dat laaggeschoolde jongeren een kwetsbare groep op de arbeidsmarkt vormen (zie o.m. Jans & Wildemeersch, 2000; Sonar, 2002; Creten, Van de Velde et al., 2004). Dat zou niet te maken hebben met de wil om te werken, al kan na langere werkloosheidsperiodes wel demotivatie optreden (Burssens & Sinnaeve, 2006).

Ook voor werkloosheid van de ouders vinden we een sterk effect. Als geen van beide ouders werkloos is, is er een beduidend kleinere kans dat de jongere zelf al langere tijd werkloos is.

Verder vinden we nog een verband met geslacht en leeftijd van de jongere. Mannen hebben veel minder kans dan vrouwen om langer dan 6 maanden in de werkloosheid te belanden. En hoe ouder iemand wordt, hoe groter de kans dat hij of zij meer dan 6 maanden werkloos is (geweest). Dat is op zich ook wel logisch: hoe jonger men is, hoe minder de kans bestaat om al zo lang werkloos geweest te zijn.

3.3 ARBEIDSREGIME EN SOORT CONTRACT

Van de jongeren die momenteel wel aan het werk zijn of die vroeger al een baan hebben gehad, werkt een heel ruime meerderheid (ongeveer 87%) voltijds en slechts 13% deeltijds. Ook hier gingen we na of er verschillen zijn naar enkele achtergrondkenmerken.

TABEL 6.8. Voltijdse of deeltijdse arbeid bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen, naar enkele achtergrondkenmerken

	Voltijds		Deeltijds		χ^2	p
	N	%	N	%		
Totaal (N = 788)	685	86.9	103	13.1		
Geslacht (N = 788)					44.752	.000
man	401	94.4	24	5.6		
vrouw	284	78.2	79	21.8		
Leeftijd (N = 788)					5.478	.019
18-21 jaar	165	82.1	36	17.9		
22-25 jaar	518	88.5	67	11.5		
Hoogst behaalde diploma (N = 782)					22.939	.000
hoogstens lager secundair	134	81.2	31	18.8		
hoger secundair	334	84.1	63	15.9		
hoger onderwijs	211	95.9	9	4.1		

Een eerste vaststelling is dat veel meer jongens voltijds werken dan meisjes. Bijna 95% van de jongens werkt voltijds, bij de meisjes is dat slechts 78%.

Naar leeftijdscategorie merken we dat het aandeel 18-21-jarigen dat deeltijds werkt (17.9%) beduidend hoger ligt dan bij de 22-25-jarigen (11.5%). Eveneens vinden we een significant verschil naar hoogst behaald diploma. Lager opgeleide jongeren werken veel meer deeltijds dan hoger geschoolden. Van wie een diploma lager secundair onderwijs behaalde, werkt bijna één op vijf deeltijds, bij jongeren met een diploma hoger secundair onderwijs is dat ongeveer één op zes. Bij de hoogst geschoolde jongeren werkt minder dan één op twintig deeltijds.

Vervolgens gingen we na welk soort contract de bevroagde jongeren hebben. Zij die nu geen baan hebben, maar vroeger wel aan het werk zijn geweest, hebben eveneens deze vraag beantwoord. Aan hen werd gevraagd welk contract ze op hun laatste betrekking hadden.

De meerderheid van de jongeren heeft/had een contract van onbepaalde duur (61.9%). Iets minder dan een kwart van de jongeren heeft/had een contract van bepaalde duur.

13.3% werkt(e) als interim en een heel kleine minderheid (0.8%) geeft aan dat ze zonder contract werk(t)e.¹ Bij dit laatste kunnen we ons de vraag stellen in hoeverre sociale wenselijkheid een rol heeft gespeeld bij het beantwoorden van deze vraag. Wellicht is dit zeer lage percentage een onderschatting van de werkelijke situatie.

TABEL 6.9. Type contract van werkende 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 800)

	N	%
Ik werk(te) met een vast contract/contract van onbepaalde duur	495	61.9
Ik werk(te) met een contract van bepaalde duur	192	24.0
Ik werk(te) als interim	106	13.3
Ik werk(te) zonder contract (in het zwart)	7	.8
Totaal	800	100

Als we kijken naar het type contract dat jongeren hebben/hadden, volgens een aantal achtergrondvariabelen, dan stellen we enkele opmerkelijke zaken vast. Zo hebben meer mannen dan vrouwen een vast contract (67.5% versus 57.1%).

Jongeren tussen 18 en 21 jaar hebben verhoudingsgewijs veel minder een vast contract (54.2%) dan de 22- tot 25-jarigen (65.5%). Dit effect hangt wellicht deels samen met het hoogst behaalde diploma.² Het behaalde onderwijsniveau van de jongere heeft een significant effect op het type contract waaronder ze werken. Jongeren met een diploma hoger secundair onderwijs hebben meer een vast contract (67.9%) dan de universitair geschoolden (56.7%) en de jongeren die hoogstens een diploma lager secundair hebben behaald (57.4%). Een mogelijke verklaring voor het lagere aandeel universitair met een vast contract zou kunnen zijn dat zij nog niet zo lang aan het werk zijn en misschien daardoor nog geen contract voor onbepaalde duur konden bemachtigen.

1. Voor de verdere analyses naar achtergrondkenmerken, laten we de categorie 'zwartwerkers' buiten beschouwing omdat het om heel kleine aantallen gaat.
2. De groep werkende 18- tot 21-jarigen telt logischerwijze veel minder jongeren met een diploma van het hoger onderwijs dan de groep werkende 22- tot 25-jarigen. Het gaat hier dus niet om een zuiver leeftijdseffect, wel om een combinatie met opleidingsniveau.

TABEL 6.10. Type contract van werkende 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen, naar enkele achtergrondvariabelen

	Vast contract/ onbepaalde duur		Contract bepaalde duur of interim		χ^2	p
	N	%	N	%		
Geslacht (N = 785)					8.880	.003
man	284	67.5	137	32.5		
vrouw	208	57.1	156	42.9		
Leeftijdscategorie					7.935	.005
18-21 jaar	104	54.2	88	45.8		
22-25 jaar	387	65.5	204	34.5		
Eigen onderwijsniveau (N = 543)					9.974	.007
hoogstens lager secundair	93	57.4	69	42.6		
hoogstens hoger secundair	267	67.9	126	32.1		
hoger onderwijs	127	56.7	97	43.3		
Periodes van werkloosheid (N = 779)					44.752	.000
hoogstens 6 maanden	427	66.9	211	33.1		
meer dan 6 maanden	61	43.3	80	56.7		

Jongeren die al langer dan 6 maanden werkloos zijn geweest, werken significant vaker met een contract van bepaalde duur of via interim. Dit zou erop kunnen wijzen dat jongeren die ooit werkloos zijn geweest een meer kwetsbare groep blijven op de arbeidsmarkt. Blijkbaar is het voor hen moeilijker om een betrekking met een hogere werkzekerheid te verwerven, dan voor jongeren die minder lange periodes van werkloosheid hebben gekend of nooit werkloos zijn geweest.

4. ARBEIDSTEVRDENHEID

In de vragenlijst werd gepeild naar tevredenheid van de jongeren met een aantal aspecten van hun werk. Wie nu niet werkt, maar wel vroeger een baan heeft gehad, werd gevraagd om de vragen in te vullen met de laatste betrekking in het achterhoofd. Volgende aspecten kwamen aan bod: de collega's, het loon/salaris, de functie, de mate waarin je je opleiding kunt gebruiken, de mate van contact met andere mensen, de verantwoordelijkheden die je krijgt, de werkzekerheid, de mate waarin je waardering krijgt voor je werk, de werkomgeving, de werktijden, de werklast, de afstand tot je werk, de vakantieregeling en de promotiekansen. De jongeren konden telkens een score tussen 1 en 5 geven, waarbij 1 staat voor 'helemaal niet tevreden' en 5 voor 'zeer tevreden'. We bekijken eerst het globale resultaat voor alle items, dat weergegeven wordt in tabel 6.11.

TABEL 6.11. Arbeidstevredenheid bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen, frequentieverdeling en percentage per item

	(Helemaal) niet tevreden		Noch tevreden, noch ontevreden		(Zeer) tevreden	
	N	%	N	%	N	%
De collega's (N = 829)	29	3.6	105	12.7	695	83.8
De mate van contact met andere mensen (N = 829)	45	5.4	118	14.3	666	80.3
De functie (N = 834)	55	6.6	152	18.2	627	75.2
De afstand tot je werk (N = 836)	110	13.1	114	13.7	612	73.2
De verantwoordelijkheden die je krijgt (N = 831)	57	7.0	168	20.2	606	72.9
De werkomgeving (N = 833)	59	7.0	196	23.5	578	69.5
De werktijden (N = 831)	81	9.7	178	21.4	572	68.9
Het loon/salaris (N = 832)	104	12.4	160	19.3	568	68.3
De vakantieregeling (N = 830)	99	11.9	166	20.0	565	68.0
De jobzekerheid (N = 828)	148	17.9	164	19.8	516	62.3
De werklast (N = 828)	100	12.0	270	32.6	458	55.3
De mate van waardering voor je werk (N = 831)	147	17.7	228	27.5	456	54.8
De mate waarin je je opleiding kan gebruiken (N = 817)	137	16.8	238	29.1	442	54.0
De promotiekansen (N = 827)	235	28.4	300	36.2	292	35.4

De overwegend hoge scores geven alleszins aan dat de jongeren over het algemeen tevreden zijn met hun werk. Bijna 84% van de werkende jongeren is tevreden tot zeer tevreden met zijn of haar collega's. Ook over de mate van contact met andere mensen (80.3%), de functie (75.2%), de afstand tot het werk (73.2%) en de verantwoordelijkheden die men krijgt (72.9%) zijn een groot aantal jongeren (zeer) tevreden. Een opvallende uitschieter naar beneden toe is de tevredenheid met de promotiekansen: slechts 35% van de jongeren is hier (zeer) tevreden over.

De items voor arbeidstevredenheid vormen samen een schaal, met uitzondering van het item 'de afstand tot je werk'. Met de resterende 13 items construeerden we een somschaal op 100, die we 'algemene arbeidstevredenheid' noemen (JOP, 2007).

Om de algemene arbeidstevredenheid verder te onderzoeken, deden we een covariantie-analyse met het geslacht van de respondent, het hoogst behaald diploma, het type contract en het feit of men op dit moment werk heeft als factoren. We controleren voor het effect van leeftijd op de relatie tussen de verschillende factoren enerzijds en de arbeidstevredenheid anderzijds. Het resultaat van deze analyse presenteren we in tabel 6.12.

TABEL 6.12. Algemene arbeidstevredenheid bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen, naar enkele factoren (somschaal op 100)

	Gemiddelde	p
Geslacht		.000
man	60.98	
vrouw	64.56	
Leeftijd		.988 (n.s.)
Diploma		.001
hoogstens lager secundair onderwijs (lso)	61.99	
hoogstens hoger secundair onderwijs (hso)	61.00	
hoger onderwijs (ho)	65.31	
Verschillen paarsgewijs:		
lso versus hso		.417 (n.s.)
lso versus ho		.021
hso versus ho		.000
Contract		.000
Vast contract/onbepaalde duur	64.75	
Bepaalde duur of interim	60.79	
Al dan niet werk		.000
werkt momenteel niet	57.29	
werkt momenteel	68.25	

Het model dat we ontwikkelden is significant ($F = 19.005$; $p = .000$)³ en verklaart 12.5% van de variantie.

Mannen zijn gemiddeld minder tevreden over hun werk dan vrouwen: zij hebben een gemiddelde score van 60.98, terwijl vrouwen 64.56 op 100 halen. Voor leeftijd vinden we een miniem effect: naarmate men ouder wordt, is men iets minder tevreden over zijn of haar job. Dit effect is echter statistisch niet significant.

Er is een significant verschil naar onderwijsniveau. Jongeren die een diploma van hoger onderwijs hebben, scoren hoger voor algemene arbeidstevredenheid dan jongeren die geen hogere studies hebben gedaan. Binnen deze laatste groep maakt het geen verschil uit of men een diploma lager of hoger secundair onderwijs behaalde: de arbeidstevredenheid ligt even hoog.

3. De resultaten van de covariantie-analyse dienen echter met de nodige omzichtigheid geïnterpreteerd te worden aangezien de errorvarianties niet homogeen zijn. De Levene's test levert volgende resultaat: $F(23,781) = 3.347$; $p = .000$.

Ook het type contract dat de jongeren hebben, zorgt voor significante verschillen. Wie met een vast contract werkt, scoort gemiddeld 64.75 op 100 voor arbeidstevredenheid. Deze jongeren zijn beduidend meer tevreden met hun werk dan wie minder werkzekerheid heeft en werkt met een contract van bepaalde duur of een interimcontract (60.79).

Tot slot vinden we een significant effect voor de huidige werksituatie. Jongeren die op het moment van de bevraging niet werkten, maar vroeger wel een baan hadden, hebben de items over arbeidstevredenheid beantwoord vanuit deze laatste werkervaring. Deze jongeren scoren opvallend veel lager dan degenen die momenteel wél aan het werk zijn. Dit resultaat kan op verschillende manieren geïnterpreteerd worden. Zo is het mogelijk dat jongeren die hun baan hebben verloren eerder negatief denken over hun laatste werkervaring en daardoor een lagere tevredenheid rapporteren. Een andere hypothese is dat jongeren die momenteel aan het werk zijn op zich al tevreden zijn dat ze in ieder geval werk hebben, wat op zijn beurt de inschatting van tevredenheid beïnvloedt.

5. CONCLUSIES

In dit hoofdstuk gingen we in op enkele aspecten van de werksituatie van 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen, die de schoolbanken al hebben verlaten. We zetten nog even de belangrijkste conclusies op een rijtje en formuleren aanbevelingen voor verder onderzoek.

Van de jongeren die niet meer studeren, is bijna vier vijfde aan het werk. De meesten werken in loondienst, een heel klein percentage vestigt zich als zelfstandige. Maar niet voor iedereen verloopt de transitie naar de arbeidsmarkt even vlot. Meer dan 17% van de jongeren is of was al meer dan 6 maanden werkloos. Het zijn vooral de laagst geschoolden die het meest kwetsbaar zijn op de arbeidsmarkt, evenals de jongeren van wie de ouders zelf ook werkloos zijn. Werkloosheid komt ook meer voor bij vrouwen dan bij mannen.

De jongeren die een baan hebben, blijken voor de overgrote meerderheid voltijds te werken. Deeltijds werken komt beduidend meer voor bij vrouwen dan bij mannen en ook het opleidingsniveau speelt een rol: lager geschoolden werken veel meer deeltijds dan hoger geschoolden. Ook qua werkzekerheid vinden we enkele effecten. De meerderheid van de jonge werknemers heeft een contract van onbepaalde duur; vooral de jongeren die een diploma van hoger secundair op zak hebben, blijken in vast dienstverband te werken. Contracten van bepaalde duur of interimcontracten vinden we meer terug bij

vrouwen dan bij mannen en bij jongeren die al iets langere periodes van werkloosheid hebben gekend.

Tot slot gingen we in op de tevredenheid van jongeren met hun betrekking. Als algemene tendens zien we dat vrouwen iets meer tevreden zijn dan mannen en hogeschool-den zijn ook wat tevredener dan lager geschoolden. Het hebben van werk beïnvloedt duidelijk de tevredenheidsperceptie: de tevredenheid van werkenden ligt veel hoger dan bij jongeren die de tevredenheid bij hun laatste baan inschatten. Ten slotte speelt ook het type contract een rol: hoe groter de werkzekerheid (vast contract), hoe tevredener men zich acht met de baan.

Vanuit de gegevens die we via de JOP-monitor 1 verzamelden, hebben we over een aantal aspecten van de werksituatie van jongeren een algemeen beeld gekregen. Tegelijk dui-ken ook nieuwe vragen op, zoals: wat is de plaats die arbeid inneemt in het leven van jon-geren? Hoe belangrijk vinden ze het om werk te hebben? Hoe ervaren ze periodes van werkloosheid? Verder zou het interessant zijn om de gegevens van de bevroagde groep te vergelijken met de totale Vlaamse bevolking. Zijn jongeren bijvoorbeeld meer of minder tevreden met hun baan dan oudere werknemers? Ten slotte zal een recurrente bevraging ook tal van mogelijkheden bieden om evoluties in werkgerelateerde thema's van dichter-bij op te volgen.

BIBLIOGRAFIE

- Burssens, D. & Sinnaeve, I. (2006). Over mogen, moeten, willen en kunnen werken. Werk in het jeugdonderzoek 2000-2005. In: N. Vettenburg, M. Elchardus & L. Walgrave (red.), *Jongeren van nu en straks. Overzicht en synthese van recent jeugdonderzoek in Vlaanderen* (pp. 109-130). Leuven: LannooCampus.
- Creten, H., Van de Velde, V., Van Damme, J. & Verhaest, D. (2004). *De transitie van het initieel beroepsonderwijs naar de arbeidsmarkt met speciale aandacht voor de onderwijsverlaters*. K.U.Leuven, HIVA.
- Du Bois-Reymond, M., Te Poel, Y. & Ravesloot, J. (1998). *Jongeren en hun keuzes*. Bussum: Coutinho.
- Elchardus, M. & Smits, W. (2006). The persistence of the standardized life cycle. *Time & Society*, 15(2/3), 303-326.
- Heinz, W. (2000). Youth transitions and employment in Germany. *International Social Science Journal*, 52(164), 161-170.
- ILO (2004). *Global employment trends for youth*. International Labour Office. August 2004 (report prepared for International Youth Day, 12 August 2004). Geraadpleegd op www.ilo.org/trends op 25 oktober 2004.

- Jans, M. & Wildemeersch, D. (2000). Laaggeschoolde jongvolwassenen op weg naar werk. *Vorming*, 15, (4), 259-279.
- JOP (2007). *Technisch verslag JOP-monitor 1*. Onuitgegeven verslag. K.U.Leuven, UGent, Vrije Universiteit Brussel. Te raadplegen op <http://www.jeugdonderzoeksplatform.be>
- Scherer, S. (2005). Patterns of labour market entry – Long wait or career instability? An empirical comparison of Italy, Great Britain and West Germany. *European Sociological Review, Advance Access published July 22, 2005*.
- Sonar (2002). *Hoe maken Vlaamse jongeren de overgang van school naar werk?* Onuitgegeven onderzoeksrapport, Steunpunt WAV, Sonar.
- VDAB (2005). *Werkzoekende schoolverlaters in Vlaanderen. 20ste longitudinale studie 2003-2004. Kennis verruimt je horizon. Schoolverlaters op zoek naar een eerste job*. Brussel: VDAB Databeheer en -analyse.
- VDAB (2006). *Werkzoekende schoolverlaters in Vlaanderen. 21ste studie 2004-2005. Werken kan je leren. De overstap van school naar werk*. Brussel: VDAB Databeheer en -analyse.
- Wyn, J. & Dwyer, P. (2000). New patterns of youth transition in education. *International Social Science Journal*, 52(164), 147-159.

HOOFDSTUK 7.

LEREN VAN DE WIEG TOT HET GRAF?

Jongeren en levenslang en levensbreed leren

Ilse Sinnaeve

1. INLEIDING

Men zou kunnen zeggen dat elke mens constant aan het leren is: we leren van familie, vrienden, toevallige contacten, sociale instituties, internet enzovoort. Met levenslang leren wordt echter vooral verwezen naar intentioneel leren, met of zonder de hulp van anderen (Bown, 2000). Maar wat bedoelt men nu precies met 'levenslang' en 'levensbreed' leren?

Het Europees Memorandum inzake levenslang leren (2000) verwees in eerste instantie vooral naar het belang van levenslang leren in functie van een grotere inzetbaarheid op de arbeidsmarkt en ter bevordering van actief burgerschap (Bouverne-De Bie, 2002; Bollens, Creten et al., 2003). In 2001 werd de definitie van levenslang leren door de Europese Commissie verruimd tot: 'All learning activity undertaken throughout life, with the aim of improving knowledge, skills and competences within a personal, civic, social and/or employment perspective' (Abukari, 2005: 144). Naast arbeidsmarktgerichtheid en burgerschapsontwikkeling komen in deze nieuwe definitie ook twee andere doelstellingen in het vizier, namelijk persoonlijke ontplooiing en sociale inclusie.

'Levenslang' leren geeft aan dat mensen tijdens hun hele leven leren, een proces dat als het ware start van bij de geboorte en nooit als voltooid kan worden beschouwd (Bollens, Creten, et al., 2003). Het gaat echter ook om 'levensbreed' leren op alle gebieden en in alle fases van het leven, wat verwijst naar het feit dat het om meer gaat dan leren in functie van inzetbaarheid en als economische meerwaarde (Bollens, Creten et al., 2003). Dit impliceert dat – in principe – formele, non-formele en informele leeractiviteiten complementair zijn, wat beleidsmatig zijn vertaling vindt in een poging tot integratie van deze activiteiten in een coherent educatief aanbod (Bouverne-De Bie, 2002).

Als we het hebben over levenslang leren, dan kan het in feite gaan over een basisopleiding in het reguliere onderwijs, over een bijscholing of omscholing in functie van de arbeidsmarkt, maar ook over het volgen van cursussen in een vrijetijds- of culturele

context. In dit hoofdstuk gaan we niet in op het formele onderwijs, aangezien dit het onderwerp vormt van enkele andere hoofdstukken.

Andere vormen van leren komen hier wel aan bod. Zo vroegen we aan de respondenten of ze tijdens hun huidige of laatste betrekking¹ ooit een opleiding hebben gevolgd en zo ja, of ze hier dan een diploma, certificaat of ander schriftelijk bewijs van hebben. Het gaat hier om een opleiding in het kader van hun werk, die mee mogelijk is gemaakt door de werkgever. Maar ongetwijfeld volgen ook heel wat jongeren opleiding en vorming uit eigen initiatief of uit eigen interesse. Daarom vroegen we aan alle respondenten of ze in hun vrije tijd cursussen volgen, zoals dansles, muziekschool of een taalcursus.

2. OPLEIDING EN CERTIFICERING IN HET KADER VAN WERK

TABEL 7.1. Opleiding (N = 793) en certificering (N = 288) in het kader van de job bij niet-studerende 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen

Opleiding gevolgd	N	%		Certificering	N	%
Nee	499	62.9				
Ja	294	37.1	→	Ja	202	70.1
				Nee	86	29.9
Totaal	793	100			288	100

Zowat 37% van de niet-studerende jongeren heeft tijdens de huidige of laatste betrekking een opleiding gevolgd. Zeven op tien van de jongeren die een dergelijke opleiding volgden, beschikken over een diploma, een certificaat of een ander schriftelijk bewijs hiervan. Zelfs bij jongeren die nog niet zolang de schoolbanken hebben verlaten, is de trend tot voortdurende bijscholing in het kader van een baan al merkbaar. Dat ligt in de lijn van de bevindingen van Elchardus en Smits (2005), die eveneens concluderen dat levenslang leren een onderdeel van het leven aan het worden is bij jongvolwassenen tussen 18 en 36 jaar.

In het rapport 'Vlaanderen leert. Cijfers en beleidsontwikkelingen' (Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 2005) toont een onderzoek van de Nationale Bank van België (Sociale Balans) dat in 2003 gemiddeld 31.7% van de werknemers een opleiding volgde. Als we dit cijfer vergelijken met het percentage 18- tot 25-jarigen dat een opleiding volgt,

1. Zowel jongeren die nu aan het werk zijn (huidige baan), als jongeren die in het verleden wel hebben gewerkt maar nu werkloos zijn (laatste baan), hebben de vragen over opleiding en certificering beantwoord.

dan zien we dat jongeren het zeker niet slecht doen in vergelijking met de totale werknemerspopulatie. We moeten wel voorzichtig zijn met dergelijke interpretaties, want in dit onderzoek gaat het enkel om een formele, voortgezette beroepsopleiding, terwijl we de term ‘opleiding’ in de JOP-monitor 1 minder strikt hebben afgebakend.

In 2.1. gaan we na of bepaalde achtergrondvariabelen een rol spelen bij het volgen van een opleiding in het kader van de job. Daarna focussen we in 2.2. op de certificering van deze opleidingen of cursussen.

2.1 VERDERE OPLEIDING: EEN ZAAK VAN ALLE JONGEREN?

Van een aantal variabelen kunnen we verwachten dat ze mee bepalen of iemand al dan niet een opleiding volgt in het kader van een betrekking. We bekijken eerst enkele bivariate verbanden (zie tabel 7.2).

Mannen volgen meer dan vrouwen een opleiding in het kader van hun baan: bij de vrouwen is dat ongeveer drie op tien, bij de mannen loopt het op tot ongeveer vier op tien. We vinden ook een leeftijdseffect. Net geen drie op tien van de 18- tot 21-jarigen volgt een werkgerelateerde opleiding, terwijl dat bij de 22- tot 25-jarigen oploopt tot ongeveer vier op tien.

Verder toont het hoogst behaalde onderwijsniveau een significant verband met het al dan niet volgen van een opleiding in het kader van de betrekking. Slechts één op vijf jongeren met een diploma lager secundair heeft een opleiding gevolgd in het kader van hun baan. Bij wie een diploma hoger secundair heeft, stijgt dit tot twee op vijf. Bijna de helft van de jongeren met een diploma van het hoger onderwijs volgen werkgerelateerde opleidingen. Dit verband tussen initieel behaald diploma en deelname aan opleidingen voor het werk, werd ook in ander onderzoek al aangetoond (Verhaest & Omey, 2004). Een lagere scholing wordt dus niet ‘gecompenseerd’ met opleidingen in het kader van werk, maar juist integendeel: het zijn net de jongeren die al een hogere opleiding hebben die zich verder bijscholen.

Ten slotte vinden we ook een significant verband tussen het volgen van een opleiding en het feit of de ouders al dan niet een vervangingsinkomen genieten. Vier op tien jongeren van wie geen van beide ouders een vervangingsinkomen heeft, nemen deel aan opleidingen voor het werk. Dat ligt veel hoger dan bij de jongeren van wie minstens één ouder een uitkering heeft: slechts iets meer dan een kwart van deze jongeren volgt een opleiding in het kader van zijn/haar baan. Het opleidingsniveau van de ouders heeft geen invloed op de werkgerelateerde opleidingen of cursussen die de jongeren al dan niet volgen.

TABEL 7.2. Opleiding in het kader van de job bij niet-studerende 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen, naar enkele achtergrondvariabelen

	Opleiding gevolgd		Geen opleiding gevolgd		χ^2	p
	N	%	N	%		
Geslacht (N = 792)					7.233	.007
man	176	41.4	249	58.6		
vrouw	118	32.2	249	67.8		
Leeftijd (N = 791)					8.929	.003
18 tot 21 jaar	56	28.3	142	71.7		
22 tot 25 jaar	238	40.1	355	59.9		
Diploma (N = 787)					29.337	.000
hoogstens lager secundair	33	20.1	131	79.9		
hoogstens hoger secundair	155	39.0	242	61.0		
hoger onderwijs	105	46.5	121	53.5		
Opleidingsniveau ouders (N = 723)					1.912	.167 (n.s.)
geen van beide hoger diploma	174	35.4	318	64.6		
minstens 1 ouder hoger diploma	94	40.7	137	59.3		
Vervangingsinkomen ouders (N = 677)					13.921	.000
geen van beide vervangingsinkomen	199	41.9	276	58.1		
minstens 1 ouder vervangingsinkomen	54	26.7	148	73.3		

We brengen deze vijf variabelen nog eens samen in een multivariaat model. Zo kunnen we nagaan wat het effect is van één variabele, gecontroleerd voor het effect van de andere variabelen (zie tabel 7.3).

Het model met de 5 indicatoren is significant, maar verklaart slechts 9.1% van de variatie. De verbanden die we vonden in de bivariate analyses (tabel 7.2), blijven ook in het multivariaat model bestaan.

Het sterkste effect vinden we voor opleidingsniveau van de jongere: wie enkel een diploma van het lager secundair onderwijs heeft behaald, heeft veel minder kans om werkgerelateerde opleidingen te volgen dan iemand die een diploma van het hoger onderwijs op zak heeft. Jongeren die een diploma van hoger secundair behaalden, verschillen niet significant van de jongeren met een hoger onderwijsdiploma.

TABEL 7.3. Logistische regressie van enkele achtergrondvariabelen op de kans om een opleiding te volgen in het kader van werk, bij niet-studerende 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 995)

		Odds-ratio: Exp (B)
Geslacht (Ref. Vrouw)	man	1.619**
Leeftijd (Ref. 22-25jaar)	18-21 jaar	.612*
Hoogst behaalde diploma: (Ref. Hoger onderwijs)	hoogstens lager secundair onderwijs	.338***
	hoogstens hoger secundair onderwijs	.799
Opleidingsniveau ouders: (Ref. Minstens 1 ouder hoger diploma)	geen van beide hoger diploma	.960
Vervangingsinkomen ouders (Ref. Minstens 1 ouder vervangingsinkomen)	geen van beide vervangingsinkomen	1.777**

SymbolModel $\chi^2 = 69.433$; $p = .000$ – Nagelkerke pseudo $R^2 = .091$

Door het model correct geclassificeerde gevallen: 65.0%

Ref.cat. = geen opleiding gevolgd

Significantie: * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Ook geslacht is een vrij sterke indicator: jongens hebben veel meer kans om een opleiding te volgen dan meisjes. Qua leeftijd vinden we een minder sterk, maar significant verschil: de groep 18- tot 21-jarigen maakt minder kans om deel te nemen aan cursussen of opleidingen in het kader van hun betrekking dan de jongeren tussen 22 en 25 jaar.

Ten slotte brachten we ook twee variabelen in die verwijzen naar kenmerken van de ouders. Het hoogst behaalde diploma van de ouders is in deze analyse van geen invloed. Wel zien we dat een jongere, van wie de ouders geen vervangingsinkomen genieten, een beduidend hogere kans heeft om een werkgerelateerde opleiding te volgen, dan wanneer minstens één van de ouders een vervangingsinkomen heeft.

2.2 CERTIFICERING

We vroegen niet alleen aan de respondenten of ze al dan niet een cursus of opleiding hebben gevolgd, maar ook of ze daarvan een diploma, certificaat of schriftelijk bewijs hebben. Ook hier gaan we na in hoeverre geslacht, leeftijd en hoogst behaalde diploma een rol spelen bij de certificering van werkgerelateerde opleidingen.²

2. Omdat bepaalde groepen erg klein zijn (zie tabel 7.4) is het niet aangewezen om multivariate analyses uit te voeren. We beperken ons hier dus tot het aangeven van enkele bivariate verbanden.

TABEL 7.4. Certificering van opleidingen in het kader van de job bij niet-studerende 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen, naar enkele achtergrondvariabelen

	Certificering		Geen certificering		χ^2	p
	N	%	N	%		
Geslacht (N = 288)					17.135	.000
man	133	79.6	34	20.4		
vrouw	69	57.0	52	43.0		
Leeftijd (N = 289)					4.702	.030
18 tot 21 jaar	43	82.7	9	17.3		
22 tot 25 jaar	160	67.5	77	32.5		
Diploma (N = 288)					9.641	.008
hoogstens lager secundair	23	74.2	8	25.8		
hoogstens hoger secundair	117	76.5	36	23.5		
hoger onderwijs	61	58.7	43	41.3		

Er zijn niet alleen meer mannen dan vrouwen die een werkgerelateerde opleiding volgen, mannen worden hiervoor verhoudingsgewijs ook meer formeel gehonoreerd. Zo beschikken acht op tien mannen over een certificaat, terwijl dat bij de vrouwen minder dan zes op tien is.

Qua leeftijd zien we dat meer dan acht op tien 18- tot 21-jarigen een certificaat van hun opleiding hebben, terwijl dit percentage bij de 22- tot 25-jarigen lager ligt (67.5%). Wat betreft diploma is er eveneens een verband: zowat drie op vier jongeren die hoogstens een diploma van (lager of hoger) secundair onderwijs behaald hebben, beschikken over een certificaat van een gevolgde opleiding, terwijl dat bij jongeren met een hoger diploma minder dan zes op tien is. Verder onderzoek is aangewezen om na te gaan hoe deze verschillen kunnen worden verklaard.

3. CURSUSSEN IN DE VRIJE TIJD

In deze paragraaf gaan we in op cursussen of lessen die jongeren in hun vrije tijd volgen, zoals dansles, muziekschool of een taalcursus. Hier beperken we ons niet meer tot de 18- tot 25-jarigen, zoals in de vorige paragraaf, maar bekijken we de hele respondentengroep (14- tot 25-jarigen). Het volgen van cursussen kan immers zowel voor studerenden als voor jongeren die de school al hebben verlaten, een mogelijke vorm van vrijetijdsbesteding zijn.

TABEL 7.5. Cursussen en lessen in de vrije tijd bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2468)

	N	%
Nooit	1673	67.8
Minder dan één keer per maand	233	9.5
Één of meerdere keren per maand	66	2.7
Één keer per week	291	11.8
Meerdere keren per week	176	7.1
Dagelijks	29	1.2
Totaal	2468	100

Ongeveer een derde van de jongeren duidt aan dat ze wel eens naar een cursus of een vorming gaan. De meeste van hen volgen één keer per week les (11.8%), ongeveer 7% doet dit meerdere keren per week en net geen 10% stelt dat ze minder dan één keer per maand naar een cursus, les of vorming gaan.

Om verdere analyses te kunnen doen, hebben we een tweedeling gemaakt: nooit of minder dan 1 keer per maand een cursus volgen versus meer dan één keer per maand cursus volgen.

Er zijn opvallend meer meisjes dan jongens die in hun vrije tijd cursussen volgen. Bij de meisjes is dat iets meer dan 30%, bij de jongens net geen 15%.

Qua leeftijd vinden we een significant verschil, maar er is geen lineair verband tussen leeftijd en het al dan niet volgen van cursussen in de vrije tijd. De jongste (14-17 jaar) en de oudste (22-25 jaar) lijken dit het vaakst te doen: ongeveer één jongere op vier van die leeftijd neemt deel aan cursussen. Bij de 18- tot 21-jarigen is dat slechts iets meer dan één jongere op zes.

Tussen leerlingen in het secundair onderwijs, studenten in het hoger onderwijs en jongeren die niet meer studeren, zijn er slechts kleine verschillen. De jongeren die nog studeren – in het secundair of in het hoger onderwijs – nemen iets meer deel aan opleidingen in de vrije tijd, dan degenen die de school hebben verlaten.

De woonsituatie van de jongere blijkt geen invloed uit te oefenen op het al dan niet cursussen volgen in de vrije tijd. Jongeren die nog bij de ouder(s) wonen en jongeren die de stap naar zelfstandig wonen al hebben gezet, doen dit ongeveer even vaak.

Naast een mogelijk effect van kenmerken van de jongere, bekijken we ook twee variabelen die een indicatie kunnen zijn voor de sociaaleconomische status van de ouders,

namelijk opleidingsniveau en vervangingsinkomen. Verscheidene onderzoeken wijzen er immers op dat kinderen en jongeren uit gezinnen met een lagere sociaaleconomische status minder deelnemen aan het georganiseerde vrijetijdsaanbod en minder participeren aan cultuur (Smits, 2004; Vander Stichele & Laermans, 2004). In de JOP-monitor 1 vinden we een effect voor opleidingsniveau van de ouders: meer jongeren met hoger opgeleide ouders nemen deel aan cursussen in de vrije tijd dan jongeren met lager opgeleide ouders. Of de ouders al dan niet een vervangingsinkomen hebben blijkt dan weer geen effect te hebben.

TABEL 7.6. Cursussen en lessen in de vrije tijd bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen, naar enkele achtergrondvariabelen

	Minstens 1x per maand cursus/les		χ^2	p
	N	%		
Geslacht (N = 2468)			99.130	.000
man	186	14.6		
vrouw	375	31.4		
Leeftijd (N = 2469)			17.863	.000
14 tot 17 jaar	209	26.6		
18 tot 21 jaar	143	17.9		
22 tot 25 jaar	210	23.8		
Studieniveau (N = 2442)			8.385	.015
studeert niet meer	197	20.0		
leerling in het secundair onderwijs	224	24.1		
student in het hoger onderwijs	138	26.0		
Woonsituatie (N = 2422)			.102	.749 (n.s.)
bij ouder(s)	474	22.7		
zelfstandig	79	23.5		
Opleidingsniveau ouders (N = 2274)			13.600	.000
geen van beide hoger diploma	230	19.8		
minstens 1 ouder hoger diploma	292	26.3		
Vervangingsinkomen ouders (N = 2181)			.867	.352 (n.s.)
Geen van beide vervangingsinkomen	423	24.1		
minstens 1 ouder vervangingsinkomen	93	21.9		

Tot slot brengen we de variabelen uit de bovenstaande bivariate analyses nog eens samen in een multivariaat model.

TABEL 7.7. Logistische regressie van enkele achtergrondvariabelen op de kans om minstens 1x per maand cursus/les te volgen in de vrije tijd, bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2020)

		Odds-ratio: Exp (B)
Geslacht (Ref. Vrouw)	man	.383***
Leeftijd		1.085**
Studieniveau (Ref. Student in het hoger onderwijs)	studeert niet meer leerling in het secundair onderwijs	.690* 1.26
Woonsituatie (Ref. Woont zelfstandig)	woont bij ouder(s)	1.013
Opleidingsniveau ouders (Ref. Minstens 1 ouder hoger diploma)	geen van beide hoger diploma	.661***
Vervangingsinkomen ouders (Ref. Minstens 1 ouder vervangingsinkomen)	geen van beide vervangingsinkomen	1.167

Model $\chi^2 = 106.180$; $p = .000$ – Nagelkerke pseudo $R^2 = .077$

Door het model correct geclassificeerde gevallen: 75.9%

Ref.cat. = nooit of minder dan één maal per maand cursus/les gevolgd

Significantie: * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Het model met de zes predictoren is significant, maar heeft geen grote verklaringskracht: slechts 7.7% van de variantie wordt verklaard. De variabelen die in de bivariate analyses (zie tabel 7.6) een significant effect hadden, blijven ook significant in het multivariate model.

De sterkste invloed vinden we voor leeftijd, geslacht en opleidingsniveau van de ouders. Hoe ouder, hoe meer kans dat iemand deelneemt aan cursussen in de vrije tijd. Jongens doen dit veel minder vaak dan meisjes. Jongeren van wie geen van beide ouders een hoger diploma heeft, participeren eveneens veel minder aan cursussen in de vrije tijd.

Voor het studieniveau vinden we een beperkt effect: jongeren die niet meer naar school gaan of studeren in het hoger onderwijs, gaan ook minder naar cursussen in hun vrije tijd.

4. CONCLUSIES

In dit hoofdstuk gingen we na in hoeverre 14- tot 25-jarigen buiten het reguliere onderwijs nog opleidingen of cursussen volgen. We deden dit vanuit twee perspectieven. Voor de 18- tot 25-jarigen bekeken we of ze in het kader van hun werk een (bijkomende)

opleiding gevolgd hebben en zo ja, of ze hiervan ook een certificaat hebben. Ten tweede gingen we na of jongeren in hun vrije tijd bezig zijn met vormen van leren. We zetten nog even de belangrijkste conclusies op een rijtje en formuleren aanbevelingen voor verder onderzoek.

Heel wat jongeren volg(d)en een opleiding in het kader van hun werk (ruim één op drie), en daarvan beschikt de meerderheid ook over een diploma, certificaat of schriftelijk bewijs. Hier zien we duidelijk dat meer mannen een bijkomende opleiding volgen dan vrouwen, en dat hoger geschoolden dit veel meer doen dan lager geschoolden. Verder onderzoek naar de redenen waarom lager geschoolden minder participeren, dringt zich op. Het zou ook interessant zijn om verder te onderzoeken wat het verband is tussen werkloosheid en het volgen van bijscholing of opleiding.

Voor de cursussen of lessen in de vrije tijd bekeken we de hele respondentengroep (14 tot 25 jaar). Hier stellen we vast dat ongeveer één jongere op vier minstens één maal per maand deelneemt aan een cursus of les. De verhouding tussen jongens en meisjes ligt hier omgekeerd dan bij de werkgerelateerde opleidingen: in de vrije tijd volgen meer meisjes dan jongens een cursus. Het al dan niet volgen van lessen in de vrije tijd wordt sterk bepaald door het opleidingsniveau van de ouders. Jongeren van wie minstens één ouder een hoger diploma heeft, participeren significant meer aan cursussen dan jongeren met lager geschoolde ouders. De sociale ongelijkheid in het onderwijs zet zich blijkbaar door in het formele vrijetijdsaanbod, althans op het vlak van cursussen. Ook hier zou verder onderzoek interessant zijn.

In dit hoofdstuk maakten we de opsplitsing tussen opleidingen in het kader van werk en opleidingen in de vrije tijd. Het zou boeiend zijn om hier ook het perspectief van de betrokkenen mee in te brengen. Het is immers best denkbaar dat iemand bijvoorbeeld een taalcursus volgt in zijn vrije tijd, terwijl hij/zij dit eigenlijk doet om een (betere) positie op de arbeidsmarkt te verwerven of te behouden. Ook een uitdieping van de motivaties van jongeren om een bepaalde cursus te volgen – of juist niet te volgen – kan een verdere onderzoekslijn vormen.

BIBLIOGRAFIE

- Abukari, A. (2005). Conceptualising lifelong learning: a reflection on lifelong learning at Lund University (Sweden) and Middlesex University (UK). *European Journal of Education*, 40(2), 143-154.

- Bollens, J. (red.), Creten, H., Forrier, A., Herremans, W., Matheus, N., Mispion, S., Op den Kamp, H., Rubbrecht, I., Ruelens, L., Vandenbrande, T. & Vos, S. (2003). *Levenslang en levensbreed leren in Vlaanderen. Deel 1: Gegevens*. K.U.Leuven, HIVA.
- Bouverne-De Bie, M. (2002). Levenslang en levensbreed leren: wie heeft er behoefte aan? *Samenleving en politiek*, 9(9), 33-41.
- Bown, L. (2000). Lifelong learning: ideas and achievements at the threshold of the twenty-first century. *Compare*, 30(3), 341-351.
- Elchardus, M. & Smits, W. (2005). *De levensloop van jongvolwassenen 18-36 jaar. Jongvolwassenen over hun loopbaan, arbeidsethiek, levenslang leren en tijdskrediet*. Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.
- Smits, W. (2004). *Maatschappelijke participatie van jongeren. Bewegen in de vrijetijds-, sociale en culturele ruimte. Eindverslag van het PBO 99A/14/85*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (2005). *Vlaanderen leert. Cijfers en beleidsontwikkelingen*. Brussel, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Onderwijs, Vorming en Werk.
- Vander Stichele, A. & Laermans, R. (2004). Cultuurparticipatie in Vlaanderen: een toetsing van de these van de culturele omnivoor. *Tijdschrift voor sociologie*, 25(2), 195-226.
- Verhaest, D. & Omeij, E. (2004). *The impact of overeducation and its measurement. Working Paper 2004/215*. UGent, Faculteit Economie en Bedrijfskunde.

HOOFDSTUK 8.

VAN VOOR NAAR ACHTER, VAN LINKS NAAR RECHTS

Jongeren en mobiliteit

Dieter Burssens

1. INLEIDING

In de JOP-monitor 1 werd, op vraag van de reflectiegroep van het JOP, een aantal vragen op het gebied van de mobiliteit van jongeren in Vlaanderen opgenomen. Er werd gepeild welke vervoermiddelen jongeren gebruiken binnen drie domeinen. Ten eerste wordt aan schoolgaande of verder studerende jongeren gevraagd welk vervoermiddel zij gewoonlijk gebruiken om naar de les te gaan. Werkende jongeren wordt gevraagd hoe zij zich naar het werk begeven. Zowel de studerende als werkende jongeren kunnen daarbij meerdere antwoorden aankruisen uit een lijst van mogelijkheden: te voet, met de fiets, met de bromfiets of motor, als autopassagier, als autobestuurder, met het openbaar vervoer, en (voor schoolgaande jongeren) met de schoolbus.

Ten slotte wordt ook aan alle jongeren gevraagd in welke mate zij deze vervoermiddelen gebruiken in hun vrije tijd. Per vervoermiddel werd gevraagd of zij dat nooit, bijna nooit, soms, vaak of altijd gebruiken.

De bevraging over mobiliteit beperkt zich in de monitor tot deze vragen. De bedoeling is vooral om op termijn trends in de wijze van verplaatsen in kaart te brengen. In deze tekst wordt de samenhang met variabelen als geslacht, leeftijd, werk- of studiesituatie, onderwijsniveau en verstedelijkingsgraad van de woonplaats onderzocht. De JOP-monitor 1 bevraagt een aantal relevante aspecten in functie van mobiliteit niet. Zo zijn onder andere het al dan niet bezitten van een rijbewijs, de nabijheid van bus- of treinstations, het al dan niet vergoed krijgen van verplaatsingskosten ook al van belang gebleken om de keuze van vervoermiddelen te helpen verklaren (Toint, Cornelis et al., 2001; Zwerts & Nuyts, 2004). De laatste jaren vonden in België al enkele studies plaats die uitgebreider ingaan op het mobiliteitsvraagstuk.

Van december 1998 tot november 1999 vond de *Enquête Nationale sur la Mobilité des Ménages* plaats (Toint, Cornelis et al., 2001) (verder als 'ENMM'). Binnen dit grootschalig onderzoek werden 4262 gezinsvragenlijsten afgenomen en 8236 vragenlijsten van individuen. Het *Onderzoek Verplaatsingsgedrag Vlaanderen* (Zwerts & Nuyts, 2004) (verder als 'OVV') vertoont een vrij gelijklopend opzet. Ook in dit onderzoek werden 3028 gezinnen bevraagd met enerzijds een gezinsvragenlijst en individuele vragenlijsten voor gezinsle-

den vanaf 6 jaar. De data-inzameling vond plaats van januari 2000 tot januari 2001. Ten slotte werd ook zeer breed onderzoek opgezet naar *Vervoersafhankelijkheid en vervoersautonomie van kinderen (10-13 jaar)*. Dat bestaat uit een uitgebreide literatuurstudie over mobiliteit bij kinderen (Meire & Vleugels, s.d.), een kwalitatief belevingsonderzoek (Meire, 2005a), een kwantitatief onderzoeksluik met een survey bij 2482 kinderen (Petersmans & Zwerts, s.d.) en een actieonderzoek naar de mogelijkheden van kinderparticipatie bij het opzetten van lokale mobiliteitsprojecten (Meire, 2005b).

Bij de beschrijving van de resultaten uit de JOP-monitor 1 zal regelmatig de terugkoppeling worden gemaakt aan bevindingen uit deze onderzoeken.

2. RESULTATEN

In een eerste algemene beschrijving van de mobiliteit van jongeren in Vlaanderen wordt een jongere als ‘gebruiker’ van een vervoermiddel genoemd, wanneer hij of zij aangeeft (a) naar school of het werk gewoonlijk dat transportmiddel te gebruiken, en/of (b) in de vrije tijd ‘vaak’ of ‘altijd’ dat transportmiddel zegt te gebruiken. Per vervoermiddel wordt het profiel van de gebruiker in kaart gebracht. Later in de tekst wordt het vervoer naar school, naar het werk en in de vrije tijd afzonderlijk behandeld.

2.1 ALGEMEEN VERVOERMIDDELGEBRUIK

Over de hele groep 14- tot 25-jarige jongeren is de fiets, met bijna zes op tien jongeren, nog het meest gebruikte vervoermiddel. Veruit het minst gebruikt, met iets minder dan één op tien jongeren, blijkt de bromfiets of motor. De auto wordt over de hele groep eerder gebruikt als passagier dan als bestuurder. Het moge echter duidelijk zijn dat over de verschillende leeftijden van 14- tot 25-jarigen het gebruik van bepaalde vervoermiddelen drastisch wijzigt (zie verder).

TABEL 8.1. Meest gebruikte vervoermiddel naar school, werk en binnen de vrije tijd bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	N	%
Fiets (N = 2271)	1317	58.0
Auto, als passagier (N = 2242)	1229	54.8
Te voet (N = 2285)	1124	49.2
Openbaar vervoer (N = 2270)	964	42.4
Auto, als bestuurder (N = 2235)	930	41.6
Bromfiets of motor (N = 2211)	214	9.7

2.2 PROFIELEN VAN DE GEBRUIKERS

Ter profilering van de gebruikers van de respectievelijke vervoermiddelen wordt voor elk vervoermiddel de samenhang bestudeerd met vijf achtergrondvariabelen: geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, student- of werkstatuut en verstedelijkingsgraad. Vooraleer dieper in te gaan op iedere achtergrondfactor afzonderlijk, komen de resultaten van logistische regressie-analyses aan bod. De exponentiële bèta-coëfficiënten die worden berekend vertegenwoordigen odds-ratio's. Deze geven de verhouding weer van de kans dat een gebeurtenis zich voordoet tegenover de kans dat deze gebeurtenis zich niet voordoet. Bij de opbouw van de modellen kon het item 'verstedelijkingsgraad' echter niet ingebracht worden doordat het verschillend werd bevraagd tijdens de tweede afname bij jongere leeftijdsgroepen (zie inleiding boek).

2.2.1 Logistische regressiemodellen

Uit de bekomen modellen (zie tabel 8.2) blijken de genoemde variabelen soms (zeer) weinig (bij het te voet gaan, het bromfiets- of motorgebruik en het autogebruik als passagier), soms eerder matige (bij fietsgebruik en gebruik van het openbaar vervoer) en in één model een hoge verklaarde variantie te halen (bij autogebruik als bestuurder).

Alvorens meer gedetailleerd in te gaan op de relatie tussen verschillende achtergrondkenmerken en de mobiliteit van jongeren, kunnen we de belangrijkste bevindingen uit de logistische regressieanalyses als volgt samenvatten.

Of jongeren al dan niet te voet gaan toont een significante samenhang met het geslacht, de leeftijd en het al dan niet naar school gaan van de respondent. Vooral deze laatste indicator komt sterk uit de verf. Voetgangers zijn vaker jongeren die nog naar school gaan of verder studeren.

Bij het motorfietsgebruik worden drie onafhankelijke variabelen in het model als significant weerhouden, waarvan het geslacht en het onderwijsniveau opvallende indicatoren zijn. Motorfietsgebruikers zijn vaker mannen en zijn vaker lager opgeleid.¹

Het openbaar vervoer is in de eerste plaats een vervoermiddel dat door scholieren en studenten wordt gebruikt. Wie niet langer studeert, kiest opmerkelijk minder vaak voor het openbaar vervoer. Vrouwen maken meer gebruik van deze vervoermogelijkheid dan mannen.

1. Om het opleidingsniveau te kunnen betrekken in de logistische regressieanalyse werd geopteerd om die zo op te maken dat respondenten uit elke leeftijdsfase worden betrokken. Zo wordt voor elke leeftijdsfase het hoogste van het laagste onderwijsniveau onderscheiden. Jongeren die in het aso zitten, die in het hoger onderwijs studeren, of die afgestudeerd zijn en een diploma hoger onderwijs op zak hebben, worden ingedeeld bij de hoger opgeleiden, terwijl jongeren die in het tso, bso, buso en dbso zitten, of die afgestudeerd zijn met een diploma middelbaar onderwijs hier als laagopgeleid worden beschouwd.

TABEL 8.2. Eindmodellen mobiliteit bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen: exponentiële bètacoëfficiënten uit de logistische regressie

	Te voet (N = 2266)	Bromfiets of motor (N = 2193)	Openbaar vervoer (N = 2252)
Man (Ref. Vrouw)	.804*	1.802***	.608***
14-15-jarigen	.369***	.502*	.482***
16-17-jarigen	.513**	1.842*	.674 (n.s.)
18-19-jarigen	.594**	1.610 (n.s.)	1.230 (n.s.)
20-21-jarigen	.601**	1.116 (n.s.)	1.243 (n.s.)
22-23-jarigen (Ref. 24-25-jarigen)	.659**	1.023 (n.s.)	.840 (n.s.)
Niet-student (Ref. Scholier of student)	.409***	-	.159***
Laag onderwijsniveau (Ref. Hoog onderwijsniveau)	-	2.489***	-
Nagelkerke R ²	.04	.08	.198
Model χ^2	68.321***	83.452***	359.516***
	Fiets (N = 2253)	Auto, als passagier (N = 2242)	Auto, als bestuurder (N = 2218)
Man (Ref. Vrouw)	1.467***	.371***	1.516***
Leeftijd (als covariate)	.746***	.785***	2.157***
Niet-student (Ref. Scholier of student)	.613**	-	3.463***
Laag onderwijsniveau (Ref. Hoog onderwijsniveau)	.581***	-	.623**
Nagelkerke R ²	.166	.12	.514
Model χ^2	296.587***	210.613***	1067.111***

* p<.05; **p<.01; ***p<.001; (n.s.) = niet significant

De fiets echter zal eerder door mannen gebruikt worden, minder door lager opgeleiden en steeds minder naarmate men ouder wordt.

Het gebruik van de auto als passagier komt dan weer vaker voor bij vrouwen, en – net als bij het fietsgebruik – daalt deze vervoerwijze naarmate men ouder wordt.

Het autogebruik als bestuurder stijgt in sterke mate met de leeftijd en komt veel vaker voor bij wie niet langer studeert. Zelf met de auto naar school, werk of in de vrije tijd rijden wordt ook vaker gedaan door mannen en door hoger opgeleiden.

2.2.2 Mobiliteit naar leeftijd

De populariteit van verschillende vervoermiddelen wijzigt sterk doorheen de verschillende leeftijdsfases van jongeren in Vlaanderen, en daar zijn uiteraard voor de hand liggende redenen voor te vinden.

Zo kent het motorfietsgebruik een plotse piek rond 16- à 17-jarige leeftijd aangezien het vanaf die leeftijd toegelaten is een snor- of bromfiets te gebruiken op de openbare weg. Meteen na die piek neemt het gebruik geleidelijk weer af bij het ouder worden.

Als autobestuurder mag men in principe pas de baan op vanaf 18 jaar. In de leeftijdsklasse 18- tot 19-jarigen betekent dat meteen één op drie jongeren die gebruiker worden. Het gebruik neemt in de daaropvolgende jaren zeer snel toe, zodat bij de 24- tot 25-jarigen al bijna vier op vijf jongeren regelmatig als autobestuurder de baan opgaan.

Voor het fietsgebruik en het autogebruik als passagier lijken daarvan de dupe. Terwijl bijna vier op vijf jongeren op 14- à 15-jarige leeftijd nog regelmatig de fiets neemt, is dat bij de oudste leeftijdsklasse gedaald tot nog één op drie. Iets minder steil is de terugval van de autopassagier. Van zeven op tien regelmatige autopassagiers onder de jongsten, zijn dat er vier tot vijf op tien bij de 24- tot 25-jarigen.

Het gebruik van het openbaar vervoer piekt rond de leeftijd van 18 à 19 jaar, maar valt vooral vanaf de leeftijdsklasse 22- tot 23-jarigen sterk terug. Het stijgend aantal werkenden onder de jongeren eist dan zijn tol. Wie niet langer studeert, gaat veel minder gebruik maken van het openbaar vervoer.

Bij alle leeftijdsklassen blijft ongeveer de helft van de jongeren te voet richting school, werk of vrijetijdsactiviteiten gaan.

TABEL 8.3. Meest gebruikte vervoermiddel naar leeftijd bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (in %)

	14-15 jaar	16-17 jaar	18-19 jaar	20-21 jaar	22-23 jaar	24-25 jaar
Fiets (N = 2273)	77.0	69.7	65.8	54.9	43.3	34.3
Auto, als passagier (N = 2244)	69.5	63.4	57.8	48.8	43.7	44.3
Te voet (N = 2286)	45.3	53.3	54.4	47.0	44.6	49.9
Openbaar vervoer (N = 2270)	42.9	51.5	59.5	46.5	29.6	23.6
Auto, als bestuurder (N = 2233)	.3	3.3	34.4	64.9	72.7	78.7
Bromfiets of motor (N = 2211)	4.4	15.4	11.8	9.4	8.7	8.3

2.2.3 Mobiliteit naar geslacht

Mannen en vrouwen verschillen significant qua vervoermiddelgebruik. De opmerkelijke verschillen in onderstaande kruistabel (zie tabel 8.4) vinden bevestiging in de hoger beschreven logistische regressiemodellen, al is het verschil bij te voet gaan weinig overtuigend.²

2. Bij te voet gaan wordt weliswaar ook in de logistische regressie gevonden dat het eerder om vrouwen dan mannen gaat. Het significantieniveau is met $p = .011$ echter niet zo overtuigend als bij de achtergrondvariabelen leeftijd en studie- of werkstatuut.

Mannen zijn de grootste fietsgebruikers, al valt hun aandeel terug van zodra zij de motorfiets mogen hanteren, en nog meer wanneer zij hun rijbewijs voor de auto op zak hebben.

Vrouwen zijn trouwere gebruikers van het openbaar vervoer en zullen vaker als passagier in de auto plaatsnemen.

TABEL 8.4. Meest gebruikte vervoermiddel naar geslacht bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	Mannen (%)	Vrouwen (%)	χ^2	p
Fiets (N = 2271)	61.1	54.7	9.473	.002
Auto, als passagier (N = 2243)	43.5	66.6	121.344	.000
Te voet (N = 2285)	46.1	52.4	8.868	.003
Openbaar vervoer (N = 2269)	36.6	48.4	32.066	.000
Auto, als bestuurder (N = 2235)	45.1	38.0	11.483	.001
Bromfiets of motor (N = 2211)	12.4	6.9	19.499	.000

2.2.4 Mobiliteit onder scholieren, studenten en niet-studenten

Uit de logistische regressiemodellen kon al worden afgeleid dat de overgang van student naar niet-student in de eerste plaats een dramatische terugval inhoudt wat betreft het gebruik van het openbaar vervoer. Ook het fietsgebruik en de verplaatsingen te voet nemen dan af. Men gaat veel meer deelnemen aan het verkeer als autobestuurder.

Wanneer we de studerenden verder opdelen in scholieren tegenover studenten van hogeschool of universiteit (zie tabel 8.5), dan stellen we vast dat scholieren in feite de meest fervente fietsgebruikers zijn en ook het vaakst op de achterbank van de auto worden gespot. Studenten zullen vaker dan scholieren gebruik maken van het openbaar vervoer en gaan ook iets vaker te voet.

TABEL 8.5. Meest gebruikte vervoermiddel naar scholier, student of niet-student bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	Scholier (%)	Student (%)	Niet-student (%)	χ^2	p
Fiets (N = 2253)	72.2	65.1	37.3	229.883	.000
Auto, als passagier (N = 2225)	66.1	51.1	44.7	82.746	.000
Te voet (N = 2267)	49.6	61.3	41.6	50.056	.000
Openbaar vervoer (N = 2251)	48.0	67.1	19.8	311.875	.000
Auto, als bestuurder (N = 2219)	6.2	46.2	77.5	891.910	.000
Bromfiets of motor (N = 2193)	9.9	6.3	11.3	9.432	.009

2.2.5 Mobiliteit naar opleidingsniveau

De bespreking volgens opleidingsniveau vraagt enige voorzichtigheid. Om deze indicator in de logistische regressie te kunnen opnemen werden over de verschillende leeftijdsklassen verschillende opleidingsonderdelen samengenomen. Voor elke leeftijdsfase wordt het hoogste van het laagste onderwijsniveau onderscheiden. Jongeren die in het aso zitten, die in het hoger onderwijs studeren of die daar afgestudeerd zijn, worden ingedeeld bij de hoger opgeleiden. Jongeren die in het tso, bso, buso en dbso zitten, of die afgestudeerd zijn met een diploma middelbaar onderwijs worden hier als laagopgeleid beschouwd. Dat betreft een zeer rudimentaire opdeling die geen recht doet aan de meer complexe realiteit, al laat de opdeling wel toe om een aantal verschillen in vervoermiddelgebruik vast te stellen (zie tabel 8.6).

Zo wordt de motorfiets significant meer gebruikt onder jongeren met een lager opleidingsniveau, en dat ten koste van het fietsgebruik.

De verschillen bij verplaatsingen te voet of met het openbaar vervoer, zoals die in onderstaande kruistabel aan bod komen, blijken niet langer significant wanneer de logistische regressie wordt toegepast. Voor de verplaatsingen te voet heeft dat te maken met een oververtegenwoordiging van mannen onder de lager opgeleiden. Het zijn de mannen die minder vaak te voet gaan, los van het feit of men al dan niet een lagere of hogere opleiding volgt. Het verschil in openbaar vervoergebruik heeft dan weer te maken met de oververtegenwoordiging van niet-studenten onder de lager opgeleiden. Wie niet langer studeert, maakt significant minder gebruik van het openbaar vervoer, opnieuw zonder dat het opleidingsniveau daar eigenlijk een invloed op heeft.

Een omgekeerde vaststelling kan gemaakt worden met betrekking tot het gebruik van de auto als bestuurder. In de kruistabel lijken lager en hoger opgeleiden ongeveer in gelijke mate als autobestuurder aan het verkeer deel te nemen, terwijl uit het hoger beschreven regressiemodel blijkt dat lager opgeleiden relatief minder vaak autobestuurder zijn. Zowel de oververtegenwoordiging van mannen, als de oververtegenwoordiging van niet-studerenden binnen de groep lager opgeleiden vertekenen dit beeld. Lager opgeleiden zijn, in gelijke omstandigheden, minder vaak autobestuurder dan hoger opgeleiden.

TABEL 8.6. Meest gebruikte vervoermiddel naar opleidingsniveau bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	Lager opleidingsniveau (%)	Hoger opleidingsniveau (%)	χ^2	p
Fiets (N = 2253)	51.0	64.9	44.481	.000
Auto, als passagier (N = 2223)	54.5	55.2	.124	.725
Te voet (N = 2266)	45.2	53.7	16.255	.000
Openbaar vervoer (N = 2252)	35.3	49.5	45.964	.000
Auto, als bestuurder (N = 2218)	42.5	40.5	.899	.343
Bromfiets of motor (N = 2193)	13.5	5.6	39.768	.000

2.2.6 Mobiliteit naar verstedelijkingsgraad

De verstedelijkingsgraad laat zich niet in één kruistabel bespreken, noch in de logistische regressie opnemen, omdat bij de twee survey-momenten – bij 18- tot 25-jarigen en later bij 14- tot 18-jarigen – een verschillende vraagstelling naar de verstedelijkingsgraad van de woonplaats werd gebruikt.³ Bij 18- tot 25-jarigen wordt de verstedelijkingsgraad bepaald aan de hand van de postcode van de woonplaats. Bij de latere bevraging van 14- tot 18-jarigen dienden de respondenten zelf aan te geven of zij eerder in verstedelijkt gebied, of in buitenstedelijk woongebied of platteland wonen.

Bij de jongste leeftijdsgroepen (zie tabel 8.7) valt vooral op dat de jongeren in verstedelijkt gebied vaker te voet gaan, terwijl zij minder vaak de fiets gebruiken of als autopassagier verplaatsingen maken.

Bij de 18- tot 25-jarigen in verstedelijkt gebied (zie tabel 8.8) blijft het autogebruik, als passagier en als bestuurder, opmerkelijk lager dan bij jongeren die buiten de stad wonen. In de stad gaan jongeren vaker te voet en met het openbaar vervoer. Op die leeftijd gaan zij ook vaker de fiets gebruiken dan hun leeftijdsgenoten in buitenstedelijk gebied.

TABEL 8.7. Meest gebruikte vervoermiddel naar verstedelijkingsgraad¹ bij 14- tot 18-jarigen in Vlaanderen

	Buitenstedelijk gebied (%)	Verstedelijkt gebied (%)	χ^2	p
Fiets (N = 939)	73.0	61.2	8.345	.004
Auto, als passagier (N = 914)	67.5	51.1	14.208	.000
Te voet (N = 942)	47.6	64.7	14.692	.000
Openbaar vervoer (N = 936)	49.2	52.1	.390	.532
Auto, als bestuurder (N = 905)	7.2	7.9	.094	.760
Bromfiets of motor (N = 904)	8.9	11.3	.837	.360

1 Verstedelijkt gebied = de respondenten geven aan of zij al dan niet in verstedelijkt gebied, of woongebied, dorpskern of landelijk gebied wonen.

3. Rekening houdend met de privacywetgeving, en om de anonimiteit van minderjarige respondenten te garanderen, werd bij de bevraging van 14- tot 18-jarigen niet langer toegestaan dat de postcode werd gevraagd.

TABEL 8.8. Meest gebruikte vervoermiddel naar verstedelijkingsgraad¹ bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	Buitenstedelijk gebied (%)	Verstedelijk gebied (%)	χ^2	p
Fiets (N = 1306)	46.2	57.7	11.386	.001
Auto, als passagier (N = 1304)	49.4	40.8	6.397	.011
Te voet (N = 1317)	43.8	65.5	41.002	.000
Openbaar vervoer (N = 1308)	33.4	50.7	28.017	.000
Auto, als bestuurder (N = 1306)	70.9	48.4	48.867	.000
Bromfiets of motor (N = 1284)	10.1	9.4	.106	.744

- 1 Verstedelijk gebied = aan de hand van de postcode: grootsteden (Antwerpen, Brussel en Gent) en centrumsteden (Aalst, Brugge, Hasselt, Genk, Kortrijk, Leuven, Mechelen, Oostende, Roeselare, Sint-Niklaas en Turnhout).

2.3 MOBILITEIT BINNEN VERSCHILLENDE DOMEINEN

In bovenstaande bespreking wordt het algemeen vervoermiddelgebruik over de verschillende domeinen besproken. In wat nu volgt, wordt afzonderlijk beschreven welke vervoermiddelen jongeren gebruiken binnen hun vrije tijd, hoe studerende jongeren naar de les gaan en hoe werkende jongeren naar hun werk gaan.

2.3.1 Mobiliteit in de vrije tijd

De wijze van verplaatsen loopt binnen de vrije tijd (zie tabel 8.9) vrij gelijk aan het algemeen mobiliteitsprofiel (zie tabel 8.1). Enkel het openbaar vervoer is relatief minder populair binnen de vrije tijd.

TABEL 8.9. Meest gebruikte vervoermiddel binnen de vrije tijd bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	N ¹	%
Fiets (N = 2447)	1306	53.4
Auto, als passagier (N = 2417)	1233	51.0
Te voet (N = 2461)	1160	47.1
Auto, als bestuurder (N = 2411)	972	40.3
Openbaar vervoer (N = 2444)	776	31.7
Bromfiets of motor (N = 2379)	192	8.1

- 1 Optelsom van de antwoorden 'vaak' en 'altijd' uit de antwoordschaal 'nooit', 'bijna nooit', 'soms', 'vaak' en 'altijd'.

De verschillen zijn echter groot tussen scholieren, studenten en niet-studenten. Scholieren zijn in hun vrije tijd regelmatige fietsers (bijna zeven op tien), autopassagiers (ruim zes op tien) en voetgangers (bijna vijf op tien). Studenten, die vanaf 18-jarige leeftijd de mogelijkheid krijgen om zelf achter het stuur van de auto te kruipen, gaan in hun vrije tijd toch nog in de eerste plaats met de fiets (zes op tien), te voet (iets minder dan zes op tien) en als autopassagier (bijna vijf op tien). Bij de niet-student neemt, ook in de vrije tijd dus, de autobestuurder de meest prominente plaats in. Zeven op tien niet-studerende jongeren gaat vaak of altijd als autobestuurder de weg op in zijn vrije tijd.

TABEL 8.10. Meest gebruikte vervoermiddel binnen de vrije tijd bij 14- tot 25-jarige scholieren, studenten en niet-studenten in Vlaanderen¹

	Scholier (%)	Student (%)	Niet-student (%)	χ^2	p
Fiets (N = 2421)	68.0	60.7	35.7	211.605	.000
Auto, als passagier (N = 2390)	62.7	48.2	41.6	84.338	.000
Te voet (N = 2434)	48.3	57.0	41.4	34.134	.000
Openbaar vervoer (N = 2418)	39.9	43.6	17.3	155.624	.000
Auto, als bestuurder (N = 2386)	5.6	43.7	69.9	803.485	.000
Bromfiets of motor (N = 2353)	8.7	5.6	8.3	4.619	.099

1 Optelsom van de antwoorden 'vaak' en 'altijd' uit de antwoordschaal 'nooit', 'bijna nooit', 'soms', 'vaak' en 'altijd'.

2.3.2 Mobiliteit naar school of universiteit

Aan scholieren en studenten werd gevraagd hoe zij naar de les gaan. De secundaire scholieren blijven ook in dit geval in de eerste plaats fietsers (één op twee). Daarnaast wordt het openbaar vervoer de belangrijkste wijze van verplaatsing (twee op vijf) en worden nog één op vijf scholieren als autopassagier naar school gebracht.

Bij wie na het secundair onderwijs verder studeert blijkt openbaar vervoer het populairst te worden (bijna zes op tien), gevolgd door de fiets (één op drie). Bij studenten doet ook de auto zijn intrede als belangrijk vervoermiddel, en wordt ook vaker te voet gegaan (beide bijna één op vier).

Een aantal van deze verschuivingen hebben uiteraard te maken met achterliggende factoren. Zo is het de meeste scholieren – omwille van hun leeftijd – nog niet toegelaten om met de auto te rijden. Een ander aspect dat in rekening moet worden gebracht, is het feit dat binnen deze survey 37.6% van de hogeschool- of universiteitsstudenten op kot gaan. Dat wil zeggen dat zij over het algemeen in een verstedelijkte omgeving terechtkomen, vaak relatief dicht bij de plaats waar men les heeft. Zo blijken de studenten die op kamers wonen in feite de voetgangers onder de studenten uit te maken (bijna één op twee, tegenover één op twaalf bij de niet-kotstudenten) en gebruiken zij significant vaker de fiets (bijna zes op tien, tegenover bijna één op vier bij studenten die niet op kamers

wonen). Daartegenover halen zij veel minder de auto van stal (één op twintig, tegenover één op drie) en maken zij minder gebruik van het openbaar vervoer (één op drie, tegenover zeven op tien) om naar de les te gaan.

TABEL 8.11. Meest gebruikte vervoermiddel naar (hoge)school of universiteit bij studerende 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	Scholieren (%)	Studenten (%)	χ^2	p
Fiets (N = 1476)	53.4	36.0	41.465	.000
Auto, als passagier (N = 1478)	19.9	9.5	27.242	.000
Te voet (N = 1478)	11.1	23.3	39.027	.000
Openbaar vervoer (N = 1478)	39.1	57.0	44.041	.000
Auto, als bestuurder (N = 1478)	3.0	23.6	155.672	.000
Bromfiets of motor (N = 1478)	5.0	3.7	1.275	.259
Schoolbus (N = 1477)	6.1	.4	28.866	.000

De woon-schoolverplaatsingen worden ook in kaart gebracht binnen zowel de ENMM, als de OVv (zie tabel 8.12).

Het onderzoek ENMM⁴ deelt niet op naar scholier en student, maar analyseert wel het woon-schoolverkeer bij twee relevante leeftijdsklassen die daar min of meer op aansluiten (Toint et al., 2001).

Zeer gelijklopend zijn de intrede van de autobestuurder onder 19- tot 25-jarigen. Net als de studenten in de JOP-monitor 1 gaat het om net geen één op vier respondenten; de afname van het aantal autopassagiers, van één op vijf 16- tot 19-jarigen naar iets minder dan één op zeven 19- tot 25-jarigen. Het openbaar vervoer komt in de ENMM bij beide leeftijdsklassen op de eerste plaats met voor beide groepen ongeveer vier op tien gebruikers. Dat komt overeen met de scholieren in de JOP-monitor 1, maar betekent een lager gebruik in vergelijking met de studenten.

Een aantal andere belangrijke verschillen tussen de bevindingen uit de JOP-monitor 1 in vergelijking met de ENMM die over de gehele Belgische bevolking gaat, is onder meer dat in deze laatste een opmerkelijk lager gebruik van de fiets wordt genoteerd. Dat blijft daar beperkt tot één op vijf bij 16- tot 19-jarigen en tot één op tien bij 19- tot 25-jarigen. De 16- tot 19-jarigen gaan in heel België vaker te voet naar school (14.2%) dan de scholieren uit het JOP-onderzoek (11.1%), terwijl de 19- tot 25-jarigen uit de ENMM veel minder vaak (8.8%) te voet naar school of naar de les gaan dan de studenten uit het JOP-onderzoek (23.3%).

4. Bij de vergelijking moet bovendien rekening worden gehouden met het feit dat in de ENMM respondenten slechts één antwoordmogelijkheid mogen aanduiden, terwijl in de JOP-monitor 1 men meerdere vervoermiddelen kan opgeven.

In de OVV (Zwerts & Nuyts, 2004) wordt het gebruik van openbaar vervoer opmerkelijk minder vaak gerapporteerd onder studerende (schoolgaande kinderen, jongeren en studenten) in vergelijking met de JOP-bevindingen. De fiets wordt ook door een kleiner aantal respondenten opgegeven, maar blijft weliswaar het populairst, gevolgd door een relatief groter aantal autopassagiers. Dat zou te maken hebben met het betrekken van ook de jongste leeftijdsgroepen. In dit onderzoek stelde men immers vast dat bij -12-jarigen het fietsgebruik beduidend lager ligt, en dat deze groep vaker met de auto naar school wordt gebracht. Ook in het onderzoek naar de vervoersautonomie bij kinderen van 10 tot 13 jaar stelt men vast dat het fietsgebruik sterk toeneemt van zodra kinderen naar het secundair onderwijs gaan (Petermans & Zwerts, s.d.).

TABEL 8.12. Vergelijking van onderzoek naar woon-schoolverplaatsingen (in %)

	ENMM ¹ (1998/1999)		OVV ² (2000/2001)	JOP (2005/2006)	
	16-19-jarigen	19-25-jarigen	Studerenden ³	Scholieren	Studenten
Fiets	21.8	10.4	38.3	53.4	36.0
Auto, als passagier	20.4	13.7	27.3	19.9	9.5
Te voet	14.2	8.8	8.1	11.1	23.3
Openbaar vervoer	40.4	41.0	16.3	39.1	57.0
Auto, als bestuurder	.3	24.0	3.4	3.0	23.6
Bromfiets of motor	-	-	3.0	5.0	3.7
Schoolbus	-	-	3.7	6.1	.4

1 Bevraging over heel België; in de ENMM kunnen respondenten slechts één antwoordmogelijkheid aanduiden.

2 Bevraging in Vlaanderen, over alle leeftijden; in het OVV kunnen respondenten slechts één antwoordmogelijkheid aanduiden, namelijk die vervoerswijze waarmee men de langste afstand van de verplaatsing aflegt.

3 In OVV wordt met 'studerenden' bedoeld: personen die als hoofdactiviteit 'studeren' hebben.

2.3.3 Mobiliteit naar het werk

Bij de logistische regressieanalyses werd al duidelijk dat de niet-student een fervent autobestuurder is, weinig het openbaar vervoer gebruikt en ook minder fietst of te voet gaat in vergelijking met zijn studerende medeburger.

Die trend wordt in grote mate gevolgd wanneer we de wijze van verplaatsing naar het werk bestuderen (zie tabel 8.13). Twee op drie werkenden gaan gewoonlijk als autobestuurder naar het werk. Ongeveer één op vijf gaat met de fiets, één op zeven met het openbaar vervoer en één op tien als autopassagier.

In grote lijnen volgen de werkende jongeren in Vlaanderen daarmee het vervoerpatroon binnen de bredere Belgische bevolking (Toint, Cornelis et al., 2001), zowel als wat het OVV in Vlaanderen vindt (Zwerts & Nuyts, 2004) (zie tabel 8.14).

TABEL 8.13. Meest gebruikte vervoermiddel naar het werk bij de werkende 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	N	%
Auto, als bestuurder (N = 831)	553	66.5
Fiets (N = 831)	181	21.8
Openbaar vervoer (N = 831)	121	14.6
Auto, als passagier (N = 831)	86	10.3
Bromfiets of motor (N = 831)	64	7.7
Te voet (N = 831)	61	7.3

In de ENMM gaan ongeveer twee op drie personen als autochauffeur of met de bedrijfsauto naar het werk. Het openbaar vervoer wordt ook daar bij benadering door één op zeven van de respondenten opgegeven. Het fietsgebruik naar het werk valt met 7,3% wel een stuk lager uit over de hele Belgische bevolking in vergelijking met de door ons bevraagde jongeren. Ook het aantal autopassagiers komt onder de werkende Belgen met één op twintig heel wat minder frequent voor.

Een gelijkaardige bevinding stellen we vast bij vergelijking met de gegevens uit het OVV. Er blijken meer fietsgebruikers, bromfiets- of motorgebruikers en voetgangers onder de jongeren die door het JOP werden bevraagd.

Een belangrijke nuance bij deze vergelijkingen is dat men in de JOP-monitor 1 meerdere antwoorden mag aanduiden, terwijl zowel in de ENMM als in het OVV men slechts één antwoordmogelijkheid als hoofdvervoermiddel mag aanduiden. Dat betekent dat bij deze laatste studies iemand die met de fiets, te voet of als autopassagier naar een station of bushalte gaat dat niet kan opgeven.

TABEL 8.14. Vergelijking van onderzoek naar woon-werkverplaatsingen (in %)

	ENMM ¹ (1998/1999)	OVV ² (2000/2001)	JOP (2005/2006)
Auto, als bestuurder	66.8	68.6	66.5
Fiets	7.3	12.9	21.8
Openbaar vervoer	13.6	7.9	14.6
Auto, als passagier	5.7	4.2	10.3
Bromfiets of motor	-	1.9	7.7
Te voet	4.3	2.6	7.3

1 Bevraging over heel België, over alle leeftijden. In de ENMM kunnen respondenten slechts één antwoordmogelijkheid aanduiden. De getoonde percentages betreffen het traject heen.

2 Bevraging in Vlaanderen, over alle leeftijden. In de OVV kunnen respondenten slechts één antwoordmogelijkheid aanduiden, namelijk die vervoerswijze waarmee men de langste afstand van de verplaatsing aflegt.

3. CONCLUSIES

Jongeren tussen 14 en 25 jaar kunnen in de eerste plaats als fietsgebruiker worden bestempeld. Op weinig afstand volgen de verplaatsingen als autopassagier en als voetganger. Pas daarna zijn het gebruikers van openbaar vervoer en bestuurders van auto's. Het bromfiets of motorgebruik is relatief beperkt tegenover de andere vervoermiddelen. Deze zeer rudimentaire vaststelling over de hele respondentengroep doet echter geen recht aan de soms abrupte wijzigingen in vervoermiddelgebruik binnen de leeftijdsperiode die de JOP-monitor 1 overbrugt. Dat blijkt bij het uittekenen van de profielen van de verschillende gebruikers. Al is enige voorzichtigheid daarbij wel op zijn plaats. De JOP-enquête bevraagt immers een aantal relevante aspecten (zoals rijbewijsbezit, nabijheid openbaar vervoer, terugbetaling van verplaatsingskosten, ...) niet.

Bij het beschrijven van het profiel van de autobestuurder, valt meteen op dat het aantal autobestuurders zeer snel groeit met ouder worden. Ook wie niet langer naar (hoge)school of universiteit gaat, wordt autobestuurder.

Het gebruik van de fiets maakt de omgekeerde beweging. Met de leeftijd daalt het gebruik, en ook na afstuderen valt het gebruik terug. Ook het openbaar vervoer kent een sterke terugval nadat jongeren het studentenleven vaarwel zeggen.

Opmerkelijke verschillen zijn ook vast te stellen volgens het geslacht van de jongere. Fietsers, bromfietzers en autobestuurders blijken eerder mannen, terwijl in de eerste plaats de autopassagiers, maar ook de openbaar vervoergebruikers eerder vrouwen zijn.

Fietsers en autobestuurders zijn vaker hoger opgeleid. De bromfiets of motor worden relatief vaker door lager opgeleiden gebruikt voor verplaatsingen.

Wie in verstedelijk gebied woont, gebruikt minder een auto en geraakt gemakkelijker ter bestemming te voet of met het openbaar vervoer.

Ten slotte wordt in deze tekst het vervoermiddelgebruik binnen verschillende domeinen apart beschreven.

De wijze van verplaatsen binnen de vrije tijd komt in grote mate overeen met het algemene vervoermiddelgebruik.

Jongeren die naar de les gaan zijn uitdrukkelijker fietsgebruikers (scholieren) en gebruikers van het openbaar vervoer (studenten). Bij studenten hangt de wijze van verplaatsing naar de les in sterke mate af van het al dan niet op kamers gaan van de student.

Wanneer jongeren op de arbeidsmarkt verschijnen en zich naar de werkplaats begeven, wordt onvermijdelijk koning auto van stal gehaald. Twee op drie jongeren maken deze verplaatsing achter het stuur, op ruime afstand gevolgd door fietsers en gebruikers van openbaar vervoer.

BIBLIOGRAFIE

- Meire, J. (2005a). *Gaandeweg. Een belevingsonderzoek over de (autonome) mobiliteit van 11- tot 13-jarigen*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, Meise: Onderzoekscentrum Kind & Samenleving.
- Meire, J. (2005b). *Kindertparticipatie in lokale mobiliteitsprojecten. Een actieonderzoek*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, Meise: Onderzoekscentrum Kind & Samenleving.
- Meire, J. & Vleugels, I. (s.d.). *Onderzoek betreffende de vervoersautonomie van kinderen. Fase I: Literatuurstudie*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, Meise: Onderzoekscentrum Kind & Samenleving.
- Petermans, A. & Zwerts, E. (s.d.). *Vervoersafhankelijkheid & -autonomie van kinderen tussen 10 en 13 jaar. Rapport kwantitatief onderzoek*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, Provinciale Hogeschool Limburg, Onderzoekscel AMO/Universiteit Hasselt, Instituut voor Mobiliteit.
- Toint, P., Cornelis, E., Cirillo, C., Barette, P., Dessy, A., Jacobs, T., Verfaillie, R., Museux, J., Waeytens, E., Saelens, S., Durand, C., Andre, V., Van Hoof, K., Heylen, E. & Pollet, I. (2001). *Enquête nationale sur la mobilité des ménages. Réalisation et résultats*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, Facultés universitaires Notre-Dame de la Paix, Universitaire Instelling Antwerpen, Institut national de statistiques, Institut wallon de développement économique et social et d'aménagement du territoire, Langzaam Verkeer.
- Zwerts, E. & Nuyts, E. (2004). *Onderzoek verplaatsingsgedrag Vlaanderen (januari 2000 – januari 2001)*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, Provinciale Hogeschool Limburg, Onderzoekscel AMO.

HOOFDSTUK 9.

GEZOCHT: VRIEND (M/V) & LIEF (M/V)

Jongeren, vriendschap en relaties

Hendrikje Huysmans, Ellen Rutgeerts en Ilse Sinnaeve

1. INLEIDING

Vriendschap en relaties zijn twee belangrijke aspecten in het leven van 14- tot 18-jarigen. Vooral in de adolescentie leren jongeren samen met hun vrienden cognitieve en sociale vaardigheden zoals communiceren, omgaan met leden van het andere geslacht en het uiten en beheersen van emoties (Goedseels, Vettenburg et al., 2000). Ook het hebben van een lief of een vaste partner is geen onbelangrijk thema binnen de leefwereld van 14- tot 25-jarigen.

In dit hoofdstuk staan we eerst stil bij een aantal vragen uit de JOP-monitor 1 die peilen naar de opvatting van de respondenten aangaande vriendschap en het hebben van beste vrienden. Vervolgens gaan we in op de liefdesrelaties van jongeren en de waardering die ze daaraan geven. We bekijken hoeveel 14- tot 25-jarigen een relatie (gehad) hebben en of ze deze als vast beschouwen. Tot slot gaan we ook na of er bepaalde kenmerken zijn die meebepalen of een jongere al dan niet een relatie heeft.

2. JONGEREN EN VRIENDSCHAP

2.1 VRIENDSCHAPSOPVATTINGEN

Om na te gaan hoe jongeren vriendschap ervaren, werd gebruik gemaakt van de schaal voor vriendschapsopvattingen. De items in deze schaal zijn ontleend uit diepte-interviews die in het kwalitatief luik van een onderzoek naar de beeldvorming en leefwereld van jongeren werden afgenomen (Laermans, Smeyers et al., 2001). Zij werden aangevuld met items uit drie vroegere schalen: de betekenis die jongeren toekennen aan vrienden en wat ze belangrijk vinden binnen een vriendschapsrelatie (Elchardus, Kavadias et al., 1999), peergrouppressure (Sikkema, 1988) en een algemene vriendschapsschaal ontwikkeld door Van Wel (1993). Deze schaal omvat twee subdimensies: vriendschap als vertrouwensrelatie en vriendschap als gedeelde interesse. Hierbij dient echter te worden

vermeld dat al deze schalen bedoeld waren voor de bevraging van leerlingen uit het secundair onderwijs. In deze bevraging van de JOP-monitor 1 werd de schaal echter voorgelegd aan jongeren tussen 14 en 25 jaar.

TABEL 9.1. Het al dan niet akkoord gaan met de stellingen met betrekking tot vriendschap door 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	(Helemaal) niet akkoord	Tussen beide	(Helemaal) akkoord
Vriendschap als vertrouwensrelatie			
Een echte vriend(in) respecteert mijn mening (N = 2482)	1.5%	7.0%	91.5%
Bij mijn vriend(in) kan ik altijd terecht, ook als het even minder gaat (N = 2475)	2.3%	11.7%	86.1%
Ik kan ontzettend goed met mijn beste vriend(in) praten (N = 2467)	1.7%	13.0%	85.3%
Een goede vriend of vriendin is beter dan 10 kennissen (N = 2468)	3.8%	15.7%	80.5%
Tegen je beste vriend of vriendin kan je alles vertellen (N = 2476)	4.8%	15.5%	79.7%
Een goede vriend of vriendin heb je voor het leven (N = 2480)	8.0%	17.8%	74.2%
Ik vertrouw mijn vriend(in) in alles (N = 2471)	8.0%	24.7%	67.3%
Van mijn vriend(in) leer ik veel (N = 2465)	7.1%	39.3%	53.6%
Ik zou mijn beste vriend(in) nooit laten vallen, ongeacht wat hij/zij gedaan heeft (N = 2468)	13.8%	34.4%	51.7%
Vriendschap als gedeelde interesse			
Vaak heb ik dezelfde opvattingen als mijn vriend(in) (en) (N = 2477)	6.9%	38.0%	55.1%
Mijn vrienden en vriendinnen vinden dezelfde soort muziek goed als ik (N = 2474)	17.1%	41.5%	41.4%
Mijn hobby's komen in grote mate overeen met die van mijn vrienden (N = 2480)	25.9%	38.6%	35.5%
Mijn vrienden doen dezelfde dingen in hun vrije tijd als ik (N = 2479)	30.8%	38.9%	30.2%
Het is leuk om dezelfde soort kleren aan te hebben als je vrienden of vriendinnen (N = 2476)	51.6%	36.6%	11.8%
Een goede vriend(in) vindt dezelfde soort kleren goed als ik (N = 2477)	59.0%	28.3%	12.7%
Zoals mijn vriend(in) is, wil ik ook zijn (N = 2474)	63.9%	28.8%	7.3%

In de eerste dimensie ligt de nadruk bij vriendschap op vertrouwen, zelfonthulling en onderliggende steun. Een vriend is iemand bij wie je jezelf kunt zijn, waarbij je terecht kunt voor wederzijdse steun en respect, waarmee je kunt praten en die je kunt vertrouwen. In deze dimensie is een vriend meer dan alleen iemand waarmee je plezier kunt maken. De tweede dimensie, vriendschap als gedeelde interesse, definieert vriendschap in termen van samen dingen doen. Het is de vertaling van de proximateitstheorie die stelt dat vrienden in zekere mate op elkaar gelijken en bepaalde meningen en interesses delen (Stevens & Elchardus, 2001).

Uit de beoordeling van de afzonderlijke items van de vriendschapsschaal (tabel 9.1), blijkt de meerderheid van de items die behoren tot de dimensie vriendschap als vertrouwensrelatie hoger te scoren dan de items die tot de dimensie van de gedeelde interesse behoren.

TABEL 9.2. Gemiddelde score op de dimensie vriendschap als vertrouwen naar geslacht, leeftijd in zes groepen en al dan niet student zijn bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (somschaal 0 tot 100)

	Gemiddelde	N	Standaarddeviatie	p ¹
Geslacht				.002
man	54.9	1276	11.3	
vrouw	57.2	1205	11.1	
totaal	56.0	2481	11.3	
Leeftijd				.021 (n.s.)
14-17-jarigen	57.1	411	11.7	
18-21-jarigen	56.3	384	12.3	
22-25-jarigen	55.5	481	11.2	
20-21-jarigen	55.9	323	11.3	
22-23-jarigen	55.6	467	10.9	
24-25-jarigen	55.8	414	10.4	
totaal	56.0	2481	11.3	
Al dan niet student				.731 (n.s.)
student	56.3	1473	11.2	
niet student	55.6	981	11.3	
totaal	56.0	2454	11.3	

1 De significantiewaarden in deze tabel werden verkregen door uitvoering van een multivariate Oneway ANOVA.

Op een somschaal van 0 tot 100 behalen de mannelijke respondenten een gemiddelde score van 54.9 en de vrouwelijke een van 57.2 op de vertrouwensdimensie (tabel 9.2). Vrouwen scoren gemiddeld hoger op de vertrouwensdimensie van de vriendschapsschaal dan mannen. Ondanks het feit dat beide gemiddelden niet sterk van elkaar verschillen, gaat het hierbij om een significant verschil ($p = .002$). Op de dimensie van de gedeelde interesse blijkt geen significant verschil ($p = .060$) aanwezig tussen mannen (47.4) en vrouwen (44.6) (tabel 9.3).

Er wordt geen significant verschil gevonden tussen de verschillende leeftijdscategorieën en hun score op de vertrouwensdimensie ($p = .021$) van de vriendschapsschaal (tabel 9.2). Op de dimensie vriendschap als gedeelde interesse wordt wel een significant ($p = .000$) verschil naar leeftijd vastgesteld (tabel 9.3). Al zijn de verschillen tussen de zes leeftijdsgroepen eerder minimaal en is de aard van het verschil niet helemaal duidelijk.

TABEL 9.3. Gemiddelde score op de dimensie vriendschap als gedeelde interesse naar geslacht, leeftijd in zes groepen en al dan niet student zijn bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (somschaal 0 tot 100)

	Gemiddelde	N	Standaarddeviatie	p ¹
Geslacht				.060 (n.s.)
man	47.4	1279	14.3	
vrouw	44.6	1207	14.2	
totaal	46.0	2486	14.3	
Leeftijd				.000
14-17-jarigen	48.1	411	15.5	
18-21-jarigen	47.7	384	14.4	
22-25-jarigen	47.8	482	14.7	
20-21-jarigen	46.6	323	14.1	
22-23-jarigen	44.0	470	12.8	
24-25-jarigen	42.3	416	13.1	
totaal	46.0	2486	14.3	
Al dan niet student				.152 (n.s.)
student	46.9	1475	14.4	
niet student	44.7	983	13.8	
totaal	46.0	2458	14.2	

1 De significantiewaarden in deze tabel werden verkregen door uitvoering van een multivariate Oneway ANOVA.

Zowel Stevens en Elchardus (2001) als Smits (2004) legden in het verleden deze schaal voor aan jongeren van respectievelijk 12 tot 18 en 14 tot 18 jaar. Ook bij deze, zij het jongere of beperktere, respondentengroepen blijken meisjes meer belang te hechten in vertrouwen binnen een vriendschapsrelatie dan jongens. Op de dimensie van vriendschap als gedeelde interesse stellen ook Stevens en Elchardus geen significant verschil vast tussen jongens en meisjes. Smits komt, net zoals in onze bevraging, wel tot de vaststelling dat jongens hoger scoren op deze dimensie dan meisjes. Uit beide onderzoeken blijkt dat op alle leeftijden vertrouwen in een vriendschapsrelatie quasi even belangrijk is. Ook wordt, in overeenstemming met onze bevindingen, vastgesteld dat jongeren, naarmate ze ouder worden, minder belang hechten aan onderlinge conformiteit in een vriendschapsrelatie. Het gaat in beide onderzoeken om een respondentengroep jonger dan deze uit de hier besproken bevraging. Ze geven echter een aantal tendensen weer die ook bij oudere jongeren worden vastgesteld.

Wanneer we de gemiddelde score op de dimensie vriendschap als vertrouwen van de groep respondenten die niet meer studeert (55.6) vergelijken met deze die wel nog studeren (56.8), wordt geen significant verschil ($p = .731$) gevonden tussen beide groepen (tabel 9.3). Respondenten die niet meer studeren scoren gemiddeld lager (44.7) op de

dimensie vriendschap als gedeelde interesse dan respondenten die wel nog studeren (46.9). Ook dit verschil blijkt niet significant te zijn ($p = .152$) (tabel 9.3).

2.2 BESTE VRIENDEN

TABEL 9.4. Aantal beste vrienden/vriendinnen bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2476)

Aantal beste vrienden/vriendinnen	Frequentie	Valide %
Geen	131	5.3%
1	370	15.0%
2	564	22.8%
3	587	23.7%
4	320	12.9%
5 of meer	504	20.3%
Totaal	2476	100.0%

De bevroagde jongeren hebben gemiddeld 3.85 beste vrienden. Bijna de helft (46.5%) van de respondenten geeft aan twee of drie beste vrienden/vriendinnen te hebben. Toch heeft ook 1 op 20 van de bevroagde jongeren geen beste vriend/vriendin. Daartegenover staat dat 1 op 5 van hen vijf of meer beste vrienden/vriendinnen heeft.

Wanneer we de respondenten vergelijken naar geslacht, stellen we een significant verband ($\chi^2 = 74.9$; $p = .000$) vast. Meer meisjes dan jongens geven aan één of twee beste vrienden/vriendinnen te hebben. Wanneer sprake is van 4 of meer vrienden, blijken de jongens oververtegenwoordigd. Bijna dubbel zoveel jongens als meisjes geven aan vijf beste vrienden of meer te hebben (tabel 9.5).

In het onderzoek 'Jongeren in Vlaanderen, gemeten en geteld' (Goedseels, Vettenburg et al., 2000) komt men tot een gelijkaardige conclusie dat jongens doorgaans meer 'echte' vrienden hebben dan meisjes.

De vraag die hierbij kan worden gesteld, is of dit verschil niet eerder kan te wijten zijn aan de mogelijkheid dat meisjes een ander beeld hebben van wat een echte/beste vriend is dan jongens.

Wanneer we kijken naar het gemiddeld aantal vrienden (tabel 9.6), neemt dit aantal licht af met stijgende leeftijd. Goedseels, Vettenburg et al. (2000) stellen een duidelijke daling in het aantal vrienden met stijging van de leeftijd vast. Het gaat hierbij echter om jongeren uit het secundair onderwijs.

Er blijkt een significant verband ($\chi^2 = 75.0$; $p = .000$) te zijn tussen leeftijd en het aantal vrienden. Het gaat hier echter om een onduidelijk verband. Uit tabel 9.7 blijkt wel, dat het aantal respondenten uit de jongste groep (de 14- en 15-jarigen) dat aangeeft vijf of

meer beste vrienden te hebben (29.5%), beduidend hoger licht dan binnen de groep van de 24- en 25-jarige respondenten (13.6%). Binnen deze laatste groep geeft ruim één op vier jongeren aan twee beste vrienden te hebben.

TABEL 9.5. Kruistabel geslacht – aantal beste vriend(inn)en bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2476)

Aantal beste vriend(inn)en	Man (N = 1273)	Vrouw (N = 1203)	Totaal (N = 2476)
Geen (N = 131)	4.9%	5.7%	5.3%
1 (N = 370)	11.9%	18.1%	14.9%
2 (N = 565)	19.3%	26.5%	22.8%
3 (N = 587)	23.6%	23.9%	23.7%
4 (N = 320)	14.5%	11.3%	12.9%
5 of meer (N = 503)	25.8%	14.5%	20.3%

$$\chi^2 = 74.9; p = .000$$

TABEL 9.6. Gemiddeld aantal vrienden naar leeftijd in zes groepen bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2476)

Leeftijdscategorieën	Gemiddeld aantal vrienden	Standaarddeviatie
14-15-jarigen (N = 407)	4.17	1.54
16-17-jarigen (N = 383)	3.92	1.51
18-19-jarigen (N = 479)	3.99	1.47
20-21-jarigen (N = 324)	3.81	1.52
22-23-jarigen (N = 467)	3.61	1.43
24-25-jarigen (N = 414)	3.62	1.41
Totaal (N = 2476)	3.85	1.49

TABEL 9.7. Kruistabel leeftijd in zes groepen – aantal beste vriend(inn)en bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2474)

Leeftijdscategorieën	Aantal beste vriend(inn)en					
	Geen	1	2	3	4	5 of meer
14-15-jarigen (N = 407)	4.2%	12.5%	19.9%	18.7%	15.2%	29.5%
16-17-jarigen (N = 383)	6.0%	12.3%	23.0%	23.5%	13.1%	22.2%
18-19-jarigen (N = 479)	3.5%	14.4%	21.3%	22.8%	16.1%	21.9%
20-21-jarigen (N = 324)	5.2%	18.2%	19.4%	25.3%	10.5%	21.3%
22-23-jarigen (N = 468)	7.1%	15.6%	25.6%	27.1%	10.0%	14.5%
24-25-jarigen (N = 413)	5.6%	17.2%	26.6%	24.9%	12.1%	13.6%
Totaal (N = 2474)	5.3%	15.0%	22.8%	23.7%	12.9%	20.3%

$$\chi^2 = 75.0; p = .000$$

TABEL 9.8. Kruistabel al dan niet student – aantal beste vriend(inn)en bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2448)

Aantal beste vriend(inn)en	Niet-student (N = 980)	Student (N = 1468)	Totaal (N = 2448)
Geen (N = 131)	6.7%	4.4%	5.4%
1 (N = 363)	19.1%	12.0%	14.8%
2 (N = 557)	27.0%	19.9%	22.8%
3 (N = 581)	22.6%	24.5%	23.7%
4 (N = 319)	10.3%	14.9%	13.0%
5 (N = 497)	14.3%	24.3%	20.3%
Totaal (n = 2448)	100.0%	100.0%	100.0%

$$\chi^2 = 78.4; p = .000$$

Er bestaat een significant verband ($\chi^2 = 78.4; p = .000$) tussen het al dan niet student zijn en het aantal beste vriend(inn)en dat men heeft. Wanneer sprake is van 3 beste vriend(inn)en of meer, blijken meer respondenten die nog studeren aan te geven dat ze tot deze groep behoren. Binnen de groep van twee beste vriend(inn)en of minder zijn de niet-studenten talrijker vertegenwoordigd (tabel 9.8).

Wanneer gepeild wordt naar de herkomst van de beste vriend(inn)en blijkt dat 97.5% van de respondenten aangeeft vrienden van Belgische herkomst te hebben (tabel 9.9). Wanneer we kijken naar de herkomst van deze niet-Belgische beste vriend(inn)en blijkt, dat steeds een beperkt percentage respondenten aangeeft vrienden van vreemde herkomst te hebben. Ruim driekwart van de respondenten (77.3%) geeft aan alleen vrienden van Belgische herkomst te hebben. De overige jongeren (22.7%) hebben ofwel enkel vrienden van vreemde origine of zowel vrienden van Belgische als van vreemde origine. Het aantal respondenten van niet-Belgische origine in deze steekproef is te klein om uitspraken te doen over het verband tussen de eigen herkomst en de herkomst van de vrienden.

TABEL 9.9. Herkomst beste vriend(inn)en bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

Herkomst beste vriend(inn)en	Frequentie	Valide %
Belgisch	2295	97.5%
Italiaans	89	3.8%
Marokkaans	126	5.3%
Nederlands	172	7.3%
Frans	64	2.7%
Turks	98	4.2%
Andere	231	9.8%

3. JONGEREN EN HUN LIEF

3.1 EEN LIEF?

In de JOP-monitor 1 peilen enkele vragen naar de liefdesrelaties van jongeren. Zo vroegen we of ze een lief of partner hebben met daarbij drie antwoordmogelijkheden: ja, ik heb op dit moment een lief/partner; nee, maar ik heb vroeger wel een lief/partner gehad; nee, ik heb nog geen lief/partner gehad. We starten met een globale beschrijving van de relaties van 14- tot 25-jarigen.

TABEL 9.10. Aantal jongeren met lief/partner bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2405)

	N	%
Ja, een lief/partner op dit moment	1184	49.2
Neen, maar vroeger wel een lief/partner gehad	767	31.9
Neen, nog geen lief/partner gehad	454	18.9

Bijna de helft van de jongeren tussen 14 en 25 jaar heeft momenteel een lief of partner. Zowat één op drie jongeren is op het ogenblik van de monitorafname 'single', maar heeft wel ooit een lief gehad. Iets minder dan 20% van de 14- tot 25-jarigen geeft aan dat ze nog nooit een lief hebben gehad.

We delen de jongeren op in twee categorieën: jongeren die aangeven dat ze op dit moment wel een relatie hebben en jongeren die op dit moment geen relatie hebben. Die laatste groep bestaat dus uit jongeren die vroeger een partner hadden en jongeren die nog nooit een partner hebben gehad. We bekijken of het al dan niet een relatie hebben samenhangt met enkele achtergrondkenmerken zoals leeftijd, geslacht en opleidingsniveau. Als indicatie voor het opleidingsniveau van de jongere hanteren we de tweedeling 'hoger opgeleid' en 'lager opgeleid'. De eerste categorie omvat jongeren die een aso- of kso-opleiding volgen, hogere (niet-universitaire of universitaire) studies aanvatten en jongeren die een diploma van het hoger onderwijs op zak hebben. Jongeren die school lopen in het tso, (d)bso of buso, of een opleiding met leercontract volgen en jongeren met een diploma van het secundair onderwijs als einddiploma, worden als lager opgeleide jongeren beschouwd.

TABEL 9.11. Aantal en percentage 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen, die een lief/partner hebben volgens een aantal achtergrondkenmerken

	N	%	χ^2	p
Leeftijd per jaar (N = 2405)			218.97	.000
14 – 15 jaar	92	23.2		
16 – 17 jaar	135	35.8		
18 – 19 jaar	241	50.2		
20 – 21 jaar	189	58.2		
22 – 23 jaar	305	66.2		
24 – 25 jaar	223	61.1		
Geslacht (N = 2405)			63.23	.000
vrouw	666	57.7		
man	519	41.5		
Opleidingsniveau (N = 2380)			3.73	.054 (n.s.)
lager opgeleid	611	51.1		
hoger opgeleid	559	47.2		

We stellen een vrij logisch verband vast tussen leeftijd en relatie: hoe ouder, hoe meer jongeren een relatie hebben. Van de 14- en 15-jarigen heeft bijna een kwart een lief, bij de 24- en 25-jarigen loopt dat op tot meer dan zes op tien.

Merkwaardig genoeg blijkt ook geslacht een rol te spelen: meisjes hebben meer dan jongens een lief. Een mogelijke verklaring kan zijn dat meisjes vooral relaties aangaan met iets oudere jongens. Maar er is ook een andere waarschijnlijke hypothese: het is best mogelijk dat meisjes sneller geneigd zijn dan jongens om iemand als hun 'lief' te benoemen. De verklaring van het hogere aandeel meisjes bij de jongeren die een relatie hebben zou dan liggen in de subjectieve perceptie van 'een relatie'.

Het opleidingsniveau blijkt bij 14- tot 25-jarigen geen rol te spelen bij het aangaan van relaties. Hoger opgeleiden en lager opgeleiden hebben zowat even vaak een lief of partner. Als we de drie variabelen – leeftijd, geslacht en opleidingsniveau – echter samen in een multivariaat model brengen, zien we dat opleidingsniveau wél een effect heeft (tabel 9.12).

Of jongeren al dan niet een relatie hebben, wordt beïnvloed door een aantal achtergrondkenmerken. In een logistische regressie met de variabelen leeftijd, geslacht en opleidingsniveau kunnen we nagaan wat de netto-effecten zijn. Dat wil zeggen dat we het effect nagaan van de ene variabele gecontroleerd voor het effect van de andere variabelen.

Het model met deze drie indicatoren is geheel significant en verklaart iets meer dan 15% van de variantie. In de odds-ratio's zien we de sterkte van het verband.

TABEL 9.12. Logistische regressie van enkele achtergrondvariabelen op de kans om een relatie te hebben bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2405)

		odds-ratio: Exp (B)
Leeftijd		1.205***
Geslacht (Ref. Vrouw)	man	.440***
Opleidingsniveau (Ref. Hoger opgeleid)	lager opgeleid	1.385***

Model $\chi^2 = 268.356$; $p = .000$ – Nagelkerke pseudo $R^2 = .151$

Door het model correct geclassificeerde gevallen: 64.7%

Referentiecategorie = 'momenteel geen lief/partner'

Significantie: * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Als het aankomt op relaties bij jongeren, speelt leeftijd een belangrijke rol: per verjaardag van jongeren tussen 14 en 25 jaar stijgt de kans om een lief of partner te hebben. Jongens maken minder kans om een relatie te hebben dan meisjes. Ook opleidingsniveau blijkt een rol te spelen: lager opgeleiden hebben iets meer kans om een lief/partner te hebben dan hoger opgeleiden.

3.2 EEN VAST LIEF?

Aan de jongeren die op het moment van de bevraging een relatie hadden, vroegen we vervolgens hoe ze deze relatie omschrijven: als een vaste of als een losse relatie.

TABEL 9.13. Omschrijving van de relatie als 'vast' of 'los' bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen, die een lief/partner hebben (N = 1178)

		N	%
Momenteel een relatie:	Vaste relatie	1079	91.6
	Losse relatie	99	8.4

- Deze tabel met de resultaten van de logistische regressie bevat geen kansen, maar odds-ratio's. Odds geven de verhouding tussen het aantal keer dat een gebeurtenis zich wel voordoet tegenover het aantal keer dat ze zich niet voordoet. Een odds-ratio kan dus geïnterpreteerd worden als het aantal keer dat de kans verhoogt op het voorkomen van een gebeurtenis tegenover het niet voorkomen van een gebeurtenis voor een categorie in vergelijking met een referentiecategorie.

Van de jongeren die een lief hebben, omschrijft maar liefst 91.6% zijn of haar relatie als een vaste relatie (tabel 9.13). Hoewel het niet zo duidelijk is wat jongeren precies verstaan onder een 'vaste' relatie, kunnen we in dit hoge percentage toch – met enige voorzichtigheid – een aanwijzing zien voor het belang dat jongeren hechten aan een langdurige en trouwe relatie. Ook uit eerder onderzoek kwam al naar voren dat het ideaal van een vaste en trouwe relatie sterk leeft bij jongeren (Stevens, 2000; Vereecken & Maes, 2002; Elchardus & Smits, 2005).

De omschrijving van een relatie als vast of los wordt mogelijk beïnvloed door een aantal achtergrondkenmerken. We bekijken ook hier of er verschillen zijn naar leeftijd, geslacht en opleidingsniveau.

We vinden een significant verband tussen leeftijd en de omschrijving van een relatie als een vaste relatie: hoe ouder, hoe meer jongeren aangeven een vaste relatie te hebben. Bij de 14- en 15-jarigen is dat ongeveer zes op tien, bij de 16- en 17-jarigen iets meer dan acht op tien en bij jongeren vanaf 18 jaar stelt telkens meer dan negen op tien dat ze een vaste relatie hebben. Verder omschrijven meer meisjes (93%) dan jongens (bijna 90%) hun relatie als een vaste relatie. Ook dit verschil is significant. Het opleidingsniveau van de jongere maakt weinig verschil voor de omschrijving van een relatie: evenveel hoog als laag opgeleide jongeren zien hun relatie als een vaste relatie.

TABEL 9.14. Aantal en percentage 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen, die hun relatie als 'vast' omschrijven, volgens een aantal achtergrondkenmerken

	N	%	χ^2	p
Leeftijd per 2 jaar (N = 1177)			132.05	.000
14-15 jaar	57	63.3		
16-17 jaar	112	84.2		
18-19 jaar	218	91.6		
20-21 jaar	184	98.4		
22-23 jaar	290	95.1		
24-25 jaar	218	97.8		
Geslacht (N = 1177)			5.05	.025
vrouw	617	93.3		
man	462	89.7		
Opleidingsniveau (N = 1163)			.46	.500 (n.s.)
lager opgeleid	555	91.6		
hoger opgeleid	517	92.7		

We moeten echter voorzichtig zijn bij de interpretatie van deze cijfers, aangezien het om een zeer scheve verdeling gaat. Dit is meteen ook de reden waarom het hier niet opportuun is om een multivariaat model te toetsen.

4. CONCLUSIES

In dit hoofdstuk gingen we in op vriendschap en liefdesrelaties bij jongeren tussen 14 en 25 jaar in Vlaanderen. We vatten de belangrijkste resultaten nog even samen en formuleren waar mogelijk aanbevelingen voor verder onderzoek.

Jongeren zien vriendschap eerder als een vertrouwensrelatie dan als een relatie die op gedeelde interesses steunt. Oudere respondenten (22- tot 25-jarigen) en meisjes scoren gemiddeld hoger op de vertrouwensdimensie van de vriendschapsschaal. Jongere respondenten en jongens scoren gemiddeld hoger op de subdimensie vriendschap als gedeelde interesse.

De bevroegde jongeren geven aan gemiddeld 3,85 beste vrienden te hebben. Jongens geven doorgaans aan meer beste vrienden te hebben dan meisjes. Ook stellen we vast dat het gemiddeld aantal vrienden licht daalt, naarmate de leeftijd van de respondenten stijgt. Het zou interessant zijn om na te gaan of er een verschil is in wat men precies verstaat onder het begrip 'beste vriend'. Mogelijk zijn meisjes en iets oudere jongeren hier iets 'kieskeuriger' in. Verder geeft 77,3% van de jongeren aan enkel beste vrienden van Belgische herkomst te hebben.

Wat betreft liefdesrelaties, zien we dat bijna de helft van de jongeren tussen 14 en 25 jaar een lief of partner heeft. Hoe ouder, hoe meer jongeren een relatie hebben. Daarnaast hebben meer meisjes dan jongens een lief of partner. Zij beschouwen hun relatie ook meer als een vaste relatie, net als de jongeren die al wat ouder zijn. Het opleidingsniveau van de jongere heeft een kleine invloed op het al dan niet hebben van een lief – iets meer lager opgeleiden dan hoger opgeleiden hebben een lief – maar dit speelt geen rol bij de omschrijving van de relatie als los of vast. Ook hier zou aanvullend onderzoek interessant zijn: wat verstaan jongeren precies onder een 'relatie' en wat bedoelen ze juist als ze zeggen dat ze een 'vaste relatie' hebben?

BIBLIOGRAFIE

- Elchardus, M., Kavadias, D. & Siongers J. (1999). *Hebben scholen een invloed op de waarden van jongeren? Een empirisch onderzoek naar de doeltreffendheid van waardevorming in het secundair onderwijs*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.
- Elchardus, M. & Smits, W. (2005). *De levensloop van jongvolwassenen 18-36 jaar. De toekomst van het gezin*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.

- Goedseels, E., Vettenburg, N. & Walgrave, L. (2000). 'Vrienden en vrije tijd'. In: H. De Witte, J. Hooge & L. Walgrave (red.), *Jongeren in Vlaanderen: gemeten en geteld. 12- tot 18-jarigen over hun leefwereld en toekomst* (p.149-183). Leuven: Universitaire Pers.
- Laermans, R., Smeyers, M. & Vanhove, T. (2001). *Eindrapport: Beeldvorming en leefwereld van jongeren*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, K.U.Leuven, Centrum voor Cultuursociologie.
- Sikkema (1988). *Jeugd nu*. Den Haag: SDU Uitgeverij.
- Stevens, F. (2000). Is de seksuele revolutie voorbij? Opvattingen van jongeren over relaties en seksualiteit. *Jaarboek 2001, seksualiteit, relaties, geboorteregeling*, 35-44.
- Stevens, F. & Elchardus, M. (2001). *De speelplaats als cultureel centrum. De beleving van de leefwereld van jongeren*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.
- Van Wel (1993). Een cultuurskloof tussen de generaties? Cultuurstijlen onder jongeren en hun persoonlijk netwerk. *Boekmancahier*, 17, 306-321.
- Vereecken, C. & Maes, L. (2002). *Voorlopig rapport jongeren en gezondheid 1990-2002*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, UGent, Vakgroep Maatschappelijke Gezondheidszorg.

HOOFDSTUK 10.

TEVREDEN OVER ZICHZELF, DE BUURT EN MET EEN GEVOEL VAN VEILIGHEID OP WEG NAAR EEN HOOPVOLLE TOEKOMST

Jongeren en welbevinden

Hendrikje Huysmans

1. INLEIDING

Welbevinden is een belangrijk thema voor jongeren en voor hen die zich om jongeren bekommeren. Jongeren stellen zich vaak vragen over zichzelf en hun toekomst. Zij dienen immers nog tal van belangrijke beslissingen te nemen en keuzes te maken voor hun verdere leven. Een positief zelfbeeld en een goed toekomstperspectief dragen bij tot het welbevinden van jongeren. Ook in de buurt waar ze wonen en vaak vertoeven, dienen jongeren zich gewenst, aanvaard en goed te voelen en is een gevoel van veiligheid belangrijk voor het algemeen welbevinden van jongeren.

De JOP-monitor 1 bevat een aantal vragen, die peilen naar het welbevinden van de respondenten op deze verschillende domeinen. In dit hoofdstuk staan we stil bij deze specifieke vragen. Hierbij gaan we na hoe jongeren in Vlaanderen tussen 14 en 25 jaar hun zelf- en toekomstperspectief schetsen, of zij onveiligheidsgevoelens met zich meedragen en hoe zij hun eigen buurt beleven. Voor deze items zal steeds gepeild worden of er al dan niet een verband bestaat naar geslacht, leeftijd en het al dan niet student' zijn van de respondenten. Ook zal het verband met een aantal relevante andere schalen of bevindingen uit de JOP-monitor 1 worden nagegaan.

2. ZELFBEELD

Om na te gaan hoe het is gesteld met het zelfbeeld van de respondenten, werd een som-schaal van 0 tot 100 geconstrueerd welke is vertrokken van de schaal voor positief zelfbeeld van Brutsaert (1986). Hij ontwikkelde op basis van Rosenbergs 'self-esteem'-schaal en de 'Revised Janis Field scale' van Eagle een eigen meetinstrument om het positief zelfbeeld van laatstejaars uit het basisonderwijs te meten. De oorspronkelijke schaal van

1. Wanneer in dit hoofdstuk over het al dan niet student zijn wordt gesproken, gaat dit steeds over zowel scholieren als studenten.

Brutsaert is echter beperkt tot 4 items om herhalingen te voorkomen en werd al vroeger succesvol uitgebreid met het algemeen welbevinden (Elchardus, Kavadias & Siongers, 1998). Voor de afname van de JOP-monitor 1 werd een extra item dat peilt naar zelfmoordneigingen onder jongeren opgenomen.

TABEL 10.1. Het al dan niet akkoord gaan aangaande stellingen met betrekking tot het zelfbeeld bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	(Helemaal) niet akkoord	Tussen beide	(Helemaal) akkoord
Ik vind dat ik een aantal goede kwaliteiten heb (N = 2476)	1.8%	12.5%	85.7%
Ik vind mezelf best oké (N = 2475)	4.4%	18.1%	77.5%
Ik vind dat ik trots kan zijn op wie ik ben (N = 2474)	4.8%	25.8%	69.4%
Ik heb de afgelopen 12 maanden ernstig overwogen zelfmoord te plegen (N = 2476)	91.0%	4.6%	4.4%
Algemeen genomen voel ik mezelf eigenlijk een mislukkeling (N = 2475)	83.4%	12.1%	4.5%

De meerderheid van de respondenten scoort vrij positief op de afzonderlijke items van de zelfbeeldschaal. De meeste jongeren bijvoorbeeld vinden van zichzelf dat ze een aantal goede kwaliteiten hebben en vinden zichzelf best oké. Toch is het belangrijk om op te merken, dat een niet te verwaarlozen groep van 4.5% zichzelf een mislukkeling vindt. Ook vindt 4.4% van deze jongeren zichzelf niet oké, en is 4.8% niet trots op zichzelf.

In het onderzoek naar het persoonlijk en maatschappelijk onbehagen van jongvolwassenen tussen 18 en 35 jaar (Elchardus & Smits, 2005), bestond de zelfbeeldschaal uit zeven items en werd het item over zelfmoord niet opgenomen. Het is bijgevolg niet aangewezen de somscores van de twee schalen met elkaar te vergelijken. Wel kunnen we de scores op de gedeelde individuele items vergelijken. Hieruit blijkt dat beide respondentengroepen zeer gelijkaardig denken over de voorgelegde stellingen. Zo gaat 87.9% van de respondenten uit het onderzoek van Elchardus en Smits akkoord met de stelling dat ze een aantal goede kwaliteiten hebben, vindt 74.5% zichzelf best oké, kan 69.3% trots zijn op wie hij/zij is en vindt 3.0% zichzelf over het algemeen genomen eigenlijk een mislukkeling.

De mannelijke respondenten scoren gemiddeld significant ($p = .000$) hoger op deze schaal (76.91) dan de vrouwelijke (72.84). Er worden geen verbanden gevonden tussen de score op de zelfbeeldschaal en de variabelen leeftijd in zes groepen ($p = .337$) en al dan niet student zijn ($p = .287$) (tabel 10.2).

TABEL 10.2. Gemiddelde score op de schaal voor zelfbeeld naar geslacht, leeftijd in zes groepen en al dan niet student zijn bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (somschaal 0 tot 100) (N = 2482)

	Gemiddelde	N	Standaarddeviatie	p ¹
Geslacht				.000
man	76.9	1281	14.7	
vrouw	72.8	1200	16.2	
totaal	74.9	2481	15.5	
Leeftijd				.337 (n.s.)
14-17-jarigen	75.6	411	15.7	
18-21-jarigen	74.5	384	16.6	
22-25-jarigen	74.8	482	15.5	
20-21-jarigen	74.7	322	16.5	
22-23-jarigen	74.9	472	15.0	
24-25-jarigen	75.1	412	14.3	
totaal	75.0	2481	15.5	
Al dan niet student				.287 (n.s.)
student	75.6	1470	15.5	
niet student	74.3	985	15.5	
totaal	75.0	2455	15.5	

1 De significantiewaarden in deze tabel werden verkregen door uitvoering van een multivariate Oneway ANOVA.

De in de JOP-monitor 1 gehanteerde vriendschapsschaal is opgebouwd uit twee dimensies. In de eerste dimensie ligt de nadruk bij vriendschap als vertrouwen, zelfonthulling en onderliggende steun. Een vriend is iemand bij wie je jezelf kunt zijn, waarbij je terecht kunt voor wederzijdse steun en respect, waarmee je kunt praten en die je kunt vertrouwen. In deze dimensie is een vriend meer dan alleen iemand waar je plezier mee kunt maken. De tweede dimensie, vriendschap als gedeelde interesse, definieert vriendschap in termen van samen dingen doen (zie hoofdstuk 9). Er blijkt een licht verband ($r = .12$; $p = .000$) te bestaan tussen de score van de respondenten op de zelfbeeldschaal en zijn/haar score op de vertrouwensdimensie van de vriendschapsschaal. Jongeren die hoger scoren op de vertrouwensdimensie van de vriendschapsschaal, behalen vaak ook een hogere score op de zelfbeeldschaal. Tussen de zelfbeeldschaal en de dimensie vriendschap als gedeelde interesse wordt geen verband gevonden ($r = .01$; $p = .646$).

Daar zelfdoding de op één na grootste doodsoorzaak is bij jongeren in Vlaanderen,² werd ook in deze bevraging aandacht aan het fenomeen besteed. Wij komen tot de vaststelling

2. <http://www.ozv.be>, laatst geraadpleegd op 07/12/06.

dat 4.4% van de bevroagde 18- tot 25-jarige Vlaamse jongeren de afgelopen 12 maanden voor de bevraging ernstig heeft overwogen om zelfmoord te plegen. In de 'Belgische Gezondheidsenquête door middel van interviewafname 2004' (Bayingana, Demarest et al., 2006) geeft 12.2% (N = 327) van de 18- tot 25-jarigen aan dat ze er ooit ernstig aan hebben gedacht om zelfmoord te plegen. Gezien het verschil in tijdspanne (afgelopen 12 maanden versus ooit) die wordt bevroagd, is het niet verwonderlijk dat het in deze bevraging verkregen percentage lager is.

3. TOEKOMSTPERSPECTIEF

Voor het meten van het toekomstperspectief hebben we beroep gedaan op de schaal voor negatief zelfbeeld, ontworpen voor een tijdsbudgetonderzoek bij werklozen (Elchardus, Enhus et al., 1984). Ook hier wordt een somschaal van 0 tot 100 gebruikt. We dienen hierbij op te merken dat de schaal meet in welke mate de bevroagde al dan niet een negatief toekomstperspectief heeft. Wanneer in wat volgt een groep hoger scoort op de somschaal ten opzichte van andere groepen, betekent dit, dat de eerste groep een negatiever toekomstperspectief blijkt te hebben.

TABEL 10.3. Het al dan niet akkoord gaan met stellingen over het toekomstperspectief bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	(Helemaal) niet akkoord	Tussen beide	(Helemaal) akkoord
Ik kijk vol verwachting uit naar de toekomst (N = 2450)	7.3%	25.4%	67.3%
De toekomst is te onzeker om ver vooruit te kunnen plannen (N = 2472)	23.9%	34.3%	41.7%
In de toekomst zal het met mij steeds beter gaan (N = 2462)	5.7%	55.4%	38.9%
Ik ben er zeker van dat mij een schitterende toekomst te wachten staat (N = 2459)	13.3%	49.6%	37.1%
Ik zie mijn toekomst vaak somber in (N = 2470)	70.3%	19.3%	10.4%
Mij lijkt de toekomst vaak hopeloos (N = 2474)	72.8%	19.0%	8.2%
Het lijkt alsof ik in mijn leven geen doel heb (N = 2461)	77.5%	14.6%	7.9%
Ik vrees dat ik de komende jaren werkloos zal worden (N = 2457)	77.7%	18.0%	4.3%

Uit antwoorden op de afzonderlijke items blijkt, dat de bevroagde jongeren een relatief positief toekomstperspectief hebben. Ondanks het feit dat de meerderheid van de respondenten de toekomst niet somber inzielt, geven zij toch aan dat deze toekomst te onzeker is om ver vooruit te plannen en dat zij niet helemaal overtuigd zijn dat hen een

schitterende toekomst wacht. Ook dienen we hierbij op te merken dat steeds een niet te verwaarlozen percentage van de bevraagde jongeren een negatief toekomstperspectief heeft.

TABEL 10.4. Gemiddelde score op de schaal voor toekomstperspectief naar geslacht, leeftijd in zes groepen en al dan niet student zijn bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (somschaal nul tot honderd)

	Gemiddelde	N	Standaarddeviatie	p ¹
Geslacht				.338 (n.s.)
man	30.9	1276	17.7	
vrouw	31.1	1199	17.6	
totaal	31.0	2475	17.7	
Leeftijd				.179 (n.s.)
14-17-jarigen	30.2	412	16.6	
18-21-jarigen	32.4	374	18.0	
22-25-jarigen	31.0	479	17.6	
20-21-jarigen	31.9	323	19.2	
22-23-jarigen	29.8	474	17.1	
24-25-jarigen	31.1	413	17.9	
totaal	31.0	2475	17.7	
Al dan niet student				.096 (n.s.)
student	30.2	983	18.1	
niet student	31.9	1465	17.2	
totaal	31.0	2448	17.6	

1 De significantiewaarden in deze tabel werden verkregen door uitvoering van een multivariate Oneway ANOVA.

Zowel de bevraagde jongens als meisjes scoren gelijkaardig op deze schaal. Jongens scoren gemiddeld 31.9 en meisjes gemiddeld 31.1. Ook worden tussen de verschillende leeftijdscategorieën geen significante verschillen vastgesteld ($p = .179$). Het feit of de bevraagde jongeren al dan niet student zijn, maakt ook geen verschil uit voor hun score op de schaal voor het toekomstperspectief ($p = .096$).

Een correlatiecoëfficiënt van $-.60$ ($p = .000$) tussen zelfbeeld en toekomstperspectief, geeft aan dat een laag zelfbeeld vaak gepaard gaat met een negatief toekomstperspectief.

De score van jongeren op de schaal voor negatief toekomstperspectief is licht gecorreleerd ($r = -.15$; $p = .000$) met de subdimensie vriendschap als vertrouwen van de vriendschapsschaal. Jongeren die hoger scoren op deze dimensie, scoren vaak lager op

de schaal voor negatief toekomstperspectief. Op de subdimensie van vriendschap als gedeelde interesse, werd geen verband gevonden ($r = .01$; $p = .724$).

Tot slot stellen we vast dat de bevroagde jongeren een goed oog hebben op hun tewerkstellingsmogelijkheden. Bij dit item geeft 4.3% van de respondenten aan (helemaal) akkoord te gaan met de stelling dat ze vrezen om de komende jaren werkloos te worden. Hierbij werd geen verschil vastgesteld tussen mannen en vrouwen, respondenten die studeren en zij die niet meer studeren en de verschillende leeftijdscategorieën.

4. ONVEILIGHEIDSGEVOELEN

Voor het meten van onveiligheidsgevoelens wordt in de JOP-monitor 1 gebruik gemaakt van de schaal die in het onderzoek naar maatschappelijk onbehagen bij jongeren met succes werd toegepast (Smits, 2004). Deze schaal peilt naar subjectieve onveiligheidsgevoelens bij jongeren en is een licht aangepaste versie van de schaal die werd gebruikt in een onderzoek naar middenveldparticipatie (Elchardus, Hooge & Smits, 1998).

TABEL 10.5. Het al dan niet akkoord gaan met stellingen over onveiligheidsgevoelens door 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	(Helemaal) niet akkoord	Tussen beide	(Helemaal) akkoord
De laatste 10 jaar zijn de straten onveiliger geworden (N = 2461)	16.4%	29.3%	54.3%
's Avonds moet je op straat extra voorzichtig zijn (N = 2478)	19.9%	26.8%	53.3%
In deze tijd is een alarmsysteem geen overbodige luxe (N = 2474)	16.8%	31.5%	51.6%
Het is vandaag de dag te onveilig om kinderen alleen op straat te laten (N = 2476)	27.2%	38.8%	34.0%
De politie is niet meer in staat om ons nog te beschermen tegen criminelen (N = 2478)	32.8%	35.6%	31.5%
Uit angst om overvallen te worden, durf ik niet in bepaalde wijken komen (N = 2484)	44.9%	25.5%	29.6%
Uit angst dat er mij iets overkomt, durf ik 's avonds niet meer alleen op straat komen (N = 2480)	75.6%	15.7%	8.7%
's Avonds en 's nachts durf ik niet alleen thuis te blijven (N = 2483)	84.9%	9.7%	5.4%

Op basis van de scores op de afzonderlijke items van de onveiligheidsschaal, durven we te stellen dat het onveiligheidsgevoel bij 14- tot 25-jarige Vlaamse jongeren relatief beperkt is. Toch vindt meer dan de helft van deze jongeren dat de straten de laatste tien jaar

onveilig geworden zijn, dat je 's avonds op straat extra voorzichtig moet zijn en dat een alarmsysteem in deze tijd geen overbodige luxe is. Een kwalitatieve bevraging naar het waarom van deze onveiligheidsgevoelens zou een betere interpretatie van deze schaal en haar afzonderlijke items mogelijk maken. Onveiligheidsgevoelens worden immers vaak door de media en de publieke opinie bij jongeren (en volwassenen) geïnduceerd. Ook de aard van de onveiligheid, angst voor verkeersongeval versus angst voor slachtofferschap van delinquentie bijvoorbeeld, wordt via deze manier van bevragen niet achterhaald.

In hun eerder genoemd onderzoek naar het persoonlijk en maatschappelijk onbehagen bij jongvolwassenen tussen 18 en 35 jaar komen Elchardus en Smits (2005) tot een gelijkaardige dalende volgorde van (helemaal) akkoord gaan met de afzonderlijke stellingen. Deze percentages gaan in het onderzoek van Elchardus en Smits van 1.4% ('s avonds en 's nachts durf ik niet alleen thuis te blijven) tot 26.5% (het is vandaag de dag te onveilig om kinderen alleen op straat te laten). Dit is volgens ons te wijten aan het feit dat in dit onderzoek ook 26- tot 35-jarigen werden bevroegd, waardoor het al in eerdere onderzoeken gevonden leeftijdseffect bij onveiligheidsgevoelens speelt.

De in dit onderzoek gebruikte schaal voor onveiligheidsgevoelens werd ook door Smits (2004) gebruikt in haar onderzoek naar de maatschappelijke participatie van 14- tot 18-jarige jongeren. In dit onderzoek werd het item 'De politie is niet meer in staat om ons te beschermen tegen criminelen' echter niet bevroegd. Smits komt tot gelijkaardige bevindingen. Er werd een gelijkaardige hiërarchie gevonden in het akkoord gaan met de stellingen. Enkel de stellingen 'de laatste 10 jaar zijn de straten onveiliger' en 'in deze tijd is een alarmsysteem geen overbodige luxe' wisselden van plaats in deze volgorde. Smits vond gelijkaardige percentages jongeren die akkoord gaan met de individuele stellingen.

Er bestaat een duidelijk en significant verschil ($p = .000$) tussen mannen en vrouwen wat betreft de aanwezigheid van subjectieve onveiligheidsgevoelens (tabel 10.6). Vrouwen scoren met een gemiddelde somscore van 51.8 op onveiligheidschaal significant ($p = .000$) hoger dan mannen die gemiddeld 41.4 scoren. Deze bevinding stemt overeen met binnen- en buitenlandse onderzoeksbevindingen. Hierbij wordt gesproken van een *paradox of fear*. Deze stelt dat diegenen die objectief gezien het minst kans lopen slachtoffer te worden, subjectief juist het meest angst vertonen (Ditton & Farrall, 2000). Vrouwen geven doorgaans aan zich onveiliger te voelen dan mannen. Maar zij lopen, op basis van criminaliteitsstatistieken, minder kans dan mannen om slachtoffer van een misdrijf te worden.

In het onderzoek naar maatschappelijke participatie van jongeren (Smits, 2004) wordt deze paradox bevestigd. Ook in dit onderzoek scoren meisjes op de schaal voor onveiligheid gemiddeld hoger (50.9) dan jongens (43.6).

TABEL 10.6. Gemiddelde score op de schaal voor onveiligheidsgevoelens naar geslacht, leeftijd in zes groepen en al dan niet student zijn bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (somschaal 0 tot 100)

	Gemiddelde	N	Standaarddeviatie	p ¹
Geslacht				.000
man	41.4	1281	16.1	
vrouw	51.8	1204	16.6	
totaal	46.5	2485	17.1	
Leeftijd				.102 (n.s.)
14-17-jarigen	47.1	412	16.7	
18-21-jarigen	46.7	385	17.2	
22-25-jarigen	46.2	481	17.5	
20-21-jarigen	46.5	322	17.0	
22-23-jarigen	47.6	472	17.1	
24-25-jarigen	44.7	414	17.0	
totaal	46.5	2486	17.1	
Al dan niet student				.117 (n.s.)
student	45.9	1472	16.9	
niet student	47.3	986	17.4	
totaal	46.4	2458	17.1	

1 De significantiewaarden in deze tabel werden verkregen door uitvoering van een multivariate Oneway ANOVA.

Uit eerder gevoerd binnen- en buitenlands onderzoek blijkt dat onveiligheidsgevoelens toenemen met de leeftijd. In dit onderzoek werd echter geen significant verschil ($p = .102$) gevonden tussen de verschillende leeftijdscategorieën en hun gemiddelde score op de somschaal. Dat is te wijten aan het feit dat in de monitor enkel jongeren tussen 14 en 25 jaar werden bevraagd. Binnen het onderzoek naar onveiligheidsgevoelens worden vooral grote verschillen gevonden tussen ruime leeftijdscategorieën. De door ons bevroegde groep jongeren kunnen we als één leeftijdscategorie beschouwen, waardoor het logisch is dat er geen leeftijdsverschil binnen deze groep wordt gevonden.

De jongeren in het bovenvermelde onderzoek naar maatschappelijke participatie (Smits 2004) scoren gemiddeld 47.2 op een somschaal 0-100. Deze score is sterk gelijklopend met de score op deze somschaal in de JOP-monitor 1 (46.7). We dienen bij deze conclusie echter te vermelden dat in het onderzoek van Smits de stelling over de politie niet in de schaal voor onveiligheid is opgenomen.

Er worden significante correlaties ($p = .000$) gevonden tussen de score op de schaal voor onveiligheidsgevoelens en de score op de zelfbeeldschaal ($r = -.11$), de score op de schaal voor responsiviteit van moeder ($r = .12$) en de schaal voor opvolging door de ouders ($r = .09$). Het gaat telkens echter om lichte, quasi te verwaarlozen verbanden.

In de JOP-monitor 1 wordt de mediavorkeur van de respondenten bevraagd. Hiervoor werd een schaal geconstrueerd waarvan de structuur loopt van populaire media aan de ene kant naar elitaire media aan de andere kant. Deze structuur komt overeen met eerder onderzoek naar mediapreferenties (Elchardus, et al., 1998; Stevens, 2001; Siongers & Stevens, 2003; Glorieux & Moens, 2004).

Jongeren met een voorkeur voor populaire media kijken graag naar zenders als VTM, Ketnet, Jim-TV en TMF, maar hebben een hekel aan de zenders Canvas en Eén. Hun favoriete tijdschriften zijn tienertijdschriften zoals Joepie en Fancy, en tv-bladen zoals Tv-Story en Dag Allemaal. Als ze een krant lezen, lezen ze het liefst De Streekkrant. Hun voorkeur voor radiozenders gaat uit naar Top Radio en Radio Contact. Aan de andere kant van het spectrum verkiezen jongeren 'meer elitaire' media. Zij kijken graag Eén en Canvas en laten VTM en Kanaal2 links liggen. Zij lezen liefst de krant De Standaard of De Morgen en verkiezen tijdschriften zoals Humo, Knack, wetenschappelijke tijdschriften en muziekbladen. Ze luisteren bij voorkeur naar Radio 1 of Klara, maar absoluut niet naar Top Radio, Radio Contact, Radio Donna, of Q-Music.

Een lage score op de schaal wijst op een voorkeur voor meer populaire media, een hoge score op elitaire mediavorkeuren. De elitaire pool bestaat uit media die zichzelf als 'onafhankelijk' en kwaliteitsvol omschrijven, terwijl de populaire media proberen zo veel mogelijk mensen te bekoren.

Deze schaal voor mediavorkeur blijkt significant te correleren met de schaal voor onveiligheidsgevoelens ($r = -.32$; $p = .000$). Een voorkeur voor de populaire media gaat vaak gepaard met een hoger onveiligheidsgevoel. Jongeren van wie de voorkeur uitgaat naar de elitaire media, hebben vaker een lagere score op de schaal voor onveiligheidsgevoelens.

5. BUURTBELEVING

In het kader van de JOP-monitor 1 werd een nieuwe schaal voor buurtbeleving ontworpen. Deze schaal is gebaseerd op drie bestaande schalen voor buurtbeleving. In eerste instantie werd de door de Administratie Planning en statistiek aangewende schaal voor buurtbeleving aangepast voor bevraging bij jongeren. De schaal werd verder aangevuld met items uit enerzijds de *Neighbourhood Cohesion Scale* (Ellaway, Macintyre et al., 2001) en anderzijds de specifiek voor jongeren ontwikkelde *Neighbourhood Youth Inventory* (Chipuer, Pretty et al., 1999).

De in de JOP-monitor 1 aangewende schaal voor buurtbeleving is opgebouwd uit 17 items en peilt naar de algemene buurttevredenheid, de beleving van de fysieke omgeving van de buurt, de mate van sociale contacten en ondersteuning in de buurt, onveiligheid in de buurt (als combinatie van criminaliteit, acceptatie door de buurt en verkeersonveiligheid) en buurtvoorzieningen voor jongeren.

Op basis van de resultaten van de eerste afnamegolf van de JOP-monitor 1 (18- tot 25-jarigen) worden, aan de hand van een exploratieve factoranalyse, drie subdimensies binnen deze schaal onderscheiden. Een eerste dimensie bevat vooral items die te maken hebben met buurttevredenheid welke vooral wordt uitgemaakt door de fysieke staat van de buurt en de mate waarin jongeren zich thuis voelen in hun buurt. In een tweede dimensie wordt gepeild naar de tevredenheid over de mogelijkheden voor jongeren in de buurt. De derde en laatste dimensie groepeerde de items die te maken hebben met ergeren bij de jongeren over de buurt. Deze drie dimensies bleken heel sterk samen te hangen. Daarom werd ook een algemene schaal voor buurtbeleving geconstrueerd. Op basis van de resultaten van de totale afnamen van de JOP-monitor 1 (14- tot 25-jarigen) blijkt dat de drie bovengenoemde subdimensies niet langer standhouden. In wat volgt zal daarom enkel met de algemene schaal voor buurtbeleving gewerkt worden.

TABEL 10.7. Het al dan niet akkoord gaan met stellingen over de buurtbeleving bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	(Helemaal) niet akkoord	Tussen beide	(Helemaal) akkoord
Buurttevredenheid			
Ik woon graag in mijn buurt (N = 2484)	6.1%	14.8%	79.1%
Ik voel mij thuis hier in de buurt (N = 2482)	7.1%	13.9%	79.0%
Het is rustig wonen in de buurt (N = 2485)	13.2%	16.9%	69.9%
De straten in mijn buurt zijn proper (N = 2486)	8.6%	21.8%	69.6%
De straten en de pleinen in de buurt zijn in goede staat (N = 2491)	8.5%	25.7%	65.8%
Er is voldoende groen in mijn buurt (N = 2490)	14.1%	20.2%	65.7%
In mijn buurt is het te gevaarlijk voor jongeren om te spelen of rond te hangen op straat wegens het drukke verkeer (N = 2486)	55.7%	21.5%	22.8%
Ruimte voor jongeren in de buurt			
Er valt niets te beleven in de buurt (N = 2491)	8.5%	25.7%	65.8%
Als ik hulp nodig heb kan ik bij iemand in de buurt terecht (N = 2470)	20.7%	24.3%	55.0%
Er is voldoende plaats in de buurt voor jongeren van mijn leeftijd (N = 2481)	25.0%	34.2%	40.8%
Er is voldoende te doen voor jongeren in mijn buurt (N = 2488)	38.1%	30.3%	31.3%
Ik heb weinig vrienden in de buurt wonen (N = 2485)	49.0%	20.2%	30.8%
Buurtergerenissen			
Mijn buurtbewoners verdragen geen rondhangende jongeren (N = 2475)	52.7%	32.4%	14.9%
Er is veel hondenpoep op de straten en de pleinen in de buurt (N = 2484)	69.3%	17.8%	12.9%
Er wordt veel gestolen en ingebroken in de buurt (N = 2474)	68.3%	22.1%	9.7%
Er is veel vandalisme in de buurt (N = 2482)	73.3%	17.7%	9.0%
De burens staan wantrouwig tegenover tieners (N = 2470)	64.7%	26.7%	8.6%

Uit de afzonderlijke items van de schaal voor buurtbeleving blijkt, dat het merendeel van de bevroagde jongeren hun buurt een aangename plek om wonen vindt. Zij ervaren weinig onveiligheid in hun buurt. Ondanks het feit dat de buurt doorgaans als mooi, aangenaam en veilig wordt ervaren, vindt een meerderheid van de jongeren dat er weinig te beleven valt.

TABEL 10.8. Gemiddelde score op de schaal voor buurtbeleving naar geslacht, leeftijd in zes groepen en al dan niet student zijn bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen (somschaal 0 tot 100)

	Gemiddelde	N	Standaarddeviatie	p ¹
Geslacht				.651 (n.s.)
man	42.8	1283	7.1	
vrouw	42.8	1210	7.5	
totaal	42.8	2492	7.3	
Leeftijd				.027 (n.s.)
14-17-jarigen	42.6	410	6.7	
18-21-jarigen	41.7	384	7.4	
22-25-jarigen	42.7	484	7.2	
20-21-jarigen	43.4	326	7.3	
22-23-jarigen	43	472	7.6	
24-25-jarigen	43.5	416	7.5	
totaal	42.8	2492	7.3	
Al dan niet student				.031 (n.s.)
student	42.3	1476	7.1	
niet student	43.6	990	7.5	
totaal	42.8	2466	7.3	

1 De significantiewaarden in deze tabel werden verkregen door uitvoering van een multivariate Oneway ANOVA.

Wanneer we de leeftijd en het geslacht van de respondenten in beschouwing nemen, stellen we vast dat de gemiddelde score op de schaal voor buurtbeleving zowel voor jongens als voor meisjes 42.8 bedraagt. Er bestaat dus geen verschil in buurtbeleving tussen beide seksen ($p = .651$). Ook naar leeftijd wordt geen significant verschil vastgesteld ($p = .027$). Ook blijkt dat jongeren die nog studeren niet significant verschillend scoren op de buurtbelevingsschaal dan jongeren die niet studeren ($p = .031$).

Opvallend is het feit dat er geen verband wordt gevonden tussen de score op de schaal voor buurtbeleving en de schaal voor onveiligheidsgevoelens. Wel vinden we een lichte correlatie ($r = .18$; $p = .000$) tussen buurtbeleving en zelfbeeld en tussen buurtbeleving en

negatief toekomstperspectief ($r = -.14$; $p = .000$). Jongeren die met andere woorden hoger scoren op de schaal voor buurtbeleving, scoren ook hoger op de zelfbeeldschaal en lager op de schaal voor negatief toekomstperspectief.

In de eerste afnamegolf van de JOP-monitor 1 (18- tot 25-jarigen) werd de verstedelijkingsgraad objectief bepaald op basis van de postcode van de respondenten. In de tweede afnamegolf (14- tot 18-jarigen) echter, werd geopteerd voor een subjectieve bevraging van de verstedelijkingsgraad. De respondenten dienden aan te geven in welk van de acht mogelijke woonomgevingen zij wonen: een landelijke of bosrijke omgeving met hoogstens enkele huizen; een dorpskern; woongebied met villa's of woningen in een groen kader; woongebied met woningen met voortuinen; stedelijk gebied met dichte bebouwing van woningen; stedelijk gebied met dichte bebouwing van overwegend appartementen; stedelijk gebied met meer winkels en/of horeca dan woningen; stedelijk gebied met meer kantoren, groothandels en bedrijven dan woningen. Door deze verschillende wijze van bepalen van de verstedelijkingsgraad, zullen beide leeftijdsgroepen en hun relatie tussen graad van verstedelijking en score op de schaal voor buurtbeleving afzonderlijk worden besproken.

TABEL 10.9. Gemiddelde score op de schaal voor buurtbeleving naar stedenbouwkundig uitzicht van de buurt bij 14- tot 18-jarigen in Vlaanderen (somschaal 0 tot 100) (N = 966)

Stedenbouwkundig buurtkarakter	Gemiddelde	N	Standaarddeviatie
Een landelijke of bosrijke omgeving met hoogstens enkele huizen	43.5	129	7.3
Een dorpskern	41.7	170	7.1
Een woongebied met villa's of woningen in een groen kader	44.2	224	5.7
Een woongebied met woningen met voortuinen	42.2	288	6.6
Een stedelijk gebied met dichte bebouwing van woningen zonder tuin	39.5	111	7.5
Een stedelijk gebied met dichte bebouwing van overwegend appartementen	37.4	28	8.6
Een stedelijk gebied met meer winkels en/of horeca dan woningen	42.0	11	5.7
Een stedelijk gebied met meer kantoren, groothandels en bedrijven dan woningen	34.1	5	7.5
Totaal	42.3	966	6.9

Jongeren uit de eerste afnamegolf (18- tot 25-jarigen) die op het platteland wonen, scoren gemiddeld 65,8 op de somschaal (0 tot 100) voor buurtbeleving. Deze score ligt

significant hoger dan de gemiddelde score (59.0) van de jongeren uit de grootsteden ($p = .000$), maar verschilt niet significant van de gemiddelde somscore (62.4) van de jongeren uit centrumsteden ($p = .023$). Ook tussen jongeren die in grootsteden wonen en jongeren die in centrumsteden wonen, wordt geen significant ($p = .166$) verschil gevonden in hun gemiddelde score op de schaal voor buurtbeleving.

Ook uit de resultaten van de tweede afnamegolf blijkt er een verband te zijn tussen het stedenbouwkundig uitzicht van de buurt en de buurtbeleving ($p = .000$). Het gaat hier echter om een vrij onduidelijk verschil. Ook zijn een aantal buurttypes ondervertegenwoordigd onder de respondenten, waardoor we beter geen rechtstreekse vergelijking tussen de verschillende buurttypes en hun de gemiddelde score op de somschaal voor buurtbeleving maken (zie tabel 10.9).

6. CONCLUSIES

In dit hoofdstuk werden de vragen uit de monitor die peilen naar het ruime welbevinden van de respondenten besproken. Belangrijkste conclusie hierbij is dat jongeren, zoals ook uit tal van andere onderzoeken blijkt, het nog niet zo slecht doen. Ze voelen zich door de band genomen goed in hun vel, zien de toekomst vrij positief tegemoet, voelen zich relatief goed in hun buurt en vertonen geen uitgesproken onveiligheidsgevoelens. Toch mogen we niet uit het oog verliezen dat steeds een kleine, maar aandachtswaardige groep jongeren het leven en de toekomst niet zo rooskleurig ziet. Dat blijkt onder meer uit het feit dat 4.4% van de respondenten aangeeft de afgelopen 12 maanden voor de bevraging ernstig aan zelfdoding gedacht te hebben. Daarnaast vindt 4.5% zichzelf een mislukkeling, ziet 10.4% de toekomst vaak somber in, is 8.7% bang om 's avonds alleen over straat te lopen en voelt 7.1% van de respondenten zich niet thuis in zijn of haar eigen buurt. Omdat uit de bespreking van de verschillende schalen blijkt, dat het merendeel van de schalen rond welbevinden onderling zwak tot sterk correleren, is het plausibel dat het steeds om dezelfde groep jongeren gaat die laag scoort op de verschillende schalen. Het is bijgevolg aan te bevelen deze jongeren actief op te sporen en hen vanuit hun omgeving, de hulpverlening en het beleid de nodige ondersteuning en hulp te bieden om hun welbevinden op een positieve manier te bevorderen.

BIBLIOGRAFIE

- Bayingana, K., Demarest, S., Gisle, L., Hesse, E., Miermans, P.J., Tafforeau, J. & Van de Heyden, J. (2006). *Gezondheidsenquête door middel van Interview, België 2004*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid, Afdeling Epidemiologie (Brussel).
- Brutsaert, H. (1986). *Gelijke kansen en leerlinggerichtheid in het secundair onderwijs*. Leuven/Amersfoort: Acco.
- Chipuer, H.M., Pretty, G.H., Delorey, E., Miller, M., Powers, T., Rumstein, O., Barnes, A., Cordasic, N. & Laurent, K. (1999). The Neighbourhood Youth Inventory: Development and Validation. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 9, 355-368.
- Ditton, J. & Farrall, S. (2000). *Fear of crime*. Aldershot: Ashgate.
- Elchardus M., Enhus, E., Glorieux, I. & Van Rossem, R. (1984). *Tijdsbesteding en maatschappelijke integratie van werklozen*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, Vrije Universiteit Brussel, Centrum voor Sociologie.
- Elchardus, M., Hooghe, M. & Smits, W. (1998). *Codeboek bij de survey TOR98: algemene beschrijving, frequenties en vragenlijst*. Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.
- Elchardus, M., Kavadias, D. & Siongers, J. (1998). *Hebben scholen een invloed op de waarden van jongeren? Een empirisch onderzoek naar de doeltreffendheid van waardevorming in het secundair onderwijs*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.
- Elchardus, M. & Smits, W. (2005). *Het persoonlijk en maatschappelijk onbehagen van jongvolwassenen*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.
- Ellaway, A., Macintyre, S. & Kearns, A. (2001). Perceptions of Place and Health in Socially Contrasting Neighbourhoods, *Urban Studies*, 12(38), 2299-2316.
- Glorieux, I. & Moens, M. (2004). 'Big Brother of Brave New World? Media, vrije tijd en levensstijl in een symbolische samenleving'. In N. Carpentier, C. Pauwels & O. Van Oost (eds.), *Het on(begrijpbare publiek*. Brussel: VUBPress.
- Siongers, J. & Stevens, F. (2003). 'Esthetica voor gevorderden. Over smaken en mediavorkeuren'. In: M. Elchardus & I. Glorieux, *De symbolische samenleving*. Tielt: Lannoo.
- Smits, W. (2004). *Maatschappelijke participatie van jongeren. Bewegen in de sociale, vrijetijds- en culturele ruimte*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.
- Stevens, F. (2001). Gemaakte keuzes? Een analyse van de muziek- en mediapreferenties van Vlaamse jongeren. *Sociologische Gids*, 48(2), 138-155.

HOOFDSTUK 11.

DOE JE MEE?

Jongeren en participatie aan het verenigingsleven

Bram Vanhoutte

1. INLEIDING

Deze bijdrage brengt de participatie van jongeren aan het verenigingsleven in kaart. Daarbij gaat bijzondere aandacht naar de evolutie van die participatie over de leeftijd en naar een aantal bijzonder actieve vormen van participatie die op sterke betrokkenheid wijzen. Tot slot wordt het sociale profiel van de deelnemers bekeken.

2. DEELNAME AAN HET MIDDENVELD

Deelname aan het verenigingsleven maakt voor vele jongeren deel uit van hun vrijetijdsbesteding. Vormen van vrijetijdsbesteding worden door sommige auteurs (bv. Mahoney & Stattin, 2000) opgedeeld in gestructureerde, georganiseerde, volwassenengeleide activiteiten en minder gestructureerde, jongerengecentreerde activiteiten. Gestructureerde tijdsbesteding houdt vaak in dat de jongeren in een bepaald tijdsschema, dikwijls onder begeleiding, bepaalde vaardigheden ontwikkelen, uitdagingen aangaan of activiteiten die blijvende actieve aandacht vereisen ondernemen. Dit omvat dus in grote lijnen het traditionele verenigingsleven. Jongerengecentreerde vormen van het verenigingsleven komen eveneens voor in onze bevraging; jeugdhuizen zijn typische vormen van zelforganisatie, net zoals het organiseren van een fuif, buurtfeest of festival.

Om een beeld te krijgen van de participatie van jongeren in Vlaanderen bekijken we welke proportie lid is¹ of was van verschillende soorten verenigingen. De verenigingen werden hier niet individueel bevraagd, maar volgens soort vereniging.

1. Nu lid zijn betekent dat de respondent zijn leeftijdscategorie aankruiste in de vragenlijst. Aangezien niet alle leeftijdscategorieën even groot zijn, en de respondent niet expliciet aankruiste dat hij nu lid is, moeten deze percentages als relatieve maten worden gezien.

TABEL 11.1. Frequentietabel participatie aan het verenigingsleven bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2503)

Item	Nooit lid geweest		Vroeger lid geweest		Nu lid	
	%	N	%	N	%	N
Lid sportverenigingen (N = 2344)	21.8	511	42.7	1001	35.5	832
Lid jeugdverenigingen (N = 2497)	46.3	1155	37.4	933	16.4	409
Lid gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven (N = 2405)	54.4	1308	39.5	951	6.1	146
Lid culturele verenigingen (N = 2402)	58.4	1404	29.8	715	11.8	284
Organisatie fuif, buurtfeest, festival (N = 2445)	68.1	1665	11.1	271	20.8	508
Lid jeugdhuisen (N = 2452)	75.9	1860	13.2	323	11.0	269
Lid hobbyverenigingen (N = 2451)	79.8	1955	15.6	382	4.7	114
Lid sociale verenigingen (N = 2488)	89.7	2232	5.3	131	5.0	124
Alle verenigingen samen (N = 2319)	6.4	148	30.6	710	63.0	1461

De populairste verenigingen bij jongeren zijn met vlag en wimpel de sportverenigingen. Meer dan driekwart van de jongeren was ooit wel eens lid van een sportvereniging. Ongeveer een derde is op dit moment lid van een sportvereniging.

Meer dan de helft van de jongeren was ooit lid van een jeugdvereniging. Ongeveer 16% is nu lid van een jeugdvereniging. Hiermee bedoelen we organisaties zoals chiro, scouts, KAJ, ...

Aan gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven zoals grabbelpas, speelpleinwerking of roefel deed iets minder dan de helft ooit eens mee. 6% van de jongeren doet op dit moment mee aan gemeentelijk jeugdwerk.

Aan culturele verenigingen zoals de muziekschool, jeugdateliers of verenigingen voor toneel, dans of zang participeerde ongeveer 40% van de bevroagden. Een op drie hielp wel eens mee aan de organisatie van een fuif, buurtfeest of festival. Een op vijf jongeren doet dit nu. Ongeveer een kwart van de jongeren was ooit lid van een jeugdhuis. Hobbyverenigingen zoals computerclubs, knutselclubs, schaakclubs, ... werden door ongeveer 20% van de jongeren ooit eens gefrequenteerd. Participatie aan mensenrechten-, derdewereld- en milieuorganisaties is weggelegd voor iets minder dan 10% van de jongeren.

In andere onderzoeken bij jongeren tot 18 jaar (Smits, 2004; Goedseels, Vettenburg et al., 2000) kwam een soortgelijke top drie naar voren; de sportverenigingen zijn het populairst, daarna komen de jeugdbewegingen, en dan de culturele verenigingen.

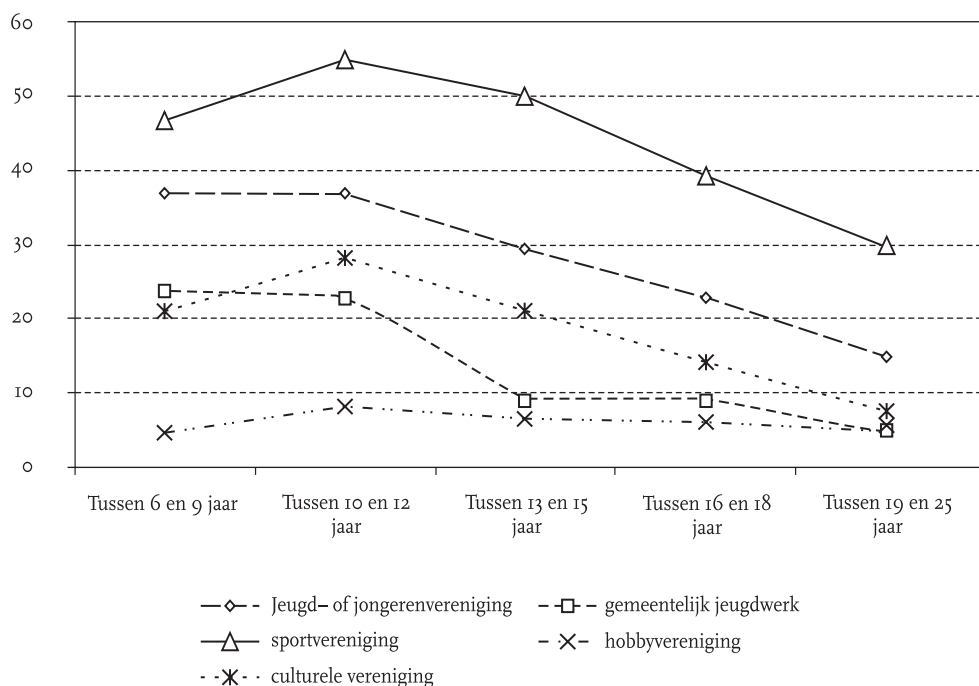
Slechts 6% (N = 148) van de jongeren nam nooit deel aan een van de bovenstaande verenigingen. Dat is een opvallend kleine proportie van de jeugd. Verder zien we dat ongeveer twee derde nu lid is van een of meerdere verenigingen. Dat relativeert de stelling dat het verenigingsleven te kampen zou hebben met een gebrek aan jonge deelnemers.

3. PARTICIPATIELOOPBANEN

Nu we een beeld hebben van deelname aan verenigingen gaan we dieper in op de leeftijden waarop werd geparticipeerd aan de verschillende soorten verenigingen. We bespreken hier de participatieloopbanen van de respondenten tussen 19 en 25 jaar. We vroegen hen op welke leeftijd ze lid waren van welke soort vereniging. Dit werd retrospectief bevraagd, dit betekent dat werd gevraagd van welke verenigingen ze in het verleden lid waren.²

In de participatieloopbanen van jongeren kunnen we twee sleutelleeftijden onderscheiden. Enerzijds zien we een piekmoment in de leeftijdscategorie 10 tot 12 jaar. Een andere piekleeftijd situeert zich in de periode tussen 16 en 18 jaar. Als we de verenigingen op basis van deze scharnierleeftijden indelen volgens loopbaan zien we twee groepen. De eerste groep bestaat uit verenigingen waar de participatie stijgt tot 12 jaar en daarna geleidelijk afneemt. Deze groep bestaat uit jeugdbewegingen, gemeentelijk jeugdwerk, sport-, hobby- en culturele verenigingen. Een gemeenschappelijk kenmerk van deze verenigingen is dat jongeren hoofdzakelijk als deelnemers worden gezien, en ze duidelijk in de gestructureerde pool van vrijetijdsbestedingen thuishoren. Bij de tweede groep organisaties ligt de nadruk op zelf initiatief nemen. Lid zijn van jeugdhuizen en organisatie van fuiven is vooral populair vanaf 16 jaar. In deze verbanden is sprake van minder structurering. Een derde soort loopbaan zien we bij verenigingen van sociale aard. De proportie deelnemers stijgt hier geleidelijk aan met de leeftijd. We onderzoeken de leeftijdsstructuur van de sociale verenigingen samen met de verenigingen die vanaf 16 jaar op veel deelnemers kunnen rekenen.

2. De frequentietabellen bevinden zich in de bijlage om hier grafiek en bespreking ervan bij elkaar te houden. De frequentietabellen van de andere leeftijdsgroepen bevinden zich eveneens in de bijlage.

FIGUUR 11.1. Participatie aan het verenigingsleven volgens leeftijd bij 19- tot 25-jarigen in Vlaanderen: scharnierleeftijd 10-12 jaar (N = 1369)

Sportverenigingen zijn duidelijk de populairste vorm van deelname aan het verenigingsleven. We zien dat sportverenigingen bij kinderen uit de lagere school erg populair zijn, en dan vooral bij de oudsten. Meer dan de helft van de jongeren gaat tussen zijn 10 en 12 jaar naar een sportvereniging. Naarmate jongeren ouder worden daalt de proportie die lid is van een sportvereniging geleidelijk tot 30% bij de leeftijdsgroep 19 tot 25 jaar. De groep jongeren van 14 en 15 die we voor onze enquête bevraagden was bij de verschillende leeftijdsgroepen telkens een fractie meer lid.³ Dit kan erop wijzen dat de jongere bevestigden meer aan sport doen.

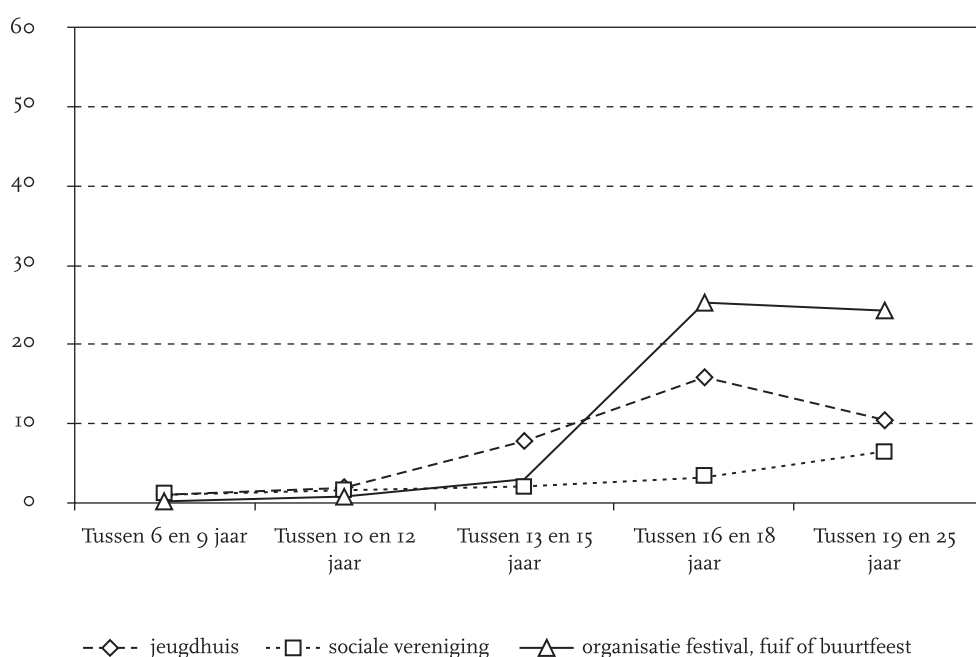
De leeftijdsstructuur van de deelnemers aan het jeugdwerk is gelijkaardig voor jeugdbewegingen en gemeentelijk jeugdwerk. Tussen 6 en 12 jaar, de leeftijd waarop men op de basisschool zit, zijn veel jongeren naar de jeugdbeweging (37%) of naar gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven (24%) geweest. De overgang naar de middelbare school zorgt bij een belangrijk deel van de jongeren voor afhaken van jeugdwerk. Dit geldt in een sterkere mate voor het gemeentelijke jeugdwerk dan voor de jeugdbewegingen. Deze daling blijft doorgaan voor de jeugdbewegingen. Van 13 tot 18 jaar blijft het aantal deelnemers

3. Zie tabellen 11.B1 tot 11.B8 in de bijlage.

aan gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven vrijwel constant (10%). Na de middelbare school zien we een terugval van de participatie aan het jeugdwerk in de beide verenigingen.

Culturele verenigingen, zoals de muziekschool of het toneel, stijgen in populariteit naarmate men de lagere school doorloopt. Tussen 10 en 12 jaar is bijna 30% lid van een culturele vereniging. Daarna dooft het aantal deelnemers uit tot 7% bij de 19- tot 25-jarigen.

Hobbyclubs zijn veel minder populair. Het aantal jongeren dat lid was van een hobbyclub piekt lichtjes in de leeftijdscategorie 10 tot 12 jaar met 8% leden, maar men kan stellen dat algemeen genomen ongeveer 5% van de ondervraagden lid van hobbyclubs was. De leeftijdsgroep 14-15 jaar springt opnieuw in het oog, omdat tussen 6 en 9 jaar 10% van hen lid was van een hobbyvereniging.

FIGUUR 11.2. Participatie aan ontspanningsverenigingen volgens leeftijd bij 19- tot 25-jarigen in Vlaanderen: scharnierleeftijd 16-18 jaar (N = 1369)

Meehelpen aan de organisatie van een fuif, muziekfestival of buurtfeest is iets dat pas tijdens de adolescentie wordt gedaan. Tussen 16 en 25 jaar doet een kwart van de ondervraagden mee aan deze lossere vormen van verenigingsleven.

Pas tussen 13 en 15 jaar begint bijna 10% naar een jeugdhuis te gaan. De grootste proportie jongeren (16%) gaat naar een jeugdhuis tussen 16 en 18 jaar. Eenmaal volwassen valt de proportie jongeren die lid is van een jeugdhuis terug naar 10%.

Sociale verenigingen, zoals mensenrechtenorganisaties, milieuverenigingen en derdewereldorganisaties, worden pas ontdekt door de jongeren tussen 13 en 15 jaar, en hun aantal leden groeit lichtjes naarmate de jongeren ouder worden tot 6% bij de 19- tot 25-jarigen.

Tussen 10 en 12 jaar kunnen we spreken van een eerste drukke leeftijd voor jongeren. Kinderen van deze leeftijd gaan massaal sporten, naar de jeugdvereniging en naar de muziekschool. De populariteit van gestructureerde vormen van vrijetijdsbesteding neemt af met de leeftijd, een vaststelling die in de literatuur ook gemaakt wordt (Hendry, Shucksmith et al., 1993). Volgens Coleman (1974) zou dat te maken hebben met het ontwikkelingspatroon van de jongeren. In de vroege adolescentie (van 11 tot 13 jaar) ligt de focus op genderidentiteit en heteroseksuele relaties. De georganiseerde en gestructureerde activiteiten vormen een veilige achtergrond om met de andere sekse om te gaan.

Vanaf 16 jaar worden andere soorten verenigingen populair, zoals jeugdhuisen, het organiseren van een fuif, en in mindere mate ook deelname aan verenigingen van sociale aard. Hier wordt de jongere niet als deelnemer behandeld, maar wordt het initiatief in zijn handen gelegd. Als we de gestructureerde vrijetijdsverenigingen onder de loep nemen, merken we op dat de deelname tussen 16 tot 18 jaar aan de populairste verenigingen, zoals sportclubs, jeugdverenigingen, culturele verenigingen, of gemeentelijk jeugdwerk eveneens nog vrij hoog ligt. Dit duidt erop dat enerzijds verenigingen waarin activiteiten voor de deelnemers worden georganiseerd nog op flink wat belangstellenden kan rekenen. De deelnemer evolueert, vooral in het jeugdwerk, naar een medeorganisator. Anderzijds zijn verenigingen waarin jongeren zelf de touwtjes in handen hebben populair. Een mogelijke verklaring kunnen we vinden bij Coleman (1974), die stelt dat vanaf 15 jaar peerrelaties belangrijker worden, en jongeren meer conflicten met de ouders hebben over autonomie. Dit weerspiegelt zich in de invulling van hun vrije tijd. Conformistische jongeren zouden aangetrokken blijven door gestructureerde organisaties, terwijl anderen tijd zouden investeren in een onafhankelijke subcultuur, die vaak samengaat met een commerciële invulling van de vrije tijd (Hendry, Schucksmith et al., 1993). Voor een deel haken jongeren dus af van het gestructureerde en door volwassenen begeleide verenigingsleven, en vullen dit op een eigen manier in. De jongerengecentreerde verenigingen zijn een manier om jongeren zichzelf te laten zijn onder vrienden. Ze vormen eveneens een alternatief voor commerciële tijdsbestedingen zoals naar een bioscoop, discotheek of café gaan.

4. ACHTERGRONDKENMERKEN VAN DEELNEMERS

Wat zijn de verschillen tussen jongeren die ooit deelnamen aan het verenigingsleven en jongeren die dat niet deden? Om dit te onderzoeken gaan we na of deelname aan verenigingen verschilt volgens achtergrondkenmerken zoals geslacht, de leeftijd en het opleidingsniveau⁴ van de respondent, het opleidingsniveau van de ouders en zijn zelfgerapporteerde levensbeschouwelijke betrokkenheid. We maakten twee schalen aan, om de diversiteit in de verschillende soorten verenigingen niet volledig te laten verdwijnen. De eerste schaal bevat de soorten verenigingen die hun piek kennen tussen 10 en 12 jaar, zoals jeugdverenigingen, gemeentelijk jeugdwerk, sportverenigingen, hobbyverenigingen en culturele verenigingen. Dat noemen we hier de gestructureerde vrijetijdsverenigingen. De tweede schaal bevat jeugdhuizen, sociale verenigingen en de organisatie van een fuif, buurtfeest of festival, soorten verenigingen die hoofdzakelijk tussen 16 en 18 jaar populair zijn. Dat noemen we de jongerengecentreerde organisaties.

TABEL 11.2. Ooit lid van gestructureerde vrijetijdsverenigingen of jongerengecentreerde organisaties bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2503): bèta's uit de meervoudige regressie

	Gestructureerde vrijetijdsverenigingen	Jongerengecentreerde organisaties	
	14-25 jaar (N = 2235)	14-25 jaar (N = 2227)	16-25 jaar (N = 1870)
Vrouw (Ref. Man)	.089***	-.068**	-.090***
Leeftijd (in jaar)	-.027(n.s.)	.185***	.095***
Hoog onderwijsniveau (Ref. Laag onderwijsniveau)	.200***	.092***	.118***
Tenminste een ouder hoger diploma (Ref. Geen ouder hoger diploma)	.127***	.035(n.s.)	.032(n.s.)
Levensbeschouwelijke betrokkenheid (Ref. Onverschilligen)			
Randgelovigen en twijfelaars	.070**	.067**	.088**
Sterk betrokkenen	.026 (n.s.)	.079**	.093**
Nagelkerke R ²	.089	.053	.044

* p<.05; ** p<.01; *** p<.001; (n.s.) = niet significant

4. Jongeren die in het aso zitten, die in het hoger onderwijs studeren, of die afgestudeerd zijn en een diploma hoger onderwijs op zak hebben, worden zo ingedeeld bij de hoger opgeleiden, terwijl jongeren die in het tso, bso, buso en dbso zitten, of die afgestudeerd zijn en een diploma middelbaar onderwijs op zak hebben hier als laagopgeleid worden beschouwd. In andere coderingen van onderwijsniveau was het namelijk erg moeilijk om het effect van opleidingsniveau te onderscheiden van het effect van leeftijd.

De gestructureerde vrijetijdsverenigingen worden meer door hoogopgeleiden of jongeren met een hoogopgeleide achtergrond bezocht. Verder nemen meer meisjes deel aan deze vormen van verenigingsleven. Ook randgelovigen en twijfelaars doen iets meer mee aan deze soort van verenigingsleven ten opzichte van levensbeschouwelijk onverschilligen.

Al dan niet deelnemen aan jongerengecentreerde organisaties wordt voor een groot deel verklaard door de leeftijd. Dit is vrij logisch aangezien pas vanaf 16 jaar jongeren deze vorm van verenigingsleven beginnen op te zoeken. Daarom deden we nog een aparte analyse van de jongeren zonder de 14- en 15-jarigen. De verschillen tussen al dan niet deelnemen werden voor deze leeftijdsgroep het meest verklaard door onderwijsniveau van de respondent. Eveneens blijken jongens meer aan deze vorm van verenigingsleven te doen. Levensbeschouwelijk onverschillige jongeren doen duidelijk minder vaak mee aan jongerengecentreerde verenigingen. Leeftijd blijft een rol spelen in het ooit deelgenomen hebben, ook bij deze oudere leeftijdsgroep.

Vooraf opleidingsniveau verklaart de verschillen in deelname. Om dit te illustreren zetten we het deel dat ooit deelnam aan een bepaalde vorm van verenigingsleven van twee contrasterende groepen tegen elkaar uit in tabel 11.3. Hoogopgeleiden nemen over het algemeen duidelijk meer deel aan het verenigingsleven. Dit ondersteunt de bevindingen van o.a. Roberts & Parsell (1994), Coussée (2005) en Smits (2004) dat bepaalde vormen van verenigingsleven er minder in slagen laagopgeleide jongeren aan te trekken, en eerder aansluiten bij de manier van leven van de middenklasse. Dat geldt vooral voor culturele verenigingen, en in mindere mate voor jeugdverenigingen en gemeentelijk jeugdwerk. Jeugdhuizen spreken zowel hoog- als laagopgeleide jongeren aan.

TABEL 11.3. Percentage jongeren bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen dat ooit deelnam aan deze soort verenigingen

	Hoogopgeleide jongeren uit hoger opgeleide sociale achtergrond (N = 727)	Laagopgeleide jongeren uit lager opgeleide sociale achtergrond (N = 750)
Sportverenigingen	87.4	70.3
Jeugdverenigingen	64.3	50.9
Culturele verenigingen	63.4	25.9
Gemeentelijk jeugdwerk	50.5	38.3
Organisatie van een festival, fuif, buurtfeest ...	34.5	27.5
Hobbyverenigingen	22.4	15.5
Jeugdhuizen	22.5	23.7
Sociale verenigingen	15.0	4.2

5. PARTICIPATIE AAN ADVIESRADEN

Een verregaandere vorm van maatschappelijke participatie is deelname aan adviesraden of het opnemen van een verantwoordelijke functie binnen het jeugdwerk.

TABEL 11.4. Frequentietabellen participatie aan adviesraden of verantwoordelijke functie in het jeugdwerk bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2503)

Item	Heb ik nooit gedaan		Heb ik ooit gedaan		Doe ik nu	
	%	N	%	N	%	N
Leerlingenraad (N = 2473)	66.7	1649	29.5	729	3.9	95
Jeugdraad (N = 2475)	90.9	2251	7.5	185	1.6	39
Verantwoordelijke functie in het jeugdwerk (N = 2470)	58.3	1439	26.3	649	15.5	382

Zoals viel te verwachten is een verantwoordelijke rol in het jeugdwerk hebben de populairste vorm van maatschappelijk engagement. Iets minder dan de helft van de bevroagden had ooit een verantwoordelijke rol in het jeugdwerk. Ongeveer een op drie zat ooit in een leerlingen- of studentenraad. Slechts een op tien jongeren was ooit lid van een jeugdraad. Dit hangt echter sterk samen met de wijze waarop een jeugdraad wordt samengesteld. De jeugdraad is hoofdzakelijk een vertegenwoordiging van de verschillende organisaties binnen het jeugdwerk, zodat het vrij evident is dat er maar een fractie van de jongeren hier ooit in zetelde. Toch is dit een belangrijke vaststelling, omdat de jeugdraad de enige instantie is die effectief in het lokale beleidsproces betrokken wordt. Verder is het ook opmerkelijk voor de leeftijdsgroep 14 tot 25 jaar dat ongeveer 16% momenteel een verantwoordelijke functie in het jeugdwerk opneemt.

Nu gaan we na of er duidelijke verschillen zijn tussen jongeren die ooit deze functies vervulden binnen hun school of organisatie en diegenen die dat nooit deden.

Deelname aan adviesraden in de schoolcontext is eerder weggelegd voor jongeren met een relatief hoog onderwijsniveau. Jongeren die zichzelf binnen een zingevingskader plaatsen, zitten vaker in de leerlingenraad dan onverschilligen of randgelovigen en twijfelaars.

Jongeren die ouders hebben met een diploma hoger onderwijs participeren vaker in jeugdraden dan jongeren met laagopgeleide ouders. Zetelen in de jeugdraad komt vaker voor bij de iets oudere bevroagden, wat erop duidt dat een zekere ervaring nodig is voor dit engagement.

TABEL 11.5. Ooit participatie aan adviesraden of verantwoordelijke functie in het jeugdwerk bij 14-tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2503): exponentiële betacoëfficiënten uit de logistische regressie

	Leerlingenraad (N = 2240)	Jeugdraad (N = 2214)	Verantwoordelijke functie in het jeugdwerk (N = 2236)
Constante	.25***	.02***	.06***
Vrouw (Ref. Man)	.93(n.s.)	.80(n.s.)	.92(n.s.)
Leeftijd (in jaar)	1.01(n.s.)	1.07**	1.11***
Hoog onderwijsniveau (Ref. Laag onderwijsniveau)	1.76***	1.01(n.s.)	1.47***
Ten minste een ouder hoger diploma (Ref. Geen ouder hoger diploma)	1.18(n.s.)	1.75**	1.24*
Levensbeschouwelijke betrokkenheid (Ref. Onverschilligen)			
Randgelovigen en twijfelaars	1.23(n.s.)	1.56*	1.37**
Sterk betrokkenen	1.40*	1.34(n.s.)	1.40*
Nagelkerke R ²	.035	.027	.061

* p<.05; ** p<.01; *** p<.001; (n.s.) = niet significant

Een verantwoordelijke functie opnemen in het jeugdwerk wordt meer door jongeren met een hoger opleidingsniveau, of uit een hoogopgeleide sociale achtergrond gedaan. Iets oudere jongeren zijn duidelijk meer geneigd een verantwoordelijke functie op te nemen binnen het jeugdwerk. Dat is een gevolg van de vrij logische evolutie van deelnemer tot organisator binnen het jeugdwerk. We zien dat levensbeschouwelijk onverschilligen minder een verantwoordelijke functie opnemen dan de andere jongeren.

Als we de deelnemers aan adviesraden bekijken, zien we dat het in zekere mate om jongeren gaat met dezelfde achtergrondkenmerken als de groep die aan het verenigingsleven deelneemt, zij het wel dat ze wat ouder zijn, of anders gezegd wat meer ervaring hebben. Bij leerlingen- en studentenraden gaat het eerder om hoogopgeleiden. Dat lijkt vrij vanzelfsprekend omdat ze meer kans maken in deze adviesraden te zitten doordat ze langer in het onderwijs zitten. Een tweede verklaring is dat deze jongeren de schoolomgeving als belangrijk aanvoelen en zich daarom vaker in deze context engageren dan erbuiten. Bij jongeren die in de jeugdraad zetelen, speelt het opleidingsniveau van de ouders een grotere rol dan het eigen opleidingsniveau. Dit duidt op het belang van sociale achtergrond in het stimuleren van het opnemen van verantwoordelijkheid.

6. CONCLUSIES

De overgrote meerderheid van de jongeren participeert aan het verenigingsleven. Slechts 6% van de Vlaamse jongeren nam nooit deel aan het verenigingsleven. De populairste verenigingen zijn sportverenigingen, jeugdverenigingen en het gemeentelijk jeugdwerk. Deze en andere vormen van gestructureerde vrijetijdsbesteding zijn het populairst tussen 10 en 12 jaar. Vanaf 16 jaar worden verenigingen populair waar eigen inbreng de hoofdrol speelt, zoals het organiseren van fuiven en festivals of deelnemen aan het leven van jeugthuizen.

Een actievorm en veeleisende vorm van engagement zoals het deelnemen aan leerlingengraden of jeugdraden, is slechts weggelegd voor een kleine proportie van de jeugd. Een verantwoordelijke functie in het jeugdwerk opnemen wordt echter al vaker gedaan: 15% van de bevroegde jongeren doet dit momenteel. De jongeren die in een adviesraad zeten of actief geëngageerd zijn in het jeugdwerk, hebben een gelijkaardig sociaal profiel als de deelnemers aan het verenigingsleven: ze zijn vaker hoogopgeleid, en zijn vaker niet levensbeschouwelijk onverschillig.

Deelname aan het middenveld is vaker weggelegd voor relatief hoogopgeleide jongeren, of jongeren die uit een hoogopgeleide sociale achtergrond komen. Dat wijst erop dat verenigingen die met jongeren werken, er niet altijd in slagen jongeren uit lagere sociale lagen aan te trekken. De leefwereldverruiming die deelname aan gemeentelijk jeugdwerk, jeugdverenigingen of culturele verenigingen inhoudt, overschrijdt in mindere mate sociaaleconomische of sociaal-culturele grenzen.

BIBLIOGRAFIE

- Almond, G.A. & Verba, S. (1963). *The civic culture: Political attitudes and democracy in five nations*. Princeton/New Jersey: Princeton University Press.
- Billiet, J. (1995). Het lidmaatschap van sociale organisaties en trouw stemgedrag. *Res Publica*, 37(1), 11-30.
- Coleman, J. C. (1974). *Relationships in adolescence*. London: Routledge & Kegan.
- Cousée, F. (2005). *De identiteit van het jeugdwerk als pedagogisch aanbod. Onderzoek naar de betekenis van het jeugdwerk in de vrije tijd van jeugdigen*. Doctoraal proefschrift, UGent, Vakgroep Sociale Agogiek.
- Elchardus, M., Huyse, L. & Hooghe, M. (2001). *Het maatschappelijk middenveld in Vlaanderen. Een onderzoek naar de sociale constructie van democratisch burgerschap*. Brussel: VUBPress.
- Goedseels, E., Vettenburg, N. & Walgrave, L. (2000). Vrienden en vrije tijd. In H. De Witte, J. Hooge & L. Walgrave (red.), *Jongeren in Vlaanderen: Gemeten en Geteld. 12- tot 18-jarigen over hun leefwereld en toekomst*. Leuven: Universitaire Pers.

- Hendry, L. B., Shucksmith, J., Love, J. G. & Glendinning, A.. (1993). *Young people's leisure and life-styles*. London: Routledge.
- Hooghe, M. & Derks, A. (1997). *Voluntary association and the creation of social capital. The involvement effect of participation*. Paper presented at the ECPR Joint sessions – Bern.
- Mahoney, J. L. & Stattin, H. (2000). Leisure Activities and Adolescent Antisocial Behavior: The Role of Structure and Social Context. *Journal of Adolescence*, 23(2), 113-127.
- Putnam, R.D. (1993). *Making democracy work: civic traditions in modern Italy*. Princeton/New Jersey: Princeton University Press.
- Roberts, K. & Parsell, G. (1994). Youth cultures in Britain: the middle class take over. *Leisure Studies*, 13(1), 33-48.
- Smits, W. (2004). *Maatschappelijke participatie van jongeren. Bewegen in de vrijetijds-, sociale en culturele ruimte*. Eindverslag van het Programma Beleidsgericht Onderzoek 'Maatschappelijke participatie van jongeren'. Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.

BIJLAGE: FREQUENTIETABELLEN PARTICIPATIE AAN HET VERENIGINGSLEVEN VOLGENS LEEFTIJD

TABEL 11.B1. Frequentietabellen participatie aan jeugd- of jongerenverenigingen volgens leeftijd van de Vlaamse bevolking bij de drie verschillende leeftijdsgroepen

	14-15		16-18		19-25	
	%	N	%	N	%	N
Nooit	39.9	162	43.3	302	42.9	582
Tussen 6 en 9 jaar	37.9	154	38.7	270	36.9	501
Tussen 10 en 12 jaar	38.7	157	36.6	256	36.8	499
Tussen 13 en 15 jaar	28.5	115	27.0	189	30.1	409
Tussen 16 en 18 jaar			19.8	138	22.6	308
Tussen 19 en 25 jaar					14.3	194
Totaal	100	405	100	698	100	1358

TABEL 11.B2. Frequentietabellen participatie aan jeugthuizen volgens leeftijd van de Vlaamse bevolking bij de drie verschillende leeftijdsgroepen

	14-15		16-18		19-25	
	%	N	%	N	%	N
Nooit	84.2	335	75.8	522	75.6	1004
Tussen 6 en 9 jaar	3.8	15	1.6	11	1.0	14
Tussen 10 en 12 jaar	5.2	21	2.2	15	2.0	27
Tussen 13 en 15 jaar	10.9	43	8.3	57	7.8	104
Tussen 16 en 18 jaar			17.1	118	15.8	210
Tussen 19 en 25 jaar					10.4	138
Totaal	100	398	100	688	100	1327

TABEL 11.B3. Frequentietabellen participatie aan gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven volgens leeftijd van de Vlaamse bevolking bij de drie verschillende leeftijdsgroepen

	14-15		16-18		19-25	
	%	N	%	N	%	N
Nooit	54.0	216	50.9	353	55.6	739
Tussen 6 en 9 jaar	29.8	119	26.9	186	23.7	315
Tussen 10 en 12 jaar	25.9	104	26.2	181	23.0	306
Tussen 13 en 15 jaar	8.0	32	11.4	79	9.2	122
Tussen 16 en 18 jaar			10.0	69	9.2	122
Tussen 19 en 25 jaar					4.6	61
Totaal	100	400	100	693	100	1329

TABEL 11.B4. Frequentietabellen participatie aan sportverenigingen volgens leeftijd van de Vlaamse bevolking bij de drie verschillende leeftijdsgroepen

	14-15		16-18		19-25	
	%	N	%	N	%	N
Nooit	19.2	76	21.8	151	21.2	285
Tussen 6 en 9 jaar	54.2	214	47.7	330	46.8	627
Tussen 10 en 12 jaar	60.7	240	55.7	385	54.8	734
Tussen 13 en 15 jaar	57.0	226	52.9	366	49.9	669
Tussen 16 en 18 jaar			41.4	286	39.3	527
Tussen 19 en 25 jaar					29.6	397
Totaal	100	396	100	691	100	1340

TABEL 11.B5. Frequentietabellen participatie aan hobbyverenigingen volgens leeftijd van de Vlaamse bevolking bij de drie verschillende leeftijdsgroepen

	14-15		16-18		19-25	
	%	N	%	N	%	N
Nooit	80.6	320	82.2	561	80.8	1073
Tussen 6 en 9 jaar	10.1	40	6.7	46	4.9	65
Tussen 10 en 12 jaar	8.8	35	9.2	63	8.1	107
Tussen 13 en 15 jaar	5.6	22	5.1	35	6.6	87
Tussen 16 en 18 jaar			4.3	29	6.0	80
Tussen 19 en 25 jaar					5.6	74
Totaal	100	397	100	683	100	1328

TABEL 11.B6. Frequentietabellen participatie aan culturele verenigingen volgens leeftijd van de Vlaamse bevolking bij de drie verschillende leeftijdsgroepen

	14-15		16-18		19-25	
	%	N	%	N	%	N
Nooit	58.9	236	56.0	389	58.1	779
Tussen 6 en 9 jaar	23.0	92	23.5	164	21.1	283
Tussen 10 en 12 jaar	29.5	118	30.3	211	28.3	379
Tussen 13 en 15 jaar	25.0	100	23.7	164	21.1	283
Tussen 16 en 18 jaar			18.1	126	14.2	190
Tussen 19 en 25 jaar					7.6	101
Totaal	100	401	100	695	100	1340

TABEL 11.B7. Frequentietabellen participatie aan sociale verenigingen volgens leeftijd van de Vlaamse bevolking bij de drie verschillende leeftijdsgroepen

	14-15		16-18		19-25	
	%	N	%	N	%	N
Nooit	95.2	383	94.6	656	89.6	1194
Tussen 6 en 9 jaar	1.2	5	.5	3	1.2	16
Tussen 10 en 12 jaar	2.1	8	1.1	8	1.7	23
Tussen 13 en 15 jaar	4.1	16	2.2	16	2.1	27
Tussen 16 en 18 jaar			3.5	25	3.5	46
Tussen 19 en 25 jaar					6.5	56
Totaal	100	402	100	694	100	1332

TABEL 11.B8. Frequentietabellen organisatie van een fuif, buurtfeest, festival volgens leeftijd van de Vlaamse bevolking bij de drie verschillende leeftijdsgroepen

	14-15		16-18		19-25	
	%	N	%	N	%	N
Nooit	88.5	354	69.8	485	61.5	826
Tussen 6 en 9 jaar	.4	2	.3	2	.2	3
Tussen 10 en 12 jaar	1.6	6	1.1	8	.8	10
Tussen 13 en 15 jaar	10.2	41	6.5	45	3.0	40
Tussen 16 en 18 jaar			27.0	188	25.3	339
Tussen 19 en 25 jaar					24.2	324
Totaal	100	400	100	694	100	1343

HOOFDSTUK 12.

NIET IN EEN (STEM)HOKJE TE DUWEN?

Jongeren en politiek

Bram Vanhoutte

1. INLEIDING

In dit hoofdstuk wordt politieke participatie opgevat in brede zin als het geheel van de gedragingen van burgers, gericht op het direct of indirect beïnvloeden van de overheid en haar beleid (Kavadias, Siongers et al., 1999). Zowel conventionele vormen van politieke participatie, zoals een duidelijke stemintentie en politiek interesse hebben, als onconventionele vormen van politieke participatie, zoals ethisch consumeren, worden beschouwd. Conventionele participatie omvat de vormen van politieke betrokkenheid die direct of indirect verband houden met het electoraal proces, terwijl onconventionele participatie betrekking heeft op gedrag dat niet plaatsvindt via de gebruikelijke wetten en gewoonten die in een maatschappij voorkomen om deelname te regelen (Barnes, Kaase & Allerbeck, 1979).

Met de JOP-monitor 1 peilen wij naar de politieke betrokkenheid van jongeren. Eerst nemen we de politieke interesse van de 14- tot 25-jarigen onder de loupe. Daarna onderzoeken we hun stemintentie. We bestuderen eveneens alternatieve vormen van politiek engagement, zoals petitie ondertekenen, het steunen van goede doelen, ethisch consumeren, ... Ten slotte gaan we na hoe jongeren zich van elkaar onderscheiden op basis van hun politiek gedrag.

2. POLITIEKE INTERESSE

In onderzoek naar de relatie tussen jongeren en politiek wordt veel aandacht besteed aan politieke interesse, omdat het de voorwaarde is voor elke vorm van politieke participatie. Politieke interesse is de mate waarin politiek de nieuwsgierigheid van de burger wekt (Van Deth, 1989: 281). Verschillende onderzoeken brengen echter andersoortige resultaten naar voren. Uit grootschalige surveys, waarin rechtstreeks naar de interesse in politiek wordt gevraagd, blijkt dat jongeren vrij weinig politieke interesse hebben. Deze neemt wel toe naarmate men ouder wordt (Smits, 2004; Kavadias, Siongers et al., 1999).

Kwalitatieve onderzoeken die verschillende politieke thema's voorleggen en naar de interesse in deze thema's peilen tonen dat jongeren zijn geïnteresseerd in politieke thema's zoals het milieu, de derde wereld en sociale gelijkheid. Ook eerder lokale problemen kunnen in grotere mate op hun belangstelling rekenen (Edwards, 2001). De definitie van wat politiek is, speelt dus een grote rol bij het nagaan van politieke interesse.

In de jeugdmonitor peilden we naar de politieke interesse van de jongeren door hen enkele stellingen ter beoordeling voor te leggen.

TABEL 12.1. Items politieke interesse (verdeling in %) bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2503)

Item	(Helemaal) niet akkoord	Tussen beide	(Helemaal) akkoord
1. Ik weet meer over politiek dan de meeste mensen van mijn leeftijd (N = 2475)	64.1%	20.8%	15.2%
2. Wanneer er over politieke thema's of problemen wordt gepraat, heb ik daar gewoonlijk een mening over (N = 2468)	37.2%	25.4%	37.4%
3. De meeste politieke thema's begrijp ik nauwelijks (N = 2470)	42.5%	25.7%	31.7%
4. Ik volg regelmatig het journaal of andere informatieve programma's op tv (N = 2470)	22.4%	26.0%	51.6%
5. Ik ben niet geïnteresseerd in politiek (N = 2475)	32.7%	23.8%	43.5%

Een eerste blik op tabel 12.1 bevestigt het cliché dat de jeugd niet erg is geïnteresseerd in politiek. De overgrote meerderheid van de jongeren denkt dat ze minder goed op de hoogte zijn van politiek dan leeftijdsgenoten, slechts 15% meent dat ze beter op de hoogte zijn. Bijna 40% zegt niet te kunnen meepraten over politieke thema's. Dezelfde proportie bestempelt zichzelf uitdrukkelijk als politiek ongeïnteresseerd. Toch zijn jongeren niet volledig politiek ongeletterd. Ongeveer 4 op 10 jongeren zeggen de meeste politieke thema's te begrijpen. Eveneens volgt meer dan de helft van de bevraagde jongeren regelmatig het journaal op tv.

Na een factoranalyse bleek dat de items uit tabel 12.1 samen naar dezelfde onderliggende dimensie peilen (JOP, 2007). Het item dat peilt naar het volgen van het journaal en informatieve programma's laadt minder goed op de schaal en werd bijgevolg weggelaten. Dat betekent dat er andere redenen zijn om naar het journaal te kijken dan politiek geïnteresseerd zijn, zoals de andere topics in het nieuws of om op de hoogte blijven.

Via deze schaal kunnen we verschillen in politieke interesse tussen groepen analyseren. Een hogere score op de schaal 'politieke interesse' betekent dat de betreffende groep (of respondent) in relatie tot de andere ondervraagden meer politieke interesse toont.

TABEL 12.2. Politieke interesse bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2503): gestandaardiseerde bèta-coëfficiënten uit de meervoudige regressie

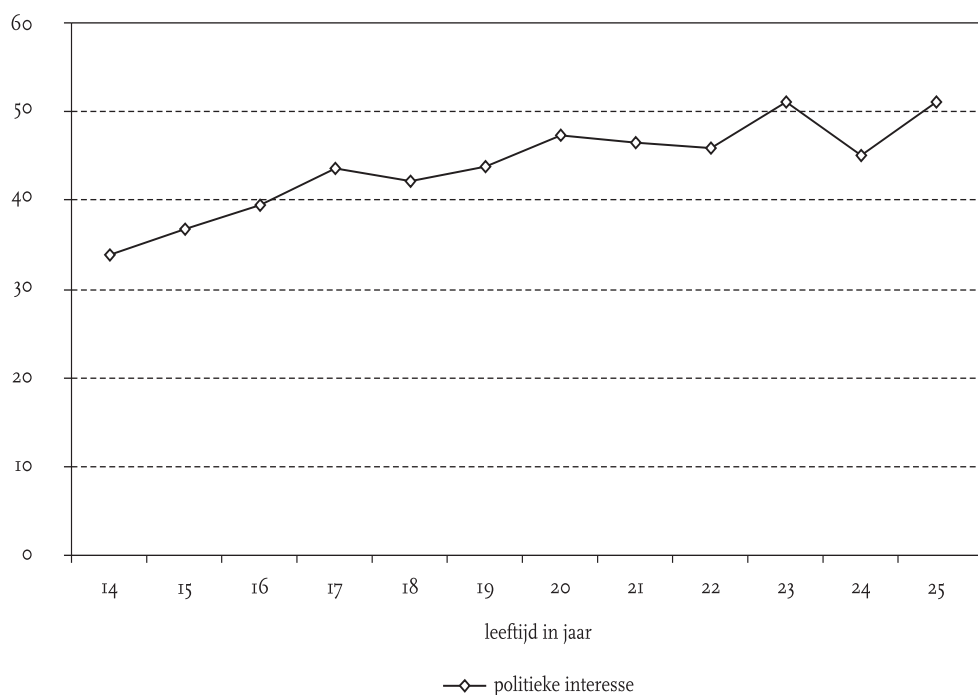
	Model 1 (N = 2236)
Vrouw (Ref. Man)	-.216***
Leeftijd in jaar	.184***
Hoog onderwijsniveau (Ref. Laag onderwijsniveau)	.247***
Tenminste een ouder hoger diploma (Ref. Geen ouder hoger diploma)	.068**
Levensbeschouwelijke betrokkenheid (Ref. Onverschilligen)	
Randgelovigen en twijfelaars	.083***
Sterk betrokkenen	.150***
Nagelkerke R ²	.158

* p<.05; ** p<.01; *** p<.001; (n.s.) = niet significant

Uit tabel 12.2 kunnen we afleiden dat de grootste verschillen in politieke interesse samenhangen met verschillen in geslacht, leeftijd en opleidingsniveau.

De politieke interesse bij vrouwen is in onze cijfers lager dan bij mannen. Het is een feit dat politiek, van zijn ontstaan tot op heden in grote mate een mannenbastion is gebleven. Traditioneel verklaart men dit in termen van rollenpatronen door te stellen dat mannen vooral in de publieke sfeer sterk aanwezig zijn en vrouwen in de private sfeer. Omdat de discrepantie tussen de geslachten blijft bestaan als men controleert voor factoren die sterk samenhangen met politieke interesse, zoals het opleidingsniveau, stellen Verba, Burns et al. (1997) dat het hier gaat om een verschil in smaak, in preferentie. Het gaat hier niet om een keuze die toevallig gelijkloopt met geslacht, maar om een effect van een andersoortige politieke socialisatie (Bennet & Bennet, 1996; Carton, 1993). Dit verschil tussen mannen en vrouwen in politieke interesse ligt aan de basis van het verschil in politiek engagement en politieke participatie (Verba, Burns et al., 1997).

Leeftijd is belangrijk om verschillen in politieke interesse bij jongeren te verklaren. De politieke interesse stijgt beduidend naarmate men dichterbij de politieke volwassenheid komt (Smits, 2004). Figuur 12.1 toont dat de jeugdmonitor deze bevinding bevestigt. Tabel 12.2 bevestigt dat los van geslacht, onderwijsniveau, levensbeschouwelijke betrokkenheid en sociale achtergrond, leeftijd de verschillen in politieke interesse goed verklaart.

FIGUUR 12.1. Gemiddelde schaalscores op de somschaal politieke interesse bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen volgens leeftijd*

* Zie ook tabel 12.B1 in bijlage

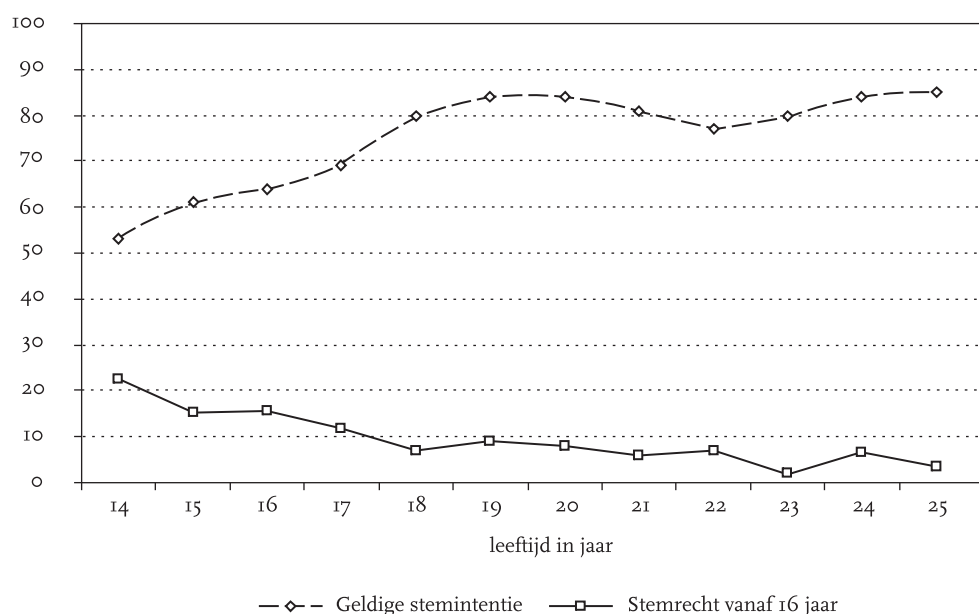
Onderwijsniveau onderzoeken we in deze bijdrage via de genoten opleiding van de respondent en het opleidingsniveau van de ouders. Andere benaderingen van onderwijsniveau lieten niet toe het effect van opleidingsniveau te onderscheiden van het effect van leeftijd. Het opleidingsniveau van de respondent is daarom zo opgemaakt dat voor elke leeftijdsfase het hoogste van het laagste onderwijsniveau wordt onderscheiden. Jongeren die in het aso zitten, die in het hoger onderwijs studeren, of die afgestudeerd zijn en een diploma hoger onderwijs op zak hebben, worden ingedeeld bij de hoger opgeleiden, terwijl jongeren die in het tso, bso, buso en dbso zitten, of die afgestudeerd zijn met een diploma middelbaar onderwijs hier als laagopgeleid worden beschouwd. Hoogopgeleiden zijn duidelijk politiek geïnteresseerder dan laagopgeleiden.

Levensbeschouwelijke betrokkenheid kan tot op zekere hoogte eveneens verschillen verklaren in de politieke interesse van jongeren. Vrijzinnigen of praktiserende jongeren zijn iets meer geïnteresseerd in politiek dan anderen, los van hun geslacht, leeftijd, genoten opleiding of sociale achtergrond.

3. STEMINTENTIE

België is een van de weinige landen met stemplicht. In andere landen wordt de opkomst bij verkiezingen als indicator voor conventionele politieke betrokkenheid gebruikt. Bij ons kunnen de opkomstcijfers onmogelijk als uitdrukking van politieke interesse worden geïnterpreteerd. Het is echter wel mogelijk de intentie om geldig te stemmen tegenover de intentie om niet, blanco of ongeldig te stemmen, te onderzoeken.

Een discussiepunt is ook of de stemgerechtigde leeftijd niet tot 16 jaar verlaagd moet worden. Verschillende verenigingen die de belangen van jongeren verdedigen zoals het Kinderrechtencommissariaat en de Vereniging van Scholierenkoepels plaatsen dit punt regelmatig op de beleidsagenda. Hun punt is dat minderjarigen eigenlijk niet vertegenwoordigd zijn in de democratie. De vraag hierbij is in hoeverre jongeren zelf denken dat het nodig is de leeftijd voor politieke volwassenheid te verlagen tot 16 jaar.

FIGUUR 12.2. Percentage jongeren met een geldige stemintentie en akkoord of helemaal akkoord met de stelling 'Jongeren zouden stemrecht moeten krijgen vanaf 16 jaar' volgens leeftijd bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2400)*

* Zie ook tabel 12.B2 in bijlage

TABEL 12.3. Frequentietabel stemintentie bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen
(N = 2503)

	14-17 jaar		18-25 jaar		Totaal	
	%	N	%	N	%	N
Zou stemmen	61.7	473	81.5	1349	75.3	1822
Zou niet, ongeldig of blanco stemmen	38.3	293	18.5	305	24.7	598
– Blanco	13.4	103	8.3	138	9.9	240
– Ongeldig	4.3	33	4.2	69	4.2	102
– Niet	20.5	157	5.9	98	10.6	256
Missing	4.3	34	2.8	48	3.3	82

In figuur 12.2 zetten we per leeftijdsjaar het percentage jongeren uit dat een duidelijke stemintentie had. De tweede lijn is de proportie jongeren die zich helemaal of enigszins konden vinden in de stelling dat jongeren stemrecht moeten krijgen vanaf 16 jaar. Er is bitter weinig steun voor het verlagen van de stemgerechtigde leeftijd. Bovendien is het paradoxaal dat net de leeftijdsgroepen waarin een groot deel geen duidelijke stemintentie heeft, ook de sterkste voorstanders van het verlagen van de stemgerechtigde leeftijd bevatten. Onder de jongeren onder de 18 jaar die wel een duidelijke stemintentie hebben, is een vijfde voor stemrecht vanaf 16 jaar. Als men de stemgerechtigde leeftijd effectief wil verlagen moet men duidelijk nog sleutelen aan de politieke vorming van minderjarigen.

Ongeveer 25% van de jongeren zou bewust niet, blanco of ongeldig stemmen. In vergelijking met enkele decennia geleden zijn jongeren in vele landen minder geneigd om te gaan stemmen (Hooghe & Kavadias, 2005). Belangrijk is wel op te merken dat de stemgerechtigde leeftijd een sleutelrol speelt bij de intentie al dan niet geldig te stemmen. De jongere leeftijdsgroep zou niet alleen vaker niet of blanco stemmen, er is ook een duidelijker geslachtsverschil op te merken. Bijna de helft van vrouwen jonger dan 18 zou niet geldig stemmen.

We gaan na hoe de verschillen in intentie om geldig te stemmen samengaan met verschillen in geslacht, leeftijd, onderwijsniveau, sociale achtergrond en levensbeschouwelijke betrokkenheid. Daarna wordt bekeken in hoeverre politieke interesse de verschillen in geldige stemintentie verklaart.

Voorals leeftijd en in zekere mate ook het onderwijsniveau en de levensbeschouwelijke betrokkenheid spelen een belangrijke rol bij geldige stemintentie.

TABEL 12.4. Stemintentie bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2503): exponentiële bèta-coëfficiënten uit de logistische regressie

	Model 1 (N = 2197)	Model 2 (N = 2186)
Constante	.18***	.19***
Vrouw (Ref. Man)	.71**	.82(n.s.)
Leeftijd in jaar	1.14***	1.12***
Hoog onderwijsniveau (Ref. Laag onderwijsniveau)	1.56***	1.28*
Tenminste een ouder hoger diploma (Ref. Geen ouder hoger diploma)	1.05(n.s.)	.97(n.s.)
Levensbeschouwelijke betrokkenheid (Ref. Onverschilligen)		
Randgelovigen en twijfelaars	1.53***	1.41**
Sterk betrokkenen	1.63**	1.45*
Hoge politieke interesse (Ref. Lage politieke interesse)		2.96***
Nagelkerke R ²	.078	.136

* p<.05; ** p<.01; *** p<.001; (n.s.) = niet significant

Verba, Burns et al. (1997) stellen dat er geen verschil is in opkomstcijfers tussen de geslachten, en dat dit een vrij constante bevinding is in ander onderzoek. De intentie geldig te stemmen verschilt echter wel duidelijk bij Vlaamse jongens en meisjes. Mannen zijn duidelijk iets vaker geneigd geldig te gaan stemmen dan vrouwen. Deze bevinding loopt gelijk met Smits (2000), die stelt dat voor de ganse Vlaamse bevolking geslachtsverschillen doorwegen bij de intentie te gaan stemmen.

Smits (2004) veronderstelt dat er een piek van stemintentie is rond de leeftijd waarop men voor het eerst gaat stemmen, doordat de eerste keer mogen stemmen een 'rite de passage' is. Daarna zou de motivatie om te gaan stemmen iets lager liggen. In onze gegevens zien we vooral een breuk tussen de stemintentie van minderjarigen en meerderjarigen. Er is dubbel zoveel kans om een geldige stemintentie te hebben als je 18 jaar of ouder bent dan als je minderjarig bent, los van sociaaldemografische kenmerken.

Personen met ouders met een diploma hoger onderwijs, hebben geen hogere geldige stemintentie in ons model. Eerder dan de sociale achtergrond speelt dus het genoten opleidingsniveau van de respondent een rol in het hebben van een geldige stemintentie. Het is meestal de meer bevoordeelde burger die deelneemt aan politiek (Verba & Nie, 1978). Lijphart (1997) stelt dat de mensen die eerst afhaken bij de stembusgang vooral de laagopgeleiden zijn. Door de hoge proportie burgers die in België deelneemt aan de verkiezingen, zou sociale achtergrond in België volgens hem geen grote rol spelen. We merken dat de stemintentie wel sterk verschilt tussen hoog- en laagopgeleiden.

Levensbeschouwelijk onverschillige jongeren verschillen in hun stemintentie duidelijk van de anderen. Ze zijn minder geneigd geldig te gaan stemmen dan randgelovigen, twijfelaars, vrijzinnigen of kerngelovigen.

De belangrijkste voorspellende veranderlijke uit ons laatste model is politieke interesse, die hier niet als schaal maar als dichotome veranderlijke werd gecodeerd. Politieke interesse verklaart erg veel over de intentie geldig te stemmen. Dat lijkt een vrij evidente bevinding. Het bevestigt echter dat politieke interesse zoals die werd gemeten een goede indicator is voor conventionele politieke betrokkenheid.

4. ALTERNATIEVE POLITIEKE ACTIE

Al in onze inleiding spraken we over het feit dat politiek in feite elke gedraging is die gericht is op een verandering in het beleid. De enige manier waarop de overheid zelf uitdrukkelijk vraagt deel te nemen aan politiek is bij de verkiezingen. Andere vormen van actie gericht op een structurele verandering worden vaak niet als politiek aan gevoeld, en bijgevolg in gesprekken over 'echte' politiek niet als een belangrijk thema beschouwd.

Ragi (2005) stelt dat politieke betrokkenheid bij jongeren in mindere mate via traditionele kanalen zoals politieke interesse en stembusgang loopt, en eerder via modernere kanalen zoals internet. Stolle, Hooghe et al. (2005) vonden in een verkennend onderzoek bij studenten over ethisch consumeren dat deze vorm van politieke actie net diegenen aanspreekt die het vertrouwen in traditionele politieke acties en instituties hebben verloren. Sommige auteurs nemen ook aan dat deze onconventionele vormen van politieke acties mensen bereiken die weinig politiek betrokken zijn, zoals vrouwen en laagopgeleiden (Barnes, Kaase et al., 1979). Deze informele vormen van politieke activiteit maken volgens Beck (1992) meer en meer deel uit van het patroon van politieke actie in onze post-industriële maatschappij. In deze zogenaamde 'subpolitiek' worden dagelijkse en politieke bekommernissen vervlochten.

In de jeugdmonitor werd nagegaan hoe populair deze vormen van politieke actie zijn door de jongeren te vragen of ze in het laatste jaar een van de verschillende acties opgenomen in tabel 12.5 hadden ondernomen. Een tweede punt van onderzoek is in welke mate deze 'alternatieve' vormen van politieke actie losstaan van de andere vormen van politieke actie. Is het zo dat jongeren die ethisch consumeren bijvoorbeeld minder vaak geldig stemmen?

TABEL 12.5. Frequentieverdeling (in %) alternatieve politieke actie bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2503)

Item	Ja	Neen
1. Een petitie ondertekend (ook via internet) (N = 2475)	49.7	50.3
2. Over politiek gepraat met vrienden, familie, collega's... (N = 2478)	68.3	31.7
3. Deelgenomen aan een betoging (N = 2478)	7.1	92.9
4. Deelgenomen aan een staking (N = 2476)	5.8	93.1
5. Een goed doel financieel ondersteund (N = 2465)	50.5	49.5
6. Een product (van een bepaald bedrijf of uit een bepaald land) geboycot (bewust niet gekocht omdat je problemen hebt met het bedrijf, het land, of de manier waarop het gemaakt is) (N = 2475)	11.8	88.2
7. Een product gekocht juist omdat het op een milieu- of diervriendelijke manier is gemaakt of omdat je garanties krijgt dat het in goede arbeidsomstandigheden gemaakt is (N = 2471)	36.1	63.9
8. Consultatie politieke website (N = 2461)	17.2	82.8

De overgrote meerderheid van de 14- tot 25-jarigen (68%) praat wel eens over politiek. Dat is een ander percentage dan de 40% die een mening had bij gesprekken over politiek bij het item dat de politieke interesse peilde. Dit toont aan dat de vraagstelling een grote rol speelt bij de mate waarin de respondenten zich politiek geïnteresseerd tonen.¹ Een mening hebben bij gesprekken over politiek wordt door minder mensen bevestigd dan over politiek gesproken hebben het laatste jaar. Dat wijst erop dat een politieke mening vormen anders en vooral moeilijker is dan over politiek praten.

Iets meer dan de helft van de 14- tot 25-jarigen tekende het afgelopen jaar een petitie. Dezelfde proportie jongeren doneerde aan een goed doel. Men moet wel in het achterhoofd houden dat de enquête in en na 2005 werd gedaan, het jaar dat de sterk gemediatiseerde tsunamiramp in Zuidoost-Azië voor een enorme stijging van de giften aan goede doelen zorgde. De mogelijkheid bestaat dat er hier een periode-effect speelt. Ethisch consumeren is weggelegd voor een ruime minderheid van de jongeren. Het is daarbij opvallend dat een positieve vorm van actie, zoals het kopen van producten waarbij je de garantie krijgt dat die in goede omstandigheden zijn geproduceerd, dubbel zo populair is als een negatieve actievorm, namelijk het boycotten van producten.

De jongeren zijn het minst te vinden voor politieke acties als betogen en staken. Hoewel het legitimiteitsgehalte van betogen sterk is toegenomen, blijken voor veel jongeren nog steeds barrières te bestaan om aan deze actievorm deel te nemen. Belangrijk in dit kader

1. Voor een grondigere analyse van de invloed van vraagverwoording en sociale wenselijkheid zie Heerwegh, D., Billiet, J. & Loosveldt, G. (2005).

is wel dat er geen grote ‘emotionele’ betogingen waren in de periode waarmee in de bevraging rekening werd gehouden. Deze emotioneel geladen betogingen trekken een veel ruimer publiek aan dan betogingen rond traditionele sociaaleconomische of politieke thema’s (Van Aelst & Walgrave, 2001).

Eerst bekeken we in hoeverre de verschillende acties samenhangen. We vonden twee verschillende dimensies, een die de betrokkenheid bij politieke acties meet, en een andere die staken en betogen als sterkst determinerende items had. Betogen en staken bleken niet samen te hangen met de andere vormen van politieke actie, zodat ze bij de verdere analyse niet werden opgenomen.²

Vervolgens gaan we na in hoeverre de jongeren onderling verschillen op basis van de politieke acties die ze ondernemen. We gaan met andere woorden op zoek naar groepen jongeren die zich onderling onderscheiden op basis van hun politieke gedrag. Jongeren in dezelfde groep maken gebruik van dezelfde vorm van politieke acties, terwijl jongeren die tot verschillende groepen behoren juist onderling sterk verschillen in hun politieke actie.

TABEL 12.6. Clusterprofielen (kans om positief te antwoorden op opgenomen indicatoren)

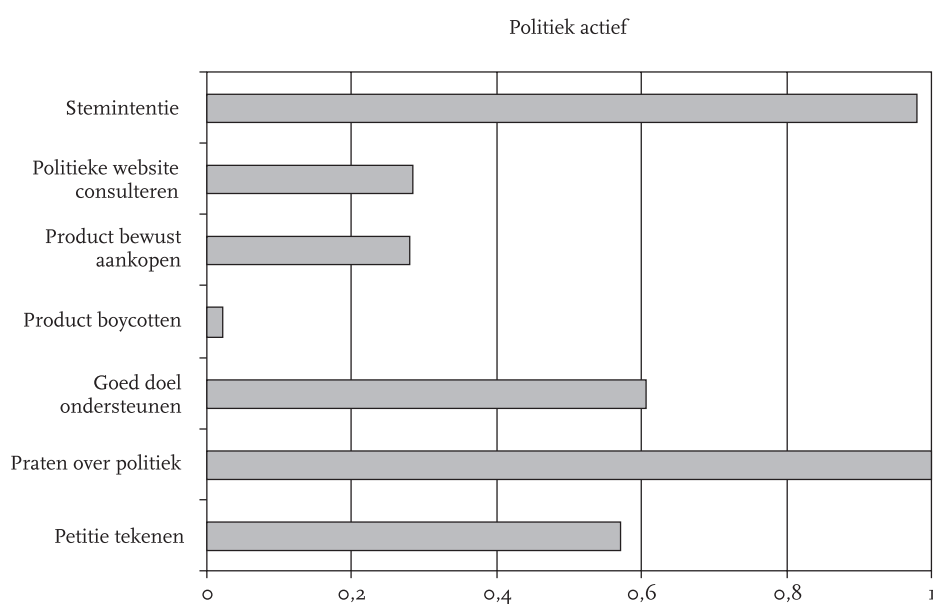
Indicatoren	Politiek actief (N = 806) (34.2%)	Politiek weinig actief (N = 663) (28.20%)	Politiek weinig actief maar voor directe actie (N = 437) (18.60%)	Politiek actief en ethisch consumeren (N = 448) (19%)
Petitie tekenen (ja)	.572	.143	.519	.908
Praten over politiek (ja)	.999	.345	.365	.962
Goed doel ondersteunen (ja)	.606	.002	.716	.886
Product boycotten (ja)	.021	.000	.076	.523
Product bewust aankopen (ja)	.280	.000	.453	.964
Consulteert wel eens politieke website	.284	.050	.002	.314
Stemintentie positief	.980	.630	.350	.935

De eerste cluster bevat iets meer dan een derde³ van de respondenten, en omvat de politiek geïnteresseerden. Deze mensen praten over politiek en gaan stemmen. Ze zijn wel

2. Zie JOP, 2007.

3. N = 806

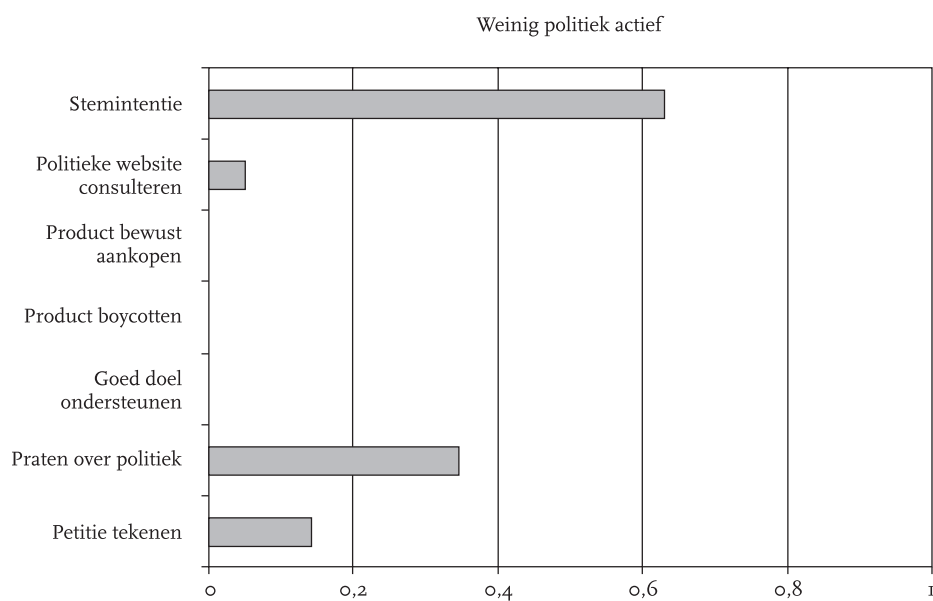
enigszins te vinden voor het ondersteunen van goede doelen en het tekenen van petities. Een product aankopen omwille van bepaalde redenen kan iets minder op hun steun rekenen, maar is voor hen toch niet uitgesloten. In vergelijking met de andere clusters hebben ze ook een grote kans om politieke websites te consulteren.

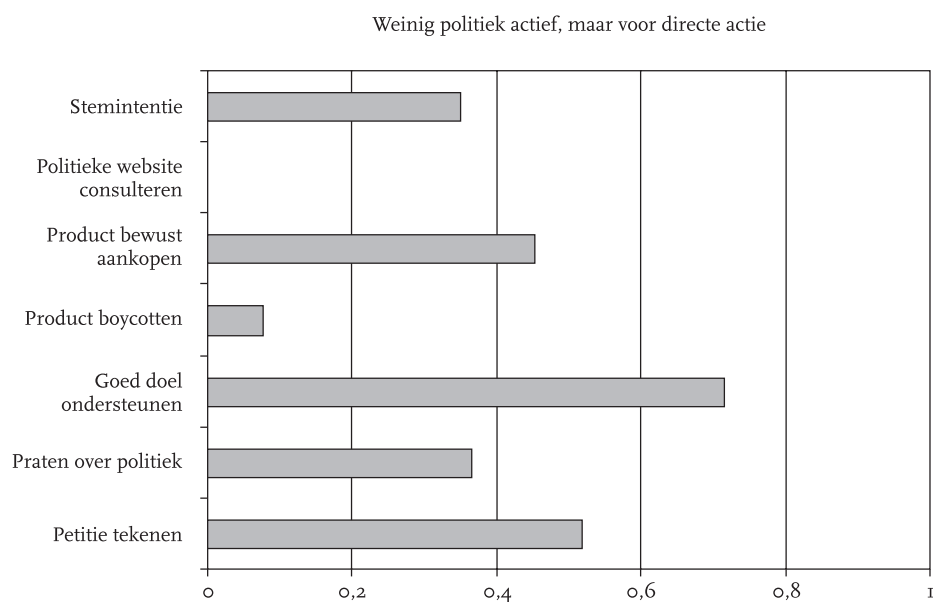
FIGUUR 12.3. Clusterprofiel 1: Politiek actief

De tweede groep is weinig politiek actief. Ze hebben meestal wel een geldige stemintentie, maar praten veel minder over politiek, en ondertekenen het minst van alle clusters een petitie. Deze cluster bevat 28%⁴ van alle respondenten. Ze zijn niet erg geïnteresseerd in de traditionele politieke kanalen, maar nog minder in alternatieve vormen van politieke actie. Ze hebben op elk item de laagste kans op een positief antwoord, uitgenomen op stemintentie, waar de volgende groep nog lager scoort.

4. N = 663

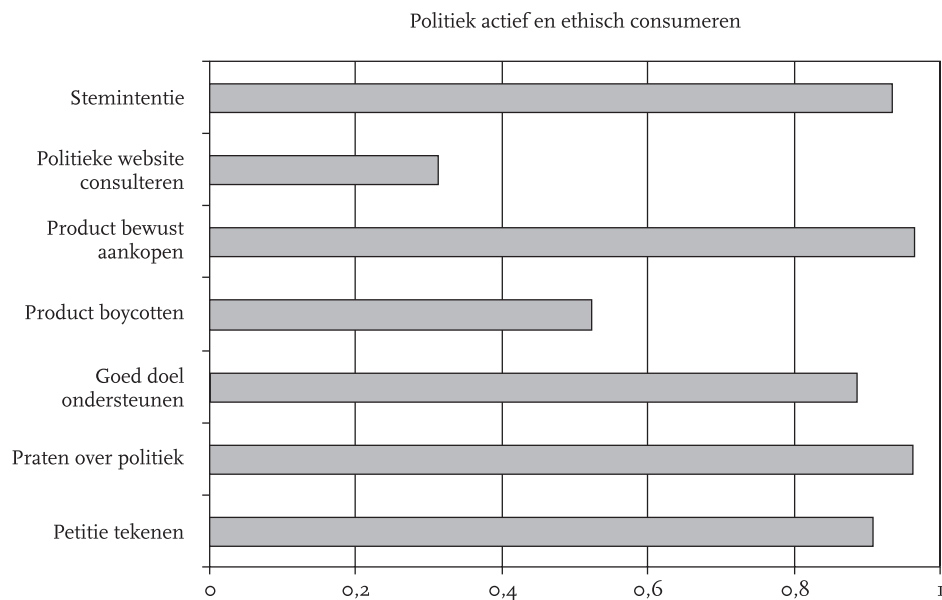

FIGUUR 12.4. Clusterprofiel 2: Weinig politiek actief

FIGUUR 12.5. Clusterprofiel 3: Weinig politiek actief, maar voor directe actie

De derde groep kan ook moeilijk als politiek actief worden omschreven. Deze cluster bestaat uit 18.6%⁵ van de respondenten. Ze hebben de laagste stemintentie van alle groepen jongeren. Deze lage politieke interesse toont zich verder in geringe neiging om over politiek te praten en in het ontbreken van het consulteren van het web in verband met politieke thema's. Wat deze groep echter onderscheidt van de vorige groep is dat ze wel te vinden zijn voor vormen van directe politieke actie, die geen langdurige engagementen vragen, zoals het steunen van goede doelen, het tekenen van een petitie of het bewust aankopen van een product. Ze zijn in dit opzicht ongeveer in dezelfde mate politiek actief als de politiek geïnteresseerden.

FIGUUR 12.6. Clusterprofiel 4: Politiek actief en ethisch consumeren

De laatste groep is net als de eerste groep politiek actief, maar onderscheidt zich doordat ze te vinden zijn voor vormen van politieke actie zoals petitie tekenen, goede doelen ondersteunen en ethisch consumeren. Ze maken 19%⁶ van de jongeren uit. Vooral de hoge kans op het zowel boycotten als bewust aankopen van een product is vrij uniek, geen enkele van de andere groepen is in eenzelfde mate te vinden voor het boycotten van

5. N = 437

6. N = 131

producten. Van een afkeer van conventionele vormen van politiek kunnen we bij deze voorstanders van alternatieve onconventionele acties niet spreken. Ze combineren de verschillende vormen van politieke actie.

Tabel 12.7 onderzoekt welke indicatoren een rol spelen om in een specifieke groep te worden geklasseerd en niet in een van de andere. Doordat elke groep een specifiek profiel van politieke actie heeft, kunnen we afleiden welke sociale positie de jongeren die deze actiepatronen vertonen innemen.

TABEL 12.7. Clusters van politieke actie bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2503): bèta-coëfficiënten uit de logistische regressie

	Politiek actief (N = 806) (34.2%)	Politiek weinig actief (N = 663) (28.2%)	Politiek weinig actief maar voor directe actie (N = 437) (18.6%)	Politiek actief en ethisch consumeren (N = 448) (19%)
Constante	.05***	7.39***	2.41**	.02***
Vrouw (Ref. Man)	.66***	.86(n.s.)	1.66***	1.32*
Leeftijd (in jaar)	1.11***	.90***	.88***	1.09***
Hoog onderwijsniveau (Ref. Laag onderwijsniveau)	1.99***	.30***	.62***	2.65***
Tenminste een ouder hoger diploma (Ref. Geen ouder hoger diploma)	1.14(n.s.)	.62***	1.19(n.s.)	1.25(n.s.)
Levensbeschouwelijke betrokkenheid (Ref. Onverschilligen)				
Randgelovigen en twijfelaars	1.18(n.s.)	.79*	.90(n.s.)	1.22(n.s.)
Sterk betrokkenen	1.23(n.s.)	.53***	.76(n.s.)	1.94***
Nagelkerke R ²	.084	.159	.068	.99

* p<.05; ** p<.01; *** p<.001; (n.s.) = niet significant

De politiek actieve groep bestaat duidelijk voor een groot deel uit mannen. Hoogopgeleiden nemen ook eerder op deze manier aan politiek deel dan laagopgeleiden. Deze groep bestaat ook eerder uit wat oudere jongeren.

Laagopgeleiden hebben drie keer meer kans dan hoogopgeleiden om zich niet of weinig met politiek bezig te houden. Een aanvullende, minder sterke invloed in dezelfde richting komt van het opleidingsniveau van de ouders. Jongeren die zich weinig met politiek bezighouden zijn vaak ook iets jonger. We zien ook dat de levensbeschouwelijk onverschillige jongeren tweemaal meer kans maken niet aan politiek te doen dan vrijzinnige

of praktiserende jongeren. Het verschil met de randgelovigen en twijfelaars loopt in dezelfde richting, maar is minder sterk.

De derde groep, die zich eerder met alternatieve vormen van politiek bezighouden dan met geldig stemmen en praten over politiek, is iets vrouwelijker. De jongeren met dit profiel van politieke actie zijn eveneens iets jonger. Ze zijn ook eerder laag- dan hoogopgeleid, zij het wel in mindere mate dan de weinig actieve groep.

De groep die het volledige spectrum van politieke activiteiten ondersteunt, bestaat vooral uit eerder hoogopgeleiden of sterk levensbeschouwelijk betrokkenen. Deze groep is ook wat ouder. Meer vrouwen lijken eveneens deze vormen van politiek te verkiezen.

Het valt op dat mannen eerder in de conventioneel politieke groepen zitten, en vrouwen eerder in de groepen met een voorkeur voor onconventionele actie. De minst politiek actieve groepen zijn eveneens beduidend lager opgeleid en iets jonger. Voor ongeveer 40% van de jongeren speelt onconventionele politiek een grote rol in hun politieke gedrag. Voor 18% is dit de enige manier waarop ze aan politiek doen. Omdat deze groep voor een groot deel bestaat uit mensen die anders minder betrokken zijn bij het politieke gebeuren, zoals laagopgeleiden, vrouwen of iets jongeren, heeft subpolitiek zeker een belangrijke functie in het engageren en bewustmaken van jongeren. Dit is echter duidelijk niet de enige vorm waarop jongeren zich met politiek bezighouden. Iets meer dan de helft van de jongeren praat over politiek of heeft een duidelijke stemintentie.

5. CONCLUSIES

In deze bijdrage werd een beeld geschetst van de politieke betrokkenheid van Vlaamse jongeren tussen 14 en 25 jaar. Het valt op dat leeftijd een belangrijke rol speelt in het verklaren van verschillen in politieke participatie. Dat duidt erop dat burger worden een proces is dat samengaat met het volwassen worden.

Politieke interesse is een essentiële voorwaarde om politiek betrokken te zijn. We zien dat mannen, hoogopgeleiden en wat oudere jongeren eerder politiek geïnteresseerd zijn. Deze verschillen in interesse zetten zich verder in het hebben van een geldige stemintentie.

Onder 18 jaar hebben jongeren beduidend minder de intentie geldig te stemmen. We kunnen in navolging van Smits (2004) stellen dat de leeftijd waarop men voor het eerst gaat stemmen – als een ‘rite de passage’ – het hebben van een stemvoorkeur bij jongeren

stimuleert. Na deze leeftijd blijft de intentie om te gaan stemmen ongeveer op hetzelfde niveau. Vrouwen en laagopgeleiden stemmen minder geldig. Dat pleit voor het behouden van de stemplicht, aangezien zij de eersten zouden zijn die bij verkiezingen zouden afhaken. Het verlagen van de stemgerechtigde leeftijd naar 16 jaar heeft weinig voorstanders.

Bepaalde onconventionele vormen van politiek zijn vrij populair onder jongeren. De helft van de jongeren tekent wel eens een petitie of steunt een goed doel. Meer dan een derde van de jongeren koopt wel eens een product omwille van ethische principes. Als we de groepen jongeren bekijken die deze vormen van politiek combineren met politieke apathie, zien we dat laagopgeleiden en vrouwen hierdoor met politieke thema's in contact raken. Een lager opleidingsniveau blijft een erg doorslaggevend kenmerk bij de groep met weinig politieke betrokkenheid. De onconventionele vormen van politiek spelen een rol bij jongeren, maar vervangen de traditionele kanalen voor politiek engagement van jongeren niet. Een grote groep is bijvoorbeeld enkel op de conventionele manier bezig met politiek.

Verba & Nie (1978) geven voor de verbanden tussen politieke interesse en politieke betrokkenheid twee mogelijke verklaringen. De eerste hypothese is dat bepaalde groepen in het algemeen politiek apathischer zijn. Dat is de abstentiehypothese. Een tweede verklaring is dat deze groepen niet minder politiek betrokken zijn, maar dat ze minder participeren door bepaalde barrières die voor hen gelden. Dat is de inhibitiehypothese.

Op grond van de jeugdmonitor kunnen we beide verklaringen enigszins bevestigen. Laagopgeleiden lijken eerder politiek apathisch te zijn. Ook informelere vormen van politiek kunnen hen niet boeien. Voor vrouwen lijkt het erop dat als er mogelijkheden zijn om politiek actief te zijn op een praktische manier, door ethisch te consumeren of een petitie te tekenen, zij hier meer in participeren dan mannen.

BIBLIOGRAFIE

- Barnes, S.H., Kaase, M. & Allerbeck, K.R. (1979). *Political action: mass participation in five Western democracies*. London: Sage.
- Beck, U. (1992). *Risk society: towards a new modernity*. London: Sage.
- Bennet, L. & Bennet, S. (1996). Changing Views about Gender Equality in Politics: Gradual Change and Lingering Doubts. In: L.L. Duke (Ed.), *Women in politics. Outsiders or Insiders?* New Jersey: Prentice Hall.
- Carton, A. (1993). Blijft politiek een mannenzaak? Een balans op basis van de resultaten van het onderzoek naar de politieke houdingen van de Vlaamse vrouwen en mannen. In M.

- Swyngedouw, J. Billiet, A. Carton & R. Beerten. *Kiezen is verliezen. Een onderzoek naar de politieke houdingen van Vlamingen*. Leuven: Acco.
- Edwards, L. (2001). *Politics not parties: young people and political engagement. Findings from a series of discussion groups with young people*. Londen: Instituut for Public Policy Research.
- Hooghe, M. & Kavadias, D. (2005). *Determinants of Future Willingness to Vote. A comparative Analysis of 14 year olds in 28 countries*. Budapest, 3rd ECPR General Conference.
- Heerwegh, D., Billiet, J. & Loosveldt, G. (1995). Opinions op bestelling? Een experimenteel onderzoek naar het effect van vraagverwoording en sociale wenselijkheid op de proportie voor- en tegenstanders van gemeentelijk migrantenstemrecht. *Tijdschrift voor Sociologie*, 26(3), 189-208.
- JOP (2007). *Technisch verslag JOP-monitor 1*. Onuitgegeven verslag. K.U.Leuven, UGent, Vrije Universiteit Brussel. Te raadplegen op: <http://www.jeugdonderzoeksplatform.be>
- Kavadias, D., Siongers, J. & Stevens, F. (1999). Jongeren en Politiek. *Samenleving en Politiek*, 6(6), 19-33.
- Lijphart, A. (1997). Unequal participation: democracy's unresolved Dilemma. Presidential Address, American Political Science Association 1996. *American Political Science Review*, 91(1), 1-14.
- Ragi, T. (2005). Citoyenneté et participation des jeunes en France. In K. Pelleriaux (Ed.), *Vivre ensemble? Pistes de réflexion pour une accessibilité des associations de jeunesse en Flandre, à Bruxelles et en Wallonie*, pp.131-146. Leuven: Acco.
- Smits, W. (2000). *Politieke en maatschappelijke participatie van vrouwen in Vlaanderen. Een empirische studie naar de kritieken vanuit vrouwenstudies op het traditionele participatieonderzoek*. Eindverslag van het onderzoek 'Politieke en maatschappelijke participatie van vrouwen in Vlaanderen. Een empirische studie naar de kritiek vanuit vrouwenstudies op het traditionele participatieonderzoek' op initiatief van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.
- Smits, W. (2004). *Maatschappelijke participatie van jongeren. Bewegen in de vrijetijds-, sociale en culturele ruimte*. Eindverslag van het Programma Beleidsgericht Onderzoek 'Maatschappelijke participatie van jongeren'. Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.
- Stolle, D., Hooghe, M. & Micheletti, M. (2005). Politics in the Supermarket: Political Consumerism as a Form of Political Participation. *International Political Science Review*, 26(3), 245-269.
- Van Aelst, P. & Walgrave, S. (2001). Who is that (wo)man in the street? From the normalisation of protest to the normalisation of the protester. *European Journal of Political research*, 39, 461-486.
- van Deth, J. (1989). Interest in politics. In M.K. Jennings & J. van Deth (eds.), *Continuities in Political Action*. Berlin: De Gruyter.
- Verba, S. & Nie, N. H. (1978). Men and women: sex-related differences in Political activity. In: S. Verba, N.H. Nie & J. Kim. *Participation and Political Equality: A Seven-nation comparison*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Verba, S., Burns, N. & Scholzman, K.L. (1997). Knowing and Caring about Politics: Gender and Political Engagement. *Journal of Politics*, 59(4), 1051-1072.

BIJLAGE

TABEL 12.B1. gemiddelde score op schaal politieke interesse volgens leeftijd bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

leeftijd	Gemiddelde score op schaal politieke interesse
14	33,90
15	36,85
16	39,41
17	43,68
18	42,21
19	43,86
20	47,28
21	46,44
22	45,93
23	51,13
24	45,01
25	51,17

TABEL 12.B2. Percentage jongeren met geldige stemintentie en percentage helemaal akkoord of akkoord met de stelling 'Jongeren zouden moeten stemrecht krijgen vanaf 16 jaar' bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2400)

Leeftijd	Geldige stemintentie	Helemaal akkoord of akkoord met de stelling 'jongeren zouden moeten stemrecht krijgen vanaf 16 jaar'
14	53	22,6
15	61	15,3
16	64	15,7
17	69	11,9
18	80	7,1
19	84	9,2
20	84	8,1
21	81	5,9
22	77	6,8
23	80	1,8
24	84	6,6
25	85	3,5

HOOFDSTUK 13.

ALLEMAAL ANDERS, ALLEMAAL GELIJK?

Jongeren en etnocentrisme

Bram Vanhoutte

1. INLEIDING

Etnocentrisme bij jongeren is niet uit de actualiteit weg te branden. De massale aandacht voor de racistische moorden in Antwerpen door een 18-jarige, de recente discussies rond de toelaatbaarheid van skinheadconcerten en -cafés en de aandacht rond de 0110-concerten voor verdraagzaamheid, tonen hoe gevoelig de mensen zijn voor deze problematiek. Het belang van verdraagzaamheid bij jongeren kan in de toekomst enkel toenemen, als we zien dat bijvoorbeeld 6.4% van de leerlingen uit het basisonderwijs van andere nationaliteit zijn (Hermans & Opdenakker, 2005).

In deze bijdrage wordt het etnocentrisme van de Vlaamse jongeren nader bekeken. We gaan na welke jongeren meer kans maken zich etnocentrisch op te stellen. Daarna onderzoeken we of maatschappelijke betrokkenheid etnocentrisme kan temperen.

2. ETNOCENTRISME IN DE JEUGDMONITOR

Wat is etnocentrisme nu precies? Het is een vertoog dat negatieve houdingen promoot tegenover buitenstaanders en een positieve houding tegenover de eigen groep (Adorno, Frenkel-Brunswik et al., 1969: 150). De eigen groep wordt hierbij afgegrensd op basis van etnische afkomst of nationaliteit. Het is vooral de negatieve houding tegenover allochtonen die hier wordt onderzocht. We onderscheiden twee subthema's in etnocentrisme. Economisch racisme baseert zijn negatieve houding tegenover migranten op economische argumenten, zoals de stelling dat ze hier komen profiteren van onze rijkdom. Cultureel racisme is een afkeer van migranten op basis van het idee dat verschillende culturen onverzoenbaar zijn (Smits, 2004). In de jeugdmonitor werd de mening ten opzichte van economisch racisme bevraagd met de items 1, 3, 5, 6 en 11, terwijl het cultureel racisme via de items 2, 4, 7, 8 en 9 werd nagegaan (zie tabel 13.1). Daarnaast keken we ook in hoeverre de jongeren zichzelf als racist beschouwen (item 10).¹

1. De stellingen zijn gebaseerd op de schaalitems uit het onderzoek naar etnocentrisme van Billiet, Carton & Huys, 1990. Voor verdere informatie zie JOP, 2007.

In de jeugdmonitor gingen we het etnocentrisme na door verschillende uitspraken voor te leggen aan de geïnterviewden. Deze stellingen geven de verschillende dimensies en gradaties van etnocentrisme weer.

TABEL 13.1. Etnocentrisme bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2503): verdeling (in %) over de schaalitems

Item	(Helemaal) niet akkoord	Tussen beide	(Helemaal) akkoord
1. België kan beter geen asielzoekers toelaten (N = 2463)	32.9	33.6	33.5
2. Ik vind dat we veel kunnen bijleren van mensen uit andere culturen (N = 2463)	17.5	33.5	49.0
3. Vreemdelingen nemen ons werk af (N = 2457)	45.8	30.2	24.0
4. Als we een leefbare samenleving willen opbouwen, moeten verschillende culturen elkaar respecteren (N = 2463)	6.8	18.1	75.1
5. Migranten komen hier profiteren van de uitkeringen (N = 2458)	26.8	34.6	38.6
6. In sommige buurten doet de overheid te veel voor immigranten te weinig voor de Belgen die er wonen (N = 2460)	25.2	29.4	45.3
7. Er is in ons land te weinig begrip voor mensen met een andere cultuur (N = 2466)	29.6	36.1	24.2
8. Migranten moeten onder elkaar huwen (N = 2449)	67.3	21.0	11.6
9. De aanwezigheid van verschillende culturen verrijkt onze samenleving (N = 2447)	15.8	38.4	45.8
10. Ik ben een racist (N = 2453)	73.6	18.6	7.9
11. Vreemdelingen dragen bij tot de welvaart van ons land (N = 2445)	33.4	49.2	17.4

Cultureel racisme kan niet op veel instemming rekenen bij de jongeren. Driekwart van de 14- tot 25-jarigen vindt dat verschillende culturen elkaar moeten respecteren om een leefbare samenleving op te bouwen. Ongeveer 70% gaat helemaal niet of niet akkoord met de uitspraak dat migranten onder elkaar moeten huwen. Bijna de helft van de jongeren is van mening dat we veel kunnen leren van andere culturen. Volgens 45% van de jongeren verrijken andere culturen onze samenleving.

De uitspraken die naar economische motieven voor etnocentrisme peilen kunnen door- gaans op iets meer bijval rekenen. Dat de overheid te veel doet voor immigranten in sommige buurten in vergelijking met wat ze voor Belgen doet, wordt door bijna de helft van de 14- tot 25-jarigen beaamd. Bijna 4 op 10 jongeren gaan akkoord of helemaal ak- koord met de stelling dat migranten hier komen profiteren van de uitkeringen. Een der- de van de jongeren vindt dat ons land beter de deuren sluit voor asielzoekers.

Er is echter maar 8% die zichzelf expliciet omschrijft als racist. We zien dat jongeren dus vrij sterk verdeeld zijn over vraagstukken in verband met migranten en vreemdelingen.

Op basis van deze stellingen werd via factoranalyse een somschaal geconstrueerd die de onderliggende dimensie etnocentrisme meet (JOP, 2007). Een hoge score op deze somschaal betekent dat men zich meer kan vinden in een etnocentrisch vertoog.

3. MAATSCHAPPELIJKE BETROKKENHEID EN ETNOCENTRISME

In de Vlaamse context wordt etnocentrisme onderzocht als een van de waarden die diametraal tegenover burgerschapswaarden zoals solidariteit, verdraagzaamheid, gehechtheid aan de rechtsstaat en aan democratische politieke procedures staat (Carton, Swynghedouw et al., 1993; Elchardus, 1993; Elchardus & Pelleriaux, 1998). Deze waarden hangen sterk samen en vormen samen de nieuwe sociaal-culturele breuklijn. Een breuklijn wordt omschreven als een duurzaam conflict waarrond verschillende groepen zich positioneren en dat vorm geeft aan instituties (Deschouwer, 1987). De nieuwe breuklijn definieert het waardeconflict tussen nieuw links en nieuw rechts, dat nieuwe thema's op de politieke agenda plaatste, zoals multiculturaliteit, immigratie en veiligheid. (Elchardus 1993, Elchardus & Pelleriaux 1998). Voor de kiezers van nu en straks, de jongeren, is dit waardeconflict niet minder reëel dan voor volwassenen (Elchardus, Kavadias et al., 1998; De Groof, Elchardus, Huyse & Hooght, 2001; Stevens & Elchardus, 2001; Smits, 2004).

Volgens verschillende auteurs (o.a. Almond & Verba, 1973; Putnam, 1993; Elchardus, Huyse et al., 2001) bevordert maatschappelijke betrokkenheid democratisch burgerschap², door als oefengrond voor sociale en participatieve vaardigheden te functioneren. Kunnen omgaan met conflicten, het opnemen van verantwoordelijkheid en verantwoorde keuzes kunnen maken zijn voorbeelden van sociale vaardigheden, terwijl deelnemen aan discussies, participeren in collectieve activiteiten en samenwerken voorbeelden van participatieve vaardigheden zijn die door actief te zijn in het middenveld worden aangeleerd. We nemen twee vormen van maatschappelijke betrokkenheid op in onze analyses om via de jeugdmonitor te toetsen in hoeverre maatschappelijke participatie een invloed heeft op etnocentrisme. Een eerste vorm is deelnemen aan het verenigingsleven. Naast deelnemen aan een vereniging, bekijken we of lid geweest zijn van verschillende soorten verenigingen van belang is. Jongeren die in verschillende verenigingen actief zijn geweest, hebben kans op diversere sociale netwerken en betere sociale vaardigheden (zie o.a. Erickson, 1996; Relish, 1997).

2. Voor een grondige bespreking van de verschillende dimensies van democratisch burgerschap zie bv. Veldhuis, 1997; Ostini, 1998.

Een tweede vorm van maatschappelijke betrokkenheid is politieke betrokkenheid. Democratisch burgerschap veronderstelt eveneens een mate van interesse in politiek. Een volwaardig burger zijn in een democratie veronderstelt bepaalde kennis en communicatievaardigheden. Aangezien zowel politiek cynisme als ethnocentrisme deel uitmaken van de sociaal-culturele breuklijn, kunnen we verwachten dat een lage politieke interesse sterk zal samenhangen met ethnocentrisme.

Om verschillen in de mate waarin jongeren meestappen in een ethnocentrisch discours te onderzoeken, bekijken we eerst de sociodemografische verschillen (model 1). Vervolgens betrekken we indicatoren van participatie aan het middenveld (model 2) en politieke interesse (model 3) in de analyse. We betrekken deze indicatoren in twee stappen om de invloed van hun toevoeging op de achtergrondveranderlijken te zien.

TABEL 13.2. Ethnocentrisme bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (N = 2503): bèta-coëfficiënten uit de meervoudige regressie

	Model 1 (N = 2232)	Model 2 (N = 1882)	Model 3 (N = 1868)
Vrouw (Ref. Man)	-.093***	-.111***	-.154***
Leeftijd (in jaar)	-.038 (n.s.)	-.043*	-.021 (n.s.)
Hoog onderwijsniveau (Ref. Laag onderwijsniveau)	-.253***	-.219***	-.172***
Tenminste een ouder hoger diploma (Ref. Geen ouder hoger diploma)	-.178***	-.160***	-.151***
Levensbeschouwelijke betrokkenheid (Ref. Onverschilligen)			
Randgelovigen en twijfelaars	-.021 (n.s.)	-.012 (n.s.)	.003 (n.s.)
Sterk betrokkenen	-.168***	-.164***	-.139***
Nu lid van een vereniging (Ref. Geen lid)		-.084***	-.098***
Aantal verschillende verenigingen waarvan ooit lid		-.111***	-.095***
Politieke interesse (schaal)			-.177***
R ²	.168	.201	.23

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$; (n.s.) = niet significant

Jongens zijn iets ethnocentrischer ingesteld dan meisjes. In praktisch elk onderzoek naar ethnocentrisme is geslacht een significante veranderlijke (zie o.a. De Witte, 1999; Elchardus, 2002). Ook in de jeugdmonitor zien we duidelijk dat jongens iets ethnocentrischer zijn dan meisjes. De invloed van geslacht neemt toe als we met meer verschillende indicatoren rekening houden. Een verklaring voor de rol van geslacht zou kunnen zijn dat een harde waarde zoals ethnocentrisme niet past binnen het culturele vrouwelijke patroon (Elchardus & Siongers, 2003).

Opleidingsniveau komt in onderzoeken naar etnocentrisme naar voren als de veranderlijke met het sterkste effect (Elchardus & Pelleriaux, 1998; Elchardus, Kavadias et al., 1998; De Witte, 1999; De Groof, Elchardus et al., 2001; Stevens & Elchardus, 2001; Smits, 2004). Bij schoolgaande jongeren zijn er vrij grote verschillen in etnocentrisme tussen aso, tso en bso (Pelleriaux, 2001). Onderwijsniveau onderzoeken we in deze tekst via de genoten opleiding van de respondent en het opleidingsniveau van de ouders. In andere benaderingen van onderwijsniveau was het namelijk moeilijk om het effect van opleidingsniveau te onderscheiden van het effect van leeftijd. Het opleidingsniveau van de respondent is daarom zo opgemaakt dat voor elke leeftijdsfase het hoogste van het laagste onderwijsniveau wordt onderscheiden. Jongeren die in het aso zitten, die in het hoger onderwijs studeren, of die afgestudeerd zijn en een diploma hoger onderwijs op zak hebben, worden ingedeeld bij de hoger opgeleiden, terwijl jongeren die in het tso, bso, buso en dbso zitten, of die afgestudeerd zijn met een diploma middelbaar onderwijs hier als laagopgeleid worden beschouwd. Jongeren met een hoger opleidingsniveau scoren significant lager op de schaal etnocentrisme dan laagopgeleiden. Er zijn eveneens verschillen in etnocentrisme volgens het scholingsniveau van de ouders. De verschillen worden kleiner als we rekening houden met de indicatoren van participatie en politieke interesse van jongeren, maar blijven relatief groot.

Ook levensbeschouwelijke betrokkenheid vertaalt zich in verschillen in etnocentrisme. Vrijzinnigen of jongeren die praktiserend zijn scoren minder hoog op etnocentrisme. Randgelovigen, levensbeschouwelijke twijfelaars en levensbeschouwelijk onverschilligen kunnen zich meer akkoord verklaren met een etnocentrisch vertoog. De samenhang tussen zingevingproblemen en etnocentrisme kan verklaard worden door terug te grijpen naar Durkheim (1968): doordat men geen betekenis kan geven aan de beperkingen inherent aan het leven, groeit het onbehagen (Elchardus & Siongers, 2003). Etnocentrisme hangt sterk samen met dit maatschappelijke onbehagen (Elchardus & Smits, 2002).

Leden van een vereniging³ hebben een lagere etnocentrismescore en dat los van sociale positie, geslacht of mate van betrokkenheid bij levensbeschouwing. Dit ondersteunt de stelling dat maatschappelijke participatie een positieve invloed heeft op democratisch burgerschap. We zien ook dat men minder etnocentrisch is als men van meer verschillende soorten verenigingen lid is.⁴ Door in verschillende sociale contexten te functioneren, leert men dus omgaan met diversiteit.

3. We beschouwen iemand die in de vragenlijst zijn huidige leeftijdscategorie aankruiste bij de vraag naar lidmaatschap van verenigingen als iemand die nu lid is. Voor meer informatie zie hoofdstuk 11.

4. Als we enkel aantal verenigingen als indicator voor maatschappelijk participatie in het model stoppen is het effect voor deze veranderlijke iets sterker (resp. -.156 in model 2 en -.138 in model 3).

Politieke interesse heeft een vrij sterke negatieve invloed op etnocentrisme. Dit bevestigt verder de vaststelling dat een etnocentrische houding sterk verbonden is met politiek cynisme of politieke desinteresse (Elchardus & Smits, 2002). Zich betrokken voelen in de maatschappelijke publieke sfeer, drukt duidelijk etnocentrisme.

Om de verschillen in etnocentrisme tussen groepen jongeren te illustreren, vergelijken we in tabel 13.3 de percentages helemaal akkoord en akkoord met enkele stellingen tussen twee contrasterende groepen jongeren. De eerste groep is hoogopgeleid, neemt deel aan het verenigingsleven en is praktiserend of vrijzinnig, terwijl de tweede groep laagopgeleid is, niet participeert en levensbeschouwelijk onverschillig is. We zien dat de verschillen in opleidingsniveau, participatiegedrag en levensbeschouwelijke betrokkenheid zich duidelijk weerspiegelen in verschillende houdingen ten opzichte van migranten.

TABEL 13.3. Helemaal akkoord of akkoord (in %) met enkele stellingen in verband met etnocentrisme van twee contrasterende groepen jongeren

	Hoogopgeleide, participerende en levensbeschouwelijk sterk betrokken jongeren	Laagopgeleide, niet- participerende en levensbeschouwelijk onverschillige jongeren
	(N = 167)	(N = 151)
1. België kan beter geen asielzoekers toelaten	15.1	56.0
2. Vreemdelingen nemen ons werk af	8.0	45.1
3. Migrantten komen hier profiteren van de uitkeringen	18.8	66.1
4. In sommige buurten doet de overheid te veel voor immigranten te weinig voor de Belgen die er wonen	27.4	64.6
5. De aanwezigheid van verschillende culturen verrijkt onze samenleving	69.4	24.7
6. Ik ben een racist	1.9	24.0

4. CONCLUSIES

In deze bijdrage werd gezocht naar het antwoord op twee vragen. De eerste vraag was welke jongeren eerder etnocentrische waarden aanhangen. Een tweede opgave was de invloed van maatschappelijke betrokkenheid op etnocentrisme na te gaan.

Uit het profiel van de meest etnocentrische jongeren kunnen we enkele zaken afleiden. Etnocentrisme heeft blijkbaar een plaats verworven in het waardepatroon van de

laagopgeleide, mannelijke of niet erg levensbeschouwelijk geïnteresseerde jongeren. Jongeren die op zoek zijn, of zich niet interesseren in zingeving zijn makkelijker vatbaar voor een etnocentrisch vertoog. Eerder onderzoek wees al op het bestaan van een subcultuur van demotie in het beroepsonderwijs, die een voedingsbodem voor etnocentrisme is (Pelleriaux, 2001). We kunnen het belang van het opleidingsniveau bekrachtigen voor de jongeren van 14 tot 25 jaar, omdat een laag opleidingsniveau het sterkst samenhangt met etnocentrisme. De sociale achtergrond speelt daarnaast evenzeer een rol.

Etnocentrische houdingen vinden we minder terug bij maatschappelijk betrokken jongeren. In het verleden aan meer verschillende soorten verenigingen deelgenomen hebben, of nu deelnemen aan het verenigingsleven gaat gepaard met een minder etnocentrische houding, los van de invloed van sociaaldemografische kenmerken. De gegevens van de jeugdmonitor bevestigen ook dat etnocentrisme en politieke desinteresse onderling samenhangende attitudes zijn (Elchardus & Smits, 2002).

Van het bestaan van verbanden kan niet besloten worden tot oorzakelijke relaties. In het licht van de bestaande literatuur lijkt het echter aannemelijk sociale participatie en politieke interesse te beschouwen als oorzaken van het lagere etnocentrisme. Het blijven bestaan van de verbanden, na controle voor achtergrondkenmerken, vergroot die aannemelijkheid nog. Wil men verdraagzaamheid vergroten, dan lijkt het verantwoord dat door het bevorderen van sociale participatie en politieke interesse te doen.

BIBLIOGRAFIE

- Adorno, T., Frenkel-Brunswick, E., Levinson, D. & Nevitt Sanford, R. (1969). *The Authoritarian Personality*. New York: Norton.
- Almond, G.A. & Verba, S. (1963). *The civic culture: Political attitudes and democracy in five nations*. Princeton/New Jersey: Princeton University Press.
- Billiet, J., Carton, A. & Huys, R. (1990). *Onbekend of onbemind? Een sociologisch onderzoek naar de houding van de Belgen tegenover migranten*. K.U.Leuven, Departement Sociologie.
- Carton, A., Swyngedouw, M., Billiet, J. & Beerten, R. (1993). *Kiezen is verliezen: onderzoek naar de politieke opvattingen van Vlamingen*. Leuven: Acco.
- De Groof, S., Elchardus, M. & Stevens, F. (2001). *Leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs, tussen theorie en praktijk*. Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.
- Deschouwer, K. (1987). *Politieke partijen in België*. Leuven: Kritak.
- De Witte, H. (1999). 'Alledaags' Racisme in België. Een overzicht van de onderzoeksliteratuur over racistische opvattingen en een interpretatie van de betekenis van het opleidingsniveau. *Migrantenstudies*, 15(1), 2-27.

- Durkheim, E. (1968) [orig. 1916]. *Les formes élémentaires de la vie religieuse*, Paris: Presses Universitaires de France.
- Elchardus, M. (1994). Gekaapte deugden. Over de nieuwe politieke breuklijn en de zin van limieten. *Samenleving en Politiek*, 1(1), 20-27.
- Elchardus, M., Kavadias, D. & Siongers, J. (1998). *Hebben scholen een invloed op de waarden van jongeren? Een empirisch onderzoek naar de doeltreffendheid van waardevorming in het secundair onderwijs*. Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.
- Elchardus, M. & Pelleriaux, K. (1998). De polis verdeeld. Hoe de kiezers links en rechts herdefiniëren. In: A. Carton, M. Swyngedouw, J. Billiet & R. Beerten (red.), *De onredelijke kiezer. Onderzoek naar de politieke opvattingen van Vlamingen. Verkiezingen van 21 mei 1995* (pp. 183-210). Leuven/Amersfoort: Acco
- Elchardus, M., Huyse, L. & Hooghe, M. (2001). *Het maatschappelijk middenveld in Vlaanderen. Een onderzoek naar de sociale constructie van democratisch burgerschap*. Brussel: VUBPress.
- Elchardus, M. & Smits, W. (2002). *Anatomie en oorzaken van het wantrouwen*. Brussel: VUBPress.
- Elchardus, M. & Siongers, S. (2003). Racisme een kwestie van smaak? Een onderzoek bij jongeren uit het 4^e en 6^e jaar secundair onderwijs, *Sociologische Gids*, 50(3), 259-284.
- Erickson, B.H. (1996). Culture, class and connections, *American Journal of Sociology*, 102, 217-251.
- Hermans, D. & Opdenakker, M. (2005). Alloctonen in het basis- en het secundair onderwijs in Vlaanderen, In Steunpunt WAV & VIONA Stuurgroep Strategisch Arbeidsmarktonderzoek. *Jaarboek 2005. De arbeidsmarkt in Vlaanderen*. (pp. 187-208). Leuven: Garant.
- JOP (2007). *Technisch verslag JOP-monitor 1*. Onuitgegeven verslag. K.U.Leuven, UGent, Vrije Universiteit Brussel. Te raadplegen op: <http://www.jeugdonderzoekplatform.be>
- Ostini, M. (1998). *Education for democratic citizenship. Seminar on basic concepts and corecompetences. 11-12 december 1997*. Straatsburg: Raad van Europa.
- Pelleriaux, K. (2001). *Demotie en burgerschap. De culturele constructie van ongelijkheid in de kennismaatschappij*. Brussel: VUBPress.
- Putnam, R.D. (1993). *Making democracy work: civic traditions in modern Italy*. Princeton/New Jersey: Princeton university Press.
- Relish, M. (1997). It's not all education. Network measures as sources of cultural competency, *Poetics*, 25, 121-139.
- Siongers, J. (2001). *Vakoverschrijdende thema's in het secundair onderwijs. Op zoek naar een maatschappelijke consensus*. Eindrapport van het onderzoek 'Vakoverschrijdende thema's in het secundair onderwijs. Op zoek naar een maatschappelijke consensus' op initiatief van de Vlaamse Minister bevoegd voor Onderwijs, Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.
- Smits, W. (2004). *Maatschappelijke participatie van jongeren. Bewegen in de vrijetijds-, sociale en culturele ruimte*. Eindverslag van het Programma Beleidsgericht Onderzoek 'Maatschappelijke participatie van jongeren'. Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.
- Stevens, F. & Elchardus, M. (2001). *De speelplaats als cultureel centrum. De beleving van de leefwereld van jongeren*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.
- Veldhuis, R. (1997). *Education for democratic citizenship: dimensions of citizenship, core competences, variables and international activities*. Straatsburg: Raad van Europa.

HOOFDSTUK 14.

ONDER, OP EN OVER DE SCHREEF

Jongeren en delinquentie

Dieter Burssens

1. INLEIDING

Dit hoofdstuk bespreekt de resultaten van de JOP-monitor 1 met betrekking tot delinquent gedrag bij jongeren in Vlaanderen tussen 14 en 25 jaar. Er zal voor meerdere delicten worden nagegaan in welke mate zij door de respondenten werden gepleegd gedurende het afgelopen jaar, wie meer of minder delicten pleegt en hoe vaak men slachtoffer wordt van een delict.

Het gaat om delicten die relatief vaak voorkomen. De diverse delicten – zwartrijden, diefstal, vandalisme, geweld, drugsverkoop en wapendracht – worden ongetwijfeld door verschillende mensen in verschillende mate al dan niet ernstig genoemd. In sommige gevallen is men eerder geneigd te spreken van grensoverschrijdend of experimenteel gedrag, terwijl anderen het over ‘echte’ misdrijven zullen hebben. De zes gedragingen die worden bevraagd verwijzen in ieder geval naar een overschrijding van regels, en zij kunnen – ook al kiest men in realiteit vaak andere oplossingsstrategieën – strikt genomen reden zijn tot justitiële interventie. De discussie over het al dan niet ‘misdadig’ karakter van probleemgedrag door jongeren wordt hier in het midden gelaten door verder de algemene term ‘delict’ te hanteren.

In jeugdcriminologisch onderzoek zijn 14- tot 18-jarigen een vaak bestudeerde groep. Zij maken op die leeftijd de soms turbulente adolescentieperiode door en daar komen nogal eens gedragingen zoals bovengenoemd bij kijken.

De JOP-monitor 1 bereikt daarnaast met de leeftijdsklasse 18- tot 25-jarigen een populatie die in criminologisch onderzoek minder aan bod komt in vergelijking met de 18-jarigen. Deze levensfase toont zich heel anders dan bij de nog schoolgaande jeugd. De jongeren of jongvolwassenen binnen deze leeftijdscategorie zijn niet langer leerplichtig. Vanaf hun 18 jaar zullen ze kiezen om verder te studeren of zullen ze proberen een plaats op de arbeidsmarkt te verwerven. Maar ook burgerrechtelijk en strafrechtelijk wijzigt er heel wat eens men de meerderjarigheid bereikt. De vraag laat zich stellen of het delictpatroon bij jongeren tussen 18 en 25 jaar evenzeer wijzigt.

2. DARKNUMBERONDERZOEK

Om verschillende redenen voldoen de officiële criminaliteitscijfers niet om de werkelijk gepleegde criminaliteit in beeld te brengen. Zowel de politie- als de gerechtelijke statistieken zijn vatbaar voor beïnvloeding door aspecten onafhankelijk van de werkelijk gepleegde delinquentie: wijzigingen op het gebied van strafwetgeving, andere definiëringen door de rechter, evolutie van opsporingstechnieken, wijzigende meldingsbereidheid van slachtoffers, nieuwe registratietendensen en wijzigingen bij statistische tellingen (Van Kerckvoorde, 1995). Ook de selectieve aandacht van politie voor bepaalde delicten of bevolkingsgroepen is van invloed op de geregistreerde cijfers. Bovendien worden de meeste delicten, en zeker de kleinere criminaliteit, nooit geregistreerd. Dat kan zijn omdat men het delict nooit ontdekt, dat men het de moeite niet vindt om het aan te geven bij de politie, of dat men ervan is overtuigd dat het aangeven van een delict geen zin heeft.

Om toch een beter beeld te krijgen over het werkelijk aantal gepleegde delicten, met inbegrip van de delicten die nooit in de officiële cijfers terechtkomen, wordt ‘darknumber’-onderzoek opgezet. De term ‘dark number’ verwijst naar de delicten die nooit werden opgemerkt of aangegeven bij de politie. Dergelijk onderzoek gaat aan de hand van surveys peilen naar jeugddelinquentie. Respondenten wordt gevraagd of zij een bepaald delict hebben gepleegd gedurende het afgelopen jaar (*self-report study*), en of zij in het afgelopen jaar slachtoffer werden van een delict (*victim survey*). Dit hoofdstuk is grotendeels als een darknumberonderzoek op te vatten.

Hoewel darknumberonderzoek veel adequater is dan de officiële criminaliteitsstatistieken, vertoont het ook enige beperkingen die eigen zijn aan surveys. Bijvoorbeeld behoren mensen die regelmatig slachtoffer zijn van delicten vaak tot groepen die in de slachtofferbevragingen de non-respons uitmaken. Zelfrapportage blijkt zeer geschikt voor de meting van kleinere criminaliteit, maar minder geschikt voor ernstigere misdrijven. En deze meting zou ook minder betrouwbaar zijn voor jongeren uit lagere sociale klassen (Van Kerckvoorde 1995; Walgrave 1996). Een belangrijk voordeel van deze ‘darknumber’-bevragingen, is dat men de delictscore kan relateren aan een heel aantal andere onafhankelijke variabelen die in de vragenlijst worden opgenomen.

Twee onderzoeken die enig cijfermateriaal over de incidentie van delinquentie bij Vlaamse jongeren omvatten, zijn het onderzoek ‘Jongeren in Vlaanderen: gemeten en geteld’ (De Witte, Hooge et al., 2000) en het onderzoek naar ‘Maatschappelijke participatie van jongeren’ (Smits, 2004). Voor het eerstgenoemde onderzoek (verder: ‘JVGG’) werd een vragenlijst met betrekking tot verscheidene thema’s afgenomen van een representatief staal van 4891 12- tot 18-jarige leerlingen uit het voltijds secundair onderwijs.

De gebruikte vragenlijst omvatte onder andere een gedeelte zelfrapportage waarin vragen gesteld werden over acht delicten: zwartrijden, diefstal, vandalisme, druggebruik, wapendracht, slagen (geweld), weglopen en drugsverkoop. De vragen uit dit onderzoek vormen de basis voor de zelfrapportage in de JOP-monitor 1, zij het slechts voor zes van de acht genoemde delicten. Druggebruik en weglopen werden in de JOP-monitor 1 niet behouden. Toch is een vergelijking van de JVGG-data, ingezameld eind 1998 tot begin 1999, met data uit de JOP-monitor 1, afgenomen eind 2005 en in het voorjaar van 2006, niet zomaar mogelijk. Een belangrijk probleem betreft de wijze van afname van de surveys. Die gebeurde voor de JOP-monitor 1 via een postenquête, terwijl de survey van het JVGG-onderzoek klassikaal werd afgenomen. Dergelijke verschillende dataverzamelmethodes kunnen aan de basis liggen van behoorlijke verschillen in antwoordpatroon bij de respondenten (Oberwittler, 2004).

3. THEORETISCHE REFERENTIEKADERS

Enkele theoretische referentiekaders die vaak worden gehanteerd in criminologische wetenschappen worden hier kort beschreven. Zij laten toe de resultaten uit de monitor te interpreteren of bijkomende betekenis te verlenen. De JOP-monitor 1 blijft echter een bevraging in de breedte en kan dus hoegenaamd niet de opgegeven theoretische kaders in hun geheel vatten. Hooguit kunnen we bepaalde verbanden als ‘indicaties’ voor een theoretische stelling opvatten, zonder dat we ten gronde kunnen evalueren of een theorie nu wel of niet werkt. Aan de lezer om met de nodige voorzichtigheid de resultaten te koppelen aan de aangehaalde theorie.

Het meeste jeugdcriminologisch onderzoek richt zich op de adolescentiefase en bespreekt jongeren tot 18 jaar. Het gaat dan om een periode waarin jongeren met heel wat veranderingen en onzekerheden moeten leren omgaan, waarin ze de ruimere maatschappij schoorvoetend exploreren en op zoek gaan naar een eigen plaats daarin. Ze worden geconfronteerd met nieuwe regels en normen, tasten grenzen af en overschrijden die ook. Ze experimenteren en provoceren. Zo leidt onderzoek steeds weer tot de vaststelling dat jeugddelinquentie een (statistisch) normaal verschijnsel is, eigen aan het proces van volwassen worden. Naar het einde van de adolescentiefase neemt delinquent gedrag weer af. De bindingen met school, werk, relaties, enzovoort worden groter (Burssens, 2006; Goris & Walgrave, 2002).

Vanuit jeugdcriminologisch oogpunt bekeken vormen de 18- tot 25-jarigen een minder interessante populatie. In principe verwachten we bij deze respondentengroep een lagere delinquentiegraad dan bij onderzoeken die jongeren tot 18 jaar bespreken, al zal er – wees gerust – nog voldoende deviant gedrag vastgesteld kunnen worden om mee

aan de slag te gaan. Het betreft dan niet alleen nog wat uitdovende adolescentiedelinquentie. Ook op oudere leeftijd durven mensen nog regels te overschrijden en over de schreef te gaan. Bovendien bestaat ook nog de persisterende delinquentie. Daarmee wordt verwezen naar delinquent gedrag dat zich doorzet na de adolescentieperiode. Vaak gaat het om jongeren die al meer en ernstiger delinquent gedrag stelden tijdens die periode, en daar niet mee ophouden bij het ouder worden.

Een exhaustieve beschrijving van de verschillende theoretische stromingen is binnen het bestek van deze algemene jeugdmonitor niet gewenst, laat staan haalbaar. De referentiekaders die hier kort worden toegelicht zijn slechts een selectie uit een bredere verzameling van verklarende theorieën die in de (jeugd)criminologische wetenschappen circuleren.¹ We beperken ons namelijk tot de meest relevante kaders om gegevens uit de JOP-monitor 1 te duiden.

Ter verklaring van de vaststelling dat de meeste jongeren weinig of geen delinquent gedrag vertonen en (meestal) het delinquent gedrag ontgroeien wordt verwezen naar de sociale bindingentheorie van Hirschi (1971). Die stelt dat mensen weerhouden worden van het plegen van delicten wanneer zij sociale bindingen met de samenleving hebben. Dat kan zich uiten als een band met significante personen, door zich in te zetten en actief te functioneren in systemen als de school of een jeugdclub, en door een groeiend geloof in de morele waarde van de normen en waarden van de samenleving. Wanneer er geen of een zwakke binding met de samenleving is, is het risico op persisterende delinquentie groter. Hirschi beschrijft echter niet hoe deze bindingen tot stand komen en suggereert daardoor dat beperkte bindingen te wijten zijn aan de jongere en zijn gezin. In de theorie van maatschappelijke kwetsbaarheid wordt het ontstaan van bindingen wel besproken, en komt men tot een meer interactionistische benadering. Wanneer bindingen niet of onvoldoende tot stand komen, hoeft dat niet noodzakelijk aan de betrokken individuen te liggen, maar dragen ook de maatschappelijke instellingen verantwoordelijkheid (Vettenburg, 1988). Een van die maatschappelijke instellingen, die door de theorie wordt aangegeven als de plaats bij uitstek waar sociale bindingen tot stand komen, is de school (Hirschi, 1971; Vettenburg, Walgrave et al., 2002). Falen op school kan een impact hebben op het zelfbeeld en het toekomstperspectief van jongeren. Een ongunstig zelfbeeld en een negatief toekomstperspectief worden soms in verband gebracht met een frequenter en ernstiger delictpatroon (van Welzenis, 1995; 1997). Bij de bespreking van de resultaten uit de JOP-monitor 1 zal onder meer de relatie tussen delinquent gedrag en de schoolloopbaan, het zelfconcept van jongeren en hun (negatief) toekomstperspectief aan bod komen.

1. Voor een overzicht: zie onder meer Muncie, J. (2004).

Naast de sociale bindingentheorie en de daaraan gerelateerde theorievorming, willen we nog twee vaak aan jeugddelinquentie gerelateerde referentiekaders vermelden waarbij ook enige aansluiting bij bepaalde achtergrondvariabelen uit de JOP-monitor 1 kan worden gezocht. Ten eerste is er de *strain*-theorie van Robert Merton (1968) die stelt dat voor bepaalde deelgroepen in de samenleving de cultureel bepaalde (vaak sociaaleconomische) doelstellingen onbereikbaar zijn. Wanneer die niet bereikbaar blijken via conventionele weg, neigt men deze doelstellingen na te streven aan de hand van deviante activiteiten. De monitor laat niet toe om sociaaleconomische deprivatie in beeld te brengen, maar twee afgeleide indicatoren zullen aan bod komen: het al dan niet hoger opgeleid zijn van ouders en het al dan niet genieten van een vervangingsinkomen door de ouders. Het hoeft echter geen betoog dat deze indicatoren niet de meest adequate zijn om sociaaleconomische deprivatie te vatten.

Een ander thema binnen jeugdcriminologie betreft de invloed van *peers* op jongeren. Nogal wat van het delinquent gedrag bij jongeren wordt toegeschreven aan de druk die men van een vriendengroep ervaart. Om erbij te (blijven) horen, worden moed en durf tentoongespreid. Dat vertaalt zich nogal eens in het 'durven' overschrijden van regels en normen. In de monitor worden indicaties gezocht door na te gaan in hoeverre jongeren die delinquent gedrag stellen ook meer vrienden hebben die dat ook doen. Ook wordt de relatie met het uitgaansgedrag van jongeren bekeken, al kan daar, naast *peer group pressure*, ook het gebrek aan sociale controle en het nuttigen van alcohol of andere drugs delinquent gedrag verklaren. Geen of te weinig sociale controle wordt ook als reden voor een hogere delinquentiegraad in stedelijk gebied aangekaart. Ook dat zal aan bod komen in de bespreking van de resultaten.

Ten slotte wordt bij jeugddelinquentie al eens met de vinger gewezen naar de ouders van jongeren. Bekeken zal worden of een responsieve relatie met vader, een responsieve relatie met moeder, en/of een striktere opvolging door beide ouders het delinquent gedrag kunnen tegengaan.

4. RESULTATEN

4.1 WELKE DELICTEN PLEEGDEN JONGEREN HET AFGELOPEN JAAR?

In de vragenlijst werd gepeild naar het plegen van zes delicten. Aan de jongeren werd gevraagd of zij gedurende het afgelopen jaar (1) zonder te betalen met de trein, tram, metro of bus hebben meegereden terwijl ze eigenlijk moesten betalen, (2) iets met opzet hebben beschadigd of stukgemaakt op straat, op school of op een andere openbare

plaats, (3) iets hebben gepikt/gestolen, (4) wapens bij zich hebben gedragen op straat, op school of een andere publieke plaats (zakmes niet inbegrepen), (5) drugs hebben verkocht met winst en (6) iemand zodanig in mekaar hebben geslagen dat hij/zij verwondingen opliep (zie tabel 14.1).

Aan de plegers van delicten werd ook gevraagd hoe vaak zij de respectievelijke delicten het afgelopen jaar pleegden (zie in bijlage, tabel 14.B1).

TABEL 14.1. Aantal plegers het afgelopen jaar bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen¹

	N	%
Zwartrijden (N = 2445)	742	30.3
Diefstal (N = 2456)	318	12.9
Vandalisme (N = 2458)	295	12.0
Geweld (N = 2459)	137	5.6
Wapendracht (N = 2467)	84	3.4
Drugsverkoop (N = 2463)	79	3.2

1 De delicten zijn gerangschikt naar mate van voorkomen.

Van zes bevraagde delicten wordt zwartrijden door het grootst aantal respondenten gepleegd. 30.3% van de bevraagde jongeren reed het afgelopen jaar wel eens zonder te betalen met de trein, tram, bus of metro, terwijl zij eigenlijk moesten betalen. Bij iets meer dan de helft van deze jongeren beperkt zich dat tot één à twee keer. Dat betekent echter dat nog iets minder dan één op zeven jongeren (13.6%) het afgelopen jaar 3 keer of meer heeft zwartgereden. Het aantal jongeren dat dit delict heeft begaan ligt met 30.3% beduidend hoger dan bij de vijf andere bevraagde delicten. Daarvan komen diefstal (12.9%) en vandalisme (12.0%) nog in enige mate voor. Van deze kleinere groep jongeren, beperkt het stelen of het beschadigen van goederen zich bij de meesten tot één à twee keer gedurende het afgelopen jaar. Slechts ongeveer vier op honderd jongeren geven aan drie keer of meer te hebben gestolen of iets te hebben beschadigd. Geweld, drugsverkoop en wapendracht beperken zich bij jongeren tot marginale fenomenen. Ongeveer één op twintig jongeren raakte het afgelopen jaar betrokken in een vechtpartij waarbij iemand gewond raakte. Het aantal jongeren dat drie keer of meer dergelijk geweld heeft gebruikt, beperkt zich tot 1.1%. Het dragen van een wapen op een publieke plaats en het verkopen van drugs komt bij minder dan vier op honderd jongeren voor. Hoewel wapendracht en drugsverkoop van de zes bevraagde delicten het minst voorkomen bij jongeren, valt wel op te merken dat de plegers ervan het meestal niet bij één à twee keer houden. Zowel bij wapendracht (2.2%) als bij drugsverkoop (eveneens 2.2%) geven de meeste plegers aan het delict minstens drie keer te hebben begaan gedurende het afgelopen jaar.

Eerder werd al aangegeven dat de resultaten uit de JOP-monitor 1, ondanks een overname van vragen, niet vergelijkbaar zijn met de resultaten uit het onderzoek JVGG (Goedseels, Vettenburg et al., 2000). Door een verschillende dataverzamelmethode moet de JOP-bevraging in feite weer als nulmeting worden opgevat. Aangezien echter (nog) geen beter vergelijkingspunt bestaat, worden louter ter informatie de zelfrapportagecijfers van beide onderzoeken naast elkaar gezet (zie tabel 14.2).

Uit beide databanken werden de jongeren tussen 14 en 17 jaar geselecteerd. De JOP-monitor 1 bevraagt immers pas vanaf de leeftijd van 14 jaar. De bevraging binnen het onderzoek JVGG gebeurde klassikaal binnen het secundair onderwijs. Dat maakt dat tot 17 jaar een zekere representativiteit kan worden gewaarborgd. Vanaf 18 jaar heeft men in dat onderzoek een atypische groep, aangezien het bijna uitsluitend jongeren betreft die minstens eenmaal een jaar moesten overdoen. Behalve voor zwartrijden rapporteren jongeren in de JOP-bevraging beduidend minder delicten dan zeven jaar eerder in de JVGG-bevraging.

TABEL 14.2. Vergelijking van onderzoek over het percentage plegers het afgelopen jaar bij 14- tot 17-jarigen in Vlaanderen

	1998/1999 (JVGG)	2006 (JOP)	Vershil
Zwartrijden	29.4	32.7	3.3
Diefstal	26.3	15.5	-10.8
Vandalisme	22.8	14.7	-8.1
Geweld	13.0	6.1	-6.9
Wapendracht	13.4	4.0	-9.4
Drugsverkoop	7.1	2.9	-4.2

4.2 SAMENHANG VAN DELINQUENT GEDRAG MET ACHTERGRONDVARIABLEN

De monitorbevraging laat toe om te onderzoeken of bepaalde achtergrondvariabelen kunnen worden gelinkt aan een hogere prevalentie van delinquent gedrag. Eerst en vooral wordt de verdeling volgens geslacht en leeftijd als evidente basisvariabelen beschreven. Daarna komen variabelen aan bod die men, min of meer, als indicaties van goede of minder goede sociale binding kan opvatten: de schoolloopbaan, het zelfconcept en het (negatief) toekomstperspectief van jongeren. Daarnaast worden enkele variabelen weerhouden die verwijzen naar de sociaaleconomische status van de ouders van de respondent: het al dan niet hebben van een ouder die een hogere opleiding genoot en het al dan niet hebben van een ouder die een vervangingsinkomen geniet. Theoretische stellingen met betrekking tot *peer group pressure* en sociale controle vinden relevante informatie wanneer een verband wordt gezocht met het al dan niet hebben van delinquente vrienden.

den, het uitgaanspatroon van jongeren en de graad van verstedelijking van de woonplaats van jongeren. Verder wordt het onderscheid gemaakt tussen respondenten die nog studeren tegenover niet-studenten. Daarna komt de levensbeschouwelijke houding van respondenten aan bod. Ten slotte wordt ook het verband gezocht tussen delinquent gedrag van jongeren en de relatie met hun ouders.

Bij de interpretatie van de gevonden resultaten moet men opletten om een samenhang niet meteen ook als een causaal verband te begrijpen. De verklaring waarom twee variabelen samenhangen, vraagt vaak uitgebreider en meer diepgaand onderzoek dan het grove borstelwerk dat met deze JOP-monitor 1 gebeurt. Wel wordt getracht hier en daar verwijzingen te maken naar ander relevant onderzoeksmateriaal dat toelaat resultaten te kaderen.

Om een zicht te krijgen op de samenhang tussen deze variabelen en een eventueel verhoogde kans op delinquent gedrag, worden een aantal kruistabellen gepresenteerd. Omdat deze echter niet altijd betrouwbaar zijn door mogelijke, onderlinge interactie-effecten van variabelen, werd voor de vier meest begane delicten – zwartrijden, diefstal, vandalisme en geweld – ook een logistische regressie uitgevoerd.

4.2.1 Geslacht en leeftijd

(a) Zoals stevast terug te vinden in criminologisch onderzoek (De Groof & Smits, 2006; Goedseels, Vettenburg et al., 2000; Junger-Tas, 1994; Ogilvie & Western, 2003), begaan jongens veel meer delicten dan meisjes (zie tabel 14.3). Volgens de data uit de JOP-monitor 1 is bij zwartrijden het verschil tussen de geslachten echter niet significant. Dat blijkt nog duidelijker uit de logistische regressie (zie tabel 14.17). Bij de andere delicten plegen jongens een veelvoud van het aantal delicten dat meisjes plegen, tenzij bij diefstal waar het verschil zich beperkt tot een kleine 6 %.

In JVGG vond men voor dezelfde delicten, inclusief voor zwartrijden, steeds significante verschillen tussen beide geslachten (Goedseels, Vettenburg et al., 2000).

TABEL 14.3. Percentage plegers naar geslacht bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen¹

	Jongens	Meisjes	Algemeen	χ^2	p
Zwartrijden (N = 2446)	31.9	28.7	30.3	3.001	.083
Diefstal (N = 2456)	15.8	9.9	12.9	19.368	.000
Vandalisme (N = 2457)	17.8	5.8	12.0	84.673	.000
Geweld (N = 2459)	9.2	1.7	5.6	66.819	.000
Wapendracht (N = 2468)	5.3	1.3	3.4	30.12	.000
Drugsverkoop (N = 2462)	4.9	1.3	3.2	25.256	.000

1 De delicten zijn gerangschikt naar mate van voorkomen.

(b) Van leeftijd wordt ook verwacht dat het een belangrijke invloed heeft op de mate waarin delinquent gedrag voorkomt. De traditionele piek van jeugddelinquent gedrag wordt in de literatuur meest rond de leeftijd van 16 à 17 jaar gesitueerd.

Naargelang de aard van het delict kan de piek echter wat eerder of later liggen. Volgens de *International Self-Report Delinquency Study* die begin jaren 90 werd afgenomen in 13 landen manifesteert de piek voor vandalisme en graffiti zich op 14- à 15-jarige leeftijd, voor eigendomsdelicten op 16- à 17-jarige leeftijd en voor geweldsdelicten pas op 18- à 19-jarige leeftijd (Junger-Tas, 1994). In Belgisch zelfrapportageonderzoek lijkt een piek voor geweldsdelicten zich op een jongere leeftijd te situeren, waarbij vanaf 18 jaar een duidelijke afname van het geweld is te zien (Born & Gavray, 1994; Vettenburg, 1998). De piek van zwartrijden werd in eerder onderzoek al bij iets hogere leeftijdscategorieën gesitueerd (Goedseels, Vettenburg et al., 2000).

Uit de JOP-bevraging blijkt een piek van delinquent gedrag zich effectief rond de leeftijd van 16-17 jaar te situeren voor 4 van de 6 delicten. Dat is niet zo bij geweld, waar de hoogste score wordt gevonden bij 14- tot 15-jarigen, noch bij zwartrijden, waar de 18- tot 19-jarigen zich het vaakst aan bezondigen.

Het significante verschil bij zwartrijden houdt geen stand in de logistische regressie (zie tabel 14.17). Later in de tekst zal immers blijken dat niet-studenten veel minder zwartrijden dan studenten uit secundair of hoger onderwijs. Deze groep niet-studenten is uiteraard sterker vertegenwoordigd binnen de oudere leeftijdsklassen.

Geweld, in onderstaande kruistabel niet als significant weerhouden, wordt daarentegen in de logistische regressie wel degelijk significant met leeftijd in verband gebracht. Betrokkenheid bij fysiek geweld neemt af met het ouder worden. Drugsverkoop neemt vanaf de leeftijd 16 à 17 jaar geleidelijk af, om in de laatste leeftijdsklasse (24- tot 25-jarigen) helemaal terug te vallen op iets meer dan één percent.

TABEL 14.4. Percentage plegers naar leeftijd bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	14-15 jaar	16-17 jaar	18-19 jaar	20-21 jaar	22-23 jaar	24-25 jaar	χ^2	p
Zwartrijden	32.3	33.0	36.2	32.2	27.7	21.0	28.570	.000
Diefstal	13.2	18.4	14.3	9.6	13.9	7.7	24.200	.000
Vandalisme	13.6	16.7	14.1	10.0	9.4	8.2	20.820	.001
Geweld	6.7	6.4	5.6	5.3	5.1	4.1	3.284	.656
Drugsverkoop	1.5	5.0	4.4	3.8	3.4	1.2	15.733	.008
Wapendracht	3.9	4.5	3.1	1.6	3.4	3.6	5.142	.399

4.2.2 Sociale bindingen, zelfconcept en toekomstperspectief

(c) De monitor laat niet toe om de theorie van sociale bindingen of van maatschappelijke kwetsbaarheid afdoende in al haar verschillende aspecten in kaart te brengen. Hoog-

stens kunnen we er enkele variabelen uitpikken die een indicatie kunnen zijn, maar in feite op zich nog niet het gehele kader dekken. Deze verklaringsmodellen hechten veel belang aan de school in het bindingsproces. Wie daar uit de boot begint te vallen, heeft het moeilijker om tot een goede sociale binding te komen en kan op termijn tot meer delinquentie komen. We gaan dit in beperkte mate na door te onderzoeken of er verschillen zijn tussen respondenten die al dan niet minstens éénmaal een jaar hebben overgedaan in het lager of secundair onderwijs. Internationaal wordt vooral een verband gevonden tussen een jaar overdoen en het gebruiken van geweld (Junger-Tas, 1994). Volgens sommigen is de reden van een hogere rapportering bij jongeren met een onregelmatige schoolloopbaan echter bij het vrijetijdspatroon van deze jongeren te vinden. Niet de schoolloopbaan an sich, maar het feit dat deze jongeren gemiddeld meer tijd doorbrengen in café, discotheek en bioscoop zou een hogere delictscore verklaren (De Groof & Smits, 2006).

Zwatrijden en vandalisme vertonen, zowel in de bivariate analyse (zie tabel 14.5) als in de eindmodellen van de logistische regressie (zie tabel 14.17), geen significante samenhang met een jaar overdoen. Geweld en diefstal blijven wel significant gerelateerd aan een onderbroken schoolloopbaan. Voor de andere delicten, waar geen logistische regressie voor gebeurde, moeten we terugvallen op de analyse in kruistabel. Daar zien we dat wie een jaar moest overdoen al eens vaker een wapen draagt (5,7% tegenover 2,4%) en iets vaker drugs met winst (door)verkoopt (4,0% tegenover 2,6%) (zie tabel 14.5).

TABEL 14.5. Percentage plegers naar al dan niet een jaar te hebben overgedaan bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	Nooit een jaar overgedaan	Ten minste 1 keer een jaar overgedaan	χ^2	p
Zwatrijden (N = 2314)	30.6	29.8	.137	.711
Diefstal (N = 2322)	11.2	15.7	8.618	.003
Vandalisme (N = 2324)	11.1	13.5	2.595	.107
Geweld (N = 2326)	3.6	9.9	36.606	.000
Wapendracht (N = 2331)	2.4	5.7	15.938	.000
Drugsverkoop (N = 2327)	2.6	4.0	3.041	.081

Op het eerste zicht lijkt een jaar overdoen slechts bij drie – zij het meer ernstige – delicten significant van betekenis te zijn. Aangezien de theorie van maatschappelijke kwetsbaarheid in feite niet de veel voorkomende leeftijdgebonden jeugddelinquentie wil verklaren, maar veeleer wordt gerelateerd aan ernstige of veelvuldige delinquentie, zullen we verder in deze tekst ook nagaan of de achtergrondvariabele over de schoolloopbaan van de jongere een samenhang vertoont met de zogenaamde ‘veelplegers’.

(d) Sociale bindingen riskeren minder goed tot stand te komen bij wie in contact met de maatschappelijke instellingen (te) vaak met negatieve ervaringen wordt geconfronteerd. Die negatieve ervaringen kunnen een impact hebben op het zelfconcept en het toekomstperspectief van jongeren. Ook deze concepten worden vaak als indicatoren genoemd in jeugdcriminologisch onderzoek (van Welzenis, 1995; 1997; Levy, 1997). Om een zicht te krijgen op het zelfconcept en het (negatief) toekomstperspectief van jongeren, werd voor ieder concept een schaal ontwikkeld (zie technisch verslag: JOP, 2007). Jongeren die het afgelopen jaar minstens één keer een wapen bij zich hadden, en jongeren die minstens één keer drugs verkochten, scoren gemiddeld significant lager op de zelfbeeldschaal. Diezelfde jongeren, maar ook diegenen die het afgelopen jaar betrokken zijn geweest bij geweld, diefstal en/of vandalisme hebben een negatiever beeld over hun toekomst. In tegenstelling tot bij diefstal en vandalisme, houdt de relatie tussen een negatief toekomstperspectief en het plegen van geweld geen stand in het eindmodel van de logistische regressie daarover.

TABEL 14.6. Zelfbeeld en negatief toekomstperspectief bij al dan niet plegers onder 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	Gemiddelde score zelfbeeld				Gemiddelde score negatief toekomstperspectief			
	Niet-pleger	Pleger	t	p	Niet-pleger	Pleger	t	p
Zwartrijden	74.9	74.9	-.111	.911	30.7	31.8	1.391	.164
Diefstal	75.1	73.7	-1.494	.135	30.4	35.2	4.527	.000
Vandalisme	75.1	74.2	-0.873	.383	30.4	35.4	4.193	.000
Geweld	75.2	73.0	-1.586	.113	30.7	34.4	2.345	.019
Wapendracht	75.1	70.9	-2.035	.045	30.7	39.2	3.602	.001
Drugsverkoop	75.1	70.1	-2.816	.005	30.8	38.3	3.755	.000

4.2.3 Sociale deprivatie

(e) De sociaaleconomische status (SES) wordt soms wel (Elliott & Huizinga, 1983; McQuoid, 1994), maar vaker niet (De Groof & Smits, 2006; Junger-Tas, 1994; Western, 2003) gelinkt aan een verhoogd risico op delinquent gedrag. We bekijken of er verschillen zijn tussen respondenten (i) die al dan niet minstens één ouder hebben die hoger opgeleid is en (ii) die al dan niet minstens één ouder hebben die een vervangingsinkomen geniet.

Wat het opleidingsniveau van de ouders betreft, wordt in eerste instantie enkel een samenhang gevonden met de mate van zwartrijden (zie in bijlage tabel 14.B2). Meer dan één op drie respondenten met minstens één hoger opgeleide ouder begaat dit delict,

terwijl dit beperkt blijft tot één op vier bij wie geen enkele van de ouders hoger is opgeleid. Deze samenhang houdt geen stand in de logistische regressie.

Vandalisme toont in de kruistabel slechts een klein verschil, maar uit de logistische regressie (zie tabel 14.17) kan worden opgemaakt dat wel degelijk een significant verband weerhouden kan worden. Wie gedurende het laatste jaar iets met opzet heeft beschadigd of stukgemaakt, is iets vaker iemand die geen ouder met een hoger diploma heeft.

Respondenten waarvan minstens één ouder een vervangingsinkomen geniet rapporteren minder delicten dan anderen (zie tabel 14.7). Zij rijden minder zwart en plegen significant minder diefstallen en minder vandalisme. Voor de andere delicten scoren beide groepen min of meer gelijk. De verschillen met betrekking tot zwartrijden en diefstal blijken niet langer significant wanneer opgenomen in een logistische regressie.

Een lagere sociaaleconomische status – hier gemeten aan de hand van het opleidingsniveau van de ouders en het al dan niet genieten van een vervangingsinkomen door de ouders – geeft dus geen indicaties voor hoger delinquent gedrag. Bij jongeren van wie minstens één ouder een vervangingsinkomen geniet, wordt zelfs een lagere delinquentiegraad vastgesteld.

TABEL 14.7. Percentage plegers naar ouders met een vervangingsinkomen van 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	Geen ouder met vervangingsinkomen	Ten minste 1 ouder met een vervangingsinkomen	χ^2	p
Zwartrijden (N = 2159)	32.1	26.2	8.189	.004
Diefstal (N = 2172)	14.6	10.3	7.943	.005
Vandalisme (N = 2171)	13.5	9.0	9.541	.002
Geweld (N = 2174)	5.1	5.3	.052	.819
Wapendracht (N = 2180)	3.5	3.4	.043	.837
Drugsverkoop (N = 2176)	3.2	2.7	.369	.543

4.2.4 Peergroup pressure en sociale controle

(f) Voor het oog van vrienden willen jongeren wel eens een stap verder gaan dan wat men uit eigen beweging ooit zou doen. Het valt meteen op dat plegers van delicten veel vaker aangeven dat ook vrienden van hen hetzelfde delict plegen. Terwijl bij niet-plegers maximaal (bij zwartrijden) 36% aangeeft vrienden te hebben die het respectievelijke delict plegen, is het aantal plegers dat delinquente vrienden opgeeft minimaal (bij wapendracht) 64%. Van de jongeren die drugs verkopen geeft zelfs 83% aan dat zij vrienden hebben die hetzelfde delict plegen. De verschillen tussen plegers en niet-plegers zijn

voor elk delict significant. De invloed van delinquente vrienden op het zelf plegen van delinquent gedrag lijkt daarom op het eerste zicht groot. De vraag blijft echter of het verband tussen delinquentie en het hebben van delinquente vrienden ontstaat doordat jongeren onder invloed van delinquente vrienden tot delinquentie komen, omdat delinquente jongeren eerder geneigd zijn vrienden te kiezen die ook delinquent zijn, of omdat bepaalde vriendengroepen om een andere achterliggende reden hoger scoren qua delinquent gedrag. Bovendien kan ook meespelen dat plegers het gevoel hebben dat het door hun gestelde gedrag ook door anderen gesteld wordt, dat het om een veel voorkomend, normaal gedrag gaat. Men gaat daarom sneller opgeven dat ook vrienden het betreffende gedrag stellen en belasten op die manier minder het eigen geweten.

TABEL 14.8. Percentage plegers onder vrienden bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	% plegers met vrienden als pleger	% niet-plegers met vrienden als pleger	χ^2	p
Zwartrijden (N = 2423)	71.6	36.0	260.478	.000
Diefstal (N = 2430)	68.9	22.2	295.291	.000
Vandalisme (N = 2432)	74.1	19.1	406.942	.000
Geweld (N = 2415)	70.6	19.4	193.673	.000
Wapendracht (N = 2432)	64.3	7.0	326.311	.000
Drugsverkoop (N = 2426)	83.3	23.3	143.895	.000

(g) Druk van *peer groups* manifesteert zich mogelijk ook tijdens het uitgaan. Uitgelaten, mogelijk onder invloed van genotsmiddelen, zonder de controlerende blik van ouders of bekenden, gaan jongeren op zoek naar vertier. Het lijkt niet meer dan logisch dat op deze momenten een hogere kans bestaat dat daar al eens grensoverschrijdend gedrag mee gepaard gaat. Het uitgaanspatroon van jongeren werd naast het delictspatroon gelegd. Plegers van bijna elk bevraagd delict tonen zich meer dan gemiddeld actief in het uitgaansleven.² Enkel voor wapendracht kan geen significant verband gevonden worden (zie tabel 14.9).

2. Uitgaan: op café gaan, naar een fuif gaan, naar een discotheek gaan, bij vrienden langs gaan of naar een concert of rave gaan.

TABEL 14.9. Uitgaanspatroon bij al dan niet plegers onder 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	Z-score niet-pleger	N	Z-score pleger	N	t	p
Zwartrijden	-.09	1467	.21	661	7.442	.000
Diefstal	-.04	1869	.37	264	7.199	.000
Vandalisme	-.05	1884	.43	252	8.364	.000
Geweld	-.02	2021	.33	122	4.197	.000
Wapendracht	.00	2072	.19	72	1.841	.066
Drugsverkoop	-.02	2072	.78	71	9.855	.000

(h) Steden worden, niet alleen door de modale burger maar ook in criminologisch onderzoek, vaak in verband gebracht met een hogere delinquentiegraad (Western, 2003). De verstedelijkingsgraad laat zich in deze survey niet in één kruistabel bespreken, noch in de logistische regressie opnemen, omdat bij de twee survey-momenten – bij 18- tot 25-jarigen en later bij 14- tot 18-jarigen – een verschillende vraagstelling naar de verstedelijkingsgraad van de woonplaats werd gebruikt.³ Bij 18- tot 25-jarigen wordt de verstedelijkingsgraad bepaald aan de hand van de postcode van de woonplaats. Bij een latere bevraging bij 14- tot 18-jarigen dienden de respondenten zelf aan te geven of zij eerder in verstedelijkt gebied, of in buitenstedelijk woongebied of platteland wonen.

In de JOP-monitor 1 vertoont de verstedelijkingsgraad van de woonplaats van de respondenten weinig samenhang met de scores op de bevraagde delicten (zie tabellen 14.10 en 14.11). Zowel bij de jongere als bij de oudere leeftijdsgroepen wordt geen enkel significant verband gevonden. Dat het er weinig toe doet waar jongeren wonen, wil echter niet zeggen dat steden daarom niet met hogere delinquentiestatistieken kunnen kampen. Steden zijn mogelijk vaker de pleegplaats, ook bij jongeren uit buitenstedelijk gebied. Die gaan bijvoorbeeld naar de steden om daar onderwijs te volgen, voor vrijetijdsbesteding, om te werken of te winkelen.

3. Rekening houdend met de privacywetgeving, en om de anonimiteit van minderjarige respondenten te garanderen, werd bij de bevraging van 14- tot 18-jarigen niet langer toegestaan dat de postcode werd bevraagd.

TABEL 14.10. Percentage plegers naar verstedelijkingsgraad¹ bij 14- tot 18-jarigen in Vlaanderen

	Buitenstedelijk gebied		Verstedelijkt gebied		χ^2	p
	N	%	N	%		
Zwartrijden (N = 947)	263	32.9	54	36.7	.831	.362
Diefstal (N = 954)	117	14.6	29	19.0	1.873	.171
Vandalisme (N = 953)	121	15.1	23	15.0	.001	.977
Geweld (N = 958)	48	6.0	13	8.5	1.385	.239
Wapendracht (N = 962)	26	3.2	10	6.5	3.853	.050
Drugsverkoop (N = 960)	32	4.0	4	2.6	.675	.411

1 Verstedelijkt gebied = de respondenten geven aan of zij al dan niet in verstedelijkt gebied, of woon-gebied, dorpskern of landelijk gebied wonen.

TABEL 14.11. Percentage plegers naar verstedelijkingsgraad¹ bij 18- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	Buitenstedelijk gebied		Verstedelijkt gebied		χ^2	p
	N	%	N	%		
Zwartrijden (N = 1471)	333	28.6	82	26.9	.334	.563
Diefstal (N = 1478)	141	12.1	25	8.1	3.786	.052
Vandalisme (N = 1479)	121	10.3	24	7.8	1.729	.189
Geweld (N = 1478)	61	5.2	13	4.2	.490	.484
Wapendracht (N = 1479)	36	3.1	11	3.6	.198	.656
Drugsverkoop (N = 1477)	36	3.1	7	2.3	.558	.455

1 Verstedelijkt gebied = aan de hand van de postcode: grootsteden (Antwerpen, Brussel en Gent) en centrumsteden (Aalst, Brugge, Hasselt, Genk, Kortrijk, Leuven, Mechelen, Oostende, Roeselare, Sint-Niklaas en Turnhout).

4.2.5 Andere verbanden

(i) De onderzochte groep 14- tot 25-jarigen omvat een grote groep jongeren die zich, na aan de leerplicht te hebben voldaan, op de arbeidsmarkt begeven, terwijl anderen nog enige tijd aan het studentenstatuut vasthouden. Het lijkt te verwachten dat de leefomstandigheden van jongeren die wel dan niet studeren zodanig verschillend zijn dat bijgevolg ook een verschillend delictpatroon kan worden vastgesteld (zie tabel 14.12). De studenten uit het hoger onderwijs bekennen het meest al eens zwart te rijden. De scholieren uit het secundair onderwijs geven het vaakst toe tijdens het afgelopen jaar iets te hebben gestolen, iets te hebben beschadigd en al eens één of ander wapen bij zich te hebben gedragen op een publieke plaats of op school. In de eindmodellen van de logistische regressie op diefstal en op vandalisme zullen beide verbanden echter geen stand houden.

Vechtpartijen doen zich merkkelijk minder voor bij studenten uit het hoger onderwijs in vergelijking met niet-studenten en scholieren uit het secundair onderwijs. In het eindmodel van de logistische regressie over geweld zal vooral de niet-student het sterkst gerelateerd worden aan conflicten met geweld.

TABEL 14.12. Percentage plegers naar al dan niet studeren bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	Scholieren (so)	Studenten (ho)	Niet-student	χ^2	p
Zwartrijden (N = 2420)	32.8	40.3	22.9	52.529	.000
Diefstal (N = 2431)	16.1	12.7	10.2	14.561	.001
Vandalisme (N = 2433)	15.4	9.5	10.1	16.624	.000
Geweld (N = 2434)	6.3	2.2	6.8	14.823	.001
Wapendracht (N = 2442)	4.0	1.9	3.7	5.083	.079
Drugsverkoop (N = 2439)	3.7	3.2	2.9	.972	.615

(j) De bevraging laat toe om respondenten te onderscheiden op levensbeschouwelijk gebied. Een gedetailleerde opdeling waarin christelijke, islamitische en andere religies worden onderscheiden van vrijzinnigen, ongelovigen en onverschilligen levert te kleine deelgroepen op voor relevante statistische analyses (zie in bijlage tabel 14.B3). Vandaar een veel ruwere opdeling tussen gelovigen en niet-gelovigen (zie tabel 14.13). Die vertoont meerdere significante samenhangen met delinquent gedrag. Onder gelovigen vallen jongeren die zichzelf aan een religie of levensbeschouwing verbinden, al dan niet praktiserend, en inclusief jongeren die twijfelen maar zich toch min of meer christelijk, moslim, of dergelijke voelen. Als 'niet-gelovig' wordt hier de jongere begrepen die zich expliciet als niet-gelovig of als vrijzinnig benoemt, evenals wie zichzelf als onverschillig beschouwt.

Wie zich gelovig noemt of twijfelt, rapporteert elk van de bevraagde delicten significant minder vaak te hebben gepleegd gedurende het afgelopen jaar. Deze verschillen blijken, behalve voor diefstal, ook in de logistische regressie (zie tabel 14.17) stand te houden. Specifiek onderzoek op het thema religiositeit en delinquentie geeft verschillende resultaten. Waar sommigen de religieuze component gehandhaafd zien (Benda & Toombs, 2000), vinden anderen geen verband na controle op andere factoren, gerelateerd aan sociale bindingen (Evans, Cullen et al., 1996), sociale controle (Cochran, Wood et al., 1994), keuze van de peer group (Burkett & Warren, 1987), of familiale of vriendschapskenmerken (Elifson, Petersen et al., 1983).

(k) Ten slotte laat de JOP-monitor 1 toe om de relatie van jongeren met hun ouders te beschrijven. De respondenten dienden aan te geven of zij al dan niet akkoord gaan met 22 stellingen over de relatie met respectievelijk hun vader en hun moeder. Bij het construe-

ren van relevante schalen uit deze items kon worden vastgesteld dat in feite drie dimensies kunnen worden onderscheiden. Het gaat om (1) de responsiviteit van vader, (2) de responsiviteit van moeder, en (3) de opvolging door vader én moeder. De dimensies van responsiviteit meten in welke mate moeders en vaders betrokken zijn bij hun jongeren wat betreft hun gevoelens, problemen en aspiraties. De dimensie opvolging geeft aan in welke mate moeders en vaders weten wat hun kinderen doen, wanneer en met wie ze dat doen. De opvolging verwijst naar een vorm van pedagogische controle. Voor elk van deze dimensies werd een schaal gevormd (JOP, 2007).

TABEL 14.13. Percentage plegers naar al dan niet gelovig zijn bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	Niet-gelovig	Gelovig	χ^2	p
Zwarijden (N = 2418)	35.6	27.0	20.327	.000
Diefstal (N = 2430)	15.5	11.4	8.824	.003
Vandalisme (N = 2430)	14.9	10.2	12.227	.000
Geweld (N = 2432)	8.2	3.9	20.675	.000
Wapendracht (N = 2439)	4.6	2.7	5.877	.015
Drugsverkoop (N = 2434)	4.6	2.3	10.004	.002

Over het algemeen vertoont de responsiviteit van vader en van moeder meer samenhang met het al dan niet plegen van de verschillende delicten dan de opvolging door beide ouders (zie tabellen 14.14, 14.15 en 14.16). Zowel plegers van zwarijden als plegers van diefstal schatten de responsiviteit van zowel vader als moeder significant lager in. Deze samenhangen worden, in tegenstelling tot de samenhang met vandalisme, ook bevestigd in de eindmodellen van de logistische regressie.

De opvolging door beide ouders lijkt in de kruistabel samenhang te vertonen met het al dan niet zwarijden, maar dat kon niet in de logistische regressie worden bevestigd.

TABEL 14.14. Responsiviteit van vader bij al dan niet plegers onder 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	Gemiddelde score op de schaal 'responsiviteit van vader'			
	Niet-pleger	Pleger	t	p
Zwarijden (N = 2017)	55.4	50.8	-4.053	.000
Diefstal (N = 2027)	54.6	50.1	-3.015	.003
Vandalisme (N = 2026)	54.4	51.4	-1.945	.052
Geweld (N = 2028)	54.2	51.8	-1.077	.281
Wapendracht (N = 2034)	54.3	46.8	-2.705	.007
Drugsverkoop (N = 2032)	54.3	46.8	-2.562	.010

TABEL 14.15. Responsiviteit van moeder bij al dan niet plegers onder 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	Gemiddelde score op de schaal 'responsiviteit van moeder'			
	Niet-pleger	Pleger	t	p
Zwartrijden (N = 2072)	71.4	66.9	-4.849	.000
Diefstal (N = 2078)	70.8	65.0	-4.627	.000
Vandalisme (N = 2081)	70.5	66.3	-3.242	.001
Geweld (N = 2081)	70.1	68.0	-1.076	.282
Wapendracht (N = 2089)	70.2	63.6	-2.827	.005
Drugsverkoop (N = 2086)	70.1	65.6	-1.831	.067

TABEL 14.16. Opvolging door vader en moeder bij al dan niet plegers onder 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	Gemiddelde score op de schaal 'opvolging vader en moeder'			
	Niet-pleger	Pleger	t	p
Zwartrijden (N = 2104)	61.0	59.0	-2.101	.036
Diefstal (N = 2111)	60.7	58.7	-1.561	.119
Vandalisme (N = 2114)	60.7	59.1	-1.259	.208
Geweld (N = 2114)	60.7	57.0	-1.758	.081
Wapendracht (N = 2121)	60.6	58.5	-0.913	.361
Drugsverkoop (N = 2119)	60.7	56.9	-1.342	.184

4.2.6 Logistische regressie

(l) Door meerdere van bovenstaande onafhankelijke variabelen samen te brengen in een logistische regressie worden de belangrijkste indicatoren van self report-gegevens weerhouden. De exponentiële bèta-coëfficiënten die worden berekend, vertegenwoordigen odds-ratio's. Deze geven de verhouding weer van de kans dat een gebeurtenis zich voordoet tegenover de kans dat deze gebeurtenis zich niet voordoet.

De logistische regressie werd enkel toegepast op de vier meest voorkomende delicten. Bij de twee andere delicten is het aantal pleger-respondenten te klein om deze analyse toe te passen.

Zowel bij zwartrijden, diefstal, vandalisme als geweld werd een model opgebouwd vertrekkende vanuit dertien achtergrondvariabelen: geslacht, leeftijd, opleidingsniveau ouders, al dan niet vervangingsinkomen van de ouder, al dan niet studeren, al dan niet een jaar hebben overgedaan, al dan niet gelovig zijn, zelfbeeld, negatief toekomstperspectief, uitgaan als vrijetijdsbesteding, responsiviteit van vader, responsiviteit van moeder en opvolging door de ouders. In het opbouwen van de modellen werden variabelen

enkel weerhouden indien zij significant blijven in relatie met andere variabelen. Dat resulteerde in modellen bestaande uit 5 tot 8 variabelen.

Bij zwartrijden vertonen uiteindelijk vijf variabelen een significante samenhang met het delict. Vooral studenten uit het hoger onderwijs rijden opmerkelijk vaker zwart dan wie niet meer op (hoge)schoolbanken vertoeft. En ook wie vaker uitgaat, maakt significant vaker gebruik van openbaar vervoer zonder een geldig betaalbewijs. Er wordt minder zwartgereden door jongeren die zich gelovig noemen en door jongeren die een hogere responsiviteit van vader of van moeder ervaren. In hoger beschreven kruistabellen werd al aangegeven dat enkel bij dit delict de samenhang met het geslacht van de respondent niet significant is. Dat wordt in de logistische regressie bevestigd. De weerhouden variabelen hebben echter geen grote verklaringskracht. De vijf indicatoren die in het eindmodel worden behouden, verklaren samen iets meer dan 5% van het al dan niet zwartrijden (Nagelkerke $R^2 = .054$).

De kans dat een jongere iets heeft gestolen gedurende het afgelopen jaar is twee tot bijna drie maal groter bij de jongste leeftijdsgroepen in vergelijking met de 23- tot 25-jarigen. Jongeren met een negatief toekomstperspectief en jongeren die vaker uitgaan zijn in dezelfde mate vaker betrokken bij diefstal. Ook kan dit eigendomsdelict vaker worden toegeschreven aan jongeren die minder responsiviteit ervaren bij vader of bij moeder. Het eindmodel van de logistische regressie verklaart bijna 11% van het al dan niet plegen van een diefstal (Nagelkerke $R^2 = .109$).

De kans dat vandalisme gepleegd werd gedurende het afgelopen jaar is het grootst bij jongens, 14- tot 16-jarigen en jongeren die vaker uitgaan. Andere variabelen die een positieve samenhang vertonen met het plegen van dit delict zijn de 17- tot 19-jarigen, jongeren met een negatief toekomstperspectief, jongeren van wie geen enkele ouder een vervangingsinkomen geniet, niet-gelovigen, jongeren van wie geen enkele ouder over een diploma hoger onderwijs beschikt en jongeren die in mindere mate worden opgevolgd door de ouders. Het verklarend vermogen van de acht indicatoren in het eindmodel is iets meer dan 17% (Nagelkerke $R^2 = .173$).

Het gebruik van geweld is in de eerste plaats een zaak van de jongste leeftijdsgroep 14- tot 16-jarigen en van jongens. Verder zijn het vooral niet-studenten, de leeftijdsgroep 17- tot 19-jarigen, jongeren die ooit een jaar over moesten doen, jongeren die zich niet-gelovig noemen, jongeren die vaker uitgaan en jongeren die minder responsiviteit van de vader ervaren die wel eens betrokken raken in een vechtpartij. De zeven indicatoren in het eindmodel verklaren net geen 20% van het al dan niet betrokken zijn bij fysiek geweld (Nagelkerke $R^2 = .196$).

TABEL 14.17. Eindmodellen zelfrapportage bij zwartrijden, diefstal, vandalisme en geweld door 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen: exponentiële bèta-coëfficiënten uit de logistische regressie

	Zwartrijden (N = 1695)	Diefstal (N = 1637)	Vandalisme (N = 1535)	Geweld (N = 1646)
Man (Ref. Vrouw)	-	-	3.560***	5.653***
Geen ouder hoger diploma (Ref. Ten minste één ouder hoger diploma)	-	-	1.409*	-
Geen ouder vervangingsinkomen (Ref. Ten minste één ouder vervangingsinkomen)	-	-	1.542*	-
Niet-gelovig (Ref. Gelovig)	1.364**	-	1.481*	2.389***
14-16-jarigen	-	3.319***	4.941***	11.500***
17-19-jarigen	-	1.971**	2.808***	3.503**
20-22-jarigen (Ref. 23-25-jarigen)	-	1.452 (n.s.)	1.537 (n.s.)	1.603 (n.s.)
Niet-student	.653**	-	-	3.042**
Scholier secundair onderwijs (Ref. Student hoger onderwijs)	.947 (n.s.)	-	-	.743 (n.s.)
Ten minste één keer gebist in LO of SO (Ref. Nooit gebist in LO of SO)	-	1.536**	-	2.410***
Toekomstperspectief negatiever dan gemiddeld (Ref. Minder negatief dan gemiddeld)	-	1.843***	1.653**	-
Meer dan gemiddeld uitgaan (Ref. Minder dan gemiddeld)	1.609***	3.344***	3.687***	2.153**
Vader minder responsief dan gemiddeld (Ref. Meer responsief dan gemiddeld)	1.366**	1.413*	-	1.754*
Moeder minder responsief dan gemiddeld (Ref. Meer responsief dan gemiddeld)	1.430**	1.422*	-	-
Opvolging ouders minder dan gemiddeld (Ref. Meer opvolging dan gemiddeld)	-	-	1.410*	-
Nagelkerke R ²	.054	.109	.173	.196
Model χ^2	67.321***	100.191***	148.082***	115.127***

* p < .05; ** p < .01; *** p < .001; (n.s.) = niet significant

4.3 VEELPLEGERS

Een belangrijk criminologisch onderscheid betreft de ‘veelplegers’ versus diegenen die eerder sporadisch een delict begaan. Het afbakenen van veelplegers blijft altijd arbitrair. Binnen deze self-report, die slechts de bevraging naar zes delicten bevat, werd geopteerd om al vanaf het plegen van drie verschillende delicten als veelpleger te worden beschouwd.⁴ Dit betreft een zeer rudimentaire opdeling, waarbij de term veelpleger in deze tekst eigenlijk vrij snel wordt toegekend aan jongeren die in andere statistieken nog lang niet als veelpleger zouden worden benoemd. Maar zelfs met dergelijke criteria blijft het aantal veelplegers een vrij kleine groep van 135 jongeren (5.6%). Opmerkelijk is dat – tegenover een kleine groep veelplegers – een zeer grote groep jongeren bestaat – meer dan acht op tien jongeren – die geen enkel of slechts één van de zes bevraagde delicten heeft begaan gedurende het afgelopen jaar.

TABEL 14.18. Aantal verschillende delictsvormen gepleegd door 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

Aantal delictsvormen	N	%	Cumulatief %
0	1356	56.1	56.1
1	707	29.2	85.3
2	221	9.1	94.4
3	88	3.6	98.0
4	32	1.3	99.4
5	12	.5	99.9
6	3	.1	100.0
Totaal	2419	100.0	

Een aantal relaties met achtergrondvariabelen komen overeen met wat in de eerder beschreven zelfrapportage al aan bod kwam. Zo pleegden meer jongens tussen 14 en 25 jaar (8.6%) het afgelopen jaar drie of meer delicten dan meisjes (2.4%). Ook jongeren die zich gelovig noemen, scoren lager (4.2%) dan zij die zich niet gelovig noemen (8.0%). Specifiek bij veelplegers is de moeilijker lopende schoolloopbaan. Wie minstens één keer een jaar moest overdoen is significant vaker in verband te brengen met het plegen van drie verschillende delicten of meer. Meer dan vier op tien van de veelplegers (43.2%) moest ooit een jaar overdoen, tegenover ongeveer een vierde (26.8%) bij de andere jongeren (zie tabel 14.B4 in bijlage).

4. In JVGG hebben veelplegers vier van acht bevraagde delicten gepleegd (Goedseels, Vettenburg et al., 2000).

Wat betreft het al dan niet student zijn geeft de kruistabel in eerste instantie een verband aan, maar dat houdt geen stand in het eindmodel van de logistische regressie daarover. Ook het opleidingsniveau van de ouders en het al dan niet genieten van een vervangingsinkomen door de ouders van jongeren tonen geen enkel verband met veelplegerschap.

TABEL 14.19. Percentage veelplegers naar geslacht, al dan niet gelovig zijn, studentsituatie, leeftijd en al dan niet gebist hebben bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	% Veelplegers	χ^2	p
Man	8.6	44.993	.000
Vrouw (N = 2419)	2.4		
Niet-gelovig	8.0	15.682	.000
Gelovig (N = 2396)	4.2		
Scholier secundair onderwijs	7.8	12.445	.002
Student hoger onderwijs	4.5		
Niet-student (N = 2397)	4.3		
14-16 jarigen	6.8	17.29	.001
17-19 jarigen	7.9		
20-22 jarigen	4.8		
23-25 jarigen (N = 2420)	2.9		
Nooit gebist in lo of so	4.3	15.801	.000
Ten minste één keer gebist (N = 2294)	8.5		

Ter verklaring van meer of ernstiger delinquent gedrag wordt regelmatig verwezen naar de samenhang met het zelfbeeld en het toekomstperspectief van jongeren. Een laag zelfbeeld wordt gerelateerd aan een hoger risico op veelvuldig delinquent gedrag (De Groof & Smits, 2006; Levy, 1997; van Welzenis, 1997; Western, 2003). Ook in de data uit de JOP-bevraging (zie tabel 14.20) komt naar voren dat veelplegers lager scoren (gemiddeld 73.2) op de zelfbeeldschaal dan de anderen (gemiddeld 75.1). Het verschil is echter niet significant.

Ook jongeren met een negatiever toekomstperspectief zouden eerder geneigd zijn meer delicten te begaan (De Groof & Smits, 2006). We vinden inderdaad dat de veelplegers over het algemeen een negatiever toekomstperspectief (gemiddeld 37.5) hebben dan anderen (gemiddeld 30.6). Dit is een significant verschil dat ook in de logistische regressie wordt weerhouden.

Verder kan ook hier worden vastgesteld dat het plegen van delicten significant te relateren is aan een actief uitgaanspatroon, en ervaren veelplegers een significant lagere

responsiviteit van de moeder (zie tabellen 14.21 en 14.22). Ook de responsiviteit van de vader en de opvolging door beide ouders wordt in mindere mate ervaren bij veelplegers, maar deze laatste verbanden worden niet als significant weerhouden in de regressieanalyse (zie tabel 14.23).

TABEL 14.20. Zelfbeeld en negatief toekomstperspectief bij al dan niet veelplegers onder 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	Gemiddelde score zelfbeeld				Gemiddelde score negatief toekomstperspectief			
	Niet-veelpleger	Veelpleger	t	p	Niet-veelpleger	Veelpleger	t	p
Veelpleger	75.1	73.2	1.410	.159	30.6	37.5	-4.378	.000

TABEL 14.21. Uitgaanspatroon bij al dan niet veelplegers onder 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	Gemiddelde z-score veelpleger					
	Niet-veelpleger	N	Veelpleger	N	t	p
Uitgaan	-.03	1996	.56	117	-7.476	.000

TABEL 14.22. Responsiviteit en opvolging door vader en moeder bij al dan niet veelplegers onder 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	Niet-pleger	Pleger	t	p
Gemiddelde score op de schaal 'responsiviteit van vader'				
Veelpleger (N = 1998)	54.2	49.9	-2.010	.045
Gemiddelde score op de schaal 'responsiviteit van moeder'				
Veelpleger (N = 2049)	70.4	62.4	-4.438	.000
Gemiddelde score op de schaal 'opvolging vader en moeder'				
Veelpleger (N = 2082)	60.6	55.3	-2.925	.003

Een logistische regressie werd uitgevoerd, die vertrekt vanuit 13 achtergrondvariabelen. Uiteindelijk konden in het eindmodel zeven variabelen worden weerhouden. Een delinquentiepiek situeert zich opnieuw bij de jongste leeftijdsgroepen. Verder geven het uitgaanspatroon, het geslacht en het negatief toekomstperspectief opvallende verbanden.

Een samenhang wordt ten slotte ook gevonden met jongeren die zich niet gelovig noemen, jongeren die ooit een jaar moesten overdoen en jongeren die minder responsiviteit van hun moeder ervaren. De zeven indicatoren verklaren samen iets meer dan 17% van het veelplegerschap (Nagelkerke $R^2 = .175$).

TABEL 14.23. Eindmodel veelplegers bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen: exponentiële bètacoëfficiënten uit de logistische regressie

	Veelplegen (N = 1674)
Man (Ref. Vrouw)	2.888***
Niet-gelovig (Ref. Gelovig)	1.760**
14-16-jarigen	3.996***
17-19-jarigen	2.107*
20-22-jarigen (Ref.: 23-25-jarigen)	1.172 (n.s.)
Ten minste één keer gebist in lo of so (Ref. Nooit gebist in lo of so)	2.089**
Toekomstperspectief negatiever dan gemiddeld (Ref. Toekomstperspectief minder negatief)	2.491***
Meer dan gemiddeld uitgaan (Ref. Minder dan gemiddeld uitgaan)	4.039***
Moeder minder responsief dan gemiddeld (Ref. Meer responsief dan gemiddeld)	1.659*
Nagelkerke R^2	.175
Model χ^2	110.624***

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$; (n.s.) = niet significant

4.4 ONTDEKKING VAN DELICTEN

Aan diegenen die een delict begingen gedurende het afgelopen jaar werd gevraagd of het delict werd ontdekt, en of – indien het ontdekt werd – er proces-verbaal werd opgesteld door de politie.

Het is duidelijk dat veruit de meeste delicten niet worden ontdekt. Bij zwartrijden, diefstal en drugsverkoop geven telkens ongeveer één op acht plegers aan dat het ooit werd ontdekt. Bij wapendracht is dat zelfs nog minder dan één op twaalf. Iets vaker geven jongeren aan dat het beschadigen van goederen werd ontdekt (16.4%). Gewelddelicten worden evident het vaakst 'ontdekt'.

In de vragenlijst wordt niet gespecificeerd wat men moet verstaan onder 'ontdekking' of wie de 'ontdekker' kan zijn. Het lijkt erop dat de respondenten pas van 'ontdekking' spreken wanneer het een relevante derde betreft, en dus niet ontdekking door het slachtoffer. Het gaat met andere woorden meer om betrapping dan zuivere ontdekking.

TABEL 14.24. Percentage plegers ontdekt bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	Aantal plegers ontdekt	% plegers ontdekt
Zwatrijden (N = 729)	93	12.8
Diefstal (N = 306)	38	12.3
Vandalisme (N = 287)	47	16.4
Geweld (N = 134)	54	40.2
Wapendracht (N = 81)	9	10.8
Drugsverkoop (N = 76)	9	12.0

Dat een delict wordt ontdekt, betekent in vele gevallen nog niet dat men het gaat aangeven bij de politie. Zelfs wanneer de politie op de hoogte wordt gebracht, betekent dat niet noodzakelijk dat er proces-verbaal (pv) wordt opgesteld. Ook de cijfers uit deze bevraging bevestigen dat uiteindelijk zeer weinig delicten kans maken om via een pv in de officiële criminaliteitsstatistieken terecht te komen. Er zijn wel belangrijke verschillen naargelang de aard van het delict. Geweld heeft bij bijna één op vijf plegers tot een pv geleid, en ook drugsverkoop leidt relatief vaak (10.9%) tot een pv. Zwatrijden leidt het minst tot een pv.

TABEL 14.25. Percentage plegers met proces-verbaal bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	Aantal plegers met pv	% plegers met pv
Zwatrijden (N = 717)	14	1.9
Diefstal (N = 306)	17	5.7
Vandalisme (N = 286)	16	5.5
Geweld (N = 133)	25	18.8
Wapendracht (N = 83)	4	5.1
Drugsverkoop (N = 75)	8	10.9

4.5 REDEN VAN NIET-PLEGEN

Bij elk delict werd aan de niet-plegers gevraagd waarom zij het delict niet hebben gepleegd. De respondenten dienden de voor hen belangrijkste reden te selecteren uit vijf antwoordmogelijkheden. Bij alle delicten kiest een meerderheid van de jongeren voor het antwoord 'zoiets doe je gewoon niet'. Jongeren laten zich blijkbaar vooral leiden door een innerlijke, morele overtuiging. Bij zwatrijden speelt daarnaast de angst om te worden betrappt het meest bij ongeveer één op acht niet-plegers. Minder worden 'ik zou me schamen voor mijn ouders, vrienden ...' en 'ik vind het erg voor het slachtoffer' geselecteerd als belangrijkste reden om een delict niet te plegen.

TABEL 14.26. Belangrijkste reden om niet te plegen bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

Belangrijkste reden om niet te plegen ¹	%
Zwartrijden (N = 1676)	
Zoiets doe je gewoon niet	67.8
Andere reden	16.4
Ik was bang om betrappt te worden	12.3
Diefstal (N = 2092)	
Zoiets doe je gewoon niet	82.9
Ik was bang om betrappt te worden	5.5
Ik vind het erg voor het slachtoffer	4.4
Ik zou me schamen voor mijn ouders, vrienden...	3.9
Andere reden	3.2
Vandalisme (N = 2121)	
Zoiets doe je gewoon niet	87.9
Ik vind het erg voor het slachtoffer	5.3
Andere reden	3.8
Geweld (N = 2258)	
Zoiets doe je gewoon niet	78.1
Andere reden	11.0
Ik vind het erg voor het slachtoffer	8.5
Wapendracht (N = 2330)	
Zoiets doe je gewoon niet	80.0
Andere reden	14.7
Drugverkoop (N = 2325)	
Zoiets doe je gewoon niet	78.8
Andere reden	12.5
Ik zou me schamen voor mijn ouders, vrienden...	3.7

1 Redenen die door minder dan 3% van de jongeren werden aangegeven, zijn niet opgenomen.

Bij meerdere delicten verwijzen jongeren naar nog een ‘andere reden’. In het onderzoek JVGG (2000) bleek uit een analyse van deze ‘andere’ antwoorden dat het bij zwartrijden gaat om het niet gebruiken van openbaar vervoer, het beschikken over een abonnement of het gratis mogen gebruik maken van openbaar vervoer.

4.6 SLACHTOFFERSCHAP

Jongeren komen uiteraard niet alleen met delinquentie in aanraking als pleger. Net als iedereen kunnen zij ook slachtoffer worden van dergelijk grensoverschrijdend gedrag. Bij vier van de bevraagde delicten werd nagegaan of jongeren er gedurende het afgelopen jaar slachtoffer van zijn geworden. Jongeren krijgen naar eigen zeggen het vaakst te

maken met diefstal. Van één op drie jongeren werd het afgelopen jaar één of meer keer gestolen. Ook zien zij vaak bezittingen stuk gemaakt. Meer dan één op vier jongeren hebben daar minstens één keer last van gehad. Bedreigd worden met een wapen of slachtoffer worden van geweld wordt door ongeveer één op 20 respondenten vermeld.

TABEL 14.27. Percentage slachtoffers bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	Nooit	Een enkele keer	Meermaals
Diefstal (N = 2436)	64.0	25.2	8.0
Vandalisme (N = 2427)	72.2	22.6	5.0
Geweld (N = 2424)	95.0	4.3	.7
Bedreiging met wapen (N = 2439)	95.6	3.8	.6

Genoegzaam bekend in de criminologie is dat diegenen die delicten plegen zelf ook vaker slachtoffer zijn van delicten (zie ook Goedseels, Vettenburg, et al., 2000; Fagan, Homel, et al., 2003). Dat blijkt ook uit deze bevraging. Het slachtofferschap ligt bij de vier delicten significant hoger bij plegers.

TABEL 14.28. Percentage slachtoffers bij plegers en niet-plegers onder 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	% slachtoffers onder plegers	% slachtoffers onder niet-plegers	χ^2	p
Diefstal (N = 2436)	50.8	31.7	44.294	.000
Vandalisme (N = 2426)	46.9	25.2	60.870	.000
Geweld (N = 2424)	24.1	3.8	113.016	.000
Bedreiging met wapen (N = 2439)	27.4	3.6	109.657	.000

5. CONCLUSIES

De resultaten met betrekking tot delinquent gedrag bij jongeren in Vlaanderen van 14 tot 25 jaar bevestigen in de eerste plaats een belangrijke, leeftijdgerelateerde vaststelling in de jeugdcriminologische wetenschap. Regelovertredend gedrag is onder jongeren een wijd verbreid verschijnsel dat zijn piek, behalve bij zwartrijden, kent voor 18 jaar. De grote meerderheid houdt het op een enkel delict in de loop van een jaar, tegenover een zeer kleine groep die tot meer en ernstigere delicten komt. In tegenstelling tot veel

jeugdcriminologisch onderzoek, reiken de JOP-data ruim tot de leeftijd van 25 jaar. Dat laat toe om vast te stellen dat de zogenaamde adolescentiedelinquentie inderdaad merkkelijk afneemt met het ouder worden.

De data met betrekking tot de zelf gerapporteerde delicten zijn over het algemeen consistent met andere *self-reportstudies*.

Jongens plegen (veel) meer delicten dan meisjes, al is het verschil tussen de seksen niet significant voor zwartrijden.

Een schoolloopbaan die moeilijker loopt, hangt vooral samen met ernstiger delinquent gedrag. In het bijzonder wie betrokken is geweest bij geweld, wie het afgelopen jaar een wapen heeft gedragen, wie iets heeft gestolen en wie meer dan drie van de bevroegde delicten pleegde, blijkt significant vaker ooit een jaar te hebben overgedaan. Ook een negatief toekomstperspectief bij jongeren komt vaker voor bij deze laatste groep veelplegers, en bij jongeren die gedurende het afgelopen jaar betrokken waren bij vandalisme, diefstal, het dragen van een wapen of het verkopen van drugs. Jongeren die een wapen hebben gedragen en jongeren die drugs verkochten, hebben gemiddeld een lager zelf-concept dan anderen.

Weinig indicaties werden gevonden die kunnen wijzen op een verband tussen sociale deprivatie en delinquentie. Enkel het plegen van vandalisme werd iets vaker gedaan door jongeren van wie geen enkele ouder een hoger diploma haalde. Jongeren van wie minstens één ouder een vervangingsinkomen geniet pleegden significant minder vandalisme.

Voor vijf van de zes delicten kon een actief uitgaanspatroon gerelateerd worden aan een hogere kans op grensoverschrijdend gedrag. Op basis van de JOP-data kan niet gesteld worden dat die delicten daarom tijdens het uitgaan plaatsvinden. Maar wel wordt vastgesteld dat wie het afgelopen jaar minstens éénmaal pleger was van zwartrijden, diefstal, vandalisme, fysiek geweld, het verkopen van drugs of een combinatie van minstens drie delicten relatief vaker uitgaat dan de niet-plegers.

De vaak veronderstelde relatie tussen verstedelijking en delinquentie kon in de JOP-data geen bevestiging vinden. Of jongeren al dan niet in een stad wonen, hangt niet samen met een hogere of lagere delinquentiegraad.

Een verschil tussen studenten en niet-studenten toont zich enkel bij de delicten zwartrijden en geweld. Niet-studenten rijden significant minder zwart, maar raken opmerkelijk vaker betrokken in een gewelddadig conflict.

Ook blijkt de ruwe opdeling tussen jongeren die zeggen (enigszins) te geloven en hen die dat niet doen een indicator voor grensoverschrijdend gedrag. Zij die zich gelovig of twijfelend noemen, eender voor welk geloof, toonden zich significant minder delinquent dan de anderen.

Ten slotte laten jongeren met een meer responsieve vader en een meer responsieve moeder zich minder gemakkelijk verleiden tot zwartrijden en diefstal. Jongeren die hun

vader als minder responsief ervaren, raken meer in geweldsdelicten betrokken. Bij de veelplegers vindt men significant minder jongeren die hun moeder als meer responsief ervaren. De mate waarin ouders hun jongeren opvolgen blijkt niet samen te hangen met de delinquentiegraad. Enkel een licht verband met het al dan niet plegen van vandalisme wordt aangetoond.

Het belang van darknumberonderzoek zoals hier is gebeurd, blijkt uit de cijfers over de (niet-)ontdekking van delicten. Behalve bij geweldsdelicten blijken de meeste plegers nooit te worden ontdekt, laat staan dat er een proces-verbaal wordt opgemaakt. Wanneer jongeren geen delicten plegen, blijken zij dat trouwens niet toe te schrijven aan de kans om te worden betrapt. Veeleer blijkt een innerlijke, morele overtuiging jongeren te weerhouden van het plegen van delicten.

Jongeren kunnen niet alleen pleger zijn van delicten, maar zijn daar ook regelmatig slachtoffer van. Vooral worden zij al eens geconfronteerd met diefstal en met beschadigde goederen. De JOP-data bevestigen ook de stelling dat plegers van delicten zelf ook vaker slachtoffer zijn van delicten.

BIBLIOGRAFIE

- Benda, B. & Toombs, N. (2000). Religiosity and violence. Are they related after considering the strongest predictors?, *Journal of Criminal Justice*, 28(6), 483-496.
- Born, M. & Gavray, C. (1994). Self-reported delinquency in Liège, Belgium. In J. Junger-Tas, G. Terlouw & M. Klein (Eds.), *Delinquent behavior among young people in the western world. First results of the international self-report delinquency study*, (pp. 370-380). Amsterdam: Kugler Publications.
- Burkett, S. & Warren, B. (1987). Religiosity, Peer Associations, and Adolescent Marijuana Use. A Panel Study of Underlying Casual Structures, *Criminology*, 25(1), 109-131.
- Burssens, D. (2006). Over daders, slachtoffers, preventie en aanpak. Jeugddelinquentie in het jeugdonderzoek 2000-2005, In N. Vettenburg, M. Elchardus & L. Walgrave (red.), *Jongeren van nu en straks. Overzicht en synthese van recent jeugdonderzoek in Vlaanderen* (pp.253-271). Leuven: LannooCampus.
- Cochran, J., Wood, P. & Arneklev, B. (1994). Is the religiosity-delinquency relationship spurious? A test of arousal and social control theories, *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 31(1), 92-123.
- De Groof, S. & Smits, W. (2006). Antisociaal gedrag bij jongeren onder de loep genomen, In: C. Eliaerts (red.), *Ernstige jeugddelinquentie: mythe of realiteit?* (pp. 25-52). Brussel: VUBpress.
- De Witte, H., Hooze, J. & Walgrave, L. (red.), (2000). *Jongeren in Vlaanderen: gemeten en geteld. 12-tot 18-jarigen over hun leefwereld en toekomst*, Leuven: Universitaire Pers.

- Elifson, K., Petersen, D. & Hadaway, C. (1983). Religiosity and Delinquency. A Contextual Analysis, *Criminology*, 21(4), 505-527.
- Elliott, D. & Huizinga, D. (1983). Social Class and Delinquent Behavior in a National Youth Panel. 1976-1980, *Criminology*, 21(2), 149-177.
- Evans, T., Cullen, F., Velmer, S., Dunaway, R., Payne, G. & Kethineni, S. (1996). Religion, social bonds, and delinquency, *Deviant Behavior. An Interdisciplinary Journal*, 17, 43-70.
- Fagan, A., Homel, R., O'Connor, I. & Teague, R. (2003). Adolescent Victimization and Involvement in Crime. In J. Western, M. Lynch & E. Ogilvie (Eds.), *Understanding Youth Crime. An Australian Study* (pp. 171-186). Aldershot: Ashgate Publishing.
- Goedseels, E., Vettenburg, N. & Walgrave, L. (2000). Delinquentie. In H. De Witte, J. Hooge & L. Walgrave (red.). *Jongeren in Vlaanderen: gemeten en geteld. 12- tot 18-jarigen over hun leefwereld en toekomst*, Leuven: Universitaire Pers.
- Goris, P. & Walgrave, L. (red.), (2002). *Van kattenkwaad en erger. Actuele thema's uit de jeugdcriminologie*, Leuven: Garant.
- Hirschi (1971). *Causes of delinquency*, Berkeley: University of California Press.
- JOP (2007). *Technisch verslag JOP-monitor 1*. Onuitgegeven verslag, K.U.Leuven, UGent, Vrije Universiteit Brussel. Te raadplegen op www.jeugdonderzoekplatform.be.
- Junger-Tas, J. (1994). Delinquency in thirteen western countries: some preliminary conclusions, In: J. Junger-Tas, G. Terlouw & M. Klein (Eds.), *Delinquent behavior among young people in the western world. First results of the international self-report delinquency study* (pp. 370-380). Amsterdam: Kugler Publications.
- Levy, K. (1997). Multifactorial Self-Concept and Delinquency in Australian Adolescents, *The Journal of Social Psychology*, 137(3), 277-283.
- McQuoid, J. (1994). The self-reported delinquency study in Belfast, Northern Ireland, In J. Junger-Tas, G. Terlouw & M. Klein (Eds.), *Delinquent behavior among young people in the western world. First results of the international self-report delinquency study* (pp. 65-101). Amsterdam: Kugler Publications.
- Merton, M. (1968). *Social Theory and Social Structure*, New York: The Free Press.
- Muncie, J. (2004). *Youth & Crime. Second Edition*, London: Sage Publications.
- Oberwittler, D. (2004). *The Need for Computer-Aided Interview Techniques in School Surveys on Self-reported Delinquency*, Conference proceeding, paper presented at the 4th Annual Conference of the European Society of Criminology, Amsterdam, 25th to 28th August 2004.
- Ogilvie, E. & Western, J. (2003). Gender and Offending Behaviours: Opportunity, Motivations and Manifestations, In: J. Western, M. Lynch & E. Ogilvie (Eds.), *Understanding Youth Crime. An Australian Study*, pp. 65-80, Aldershot: Ashgate Publishing.
- Smits, W. (2004). *Maatschappelijke participatie van jongeren. Bewegen in de sociale, vrijetijds- en culturele ruimte*, Onuitgegeven onderzoeksrapport, Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.
- Van Kerckvoorde, J. (1995). *Een maat voor het kwaad?* Leuven: Universitaire Pers.
- Van Welzenis, I. (1995). *Het toekomstperspectief en zelfconcept van maatschappelijk kwetsbare en delinquente jongens*, Doctoraal proefschrift, K.U.Leuven, OGJC.
- Van Welzenis, I. (1997). The self-concept of societally vulnerable and delinquent boys within the context of school and leisure activities, *Journal of Adolescence*, (20), 695-705.
- Vettenburg, N. (1988). *Schoolervaringen, delinquentie en maatschappelijke kwetsbaarheid. Een theoretisch en empirisch onderzoek in het beroepsonderwijs*, Onuitgegeven onderzoeksrapport, K.U.Leuven, OGJC.

- Vettenburg, N. (1998). *Zelfgerapporteerde delinquentie bij jongeren. Een onderzoek bij 12-21 jarigen in Antwerpen*, Onuitgegeven onderzoeksrapport, K.U.Leuven, OGJC.
- Vettenburg, N., Walgrave, L. & Van Welzenis, I. (2002). Maatschappelijke kwetsbaarheid: een theorie over systematische delinquentie door jongeren, In P. Goris & L. Walgrave (red.), *Van kattenkwaad en erger. Actuele thema's uit de jeugdcriminologie* (pp. 39-76). Leuven: Garant.
- Walgrave, L. (Ed.) (1996). *Confronterende Jongeren*, Leuven: Universitaire Pers.
- Western, J. (2003). Social Inequality, Alienation and Socio-Economic Position, In: J. Western, M. Lynch & E. Ogilvie (Eds.), *Understanding Youth Crime. An Australian Study* (pp. 99-119). Aldershot: Ashgate Publishing.

BIJLAGE

TABEL 14.B1. Aantal keer plegen van een delict door 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen (in %)

	Aantal keer gedurende het afgelopen jaar		
	0 keer	1 à 2 keer	3 keer of meer
Zwartrijden (N = 2440)	69.8	16.6	13.6
Diefstal (N = 2449)	87.3	8.9	3.8
Vandalisme (N = 2449)	88.3	8.0	3.7
Geweld (N = 2458)	94.5	4.4	1.1
Drugsverkoop (N = 2460)	96.9	.9	2.2
Wapendracht (N = 2463)	96.8	1.1	2.2

TABEL 14.B4. Percentage jongeren die al een jaar hebben overgedaan naar al dan niet 'veelpleger' onder 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	Geen veelpleger		Veelpleger	
	%	N	%	N
Geen bisser	73.2	1587	56.8	71
Bisser	26.8	582	43.2	54
Totaal	100.0	2169	100.0	125

$$\chi^2 = 15.801, p = .000$$

TABEL 14.B2. Percentage plegers naar opleidingsniveau ouders van 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	Geen ouder hoger diploma		Ten minste 1 ouder hoger diploma		χ^2	P
Zwartrijden (N = 2252)		25.8		34.9	22.118	.000
Diefstal (N = 2264)		13.0		13.4	.099	.753
Vandalisme (N = 2263)		12.5		11.3	.787	.375
Geweld (N = 2266)		6.3		4.8	2.420	.120
Wapendracht (N = 2272)		4.2		2.9	3.05	.081
Drugsverkoop (N = 2268)		3.2		3.4	.079	.779

TABEL 14.B3. Percentage plegers volgens levensbeschouwing bij 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen

	Christelijk		Moslim		Andersgelovig		Vrijzinnig		Ongelovig		Onverschillig	
	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N
Zwartrijden (N = 2417)	27.6	374	13.7	7	24.3	18	38.7	106	37.1	176	27.4	52
Diefstal (N = 2430)	11.3	155	11.1	6	11.8	9	16.1	44	16	76	13.4	25
Vandalisme (N = 2431)	10.1	138	11.1	6	10.5	8	13.5	37	13.3	63	21.6	41
Geweld (N = 2430)	3.7	51	7.5	4	2.7	2	4.7	13	9.3	44	10.1	19
Wapendracht (N = 2439)	2.6	36	0	0	5.3	4	3.3	9	4.6	22	5.8	11
Drugsverkoop (N = 2435)	2.4	33	0	0	1.3	1	5.1	14	4.7	22	3.7	7

HOOFDSTUK 15.

Jong zijn in Vlaanderen De belangrijkste bevindingen uit de JOP-monitor 1

Nicole Vettenburg, Mark Elchardus en Lode Walgrave

1. INLEIDING

Voorgaande hoofdstukken geven gedetailleerde informatie over de leefwereld, de leefomstandigheden en het gedrag van 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen. In dit hoofdstuk bundelen wij de belangrijkste resultaten rond deze drie dimensies. Bij de analyse van de gegevens uit de JOP-monitor 1 werd systematisch nagegaan of de resultaten verschillend lagen naargelang het geslacht, de leeftijd en het opleidingsniveau van de jongere. De relevante verschillen worden hier ook opgenomen.

2. ‘CONDITIONS’ OF DE LEEFOMSTANDIGHEDEN VAN JONGEREN

Hoe zien de leefomstandigheden van 14- tot 25-jarigen in Vlaanderen eruit op het gebied van gezin, school, werk, vrienden, enz.? In dit punt vatten we de meer objectieve informatie samen die wij via de monitor kregen.

2.1 DE GEZINSSITUATIE

De heterogeniteit aan gezinsvormen blijkt voor 14- tot 25-jarigen die nog in het ouderlijk huis wonen, eerder beperkt te zijn: 78% woont bij beide ouders en slechts 19% van de thuiswonende jongeren heeft een scheiding van de ouders meegemaakt. Voor deze groep blijkt co-ouderschap een weinig ingeburgerd fenomeen (8%). Wel houden de meeste jongeren na een scheiding op regelmatige basis contact met de andere ouder (meer dan 60%). Tegelijk heeft ook bijna één op vijf na een scheiding nooit contact met de andere ouder.

Jongeren tussen 14 en 25 jaar vormen een vrij heterogene groep wat betreft hun woon- en gezinssituatie. De meesten wonen nog bij de ouder(s), anderen hebben de stap naar zelfstandig wonen al gezet en wonen met hun partner, alleen of met vrienden.

Als we de volledige respondentengroep bekijken, dan valt op dat een heel grote meerderheid (85%) nog thuis woont. Twee derde van de 14- tot 25-jarigen woont bij beide ouders, zowat 14% woont bij de moeder, net geen 3% woont bij de vader en slechts 1.3% verblijft even vaak bij de moeder als bij de vader (co-ouderschap).

Als we de cijfers voor de 18- tot 25-jarigen bekijken, zien we ook hier dat een meerderheid van bijna 80% bij vader en/of moeder in het ouderlijk huis woont. Vóór 22 jaar is het huis verlaten eerder een beperkt verschijnsel (bijna 5%). Op de leeftijd van 25 jaar woont iets meer dan de helft niet meer onder het ouderlijk dak.

Naast een effect van leeftijd zien we ook enkele andere kenmerken die mee bepalen of een jongere al dan niet nog thuis woont. Veel meer meisjes dan jongens verlaten het ouderlijk huis voor hun 25ste verjaardag, respectievelijk 27% en 14%. Bij jongeren die niet meer studeren woont ongeveer één op drie zelfstandig, bij de studerenden is dat nog geen 2%.

Wanneer jongeren het huis uit trekken, gaat driekwart samenwonen met hun partner; meestal gaat het om ongehuwd samenwonen. De tweede grootste groep van jongeren die het ouderlijk huis hebben verlaten, woont alleen (iets meer dan 20%) en slechts 3.5% deelt een woonst met vrienden.

2.2 HET SOCIALE PROFIEL VAN STUDERENDEN IN VLAANDEREN

Twee op tien studerenden tussen 14 en 25 jaar ontvangen een studiebeurs om hun studies te financieren. In het secundair onderwijs krijgt 17% van de scholieren een beurs, maar veel scholieren weten niet of ze een studiebeurs genieten of niet. In het hoger onderwijs krijgt 23% van de studenten een beurs.

Bij de meeste studerenden betalen de ouders de studiekosten van hun kinderen. Studerenden die zelf (het grootste deel van) hun studiekosten betalen, komen weinig voor (4%). Indien jongeren meebetalen voor hun studies dan financieren ze dat meestal met geld verdiend uit een job tijdens de vakantie(s), de weekends of tijdens het schooljaar.

De meeste studerenden wonen nog thuis (84%). Enkel bekeken voor het hoger onderwijs gaat ongeveer vier op tien jongeren op kamers, de anderen pendelen. Studenten die op kamers wonen, zijn meer te vinden aan de universiteit dan aan de hogeschool.

Vanuit de zorg betreffende sociale ongelijkheid in het onderwijs werd al meermaals gewezen op de invloed van de sociaaleconomische achtergrond op de studieprestaties en schoolloopbanen van jongeren. Ook met betrekking tot het hoger onderwijs blijkt deze zorg gegrond. De kans om verder te studeren blijkt nog steeds sterk bepaald door de

sociale en culturele kenmerken van het gezin van herkomst. Jongeren met hoger opgeleide en/of werkende ouders hebben meer kans om aan de hogeschool of de universiteit te studeren. Kinderen van lager opgeleide ouders echter hebben minder kans om verder te studeren; doen ze dat toch, dan kiezen ze merendeels voor de hogeschool en niet voor de universiteit. Dit hoeft niet alleen te wijten te zijn aan de financiële capaciteiten van de ouders. De bevinding dat de ouders nog steeds de meeste studiekosten dragen maakt dit element aannemelijk voor de optredende ongelijkheid. Daarbij zien we dat de universiteit vaak nog een extra indirecte financiële inspanning vraagt, aangezien naar de universiteit gaan vaak samengaat met op kamers gaan.

2.3 JONGEREN EN VAKANTIEJOBS

In de JOP-monitor 1 peilen een aantal vragen naar vormen van studentenarbeid. We gingen na in hoeverre studerende jongeren (uit het secundair en hoger onderwijs) een bij- of vakantiebaan hebben. Hierbij hebben we in het midden gelaten of het gaat over vakantie- en studentenbaantjes in het officiële circuit of ook over de meer informele manieren van geld verdienen (babysitten, klusjes thuis, ...). Dat werd aan de interpretatie van de jongeren zelf overgelaten.

Meer dan de helft van de studerende jongeren heeft een bij- of vakantiebaan en vanaf 18 jaar loopt dit cijfer op tot boven de 80%. Ongeveer evenveel jongens als meisjes hebben een bij- of vakantiebaantje. Bij middelbare scholieren heeft ruim een derde van de aso- en kso-leerlingen een bij- of vakantiebaantje; bij leerlingen uit de andere onderwijsrichtingen loopt het percentage op tot bijna de helft. Ook in het hoger onderwijs zien we verschillen naar studieniveau. Bij de hogeschoolstudenten werkt 87.3%, bij de universiteitsstudenten gaat het om 76.6%. Studenten die op kamers zitten, hebben meer een bij- of vakantiebaan (89.5%) dan pendelstudenten (79.5%).

Bij jongeren die bijklussen, zien we dat een vakantiebaantje in de zomervakantie het meest wordt gedaan (86.7%); maar ook weekendbaantjes zijn vrij populair (24.9%). Verhoudingsgewijs zijn het meer leerlingen uit het secundair onderwijs, dan studenten uit het hoger onderwijs, die er een weekendbaan op nahouden. Slechts een minderheid van de studerenden werkt in de schoolvakanties buiten de zomer, doet occasioneel werk of werkt tijdens de week in het schooljaar. Dit laatste komt iets meer voor bij de studenten uit het hoger onderwijs (9.4%) dan bij de scholieren uit het secundair onderwijs (5.5%).

De meeste studerenden hebben een vrij beperkte arbeidsdeelname: van degenen die een bij- of vakantiebaan hebben, beperkt dit zich in meer dan de helft van de gevallen tot een

baan in de zomervakantie. Zowat één studerende jongere op tien combineert dit met een weekendbaan.

2.4 DE WERKSITUATIE VAN JONGEREN

Na het secundair onderwijs studeert een aantal jongeren nog verder, anderen komen onmiddellijk op de arbeidsmarkt terecht. Van de jongeren die de schoolboeken hebben dichtgedaan, is bijna vier vijfde aan het werk. De meesten werken in loondienst (74.2%), een heel klein percentage vestigt zich als zelfstandige (3.5%). Maar niet voor iedereen verloopt de transitie naar de arbeidsmarkt even vlot. Op het moment van de bevraging is zowat 15.5% van de respondenten uitkeringsgerechtigd werkloos of bevindt zich in de wachttijd. Meer dan 17% van de jongeren is of was al meer dan 6 maanden werkloos. Het zijn vooral de laagst geschoolden die het meest kwetsbaar zijn op de arbeidsmarkt, evenals de jongeren van wie de ouders zelf ook werkloos zijn. Werkloosheid komt ook meer voor bij vrouwen dan bij mannen.

De jongeren die een betrekking hebben, blijken voor de overgrote meerderheid voltijds te werken. Deeltijds werken is vooral een vrouwelijke aangelegenheid: 21.8% van de vrouwen werkt deeltijds, tegenover slechts 5.6% van de mannen. Ook het opleidingsniveau speelt een rol: deeltijds werk komt meer voor bij lager geschoolden dan bij hoger geschoolden. Ook qua werkzekerheid vinden we enkele effecten. De meerderheid van de jonge werknemers heeft een contract van onbepaalde duur (61.9%); vooral de jongeren die een diploma van hoger secundair op zak hebben, blijken in vast dienstverband te werken. Contracten van bepaalde duur of interimcontracten vinden we vaker terug bij vrouwen dan bij mannen en bij jongeren die al iets langere periodes van werkloosheid hebben gekend.

2.5 JONGEREN EN LEVENSLANG EN LEVENSBREED LEREN

In de huidige kennismaatschappij wordt 'leren' steeds belangrijker. We gingen na in hoeverre 14- tot 25-jarigen buiten het reguliere onderwijs nog opleidingen of cursussen volgen en dit vanuit twee perspectieven. Voor de 18- tot 25-jarigen bekeken we of ze in het kader van hun baan een (bijkomende) opleiding gevolgd hebben en zo ja, of ze hiervan ook een certificaat hebben. Ten tweede gingen we na of jongeren in hun vrije tijd cursussen of lessen volgen.

Heel wat jongeren volg(d)en een opleiding in het kader van hun baan (37.1%), en van deze groep beschikt een ruime meerderheid (70.1%) ook over een diploma, certificaat of schriftelijk bewijs dat ze deze opleiding volgden. Wat hierbij opvalt, is dat meer mannen

dan vrouwen zich bijscholen (41.4% mannen tegenover 32.2% vrouwen). Ook de scholingsgraad speelt duidelijk een rol: veel meer hooggeschoolden dan laaggeschoolden volgen een opleiding in het kader van hun werk. Bij de jongeren die een diploma van het hoger onderwijs hebben is dat 46.5%, bij deze die afstudeerden met een diploma hoger secundair gaat het om 39% en van de jongeren die hoogstens over een diploma van het lager secundair onderwijs beschikken, volgde slechts 20.1% een opleiding in het kader van zijn of haar job.

Voor de cursussen of lessen in de vrije tijd bekeken we de hele respondentengroep (14 tot 25 jaar). Hier stellen we vast dat ongeveer één jongere op vier minstens één maal per maand deelneemt aan een cursus of les. De verhouding tussen jongens en meisjes ligt hier omgekeerd dan bij de werkgerelateerde opleidingen: in de vrije tijd volgen meer meisjes dan jongens een cursus (31.4% versus 14.6%). Het al dan niet volgen van lessen in de vrije tijd wordt sterk bepaald door het opleidingsniveau van de ouders. Veel meer jongeren met hoogopgeleide ouders participeren aan cursussen in de vrije tijd (26.3%) dan jongeren met laaggeschoolde ouders (19.8%).

Zowat een vierde van de studerende in het secundair of in het hoger onderwijs neemt ook deel aan cursussen in de vrije tijd. Wanneer jongeren niet meer studeren, daalt het aandeel dat in zijn of haar vrije tijd naar cursussen of lessen gaat tot één op vijf.

2.6 JONGEREN EN VRIENDEN

De bevroegde jongeren geven aan gemiddeld 3,85 beste vrienden te hebben. Jongens geven doorgaans aan meer beste vrienden te hebben dan meisjes. Ook stellen we vast dat de oudste leeftijdsgroep (22- tot 25-jarigen) iets minder vrienden opgeeft dan de jongere groepen. Meer dan drie vierde van de jongeren stelt dat ze enkel (beste) vrienden van Belgische herkomst hebben.

Bijna de helft van de jongeren tussen 14 en 25 jaar heeft een lief of partner en nog eens één op drie heeft op het moment van de bevraging geen relatie, maar heeft vroeger wel een lief gehad. Hoe ouder, hoe meer jongeren een relatie hebben. Daarnaast hebben meer meisjes dan jongens een lief of partner.

3. 'CONVICTIONS' OF DE LEEFWERELD VAN JONGEREN

Hoe voelen jongeren zich thuis, in de school, op het werk, enz. De JOP-monitor 1 peilde naar de beleving op deze verschillende domeinen.

3.1 JONGEREN OVER HUN GEZINSRELATIES

Bijna alle jongeren zien hun biologische moeder als hun ‘echte’ moeder (97.9%). Bij vader is dit iets minder (92.2%). Een kwart van de jongeren van gescheiden ouders ziet de biologische vader niet als de ‘echte’ vader.

Hoewel de gezinssamenstelling actueel toch iets diverser is, worden ouders meestal als primaire opvoedingsverantwoordelijken aangeduid. Bij Van Nuffel, Rutgeerts, et al. (2006) vinden we een overzicht van onderzoek over de manier waarop een positieve ouder-kindrelatie bijdraagt tot emotioneel aangepast gedrag, beter sociaal functioneren, hogere zelfwaardering en een grotere psychologische gezondheid. In dit overzicht komt ook tot uiting dat een problematische ouder-kindrelatie kan leiden tot angststoornissen, agressief gedrag, stoppen met school, depressie en zelfmoord. Met de JOP-monitor 1 onderzochten we onder meer deze ouder-kindrelatie bij 14- tot 25-jarigen. Hoe ervaren jongeren en thuiswonende jongvolwassenen de interactie met hun vader en moeder?

Jongeren van 14 tot 25 jaar die bij één of beide ouders wonen, hebben een overwegend positieve relatie met de personen die zij als vader en moeder beschouwen. Jongeren vinden moeder gemiddeld iets responsiever dan vader, maar beide ouders helpen wanneer de jongere het moeilijk heeft. Daarnaast worden thuiswonende jongeren door vader en moeder opgevolgd. Beide ouders peilen het meest naar het uitgaansgedrag, dan naar de vriendenkring en als laatste naar het uitgavenpatroon van hun adolescente kinderen.

3.2 JONGEREN OVER HUN SCHOOLBELEVING

Wij legden onze focus op de vraag hoe de studerende bevolking de school en de contacten met leraars beleeft. We analyseerden daarvoor de antwoorden van 1514 jongeren uit het secundair en hoger onderwijs tussen 14 en 25 jaar. Om tot een overzichtelijk beeld te komen van de school- en contactbeleving werden twee betrouwbare schalen gecreëerd.

Het schoolwelbevinden van studerenden ligt betrekkelijk hoog. Ongeveer 83% stelt tevreden te zijn met de opleiding en zelfs 65% zegt echt plezier te hebben in de studie die ze volgen. 59% van de studerenden zegt de inhoud van de vakken in orde te vinden; toch is 12% daar niet zo van overtuigd en zijn er ook heel wat studerenden die daarover twijfelen. 16% van de jongeren is ook van mening dat de lessen maar saai zijn. De helft van de jongeren is het daar echter niet mee eens. Maar ook hier is het percentage

twijfelaars aanzienlijk. De overgrote meerderheid ziet zich niet geroepen om een andere school op te zoeken. Ook geeft men aan meestal gelukkig te zijn op de huidige school. Ook de leraar kan op aardig wat sympathie rekenen. Studerenden hebben het gevoel dat ze serieus worden genomen door hun leraar en dat ze met hem of haar kunnen praten indien er iets tegenvalt. Een eigen (contrasterende) mening verwoorden kan volgens iets meer dan de helft van de studerenden. Maar 14% vindt dat dit niet mogelijk is en een op drie (31%) twijfelt eraan of men openlijk zijn/haar mening kan geven als deze verschilt van deze van de leerkracht.

In het verlengde van eerder verschenen literatuur over het schoolwelbevinden van studenten werd ook vergeleken tussen subpopulaties in de studentenbevolking.

Tussen mannen en vrouwen bemerken we geen significante verschillen. Zowel jongens als meisjes beleven de school op een even positieve manier (gecontroleerd voor achtergrond). De idee dat meisjes een betere band ontwikkelen met hun leraars kunnen we niet bevestigen voor de leeftijdsgroep 14 tot 25 jaar. In de groep 14 tot 18 jaar, die in het secundair onderwijs zit, spreken meisjes zich echter wel gemakkelijker positief uit over de leraar dan de jongens.

Voor het middelbaar onderwijs werd aangetoond dat het schoolwelbevinden afneemt met de leeftijd, met een grote breuk tussen de eerste graad en de bovenbouw (Mertens & Van Damme, 2000). Voor studerenden in het algemeen is er geen trend te herkennen naar leeftijd, en kunnen we spreken van een relatief stabiel schoolwelbevinden. Ook voor de contacten met leraars blijft de tevredenheid stabiel over de leeftijd.

Het studieniveau waarop de studerenden zich bevinden doet echter wel ter zake. Studenten ervaren geen betere contacten met hun docenten dan scholieren met hun leerkrachten. Qua schoolwelbevinden scoren studenten wel hoger dan scholieren. Dat blijft ook zo na controle voor geslacht, leeftijd en voormalige ervaringen met blijven zitten.

Studerenden die een jaar moesten overdoen voelen zich minder thuis op school dan diegenen die de school doorliepen zonder blijven zitten. Zittenblijven heeft echter geen duurzame effecten. De contacten met leraars worden er overigens niet door beschadigd.

3.3 DE WERKTEVREDENHEID BIJ JONGEREN

De JOP-monitor 1 vroeg jongeren naar hun tevredenheid over bepaalde aspecten van hun baan, zoals de collega's, de mate van contact met anderen, de functie, de verantwoordelijkheden, de werkomgeving en de werktijden, het loon, enzovoort. Op elk van deze items scoren de jongeren behoorlijk hoog, enkel over de promotiekansen is men wat minder tevreden. Wat betreft de algemene werktevredenheid zien we dat vrouwen iets meer tevreden zijn dan mannen en hooggeschoolden zijn ook wat tevredener dan lager geschoolden. Het hebben van werk beïnvloedt duidelijk de tevredenheidsperceptie: de

tevredenheid van werkenden ligt veel hoger dan bij jongeren die de tevredenheid bij hun laatste baan inschatten. Ten slotte speelt ook het type contract een rol: hoe groter de werkzekerheid (vast contract), hoe meer tevreden men zich acht met de baan.

3.4 JONGEREN OVER VRIENDSCHAP EN RELATIES

Vriendschap en relaties zijn belangrijke thema's in de leefwereld van jongeren. In de JOP-monitor 1 gingen we na welke opvattingen jongeren hebben over vriendschap. Ook peilden we naar de liefdesrelaties van jongeren: hoeveel jongeren hebben een lief of partner? Beschouwen ze dit als een vaste of eerder als een losse relatie?

Bij de analyse van de vriendschapsopvattingen van jongeren komt naar voren dat ze vriendschap eerder zien als een vertrouwensrelatie dan als een relatie die op gedeelde interesses steunt. Er zijn echter enkele verschillen volgens leeftijd en geslacht. Oudere respondenten (22- tot 25-jarigen) en meisjes scoren gemiddeld hoger op de vertrouwensdimensie van de vriendschapsschaal. Jongere respondenten en jongens scoren gemiddeld hoger op de dimensie van vriendschap als gedeelde interesse.

Wij zagen eerder dat meer meisjes dan jongens een lief of partner hebben. Zij beschouwen hun relatie ook meer als een vaste relatie, net als de jongeren die al wat ouder zijn. Het opleidingsniveau van de jongere heeft een kleine invloed op het al dan niet hebben van een lief – iets meer lager opgeleiden dan hoger opgeleiden hebben een lief – maar dat speelt geen rol bij de omschrijving van de relatie als los of vast. De overgrote meerderheid (meer dan 90%) van de jongeren geeft aan dat ze hun relatie als vast beschouwen.

3.5 JONGEREN OVER ASPECTEN VAN HUN WELBEVINDEN

Een positief zelfbeeld en een goed toekomstperspectief vormen belangrijke elementen van het welbevinden van jongeren. Ook de buurtbeleving en een algemeen gevoel van veiligheid dragen hiertoe bij. De JOP-monitor 1 peilde naar deze aspecten van welbevinden bij 14- tot 25-jarigen.

Algemeen mag worden besloten dat jongeren vinden dat het vrij goed gaat met de jongeren in Vlaanderen. Zo vindt bv. het merendeel dat ze goede kwaliteiten hebben (86%), dat ze zichzelf best oké vinden (78%) en dat ze trots kunnen zijn op wie ze zijn (69%). Ook de bevindingen over het toekomstperspectief van jongeren zijn positief. De meerderheid (67%) kijkt vol verwachting uit naar de toekomst, men vreest niet om de komende jaren werkloos te worden (78%). Verder zijn hun onveiligheidsgevoelens eerder be-

perkt. Dit blijkt o.m. uit het feit dat de meerderheid 's nachts alleen durft thuis te blijven (85%), 's avonds alleen op straat durft te lopen (76%), enz. Ten slotte blijkt ook de buurtbeleving positief te scoren bij de 14- tot 25-jarigen. Zij blijken o.m. zeer tevreden te zijn over hun buurt: bijna 80% woont graag in zijn/haar buurt, voelt zich er thuis, vindt het er rustig en de straten proper.

Toch mogen we niet uit het oog verliezen dat steeds een kleine, maar aandachtswaardige groep jongeren het leven en de toekomst niet zo rooskleurig ziet. Dit blijkt onder meer uit het feit dat 4.4% van de respondenten aangeeft de afgelopen 12 maanden voor de bevraging ernstig aan zelfdoding gedacht te hebben. Daarnaast vindt 4.5% zichzelf een mislukkeling, ziet 10.4% de toekomst vaak somber in, is 8.7% bang om 's avonds alleen over straat te lopen en voelt 7.1% van de respondenten zich niet thuis in zijn of haar eigen buurt. Uit de verdere analyses blijkt dat het merendeel van de schalen rond welbevinden onderling zwak tot sterk correleren. Dat betekent dat het plausibel is dat het steeds om dezelfde groep jongeren gaat die laag scoort op de verschillende schalen.

3.6 JONGEREN OVER POLITIEK

De gegevens uit de JOP-monitor 1 bevestigen het cliché dat de jeugd niet erg geïnteresseerd is in politiek. Zo vindt de meerderheid dat ze minder goed op de hoogte zijn van politiek dan hun leeftijdsgenoten. Bijna 40% zegt niet te kunnen meepraten over politieke thema's en eenzelfde percentage bestempelt zichzelf als politiek ongeïnteresseerd.

Het valt op dat leeftijd een hoofdrol speelt in het verklaren van verschillen in politieke participatie. Volwassen worden betekent dus voor een deel ook politiek betrokken worden. Verschillen in politieke interesse vertalen zich verder in het hebben van een geldige stemintentie.

Over stemintentie zien we een breuk tussen de stemintentie van minderjarigen en meerderjarigen. Er is dubbel zoveel kans om een geldige stemintentie te hebben als je 18 jaar of ouder ben dan als je minderjarig bent, los van sociaaldemografische kenmerken. Na deze leeftijd blijft de intentie om te gaan stemmen ongeveer op hetzelfde niveau. Vrouwen en laagopgeleiden stemmen minder geldig. Dit kan pleiten voor het behouden van de stemplicht, aangezien zij de eersten zouden zijn die bij verkiezingen zouden afhaken.

Bepaalde onconventionele vormen van politiek zijn vrij populair onder jongeren. De helft van de jongeren tekent wel eens een petitie of steunt een goed doel. Meer dan een derde van de jongeren koopt wel eens een product omwille van ethische principes. Als we de groepen jongeren bekijken die deze vormen van politiek combineren met politieke

apathie, zien we dat laagopgeleiden en vrouwen hierdoor toch met politieke thema's in contact raken. Een lager opleidingsniveau blijft een erg doorslaggevend kenmerk bij de groep met weinig politieke betrokkenheid. De onconventionele vormen van politiek spelen een rol, maar vervangen de traditionele kanalen voor politiek engagement van jongeren niet. Een grote groep is bijvoorbeeld enkel op de conventionele manier bezig met politiek.

3.7 JONGEREN EN ETNOCENTRISME

Etnocentrisme – een vertoog dat negatieve houdingen promoot tegenover buitenstaanders en een positieve houding tegenover de eigen groep – heeft blijkbaar een plaats verworven in het waardepatroon van de laagopgeleide, mannelijke of niet erg levensbeschouwelijk geïnteresseerde jongeren. Jongeren die op zoek zijn, of zich niet interesseren in zingeving zijn makkelijker vatbaar voor een etnocentrisch vertoog. Eerder onderzoek wees al op het bestaan van een subcultuur van demotie in het beroepsonderwijs, die een voedingsbodem vormt voor etnocentrisme (Pelleriaux, 2001). De bevindingen van de JOP-monitor 1 liggen in dezelfde lijn: een laag opleidingsniveau hangt het sterkst samen met etnocentrisme. Daarnaast speelt de sociale achtergrond evenzeer een rol.

Etnocentrische houdingen vinden we minder terug bij maatschappelijk betrokken jongeren. In het verleden aan meer verschillende soorten verenigingen deelgenomen hebben, of nu deelnemen aan het verenigingsleven gaat gepaard met een minder etnocentrische houding, los van de invloed van sociaaldemografische kenmerken. De gegevens van de JOP-monitor 1 bevestigen ook dat etnocentrisme en politieke desinteresse onderling samenhangende attitudes zijn (Elchardus & Smits, 2002).

4. 'CONDUCT' OF HET GEDRAG

In de JOP-monitor 1 worden ten slotte ook nog vragen gesteld over het gedrag van jongeren, nl. hoe zij zich meestal verplaatsen, of zij deelnemen aan het verenigingsleven en of zij over de schreef gaan.

4.1 HOE JONGEREN ZICH VERPLAATSEN

Jongeren zijn in de eerste plaats fietsgebruikers, autopassagiers en voetgangers; in de tweede plaats zijn het gebruikers van openbaar vervoer en bestuurders van auto's. Maar

tussen de leeftijd van 14 tot 25 jaar verandert het vervoermiddelgebruik drastisch. Het aantal autobestuurders groeit zeer snel met het ouder worden, terwijl het gebruik van de fiets, maar ook het meerijden als autopassagier de omgekeerde beweging maken. Het gebruik van openbaar vervoer kent voornamelijk een sterke terugval nadat jongeren het studentenleven vaarwel zeggen. Naast de leeftijd spelen nog enkele andere factoren bij het kiezen van een vervoermiddel. Fietzers, bromfietzers en autobestuurders blijken eerder mannen, terwijl in de eerste plaats de autopassagiers, maar ook de openbaar vervoergebruikers eerder vrouwen zijn. Meer fietzers en autobestuurders zijn hoger opgeleid. De bromfiets of motor worden relatief vaker door lager opgeleiden gebruikt voor verplaatsingen. Wie in verstedelijkt gebied woont, gebruikt minder een auto en geraakt gemakkelijker ter bestemming te voet of met het openbaar vervoer.

4.2 JONGEREN EN HUN VERENIGINGSLEVEN

De meerderheid van de jongeren (94%) neemt deel aan het verenigingsleven. Van de 14- tot 25-jarigen is of was 78% lid van een sportvereniging, 54% van een jeugdvereniging en 46% van een gemeentelijk jeugdinitiatief. Slechts 6% nam nooit deel aan het verenigingsleven. Uit de JOP-monitor 1 blijkt dat sportverenigingen, jeugdverenigingen en het gemeentelijke jeugdwerk en andere vormen van gestructureerde vrijetijdsbesteding het populairst zijn tussen 10 en 12 jaar. Vanaf 16 jaar worden verenigingen populair waar eigen inbreng de hoofdrol speelt, zoals het organiseren van fuiven en festivals of deelnemen aan het leven van jeugthuizen.

Een actievare en veeleisende vorm van engagement zoals het deelnemen aan leerlingenraden of jeugdraden, wordt slechts opgenomen door een klein deel van de jeugd: 67% participeert nooit aan een leerlingenraad en 91% nooit aan een jeugdraad. Een verantwoordelijke functie in het jeugdwerk opnemen wordt vaker gedaan: 15% van de bevroagde jongeren doet dat momenteel.

Deelname aan het middenveld is vaker weggelegd voor relatief hoogopgeleide jongeren, of jongeren die uit een hoogopgeleide sociale achtergrond komen. Dat wijst erop dat verenigingen die met jongeren werken, er niet altijd in slagen jongeren uit lagere sociale lagen aan te trekken.

4.3 JONGEREN EN HUN DELINQUENT GEDRAG

Regelovertredend gedrag onder jongeren maakt onlosmakelijk deel uit van de transitieperiode waarin jongeren zoeken naar een eigen plaats in de maatschappij. Vooral bij 14-

tot 19-jarigen durft een meerderheid, al experimenterend, soms provocerend daarbij soms een misdrijf te begaan. De meesten houden het op een enkel delict in de loop van een jaar, tegenover een zeer kleine groep die tot meer en ernstiger delicten komt. Deze zogenaamde adolescentiedelinquentie neemt af naarmate men ouder wordt.

Niet iedereen gaat evenveel over de schreef. Jongens plegen (veel) meer delicten dan meisjes. Ook een moeilijk lopende schoolloopbaan, een negatief toekomstperspectief en een actief uitgaanspatroon zijn vaker te relateren aan bepaalde delinquente gedragingen. Weinig indicaties werden in de JOP-monitor 1 gevonden die kunnen wijzen op een verband tussen sociale deprivatie en delinquentie, tussen het zelfbeeld van jongeren en normoverschrijdend gedrag of tussen verstedelijking en delinquentie.

Ten slotte is het, ter vermindering van delinquente gedragingen, voor jongeren veel belangrijker dat zij kunnen rekenen op ouders die responsief zijn, dan dat zij voortdurend worden opgevolgd door vader en moeder. Dat wil zeggen dat ouders betrokken horen te zijn bij hun jongeren wat betreft hun gevoelens, problemen en aspiraties.

Het belang van darknumberonderzoek zoals hier is gebeurd, blijkt uit de cijfers over de (niet-)ontdekking van delicten. Behalve bij geweldsdelicten blijken de meeste plegers nooit te worden ontdekt, laat staan dat er een proces-verbaal wordt opgemaakt. Aangezien de meeste jongeren automatisch uit de jeugddelinquentie groeien, en vaststellend dat de meeste jongeren veeleer omwille van een innerlijke, morele overtuiging weerhouden worden van het plegen van delicten, en niet uit schrik betrappt te worden, lijkt het nastreven van meer justitiële interventie ook niet wenselijk.

Verder bleek nog uit de JOP-monitor 1 dat jongeren niet alleen pleger zijn van delicten, maar daar ook regelmatig slachtoffer van zijn. Plegers van delicten hebben daarbij de meeste kans om zelf ook slachtoffer te zijn.

5. SAMENGEVAT

De leefomstandigheden van jongeren zien er in Vlaanderen als volgt uit: de grote meerderheid van de 14- tot 25-jarigen woont nog thuis, overwegend bij beide ouders, en de relaties met de ouders is positief. Een ruim deel verlaat het ouderlijk dak tussen de 22 en 25 jaar. De studiekosten worden bij de meesten in grote mate gedragen door de ouders, sommigen hebben een studiebeurs maar de kans om verder te studeren blijft aanzienlijk groter bij jongeren met hoogopgeleide en/of werkende ouders. Veel jongeren klussen bij, vooral tijdens de zomervakantie en – in mindere mate – tijdens het weekend. Van de groep die niet studeert, is het grootste deel aan het werk, overwegend in voltijdse betrekkingen en ruim meer dan de helft heeft een contract van onbepaalde duur. Deze situatie geldt in sterkere mate voor mannen en voor hoogopgeleiden. Een grote groep werkenden scholen zich bij in het kader van hun baan. Maar ook bij de totaalgroep van 14- tot 25-

jarigen zien we dat zij in hun vrije tijd nog lessen en cursussen volgen. Jongeren blijken gemiddeld 3,85 'beste' vrienden/vriendinnen te hebben en bijna de helft geeft aan een vaste relatie te hebben.

Hun leefwereld is overwegend gekenmerkt door een positieve beleving. Het merendeel van de jongeren heeft een positieve relatie met zijn/haar ouders. De nog studerende gaan graag naar school en dit blijkt iets sterker het geval bij de studenten aan de hogeschool en universiteit. Verder zagen we dat jongeren vriendschap vooral zien als een vertrouwensrelatie en iets minder dan de helft heeft een lief. De meeste 14- tot 25-jarigen hebben een positief zelfbeeld, kijken uit naar de toekomst, voelen zich veilig en beleven hun buurt als positief.

Jongeren blijken weinig geïnteresseerd te zijn in politiek. Wel blijken bepaalde onconventionele vormen van politiek vrij populair te zijn bij jongeren. De politieke betrokkenheid neemt toe met de leeftijd en op 18 jaar verdubbelt de kans om een geldige stemintentie te hebben. Het etnocentrisme blijkt vooral voor te komen in het waardepatroon van laagopgeleide, mannelijke of niet erg levensbeschouwelijk geïnteresseerde jongeren.

Met betrekking tot hun gedrag kregen wij volgende informatie. Jongeren verplaatsen zich vooral met de fiets, als autopassagier en te voet. Met ouder worden neemt het gebruik van de auto toe. Het gebruik van het openbaar vervoer valt sterk terug met het stopzetten van het studentenleven. De overgrote meerderheid nam of neemt deel aan het verenigingsleven. Hierbij gaat het vooral om sportverenigingen, in iets mindere mate een jeugdvereniging. Vanaf 16 jaar kiezen jongeren voor verenigingen waar een eigen inbreng sterk speelt. Het merendeel van de jongeren – meer jongens dan meisjes – gaat wel eens over de schreef; het normovertredend gedrag neemt af met de leeftijd.

Het beschreven beeld betreft de 'meerderheid' van de jongeren en betekent dat het voor een minderheid op al deze aspecten er minder goed uitziet. Een kleine groep leeft in conflict met zijn ouders, gaat niet graag naar school, kent negatieve schoolervaringen, is (lange tijd) werkloos, voelt zich niet goed in zijn vel, denkt aan zelfmoord, heeft geen of weinig vrienden, enz.

Deze schets correspondeert in belangrijke mate met de bevindingen die wij samenbrachten uit de literatuur in 'Jongeren van nu en straks' (Vettenburg, Elchardus & Walgrave, 2006). Verdere analyses op het materiaal uit de JOP-monitor 1 zullen echter toelaten de beschreven resultaten nog verder uit te diepen en de kleinere groep die het niet zo goed heeft in Vlaanderen nog beter in kaart te brengen. De voorziene recurrente metingen, waarvan de volgende is voorzien in 2008, zullen het mogelijk maken om door de tijd heen evoluties in de leefwereld van jongeren bloot te leggen.

BIBLIOGRAFIE

- Elchardus, M. & Smits, W. (2002). *Anatomie en oorzaken van het wantrouwen*. Brussel: VUBPress.
- Mertens, W. & Van Damme, J. (2000). De school. In L. Walgrave (red.), *Jongeren in Vlaanderen: gemeten en geteld. 12- tot 18-jarigen over hun leefwereld en toekomst*. Leuven: Universitaire Pers Leuven.
- Pelleriaux, K. (2001). *Demotie en burgerschap. De culturele constructie van ongelijkheid in de kennismaatschappij*. Brussel: VUBPress.
- Van Nuffel, K., Rutgeerts, E. & Sinnaeve, I. (2006). Married with children?! Gezin in het jeugdonderzoek 2000-2005. In N. Vettenburg, M. Elchardus & L. Walgrave (red.), *Jongeren van nu en straks: overzicht en synthese van recent jeugdonderzoek in Vlaanderen* (pp. 19-46). Leuven: LannooCampus.
- Vettenburg, N., Elchardus, M. & Walgrave, L. (red.) (2006). *Jongeren van nu en straks: overzicht en synthese van recent jeugdonderzoek in Vlaanderen*. Leuven: LannooCampus.